

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Hospodářské a společenské dopady válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině
Economic and Social Impacts of the War Conflict in Bosnia and Herzegovina

Student:	Bc. David Miško
Vedoucí diplomové práce:	Ing. Iva Honová, Ph.D.

Ostrava 2015

Zadání diplomové práce

Student: **Bc. David Miško**

Studijní program: N6202 Hospodářská politika a správa

Studijní obor: 6210T004 Eurospráva

Téma: **Hospodářské a společenské dopady válečného konfliktu v Bosně
a Hercegovině
Economic and Social Impacts of the War Conflict in Bosnia
and Herzegovina**

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
  2. Teoretické aspekty válečných konfliktů
  3. Válečný konflikt v Bosně a Hercegovině a působnost mezinárodního společenství
  4. Hospodářství Bosny a Hercegoviny v kontextu válečného konfliktu a ekonometrická prognóza budoucího vývoje
  5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

DAHLMAN, Carl a Gerard TOAL. *Bosnia Remade: Ethnic Cleansing and Its Reversal*. New York: Oxford University Press, 2011. 463 s. ISBN 978-0-19-973036-0.

HAYDEN, Robert. *From Yugoslavia to the Western Balkans: Studies of a European Disunion, 1991-2011*. Leiden: Brill, 2013. 391 s. ISBN 978-90-04-24190-9.

MARTIN, V., S. HURN a D. HARRIS. *Econometric modelling with time series: specification, estimation and testing*. New York: Cambridge University Press, 2013. 887 s. ISBN 978-0-521-19660-4.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Iva Honová, Ph.D.**

Datum zadání: 21.11.2014

Datum odevzdání: 25.04.2015

Ing. Boris Navrátil, CSc.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Místopřísežné prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou diplomovou práci s názvem *Hospodářské a společenské dopady válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině* vypracoval samostatně. Použitou literaturu a ostatní materiály řádně cituji a uvádím v seznamu literatury. Veškeré přílohy jsem převzal a uvádím v seznamu příloh.

V Ostravě dne 24. dubna 2015

David Miško

Bc. David Miško

Poděkování náleží v první řadě paní Ing. Ivě Honové, Ph.D. za její akademické připomínky a rady, jež měly zásadní a pozitivní vliv na zpracování této diplomové práce. Rovněž chci vyjádřit poděkování své rodině a přítelkyni za jejich přístup k mému životu a napomáhání k osobnímu rozvoji.

OBSAH

1.	Úvod.....	5
2.	Teoretické aspekty válečných konfliktů.....	7
2.1.	Státověda a teorie etnik.....	8
2.2.	Právní terminologie válečných pojmů	15
2.3.	Hospodářské a společenské příčiny a dopady válečných konfliktů.....	18
2.4.	Koncepce a geneze mezinárodního společenství.....	31
2.4.1.	Vymezení pojmu mezinárodní organizace a dalších forem spolupráce ..	32
2.4.2.	Organizace spojených národů	33
2.4.3.	Další subjekty při udržování mezinárodního míru a bezpečnosti	37
2.5.	Shrnutí kapitoly	42
3.	Válečný konflikt v Bosně a Hercegovině a působnost mezinárodního společenství	44
3.1.	Válečný konflikt v Bosně a Hercegovině	44
3.1.1.	Obecné pojetí příčin a politického pozadí	45
3.1.2.	Geneze konfliktu v Bosně a Hercegovině.....	49
3.1.3.	Komplexní identifikace společenských příčin a dopadů	61
3.2.	Řešení konfliktu dle indexu přesídlení	81
3.2.1.	Metodika a cíl	81
3.2.2.	Logika zapisování hodnot.....	82
3.2.3.	Výpočet indexu	84
3.2.4.	Analýza výsledků indexu přesídlení	86
3.3.	Shrnutí kapitoly	88

4. Hospodářství Bosny a Hercegoviny v kontextu válečného konfliktu a ekonometrická prognóza budoucího vývoje	90
4.1. Komplexní identifikace hospodářských příčin a dopadů	91
4.2. Prognóza vývoje hospodářství dle metody exponenciálního vyrovnávání ..	109
4.2.1. Časové řady a metoda exponenciálního vyrovnávání.....	110
4.2.2. Determinace prognóz vývoje hospodářského potenciálu	114
4.2.3. Analýza výsledků prognóz vývoje hospodářského potenciálu	116
4.2.4. Determinace prognóz vývoje HDP	123
4.2.5. Analýza výsledků prognóz vývoje HDP	129
4.3. Shrnutí kapitoly	135
5. Závěr	137
Seznam použité literatury	141
Seznam zkratk.....	149
Seznam grafů	
Seznam map	
Seznam schémat	
Seznam tabulek	
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce	
Seznam příloh	

1. Úvod

„*I Have a Dream*“... Slova, jež zazněla roku 1963 z úst politického aktivisty a mírotvůrce *Martina Luthera Kinga* byla předzvěstí ukončení rasové segregace a nesnášenlivosti vůči černošskému obyvatelstvu nejen na území Spojených států amerických, nebo alespoň částečného zmírnění těchto negativních projevů. Nejen tento vizionář ovšem usiluje, respektive usiloval o sounáležitost mezi lidmi s odlišnou barvou pleti či etnickou příslušností. Organizace spojených národů je společností zahrnující téměř všechny země světa, mezi jejíž portfolio patří rovněž udržení **mezinárodního míru a bezpečnosti**. S cílem zachování stability na tomto poli kooperuje a je podporována dalšími organizacemi či seskupeními, konkrétně například Evropskou unií či Severoatlantickou aliancí, přičemž úspěšnost či neúspěšnost působnosti Organizace spojených národů a dalších výše zmíněných společenství je již několik desetiletí předmětem mnoha diskusí. Tato diplomová práce je tematicky zaměřena na identifikaci **hospodářských a společenských příčin a dopadů**, jež vyplynuly z **válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině** z první poloviny 90. let 20. století. Téma diplomové práce bylo vybráno z důvodu neutuchajících válečných či etnických konfliktů. Jedním z faktorů je rovněž zájem autora o problematiku genocid a válečných konfliktů v obecné rovině.

Hlavním cílem diplomové práce je identifikace hospodářských a společenských příčin a dopadů válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině. **Dílčím cílem** je stanoveno potvrzení či vyvrácení následujících hypotéz:

1. Hodnota indexu etnické konkurence v kontextu etnik Muslimů a Srbů za období 1971 – 1991 **vzrostla**.
2. Dle indexu přesídlení **existuje objektivní právo k přesídlení** etnika Muslimů z Bosny a Hercegoviny.
3. Potenciální produkt Bosny a Hercegoviny se za období válečného konfliktu **snížil**.
4. Křivka meziročních změn reálného HDP Bosny a Hercegoviny bude mít v letech 2015, 2016 a 2017 **pozitivní sklon**.

Diplomová práce je členěna do **pěti hlavních kapitol**, včetně úvodu a závěru. Druhá kapitola „*Teoretické aspekty válečných konfliktů*“ odpovídá teoretické části diplomové práce. Tato část je zaměřena na vymezení obecných právních, ale i hospodářských aspektů souvisejících s válečnými konflikty, a kde je rovněž obsažena geneze formování Organizace spojených národů a dalších subjektů, jejichž cílem je udržení mezinárodního míru a bezpečnosti. Ve třetí kapitole „*Válečný konflikt v Bosně a Hercegovině a působnost mezinárodního společenství*“ je pozornost věnována již samotnému válečnému konfliktu v rámci tohoto balkánského státu, respektive příčinám vedoucím k eskalaci etnické nesnášenlivosti v Bosně a Hercegovině a započetí válečného konfliktu a taktéž dopadům společenské povahy. Tato část odpovídá reálnému propojení teoretických aspektů s konkrétními relacemi mezinárodní bezpečnosti. Čtvrtá kapitola s názvem „*Hospodářství Bosny a Hercegoviny v kontextu válečného konfliktu a ekonometrická prognóza budoucího vývoje*“ je zaměřena na identifikaci hospodářských příčin a dopadů uvažovaného válečného konfliktu. Část této kapitoly je rovněž vztažena na ekonometrickou prognózu budoucího vývoje hospodářství s využitím tří typů metod exponenciálního vyrovnávání.

Diplomová práce je zkonstruována na základě použití metod abstrakce, analýzy, dedukce, ekonometrie, indukce, komparace, pozorování, syntézy, ale také na základě historické metody (analýza předchozího vývoje). Jsou rovněž využity české i zahraniční zdroje a to v anglické i jiné jazykové variantě. Ekonometrické analýzy a predikce jsou řešeny dle *Statistical Package for Social Sciences 22*.

2. Teoretické aspekty válečných konfliktů

Válečné konflikty a jejich typy democid, genocid či vyhlazování jsou mocným rozkolem v hospodářských, společenských a jiných oblastech globální společnosti. V rámci této kapitoly diplomové práce jsou uvedena fakta, jež se týkají rozlišování jednotlivých a rovněž výše zmíněných válečných konfliktů nabývajících mnoha podob. V prvopočátku je ovšem nutné vymezení a definování pojmů etnik, národů či národních států, neboť se v této diplomové práci předpokládá se vznikem válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině v kontextu a důsledku pnutí jednotlivých etnik zformovaných na geografickém prostoru jednoho státního útvaru, a proto je tedy logické, zabývat se teorií státovědy. Právě v návaznosti na definování národních států a potenciálu k započetí válečných konfliktů v příčinné souvislosti s existencí jednotlivých etnik je nutné vymezit legislativní formy těchto konfliktů (genocida aj.).

V souladu se stanoveným cílem diplomové práce a z důvodu potvrzení skutečnosti, že se nejen etnická nesnášenlivost (společenská stránka) může stát spouštěčem válečných tendencí, jsou následně vymezeny příčiny a dopady společenské, ale právě také hospodářské povahy ověřující platnost teze o existenci různých podnětů a následků. Platnost této teze je ověřena nejen na případě zkoumané země Bosny a Hercegoviny (ve 4. kapitole), ale rovněž je z důvodu komplexnosti práce uveden případ německé ekonomiky z počátku 20. století, kdy se právě hospodářská oblast zasloužila o existenci pnutí mezi Francií a Německem. Dále se předpokládá s deskripcí formování typů mezinárodních společenství, které mají za úkol zabránit či minimalizovat vznik těchto příčin a dopadů. Konkrétně se jedná o vymezení působnosti Organizace spojených národů, Severoatlantické aliance a Evropské unie sehrávajících významnou úlohu při vymezení a rozboru válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině.

2.1. Státověda a teorie etnik

Při studiu a analýze válečných konfliktů v obecné rovině je primárním předpokladem znalost a pochopení státovědy, respektive faktorů vytvářejících jednotlivé suverénní státy. Krejčí (2010, s. 185) popisuje: „Že existují tři hlavní roviny, v nichž lze zachytit formování mezinárodní politiky.“ Roviny mezinárodní politiky lze pak rozčlenit na jednotlivé dílčí úrovně, mezi které patří **světový politický systém**, **instituce**, které jsou nositeli moci a **člověk**, který vstupuje do mezinárodní politiky v několika podobách (například jako objekt mezinárodního práva). V rámci této diplomové práce zabývající se válečnými konflikty, respektive genocidou v Bosně a Hercegovině jsou předmětem zkoumání právě **instituce**, jež lze chápat v několika podobách (Krejčí, 2010):

- státy,
- mezinárodní organizace vzniklé dohodou států,
- mezinárodní organizace nevládní povahy, jež mohou být založeny za účelem plnění politických i nepolitických cílů.

Nejdůležitějším aktérem světového politického systému jsou právě státy, přičemž při analýze ze systémového pohledu lze státní útvary definovat jako komponenty, jejichž uspořádání a vztahy vytváří základní charakteristiky mezinárodního politického systému. Stát je charakterizován třemi hlavními atributy, mezi které patří **obyvatelstvo**, **vymezené území** a **vláda** schopná prosadit svou suverenitu. Na základě Montevidejské konvence o *Právech a povinnostech států* se někdy k uvedeným charakteristikám dodává i **schopnost vlády zajistit formální diplomatické styky s ostatními státy**. Z historického hlediska je pak možné rozlišit několik **typů států** (Krejčí, 2010):

- říše – největší historicky známé útvary v anarchisticky uspořádaném světovém politickém systému.
- městské státy – představují historicky nejmenší státní útvary.
- **národní či moderní státy** – jedná se o nejrozšířenější podobu států v období novověku s přirozenými hranicemi a považují se za nejefektivnější politickou organizaci v moderním světě.

Právě v souvislosti s formováním národních/moderních států je spojena řada válečných konfliktů, přičemž v mnohých případech je zásadní příčinou těchto aktivit jejich geografické území a etnická nesnášenlivost právě v kontextu geografického rozmístění. Jak uvádí Dočekalová a Švec (2010, s. 90): „*Teritorium státu je vymezeno prostorem hranic, který vyznačuje, jak podzemní, tak vzdušný prostor. Současně má vznik státu, tvar jeho území, stejně jako složení obyvatelstva a počet případných menšin vliv na strukturu moci ve státě.*“ S ohledem na **geopolitické hledisko** může stát rozšiřovat své teritorium, buď (Dočekalová a Švec, 2010):

- oddělením od již existujícího útvaru,
- vznikem více států z původně jednoho státního celku,
- spojením,
- připojením nového území.

Příkladem secese části území, respektive oddělení od již existujícího útvaru je odtržení Chorvatska a Slovinska od Jugoslávie v roce 1991 nebo Bosny a Hercegoviny v roce 1992 od téhož útvaru (Krejčí, 2010). Proces vytváření nových státních útvarů rovněž koresponduje s obrovským nárůstem počtu lidí na světě. **Tab. 2.1** a **Tab. 2.2** deklarují, jak se přímo úměrně s růstem populace zvyšoval počet jednotlivých států, přičemž v této souvislosti je nutné podotknout, že na počátku 19. století žila na světě pouhá 1 miliarda lidí, zatímco v roce 2010 již 6,9 miliard. Od roku 1987 pak stačilo pouhých 12 let, aby se počet světové populace zvýšil právě o 1 miliardu. **Tab. 2.1** následně reflektuje vybrané letopočty a počet světové populace.

Tab. 2.1 Počet obyvatel světa do roku 2050 (v mld.)

Rok	Počet obyvatel
1930	2,0
1960	3,0
1975	4,0
2005	6,5
2050	9,1 (odhad)

Pramen: Krejčí, 2010; vlastní úprava

Krejčí (2010, s. 201) uvádí, že: „Téměř 80 % růstu v 20. století spadá do období po roce 1950. Některé propočty hovoří o tom, že v roce 2050 bude na Zemi žít 8,0 až 10,5 miliard obyvatel.“ S odkazem na následující kapitolu je vhodné uvést, že růst populace nemá vliv pouze na formování nových zemí, ale i konkrétní proporční změny etnického zastoupení v jednotlivých státech (Bosně a Hercegovině) se mohou stát zásadními **podněty k etnickým čistkám** v obecné rovině. V tomto ohledu je nutné věnovat pozornost vymezení etnických čistek, genocid aj. typů (forem) válečných konfliktů. **Tab. 2.2** následně uvádí vývoj počtu jednotlivých státních útvarů do roku 2010.

Tab. 2.2 Počet států světa do roku 2010

Rok	Počet států
1940	69
1960	91
1980	158
2010	193

Pramen: Krejčí, 2010; vlastní úprava

Při pohledu na předchozí tabulky je patrné, že se lidé postupem času stále více formují do jednotlivých státních útvarů, přičemž tento rostoucí trend je důsledkem mnoha historických příčin. **Národní stát** v současnosti představuje primární uspořádání v rámci politické organizace, avšak spojení těchto dvou slov je matoucí, neboť „národní stát“ je mnohdy státem několika národů nebo státem bez vládnoucího národa. Od počátku humanismu je za **národ považována historicky zformovaná pospolitost lidí se stejnými etnickými znaky**. Národ je jedním z typů etnických skupin, který je determinován reálně existujícím souborem lidí společného původu, jazyka a kultury mnoha podob. Na rozdíl od kmenových či rodinných etnik se národ odlišuje tím, že je formován a vymezen územím, nikoli pokrevní příbuzností. Národ a jeho definice se také liší podle pojetí jednotlivých autorů, jež zdůrazňují objektivní a subjektivní faktory tohoto pojmu. Dle **objektivního pojetí** je národ skupinou lidí se shodnými nebo podobnými etnickými znaky, jazykem, tradicemi nebo náboženstvím. **Subjektivní strana** determinuje národ jako výsledek společné vize a aspirace pro budoucnost. Z obou přístupů pak vyplývá, že národ je souborem lidí, jenž se dle etnické, jazykové nebo jiné stránky vnímají jako členové stejné skupiny (Krejčí, 2010). Vystává ovšem otázka, zda příslušníkem národa je i ten člověk, který se jím necítí být.

Nebo zda je národ jistou skutečností, která existuje nezávisle na vědomí nebo ke své existenci je vědomí nutným faktem. Jednotliví autoři se při odpovědi na tyto otázky dělí na tři skupiny, přičemž první tvrdí, že vědomí příslušnosti je nutné, druhá se přiklání k opaku a třetí říká, že vědomí příslušnosti je nutné za určitých podmínek a v určitých etapách vývoje. Při rozlišování národa a státu jsou používány dvě hlavní vyjádření, kde první z nich předpokládá **ztotožnění národa a státu** – národem jsou občané určitého státu (koresponduje se subjektivním pojetím národa). Druhá teorie vychází z **rozlišení národa a státu** – primární postavení kulturních a jazykových rysů národa z jedné strany a státu z druhé strany (objektivní pojetí národa). Při rozlišování národa a státu lze konstatovat, že stát je politickou institucí zastupující ve světovém politickém systému jednotlivé národy.

Národní stát následně vznikl fúzí těchto dvou pojmů a pokládá se za něj **stát, který je kontrolovaný členy jednoho národa**. V kontextu s analýzou existence národních států je nutné uvést termín nacionalismus, jenž se poprvé objevil v 18. století a je odvozen z latinského slova *natio*, které označuje skupinu lidí spojenou místem narození. Dočekalová a Švec (2010, s. 215) tvrdí, že: „*Nacionalismus představuje fenomén dvojnásobný: je často inspirátorem uměleckého, intelektuálního a politického kvasu, stejně jako může podněcovat ke xenofobii, etnickým čistkám nebo genocidě.*“ Pojem nacionalismus je často nesprávně spojován s výrazem **šovinismus**¹, přičemž mezi „vlastenectvím“ a šovinismem existuje zásadní rozdíl. Vlastenectví si klade za cíl sebevyjádření národa ve vlastním státě, zatímco šovinismus předpokládá nadřazenost vlastního národa nad jinými národy. Sebeurčení pak nemusí být jediným cílem nacionalismu, může například požadovat širší zapojení do politických struktur daného státu. Nacionalismus je tedy ideologií orientovanou na stát, a jak dodává Krejčí (2010, s. 210): „*Nejnebezpečnější je takový nacionalismus, který přerostl v šovinistické požadavky rozpínavosti a jenž se spojil s militarismem.*“ V průběhu 20. století se pak nacionalismus stal hlavní ideologickou příčinou válek, přičemž tento aspekt lze ve velké míře identifikovat i v případě Bosny a Hercegoviny, kde ve spojení se špatnou hospodářskou výkonností jak Jugoslávie, tak Bosny a Hercegoviny projevil svůj válečný potenciál a hrozbu civilnímu obyvatelstvu. Je také důležité podotknout, že nacionalistické tendence jsou téměř vždy výsledkem kombinace sociálních nejistot (nízké hospodářské výkonnosti) a verbální i nonverbální schopnosti politických vůdců zfanatizovat daná etnika k destrukci sebe samých.

---

¹ Šovinismus je odvozen od *Nicolase Chauvina*, francouzského vojáka, jenž byl bezmezně oddán *Napoleonovi* (Dočekalová a Švec, 2010).

Z hlediska ohrožení stávající podoby daného státu lze rozlišovat šest **základních forem nacionálně – etnických konfliktů** (Krejčí, 2010):

- 1) příhraniční etnické spory – národnostní menšina se nachází u hranic s jiným státem (například postavení Srbů v Bosně a Hercegovině).
- 2) substátní etnické konflikty – národ, který je v postavení menšiny v několika státech (Kurdové v Turecku).
- 3) hyperstátní nacionalismus – usiluje o spojení několika států a menšin do jednoho státu (odtržení pohraničí od Československé republiky).
- 4) pannacionální politika – usiluje o spojení příbuzných národů do jednoho státního celku (arabský nacionalismus).
- 5) substátní nacionalismus národa ve státě, kde je jiný panující národ – například úsilí slovanských národů v Rakousku – Uhersku.
- 6) substátní nacionalismus rovnoprávných, ale jinak odlišných národů – například postavení Vlámů a Valonů v Belgii.

Skutečností zůstává, že národnostní či etnické konflikty nabývají nejostřejších podob (s ohledem na počty obětí) na jiných světadílech než v Evropě (genocida ve Rwandě), avšak **genocida v Bosně a Hercegovině** v 90. letech zcela neodmyslitelně prokázala potřebu a nutnost kooperace jednotlivých zemí a dalších skupin při udržování mezinárodního míru a bezpečnosti. Jednotlivé příčiny, jež stály u zrodu válečného konfliktu v této zemi, jsou předmětem zájmu 3. kapitoly, avšak s ohledem na předchozí terminologii je nutné vymezit postavení tohoto státního útvaru. Záměrně je použit termín **státní útvar**, neboť tuto zemi v souvislosti s definicí národního státu nelze považovat právě za jednoznačný národní stát. Jedná se o skutečnost, že Bosna a Hercegovina nebyla v době konfliktu (i v současné době) kontrolována členy jednoho národa, ale členy tří (hlavních) národů či etnik. **Tezi Bosny a Hercegoviny jako národního státu** lze potvrdit v případě přiklonění se k subjektivnímu pojetí národa a státu, tzn. v případě, kdy chápeme veškeré obyvatele (etnika) této země za jediný národ. Právě v logické návaznosti na jednotlivá etnika je nutné definovat terminologii související s faktory determinující národní státy, respektive vytvářející eskalaci společenského a etnického napětí jak v Bosně a Hercegovině, tak v obecné rovině národních států a jednotlivých regionů.

Prvním uvažovaným výrazem je pojem „**etnický**“, jenž prošel dlouhodobým vývojem, přičemž původní výraz řeckého termínu *ethnos* lze přeložit jako „našinci“. Tento výraz je odvozen od praindoevropského zvrtného zájmena „swe“, používaného pravděpodobně pro označení vlastního společenství. Tesař (2007, s. 16) uvádí, že: „Od zmíněného praindoevropského zájmena vznikl i řecký výraz *ethos* – „zvyk“, což upomíná na úzké sepětí mezi společenstvím a svébytnou kulturou. Původně šlo asi o skupinu příbuzensky spjatou, ale v době, kdy Řekové už žili v pravidelných kontaktech s kulturně odlišnými společenstvími a kdy máme výraz poprvé doložen, mohl znamenat asi totéž jako „národ“: entitu rozvinutější než kmen, s autonomní politickou organizací a společenskou hierarchií, u níž se předpokládá společný původ – něco trochu ve smyslu *Blut und Boden* („krev a půda“).“ Pro pochopení významu slova **etnický** lze následně uvést tyto **protiklady**:

- národ – etnikum,
- Křesťané – Pohané,
- města – venkov.

Společně s nástupem novověku se rozšířily protiklady o **vyspělý – primitivní, rasově nadřazený – rasově méněcenný a aktivní (vládnoucí) – pasivní (poddaný)**. V souvislosti s názvoslovím „**etnický**“ úzce souvisí **etnická skupina**, jež je pojímána velmi široce a může označovat původní (kmenová) společenství nezasažená procesem modernizace nebo opovrhovanou společenskou vrstvou. Zatímco v Severní Americe lze za etnickou skupinu považovat i rasu, ve východní Evropě je často spojována se společenstvím, které nedosahuje úrovně národa, případně nemá vlastní stát. V komunistických státech pak byly za národy uznávány společenství s vlastním národním státem a ostatní za etnické skupiny. Tesař (2007, s. 19) v souvislosti s dalším pojmem **etnikum**, které je jistou modifikací výrazu **etnická skupina** uvádí následující: „Právě proto, že termín *etnická skupina* byl užíván tak široce, navrhl sociolog Pierre van den Berghe (1981) používat spíše neologismus *ethny*, jež definoval takto: „Modelovým etnikem je ... skupina se společným původem, spjatá sociálně příbuzenskými sňatky a prostorově teritorií.“ Van den Bergheho definici sice můžeme přeneseně aplikovat i na moderní etnika s jejich mýty o původu, fiktivním příbuzenstvím, upřednostňováním endogamie i velkými teritorii, v nichž je identita udržována především symbolicky, leckomu se však zdá příliš úzká. Většina moderních etnik, a to hlavně těch, která jsou středem akademického zájmu, jsou velmi početná a kulturně komplikovaná společenství.“ Anthony D. Smith rozšířil počet kritérií vymezující etnikum (*ethny*) na šest

(viz níže), přičemž kritéria 2, 3 a 5 jsou převzata, respektive parafrázují *Pierra van den Bergheho* a kritéria 1 a 6 jsou výsledkem inspirace *Fredrikem Barthem*. Výčet jednotlivých **kritérií** je pak následující (*Tesař, 2007*):

- 1) kolektivní jméno,
- 2) mýtus o společném původu,
- 3) sdílené dějiny,
- 4) charakteristická sdílená kultura,
- 5) asociace s určitým územím,
- 6) pocit solidarity.

Bez ohledu na zvolený tvar myšleného pojmu etnické skupiny, etnika či národa, tato rozmanitost jednotlivých národních států přinášela a s velkou pravděpodobností bude přinášet i v budoucnu etnické či válečné konflikty v obecné rovině. Termínem **konflikt** je posléze chápána situace, kdy určité etnikum je ve sporu s jednou či více skupinami nebo jednotlivci. Konflikty se pak nejčastěji dělí na **konflikty s použitím násilí a bez použití násilí**, přičemž předmětem je zachování nebo zvýšení sociálních jistot nebo moci. Konflikt se od **napětí** liší tím, že dochází k nepřátelským činům (napětí znamená skryté nepřátelství nebo podezření). Mezi faktory, jež přispívají k rozpoutání vnitrostátních/vnitřních konfliktů patří ekonomické a sociální, kulturní a perceptivní, politické a strukturální. Ekonomické a sociální faktory se vztahují k ekonomickému rozvoji a modernizaci, kulturní a perceptivní faktory zahrnují kulturní diskriminaci, politické faktory vnitrostátní politiku a strukturální faktory se vztahují především ke vnitrostátním bezpečnostním obavám a etnické geografii (*Tesař, 2007*).

Z hlediska Bosny a Hercegoviny lze s odkazem na následující kapitoly hovořit právě o konfliktu s použitím násilí, jenž byl důsledkem ekonomických a sociálních, politických a strukturálních faktorů (příčin), přičemž tento konflikt je v konečné podobě možné považovat za **konflikt mezinárodní povahy**, respektive **válku**. **Válka** je následně definována za organizované násilí mezi ozbrojenými skupinami, jehož cílem je fyzické zničení protivníka nebo podlomení jeho vůle obhajovat své původní zájmy. Podstatou války je fyzický konflikt jednotlivých skupin, který může existovat jak mezi státy, tak i uvnitř těchto států. Z těchto faktů pak vyplývá, že válka je konečnou formou konfliktu, přičemž mezi těmito pojmy existuje inkluzivní vztah, tzn., že **každá válka je konfliktem, ale ne každý konflikt je válkou**. Platnost teze o existenci války v Bosně a Hercegovině, jak je v této části předeslána,

je následně ověřena ve 3. kapitole v souvislosti s propuknutím bojů a usmrcováním příslušníků daných etnik.

Výsledkem této podkapitoly je nastínění vztahů, jež existují mezi jednotlivými národními státy a etnickým zastoupením těchto útvarů. Právě nacionalismus v součinnosti s etnickou nesnášenlivostí, jak je později uvedeno, se v mnohých případech může stát zásadní příčinou k započetí destrukce té či oné skupiny obyvatelstva. Platnost této teze lze ověřit například studiem rwandské nebo i bosenské genocidy, kdy političtí představitelé vyzývali k etnickému vyčištění svých zemí. Právě zmíněné lidské oběti, respektive formy válečných tendencí jsou předmětem následující podkapitoly.

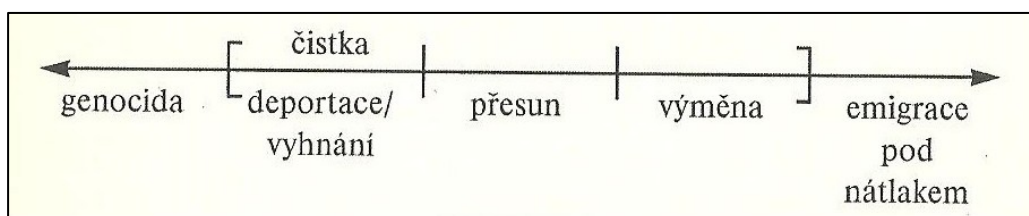
2.2. Právní terminologie válečných pojmů

V předchozí podkapitole je uvedena deskripce pojmů národního státu, etnika, konfliktu či války. V podkapitole „**Právní terminologie válečných pojmů**“ je následně uveden terminologický výčet efektů a situací, ve které mohou válečné konflikty propuknout. Ačkoli v mezinárodním trestním či humanitárním právu lze nalézt mnoho typů válečných přečinů a zločinů, vždy je potřeba si ovšem uvědomit, že tato pochybení znamenají ztráty na lidských životech a mezinárodní odpovědnost by měla v těchto oblastech dosahovat „maximálního rozměru“ ve smyslu schopnosti fyzicky zasáhnout a následně soudně potrestat.

Východiskem při chápání obsahu válečných konfliktů jsou **válečné zločiny**, přičemž dle Mezinárodního trestního soudu (ICC), respektive dle obsahu *Článku 8* jeho *Statutu* se válečnými zločiny rozumí závažné porušení *Ženevských úmluv* z 12. srpna 1949, a to zejména úmyslné zabití, mučení nebo nelidské zacházení včetně biologických pokusů, úmyslného způsobení velkého utrpení nebo vážné tělesné újmy či poruchy zdraví, rozsáhlého ničení a přivlastňování majetku, jež není ospravedlněno vojenskou nutností, a které je prováděno protiprávním a svévolným způsobem (UN, 2002). *Článek I Úmluvy o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti* z roku 1969 udává, že se promlčení nebude vztahovat na válečné zločiny, jak jsou definovány ve *Statutu Norimberského mezinárodního vojenského soudního dvora* a zločiny proti lidskosti a to spáchanými jak v době války, tak v období míru. (ICRC, 2013).

Zločin proti lidskosti je dále dle *Statutu ICC* definován jako systematický útok, jenž je nasměrován proti civilnímu obyvatelstvu za podmínky jeho vědomé existence. Tímto zločinem se rozumí vražda, vyhlazování, zotročování, deportace nebo násilný přesun obyvatelstva, věznění, mučení, zločin apartheidu² nebo jiné závažné formy zbavení osobní svobody v rozporu se základními pravidly mezinárodního práva a jiné (UN, 2002). Vyhlazování je následně dle *Statutu ICC* definováno za úmyslné uvedení obyvatelstva do takových životních podmínek, jež mají způsobit jeho likvidaci (znemožnění přístupu k lékům, potravinám apod.). Zatímco lze zločiny proti lidskosti (vyhlazování) definovat za tzv. obecnou rovinu válečných konfliktů, jistou terminologickou specifikaci související s danými etniky či rasami přinášejí pojmy čistky, genocidy či democidy. Termín **čistka**, respektive smysl tohoto termínu je v prostředí mezinárodní politiky závažným přečinem. Lze jej definovat jako likvidaci části (podmnožiny) obyvatelstva, jenž se jedné skupině jeví jako zbytečná, přebytečná či nepotřebná. K naplnění tohoto významu je však nutné poznamenat, že se daná skupina obyvatelstva musí odlišovat jedním a více příznačnými znaky. Těmito znaky pak mohou být etnický původ, rasa či náboženství, jež jsou pro definování čistky kardinální (Bell - Fialkoff, 2003). **Schéma 2.1** následně uvádí různé úrovně utlačování a likvidace jednotlivých skupin obyvatel, národů nebo etnik.

Schéma 2.1 Odstraňování obyvatelstva

Pramen: Bell – Fialkoff, 2003; vlastní úprava

Genocidou (viz **Schéma 2.1**), jenž je v kontextu této diplomové práce zásadním prvkem, je následně označován termín, jehož cílem je částečná nebo úplná likvidace etnické, náboženské, národní nebo rasové skupiny obyvatelstva. Jedná se o usmrcení příslušníků takové skupiny, způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch jejím členům, opatření směřující k tomu, aby se bránilo rození dětí, násilné převádění dětí z jedné skupiny do druhé a další (UN, 2002).

² Nelidské činy, které jsou prováděny pod autoritou jedné rasové skupiny nad jinou za účelem zachování nadvlády útočící skupiny (UN, 2002).

Pro rozhodnutí ke spáchání genocidy se rovněž uvádějí **následující předpoklady** (Tesař, 2007):

- existence či tradice konfliktu mezi oběma skupinami,
- existence nerovnováhy sil v neprospěch budoucí oběti (početní či silová),
- existence vhodné příležitosti k jejímu provedení (nejčastěji válka).

Tesař (2007, s. 205 - 206) se k pojmu genocida dále vyjadřuje takto: „Se zvukným termínem genocida (genocide) přišel poprvé židovský právník z Polska Rafal Lemkin v roce 1944, tou dobou uprchlík v USA. Lemkin se valnou měrou zasloužil také o to, že zločin genocidy byl roku 1948 zařazen do tzv. ženevských konvencí OSN. Tím se genocida stala součástí mezinárodního práva, ovšem individuální odpovědnost za genocidu byla poprvé právně posuzována až ve druhé polovině devadesátých let 20. století mezinárodními tribunály pro válečné zločiny v bývalé Jugoslávii a ve Rwandě.“ Podle Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia, jenž byla přijata na půdě Organizace spojených národů (OSN) 8. prosince 1948 se trestnými činy rozumí genocidium, spolčení ke spáchání genocidia, přímé a veřejné podněcování ke spáchání genocidia, pokus spáchání genocidia a účastenství na genocidiu (OSN, 2005). Úmluva, respektive Článek VIII. této Úmluvy uvádí, že každá smluvní strana je oprávněna požádat příslušný orgán OSN, aby v souladu s Chartou této organizace učinil veškerá opatření nutná k zabránění a páchání přečinu genocidia. V následujících částech diplomové práce (i v předchozím textu) je právě užíváno **spojení genocidy v rámci válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině**, přičemž toto tvrzení je opodstatněno předešlou citací Tesaře (2007), když je odkazováno na posuzování válečných zločinů jak v bývalé Jugoslávii (Bosně a Hercegovině), tak v africké Rwandě při jejich genocidách.

V souvislosti s termínem genocida je rovněž nutné uvést výraz **democida**, přičemž Matoušek (2009, s. 12) k tomuto pojmu uvádí následující fakta: „Tento termín zavedl politolog Rudolph J. Rummel, aby vytvořil širší koncept než je oficiální definice genocidy. Podle jeho kritérií spadají do pojmu democidy jakékoli vraždy iniciované vládou, zahrnující genocidu, politicidu a hromadné vraždění neozbrojených a bezmocných lidí.“ Jedná se tedy o koncepci postavenou na předpokladu **likvidace obyvatelstva řízené vládou**, respektive mocnostmi. S odkazem na Rummela (1997) lze genocidu označit za jeden ze základních typů democid a dle něj se genocidou rozumí taková situace, kdy jsou příslušníci

daného národa či etnika zavraždění na základě svého etnického původu, náboženství, rasy nebo v souvislosti s dalšími vlastnostmi spojující určitou společenskou skupinu.

Výsledkem této podkapitoly je determinace situací, k jakým může vést etnická nesnášenlivost v jednotlivých národních státech, která jak bylo zmíněno, je mnohdy důsledkem nacionalistické nebo lépe řečeno šovinistické politiky vrcholných představitelů daných států. Hlavní pozornost by měla být rovněž zaměřena na pojem **genocidy** související se zkoumanou zemí Bosny a Hercegoviny. Souhrnně tedy lze poznamenat, že ačkoli mohou být válečné konflikty vyvolány různými podněty a mohou nabývat jakékoli podoby, výsledek tohoto počinání vždy zahrnuje ztráty na lidských životech a destrukci občanské společnosti, sociálních a někdy také hospodářských pilířů země. Předcházení těmto aktivitám není jednoduchou záležitostí, přičemž se předpokládá zapojení globální společnosti a respektování kultur a ras, jež se prolínají v jednotlivých národních státech. Následující podkapitola s názvem ***„Hospodářské a společenské příčiny a dopady válečných konfliktů“*** je následně založena na konkrétní specifikaci podnětů a příčin k započetí válečných konfliktů nejen s ohledem na Bosnu a Hercegovinu, ale rovněž například na situaci Německa v 1. pol. 20. století. Tyto jednotlivé příčiny a dopady válečných konfliktů jsou vymezeny na základě ekonomických definic a grafických prezentací a taktéž za pomoci společenských aspektů. Tato podkapitola rovněž plní funkci obecné specifikace, jež je ve 3. a 4. kapitole reálně aplikována a kvantifikována.

2.3. Hospodářské a společenské příčiny a dopady válečných konfliktů

Válečné konflikty mohou být důsledky různých motivů a jsou povětšinou prezentovány širokou škálou dopadů, přičemž v rámci této diplomové práce je uvažováno rozdělení příčin i dopadů do **hospodářské a společenské** roviny. Při prvotní teoretické deskripci jsou hospodářské aspekty válečných konfliktů vyjádřeny pomocí grafů hospodářského cyklu (respektive růstu a expanze), krátkodobé a dlouhodobé agregátní nabídky a hranice produkčních možností. Teoretická rovina těchto příčin a dopadů je doplněna vymezením inflace a nezaměstnanosti, které (toto vymezení) je rovněž uvažováno při reálné aplikaci na zkoumané zemi ve 4. kapitole. Společenská rovina příčin a dopadů je rozdělena do etnicko – demografické a politické skupiny, kde jsou v prvotní fázi uvedeny jednotlivé indexy, které jsou ve 3. kapitole taktéž reálně aplikovány a kvantifikovány, včetně stěžejní oblasti počtu lidských obětí. Teorém středního voliče je v politické skupině

příčin a dopadů obsažen a prezentován z důvodu prvotní fáze konfliktu a propagandy k destruktivním aktivitám.

Souhrnně je nutné hospodářské a společenské oblasti vnímat jako propojené entity, které se navzájem ovlivňují, přičemž jednu stránku lze označit podnětem a druhá může být chápána jejím dopadem. Platnost teze o koexistenci a vzájemném ovlivňování mezi hospodářskou a společenskou rovinou je ověřena především ve 4. kapitole, kde je dle ekonometrických metod analyzována změna hospodářského potenciálu Bosny a Hercegoviny, ale i dalších zemí. V kontextu ekonometrie a použitých prognostických metod je vhodné poznamenat, že pro účely této práce je nutné je vnímat za pomocné metody ke stanovení hospodářských, ale i společenských dopadů. V této souvislosti je proto teoretická stránka ekonometrické a prognostické vědy uvedena při konkrétní kvantifikaci v rámci 4. kapitoly, přičemž identická logika platí i pro index přesídlení v následující kapitole, jenž je považován za pomocný nástroj k řešení etnického rozložení v dané zemi. Předmětem zájmu této části je ovšem obecná teoretizace hospodářských a společenských příčin a dopadů, přičemž v první fázi je vymezena první skupina, konkrétně problematika hospodářské expanze/recese a růstu.

Na počátku, tzn. před vyjádřením souvislostí mezi hospodářskou expanzí a růstem a válečnými konflikty je ovšem nutné tyto pojmy definovat a představit jejich odlišnosti. *Jurečka a kol. (2013a, s. 243)* definuje ekonomický (hospodářský) cyklus, jenž je spojen právě s fázemi hospodářské expanze, recese či růstu takto: „*Ekonomický cyklus je posloupností pravidelně se opakujících fází vzestupu, poklesu a stagnace makroekonomické aktivity, jmenovitě pak reálného HDP, zaměstnanosti, soukromé a veřejné spotřeby a investiční činnosti.*“ Hospodářská expanze a růst s tímto pojmem úzce souvisí, neboť expanze/recese odpovídá cyklickému (krátkodobému) kolísání agregátního výstupu ekonomiky kolem dlouhodobého trendu (hospodářského růstu). *Holman (2011, s. 508)* pak k termínu hospodářského růstu uvádí, že: „*Hospodářský růst v pravém slova smyslu není jednoduše růst naměřeného reálného HDP. Je to růst potenciálního HDP.*“ Cyklická expanze tedy odpovídá pouze krátkodobému zvýšení hrubého domácího produktu (HDP) nad potenciální produkt³ ekonomiky, zatímco hospodářský růst znamená růst samotného potenciálního produktu. *Holman (2011, s. 509)* následně dodává, že: „*Impulzy*

---

³ Ve skutečnosti neexistuje metoda, dle níž by mohla být odvozena LRAS a reálný potenciální produkt, který představuje skutečné množství dokončené produkce (*Jurečka a kol., 2013a*).

k hospodářskému růstu nenajdeme na straně poptávky. Najdeme je pouze na straně nabídky výrobních faktorů.“ S ohledem na neexistenci metody k objektivnímu a reálnému stanovení potenciálního produktu je pak mnohdy za ekonomický růst považována změna reálného HDP očištěného od cyklických výkyvů. Ekonomický růst lze ovšem zaznačit následovně (Jurečka a kol., 2013a):

$$\text{Ekonomický růst} = Q_t - Q_{t-1}, \quad (2.1)$$

přičemž Q_t = reálný produkt v daném roce a Q_{t-1} = reálný produkt v předcházejícím roce. Uvedený vzorec 2.1 reflektuje ekonomický růst v absolutní hodnotě, avšak v praxi je možné se nejčastěji setkat s relativním vyjádřením, tzn. mírou ekonomického růstu, jenž se zapisuje následovně (Jurečka a kol., 2013a):

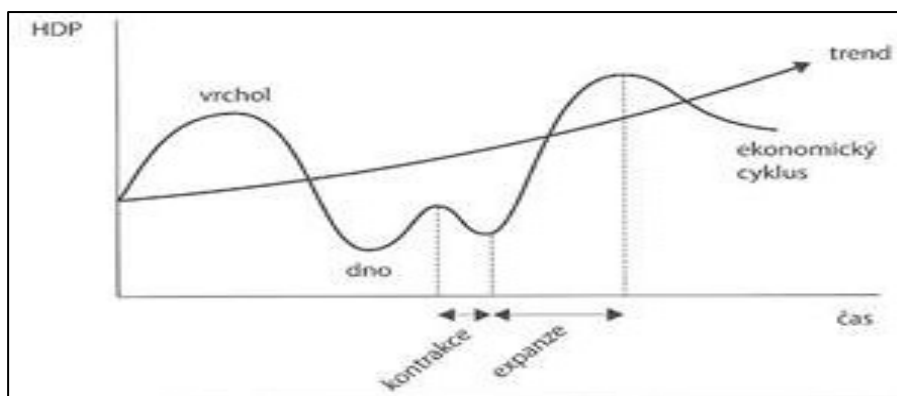
$$\text{Míra ekonomického růstu} = \frac{Q_t - Q_{t-1}}{Q_{t-1}} * 100, \quad (2.2)$$

přičemž značení symbolů je identické se vzorcem 2.1, nicméně k praktické aplikaci a analýze jednotlivých hospodářských jevů je v prostředí 4. kapitoly využit právě vzorec 2.2. V této návaznosti je nutné poznamenat, že mírou ekonomického růstu je uvažován nejen aspekt růstu potenciálního produktu (hospodářského růstu), ale rovněž se předpokládá s využitím vzorce 2.2 k determinaci hospodářské expanze. Právě skutečnost, zda se v případě Bosny a Hercegoviny a dalších uvažovaných zemí jedná o hospodářskou expanzi či růst je předmětem analýzy 4. kapitoly této diplomové práce.

V následné souvislosti s makroekonomickým ukazatelem HDP je rovněž nutné vymezit pojmy **ekonomické síly** a **ekonomické úrovně**, jež jsou také předmětem zájmu praktické aplikace ekonomické terminologie na **hospodářskou realitu Bosny a Hercegoviny** v období konfliktu, ale i po něm. Ekonomická síla je definována jako velikost HDP v absolutním vyjádření, ovšem při vymezení ekonomické úrovně je používán relativní ukazatel – HDP přepočtený na jednoho obyvatele. Ukazatel ekonomické úrovně (i v případě této diplomové práce) je dále využíván k vyjádření přibližné životní úrovně v dané zemi, i když naráží na řadu omezení v souvislosti s vnitřní strukturou ekonomiky (zastoupení high – tech odvětví nebo úroveň vědeckotechnického rozvoje). Vysoká hodnota tohoto ukazatele tedy nevylučuje možnost zaostávání v řadě oblastí národního hospodářství, přičemž může být důsledkem geologického dědictví (země disponující ropnými zásobami). Tento jev se ovšem nevztahuje

na **Bosnu a Hercegovinu**, která **patří mezi nejchudší země Evropy** již od skončení druhé světové války. Za reálně ekonomicky rozvinutou zemi se pak rozumí taková země, jejíž ekonomická úroveň je výsledkem vysoce kvalifikované pracovní síly, vědeckovýzkumného rozvoje nebo inteligenčně náročných výrob (*Jurečka a kol., 2013a*). Míra růstu ekonomické úrovně Bosny a Hercegoviny a dalších zemí je posléze kvantifikována a analyzována v rámci 4. kapitoly. Z těchto vět vyplývá, že i v případě existence válečného konfliktu lze v dané zemi identifikovat vysokou životní (ekonomickou) úroveň, přičemž tento jev může být zejména patrný, jak je uvedeno, v zemích bohatých na přírodní zdroje. **Graf 2.1** následně shrnuje a také znázorňuje předchozí terminologii, tzn. hospodářský růst (trend) a vývoj ekonomického cyklu, přičemž za předpokladu konstantního počtu obyvatelstva by křivka ekonomické úrovně odpovídala křivce ekonomického cyklu. Dílčí etapy ekonomického cyklu spadají do širší oblasti ekonomické vědy a nejsou tedy s ohledem na obsah diplomové práce blížeji specifikovány.

Graf 2.1 Hospodářský cyklus a růst

Pramen: *Jurečka a kol., 2013a*; vlastní úprava

Při uvažování o vztahu mezi ekonomickým prostředím, respektive mezi hospodářským růstem a válečnými konflikty je nutné brát v potaz širší souvislosti. Mnohdy opakovaná informace, že války v častých případech kromě obětí na lidských životech přinášejí i hospodářský růst je v určitém kontextu mylná. **V případě zkoumané země lze v období válečného konfliktu identifikovat hospodářskou recesi, respektive hospodářskou expanzi a nikoli hospodářský růst** (viz 4.2.3.). S odkazem na další část věnovanou německé ekonomice a propojení hospodářských paradigmat s příčinami válečných konfliktů je vhodné uvést, že právě propad HDP se stal jedním z faktorů, který stál za vzestupem *Adolfa Hitlera* ve 30. letech 20. století.

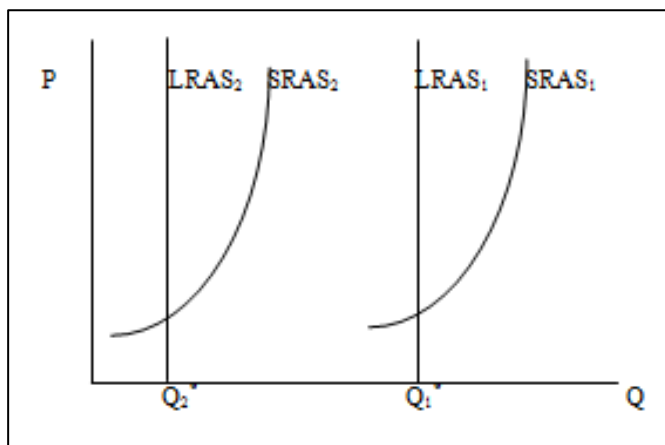
Z hlediska návaznosti na problematiku ekonomického růstu je nutné přistoupit k analýze **změn krátkodobých a dlouhodobých agregátních nabídek**. V jeho souvislosti je uváděno, že se impulzy k růstu nacházejí pouze na straně nabídky, respektive na straně dlouhodobé agregátní nabídky, jež je schopna zvýšit potenciální produkt Q^* . Rovněž je nutné determinovat, jaké faktory jsou hybnými silami posunující dlouhodobou (LRAS), ale i krátkodobou agregátní nabídku (SRAS) směrem doleva či doprava. Agregátní nabídka totiž dle Holmana (2011, s. 483) ukazuje: „*Vztah mezi cenovou hladinou a reálným HDP, který firmy chtějí vyrábět. Průběh funkce agregátní nabídky je rostoucí. Při vyšší cenové hladině firmy vyrábějí větší reálný HDP.*“ Jurečka a kol. (2013b, s. 72) dále uvádí, že: „*Mezi faktory ovlivňující krátkodobou i dlouhodobou agregátní nabídku patří například množství výrobních faktorů a jejich produktivita, technologie, zdroje surovin a energií, přírodní podmínky a podnikatelské prostředí.*“

V kontextu válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině a jeho hospodářských dopadů (ve vztahu s LRAS a SRAS) je pro zjednodušení uvažován pouze determinant množství výrobního faktoru práce, respektive populace, a kde je od ostatních faktorů abstrahováno. Obecně lze říci, že zvyšováním lidských obětí, tzn. se snižováním počtu výrobního faktoru práce se křivka $LRAS_1$ posune směrem doleva na $LRAS_2$ a $SRAS_1$ na $SRAS_2$ (sníží se potenciál ekonomiky neboli potenciální produkt). Tato teze je především *ceteris paribus*⁴ aplikovatelná na země či etnika, jež se staly oběťmi válečných konfliktů, při kterých dochází k cílené likvidaci ekonomicky produktivní/aktivní populace. Důležitým aspektem je rovněž migrace, jež ovlivňuje na uvedeném **Grafu 2.2** jak křivky LRAS a SRAS, tak i celkový potenciální produkt, neboť se také jedná (při emigraci) o změnu (snížení) počtu výrobního faktoru práce.

---

⁴ Za jinak nezměněných okolností (Sloman a Wride, 2009).

Graf 2.2 Změny krátkodobé a dlouhodobé agregátní nabídky

Pramen: Jurečka a kol., 2013a; vlastní zpracování

Dalším významným faktorem, jenž působí na pozici křivek LRAS a SRAS a na P^5 a Q^6 jsou zdroje surovin a energií. Vzhledem k logice mezinárodních konfliktů, kde předmětem zájmu jsou v mnoha případech právě tyto komodity lze konstatovat následující: „Pro napadený stát se snižují disponibilní zdroje surovin a energií, a to znamená, že křivky $LRAS_1$ a $SRAS_1$ se posunou v souladu s **Grafem 2.2.**“

Rozlišování hospodářského růstu a expanze, ale především obecného makroekonomického ukazatele HDP naráží na bariéry pojmání z nominálního a reálného hlediska. Právě inflace, jež ovlivňuje prezentaci ukazatele HDP je předmětem následného zájmu a to už z toho důvodu, že právě inflaci (hyperinflaci) bylo možné zaznamenat na území Jugoslávie a konkrétně Bosny a Hercegoviny v průběhu válečného konfliktu. Na první pohled se může zdát, že inflace jako makroekonomický jev nemůže zastávat pozici faktoru, jenž by se stal příčinnou souvislosti války. Nicméně opak je pravdou a historické souvislosti to jasně potvrzují nejen právě v případě Bosny a Hercegoviny, ale především v případě Německa, na které je v této části odkazováno. Již ve 20. letech 20. století je možné identifikovat pokusy o státní převrat z rukou *Adolfa Hitlera*, který chtěl využít právě nepříznivé ekonomické podmínky Německa (hyperinflace a nezaměstnanost). V této souvislosti lze nalézt ideální příklad, jak se tento i jiný ekonomický jev může stát paralelně

⁵ P značí cenovou hladinu. Ta vyjadřuje průměrnou cenovou úroveň v národním hospodářství (Jurečka a kol., 2013a).

⁶ Q značí reálný produkt (hrubý domácí produkt). Ten je podle Jurečky a kol. (2013a, s. 27) „**součtem peněžních hodnot finálních (konečných) výrobků a služeb, vyprodukovaných během jednoho roku výrobními faktory alokovanými (umístěnými) v dané zemi (bez ohledu na to, kdo tyto faktory vlastní).**“ Dle Burdy a Wyplosze (2013) se jedná o sumu konečných prodejů uskutečněnou uvnitř geografického teritoria za časovou periodu, obvykle za jeden rok.

příčinou i dopadem válečného konfliktu. Německá vláda byla totiž nucena platit válečné reparace vítězným mocnostem první světové války, avšak po této prohrané válce (ze strany Německa) nemělo německé obyvatelstvo dostatečný příjem, aby jej mohla vláda podrobit vyššímu zdanění. Za tímto účelem začala německá vláda tisknout peníze, přičemž tato skutečnost vedla právě k jevu hyperinflace. Maximální úroveň byla poté dosažena v roce 1923, kdy francouzská vojska obsadila Porúří, protože Německo včas neplatilo válečné reparace, přičemž německá vláda reagovala explorativním růstem peněžní zásoby a hyperinflace dosáhla řádově deseti miliard procent. Celkově hyperinflace znehodnotila veškeré úspory německého obyvatelstva a dolehla na střední vrstvy, u kterých se zvýšila popularita nacionalistické strany *Adolfa Hitlera*. Z předchozích vět tedy vyplývá, že je tento jev možné považovat za dopad válečného konfliktu (válečné reparace), ale zároveň za příčinu dalších nesvárů v podobě nárůstu nacionalismu⁷ (*Holman, 2008*).

K pochopení tohoto jevu je ovšem nutné jej nejprve teoreticky vymezit, a proto je uvedena následující deskripce. **Inflací** se nerozumí růst cen jednotlivých statků a služeb, ale jedná se o růst cenové hladiny v hospodářství. Konkrétněji se rozumí vzestup průměrné cenové úrovně v národním hospodářství, kdy paralelně se zvyšováním obecné cenové úrovně mohou ceny některých statků a služeb klesat (*Jurečka a kol., 2013a*). Cenovou hladinu lze měřit například dle **indexu spotřebitelských cen (CPI – Consumer Price Index)** nebo na základě **implicitního cenového deflátoru (IPD – Implicit Price Deflator)**. Změnu cenové hladiny, respektive míru inflace lze zapsat takto (*Dornbush, Fisher a Startz, 2011*):

$$\pi = \frac{P_t - P_{t-1}}{P_{t-1}}, \quad (2.3)$$

přičemž π = míra inflace, P_t = cenová hladina v roce t dle zvoleného způsobu měření a P_{t-1} = cenová hladina v roce $t - 1$ dle zvoleného způsobu měření. Uvažovanou hyperinflací se následně rozumí inflace, při níž rostou ceny o tisíce, statisíce procent apod. Tento aspekt ovšem nepodléhá následné kvantifikaci, avšak je stejně jako **míra nezaměstnanosti** uvažovaným hospodářským aspektem a průvodním jevem válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině. Nezaměstnané osoby pak lze definovat jako osoby, jež nemají zaměstnání, ale aktivně jej hledají. Míra nezaměstnanosti je pak vyjádřena podílem

---

⁷ Kohout (2011, s. 302) v souvislosti se vzestupem nacionalismu uvádí toto: „Přesuňme se do roku 1931. Německo prožívá opět další ze série svých krizí a dostává se znova do platební neschopnosti neboli státního bankrotu. Kancléř Heinrich Brüning lpí na zlaté říšské marce, která nahradila tu hyperinflační. Příliš silná měna však vyvolá deflaci, bankovní krizi a hospodářskou krizi. Pokles hrubého domácího produktu o 25 % během let 1929 – 32 definitivně vytvořil podmínky pro triumfální nástup Vůdce.“

nezaměstnaných osob na ekonomicky aktivním obyvatelstvu (zaměstnaní a nezaměstnaní), přičemž je uvedena v procentech a zapisuje se takto (*Jurečka a kol., 2013a*):

$$u = \frac{N}{EA} * 100, \quad (2.4)$$

přičemž u = míra nezaměstnanosti, N = nezaměstnané osoby a EA = ekonomicky aktivní obyvatelstvo. V rámci válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině jsou rovněž identifikovány i další hospodářské příčiny a dopady, například vnější zadlužení země či ukazatel **hrubého národního příjmu** (GNI⁸). **Souhrnně lze konstatovat**, že válečné konflikty disponují potenciálem způsobit rozsáhlé hospodářské dopady, přičemž mohou být vyústěním neadekvátního makroekonomického vývoje, tzn. ekonomických příčin, ale také společenských paradigmat. Smysl vymezení této hospodářské terminologie spočívá v položení základu, na kterém je postavena 4. kapitola diplomové práce a determinována řada válečných dopadů. Jednotlivé příčiny a dopady hospodářské povahy jsou uvažovány v hlediscích potenciálního produktu ekonomiky, ekonomické recese, nezaměstnanosti, vnějšího zadlužení a dalších. V této souvislosti je ovšem nutné poznamenat, že hospodářské dopady jsou v komparaci s důsledky společenského rázu pouze marginálními veličinami, avšak mohou být v některých případech právě dopadem společenských změn, jak je nastíněno v úvodu této části. Tato teze je následně potvrzena v prostředí 4. kapitoly, konkrétně v souvislosti s poklesem počtu obyvatel (válečné ztráty) a potenciálním produktem bosenské ekonomiky.

Předmětem zájmu další části jsou následně vybrané **společenské aspekty válečných konfliktů**, jejichž koncepce je vytvořena na základě autorova zvážení, avšak jejich charakteristika odpovídá objektivním faktům a skutečností. Jednotlivé demografické ukazatele (indexy) a počty lidských ztrát jsou kvantifikovány v následující kapitole, přičemž jsou rovněž nacházeny politické příčiny a dopady válečného konfliktu. Demografické dopady působí zřejmě jako nejjednodušejší viditelný aspekt, neboť lidské oběti válečných konfliktů, respektive ochrana lidských životů je bezprostředním zájmem globální společnosti. Demografickými dopady rozumíme v základním měřítku nejen ztráty na lidských životech, ale také nevyváženost mezi pohlavími, která vzniká zejména cílenou likvidací mužské části populace. Konkrétní etnicko – demografické příčiny a dopady, jak jsou pro tyto

---

⁸ Jedná se o nejširší měřítko národního příjmu, které je založeno na kvantifikaci celkové přidané hodnoty od domácích a zahraničních zdrojů, jež jsou residenty daného státu (*Myers, 2011*).

účely pojmenovány, jsou vymezeny (a posléze kvantifikovány) jak na základě **indexu etnické konkurence** (IEK) a **indexu demografické nevýhody** (IDN), tak pomocí **indexu relativního růstu** (IRR) a stanovení odhadu počtu lidských (válečných) obětí.

Z hlediska předchozí logiky je nejprve nutné vymezení IEK, jenž je důležitým aspektem pro pochopení jednotlivých příčin k započetí etnického (válečného) konfliktu a také dopadů ovlivňujících i současné napětí mezi etniky v Bosně a Hercegovině. Právě na příklady demograficky heterogenních států, jež jsou oblastmi se vzrůstajícím mezietnickým napětím lze aplikovat **teorii etnické konkurence**. Základem této teorie je teze, že dané okolnosti působící na zvyšování etnické konkurence mohou umocňovat podněty k válečným konfliktům. V návaznosti na tuto teorii lze sestavit IEK, přičemž platí předpoklad, že se stupeň etnické konkurence zvyšuje v okamžiku, kdy roste do té doby kvantitativně slabší etnikum na úkor poklesu či stagnace dříve početnější skupiny. Na tomto místě je možné odkázat na následující kapitolu a část obecných příčin jugoslávského (bosenského) konfliktu a konkrétně na rok 1971, kdy bylo srbské obyvatelstvo (do té doby dominantní) převáženo počtem muslimských obyvatel. Matematický zápis IEK je pak následující (Žila, 2014):

$$IEK = \frac{N_2}{N_1} * \frac{N_2}{P}, \quad (2.5)$$

přičemž N_2 = absolutní počet druhého nejsilnějšího národa, N_1 = absolutní počet nejsilnějšího národa a P = celkový počet obyvatel. Hodnoty IEK nabývají hodnot z uzavřeného intervalu $<0;0,5>$, kde hodnota 0 vyjadřuje etnickou homogenitu a hodnota 0,5 rovnováhu národů. V kontextu následné analýzy příčin a dopadů jsou uvažována etnika Muslimů a Srbů, protože se jedná o dvě nejpočetnější etnika v Bosně a Hercegovině. Dalším indexem potřebným pro vymezení jednotlivých etnicko – demografických příčin a dopadů je IDN, jenž měří míru demografické interakce, respektive výsledná hodnota IDN vyjadřuje míru intenzity populačního úpadku daného etnika (národa). IDN lze s využitím etnik Muslimů a Srbů a s uvažovanými roky 1971 (vrchol IEK – viz 3.1.3.) a 1991 zapsat takto (Žila, 2014):

$$IDN = \left[\left(\frac{M_{91} - S_{91}}{P_{91}} \right) - \left(\frac{M_{71} - S_{71}}{P_{71}} \right) \right] * \frac{S_{71}}{P_{71}} * 100, \quad (2.6)$$

přičemž M_{91} = počet Muslimů v roce 1991, S_{91} = počet Srbů v roce 1991, P_{91} = celkový počet obyvatel v roce 1991, M_{71} = počet Muslimů v roce 1971, S_{71} = počet Srbů v roce 1971 a P_{71} = celkový počet obyvatel v roce 1971. IDN kolísá v rozmezí hodnot 0 – 200,

a kde rozsah populačních ztrát srbského etnika je zvážen počtem Srbů v roce 1971 (Žila, 2014). K následnému ověření platnosti výsledku dle IDN lze sestavit a vypočítat IRR, jenž kvantitativně vyjadřuje skutečnost, zda první etnikum roste rychleji než druhé a to vzhledem k vývoji celkového počtu obyvatelstva. Matematický zápis IRR je následující (Žila, 2014):

$$IRR = \left(\frac{N_2 * P_1}{N_1 * P_2} \right), \quad (2.7)$$

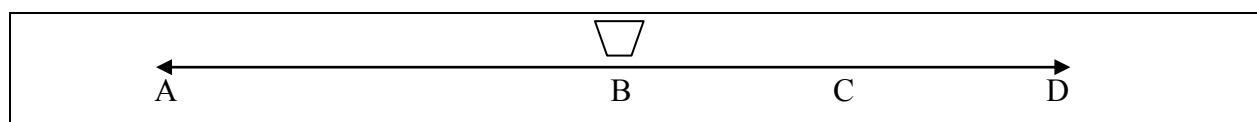
přičemž N = počet příslušníků daného etnika, P = celkový počet obyvatel, 1,2= časové horizonty. Na základě využití těchto indexů lze stanovit jak příčiny konfliktů z hlediska eskalace etnického napětí, tak determinovat dopady s pozorností na diferenci předválečných a poválečných hodnot IEK, IDN a IRR. Ze spektra úzce vymezených společenských (etnicko – demografických) dopadů je možné identifikovat aspekty migrace a především počtu lidských obětí. V kontextu jednotlivých příčin migrace lze dle odborné literatury hovořit o ekonomických a neekonomických důvodech, přičemž do druhé jmenované skupiny patří podněty typu válek, přírodních katastrof, nemocí či náboženského a politického pronásledování. Při uvažování o ekonomických příčinách se nejčastěji hovoří o rozdílech v životní úrovni obyvatelstva (je vymezena ve 4. kapitole), jenž se také může stát příčinou k válečnému konfliktu (Varadzin, 2013). Při pohledu na migrační chování obyvatelstva lze rozlišovat především prostorové (vnitrostátní a zahraniční migrace) a časové (trvalá a dočasná migrace) hledisko. Právě prostorové hledisko migrace je do značné míry spojeno s problematikou mezinárodních válečných konfliktů, přičemž Šotkovský (2013, s. 119) k těmto skutečnostem uvádí, že: „*Dosud však v pozadí nejrozsáhlejších přesunů obyvatelstva v dějinách lidstva stojí akt nedobrovolnosti, kdy k rozhodování jedinců docházelo pod neúměrným tlakem vnějších vlivů, často s vidinou pouhé záchrany vlastního či jiných lidských životů.*“ Z hlediska zahraniční (vnější) migrace lze rozlišovat **tyto determinanty** (Šotkovský, 2013):

- ekonomická a sociální nerovnost,
- faktory spojené s politickou nestabilitou, povstáními nebo dokonce válkami (obzvláště na bázi **etnických a náboženských střetů**),
- demografická situace,
- ekologická situace prostředí či obecná kvalita životního prostředí,
- únik z nudy a jiné.

V souvislosti se zmíněnými determinanty vnější migrace, respektive v návaznosti na faktor etnických a náboženských střetů lze vymezit nejzásadnější společenský (etnicko – demografický) dopad, kterým je počet lidských obětí při válečných konfliktech. Pro tuto skutečnost nelze vymezit rozsáhlou teoretickou koncepcí, avšak je možné vyjádřit definici **úmrtí**. Šotkovský (2013, s. 29) uvádí, že: „Úmrtí znamená trvalé vymizení všech známek života bez možnosti opětovného oživení.“ Struktura a celkové odhady počtu mrtvých v Bosně a Hercegovině jsou pak záležitostí následující kapitoly. Na rozdíl od těchto etnicko - demografických příčin a dopadů, jež lze účelně kvantifikovat se **politické příčiny a dopady** vyznačují zejména duševní (nehmatatelnou) hodnotou a jsou viditelné na příkladu zasažených zemí, regionů či měst, kde stávající moc je většinou nahrazena mocí druhou. Tento aspekt ovšem nemá plošný charakter, neboť příkladem globálního politického dopadu nebo lépe řečeno vzniku globální příležitosti, je vytvoření Spojených národů po první světové válce, respektive OSN v roce 1945.

V kontextu politických příčin a dopadů lze také hovořit, ne však aplikovat **teorém středního voliče**. Teorém středního voliče vycházející z teorie veřejné volby lze vysvětlit následujícím způsobem. Představme si situaci, že **Schéma 2.2** znázorňuje politické spektrum, jež je rozděleno na tři úseky (A - B, B - C a C - D). Většina politických subjektů usiluje o stanovení takové koncepce politického programu, která by oslovila největší možný počet voličů, tzn., že stanoví politický program, jehož umístění si lze představit v bodě B. Co se stane? Většina voličů má k této koncepci stejně blízko, ale také daleko. Jak stanoví svůj program ostatní politické subjekty? Sestaví jej dle vzorce prvního subjektu, protože má stejnou šanci, že bude ve volbách úspěšný. Kdyby se jednalo o politický program, jehož umístění a charakter by odpovídal bodu C, oslovil by všechny voliče mezi C - D a některé z úseku B - C. Naopak první program získá všechny voliče mezi A - B a některé z úseku B - C (tedy více než první program). S tímto teorémem souvisí *princip minimální diferenciace*, který Jurečka a kol. (2013b, s. 355) popisuje následovně: „*Princip minimální diferenciace předpokládá, že programy politických stran si budou vzájemně podobné. Tento teorém říká, že politická strana bude prosazovat politiku, která maximalizuje čistý prospěch voličů ve středovém pásmu.*“ V jiném slova smyslu bude vytvářet takový politický program, jenž nebude vyhraněn k levici či pravici (tedy extrémní situaci).

Schéma 2.2 Teorém středního voliče

Pramen: Jurečka a kol., 2013b; vlastní úprava

Z předchozích vět vyplývá, že teorém středního voliče nelze aplikovat, respektive subjekty vyžadující destrukci jiného etnika či rasy nestaví svou propagandu do „středu“ politického či jiného spektra, ale vyčleňují se na ostrých krajích výše uvedené úsečky. Přesto dokáží pomocí nacionalistických tendencí či charismatu získat silnou podporu, aby mohli realizovat své cíle. Příkladem mohou být nacističtí či fašističtí vůdci *Adolf Hitler* a *Benito Mussolini*, kteří s přispěním svých verbálních i nonverbálních dovedností byli schopni zfanatizovat své příznivci nejen v Německu a Itálii, ale i v dalších zemích.

Smyslem vymezení teorému středního voliče je představit základní příčinu válečných konfliktů a to nejen v rámci Bosny a Hercegoviny, na kterou je následně tento teorém aplikován, ale na státy v širším pojetí. Právě politické volby se totiž mohou stát spouštěcím mechanismem k eskalaci etnického, ale i jiného druhu napětí. Extrémním případem teorému středního voliče by byla situace, pokud by právě střed politického spektra požadoval vyhlazení daného etnika či rasy, avšak pro účely diplomové práce je uvažován pouze „standardní“ model tohoto teorému. **Tab. 2.3** pak graficky propojuje teorém středního voliče a formy politického extremismu a radikalismu.

Tab. 2.3 Formy extremismu a radikalismu

Ultralevice	Demokratický střed	Ultrapravice
Levicový extremismus		Pravicový extremismus
Levicový radikalismus		Pravicový radikalismus

Pramen: Vegrachtová, 2013; vlastní úprava

V souvislosti s vymezením politických voleb jako podnětu k válečným tendencím je nutné i v následném kontextu zkoumané země uvést termín **jánabráchismus**, který lze později identifikovat na reálném příkladu voleb v Bosně a Hercegovině roku 1990, kdy došlo ke spolčení a předvolební kooperaci několika politických stran. Tento termín v podstatě souvisí s cyklickým hlasováním, kdy existuje reálná hrozba, že ani jeden z předložených návrhů nebude přijat. V kontextu Bosny a Hercegoviny je ovšem vztažen k již zmíněné

spolupráci jednotlivých politických stran, přičemž konkrétní představení těchto událostí je záležitostí následující kapitoly. *Jurečka a kol. (2013b, s. 354)* tento pojem jednoduše vysvětluje tvrzením imaginárního politika, kde se jedná o skutečnost, že: „*Ty budeš hlasovat pro můj návrh a já pak pro tvůj.*“ Jak je zmíněno, v tomto kontextu se nejedná o rozhodování mezi několika politickými návrhy, ale o podporu jednotlivých politických stran s cílem volebního úspěchu. Jak je posléze vysvětleno, motiv spolupráce bosenských politických stran existoval pouze v předvolebním období, přičemž jejich následné rozpory se staly katalyzátorem společenského napětí v Bosně a Hercegovině (viz 3. kapitola).

Jak vyplývá z předcházejících odstavců, chování politických i nepolitických subjektů může způsobit rozsáhlé následky s působností jak v hospodářské, tak společenské rovině. Právě z tohoto důvodu byla několikrát uvedena teze o propojenosti těchto dvou oblastí, neboť je jednoduše nelze považovat za samostatné množiny. **Jaké jsou ovšem politické dopady válečných konfliktů?** V kontextu zkoumané země jsou uvedeny v rámci následující kapitoly, ale pro účely představení minulých událostí z poloviny 20. století, lze vymezit následující fakta. V evropském měřítku se v návaznosti na skončení druhé světové války zformovaly první evropské integrační struktury, a to **Evropské společenství uhlí a oceli** (ESUO), respektive **Evropské hospodářské společenství** (EHS) a **Evropské společenství pro atomovou energii** (EURATOM). Z těchto vět vyplývá, že se především válečné konflikty ve 20. století staly pojítkem a motivem pro vytvoření ekonomických a politických organizací a jiných forem spolupráce při udržování mezinárodního míru a bezpečnosti (*Baldwin a Wyplosz, 2012*). Na druhé straně je s ohledem na toto období vhodné poznamenat, že se svět začal dělit na západní a východní blok, přičemž právě druhá jmenovaná oblast byla prostorem působnosti **Rady vzájemné hospodářské pomoci** (RVHP). I toto společenství bylo vytvořeno v návaznosti na skončení druhé světové války, jehož přidruženým členem byla od roku 1964 rovněž Jugoslávie. Na jedné straně tedy lze pozorovat motivy k formování integračních uskupení za účelem zabránění dalším válečným konfliktům, ale na straně druhé izolaci východního bloku, respektive polarizaci světa na dvě politicky i hospodářsky vedené oblasti.

Soubor hospodářských a společenských příčin a dopadů, jenž je vymezen v této podkapitole diplomové práce, udává teoretickou koncepci a zároveň vymezuje prostor k reálné aplikaci jak s použitím lingvistiky, tak číselných hodnot a následně ekonometrických (prognostických) metod. V rámci specifikace politických dopadů válečných konfliktů jsou vymezena fakta v souvislosti s budováním struktur evropské integrace, které jsou převážnou reakcí na události druhé světové války. **Výsledkem této podkapitoly** je determinace jevů a stavů, které se mohou stát podněty k započetí válečných konfliktů, přičemž daný hospodářský a společenský ukazatel může být vnímán jak příčinou, tak dopadem těchto konfliktů. Jak již bylo poznamenáno, tato část je považována za teoretický základ k reálnému vymezení daných ukazatelů v dalších částech diplomové práce, a jenž má pomoci naplnit její hlavní cíl.

Následující kapitola ovšem vymezuje koncepci a genezi mezinárodního společenství s globálním dosahem, které zanechalo stopu jak v průběhu války v Bosně a Hercegovině, tak po jejím ukončení a zároveň má vliv i na současný stav této země. Geneze je zaměřena kromě OSN také na Severoatlantickou alianci a Evropskou unii, neboť účelem těchto jednotlivých společenství je právě **udržování mezinárodního míru a bezpečnosti** a snaha **zabránit výše zmíněným podnětům a následně dopadům válečných konfliktů**.

2.4. Koncepce a geneze mezinárodního společenství

Problematika udržení celosvětového míru a bezpečnosti, a rovněž zabránění výše zmíněným **příčinám a dopadům** byla kardinální záležitostí již po ukončení první světové války. Funkci ochránce globální bezpečnosti měla vykonávat Společnost národů, která se stala významnou, i když posléze neúspěšnou organizací, jejíž portfolio bylo převzato a následně rozšířeno OSN. V souvislosti s udržováním bezpečnosti na evropském kontinentě lze hovořit o formování Severoatlantické aliance (NATO) či Evropské unie (EU), respektive o působnosti její zahraniční politiky. Před konkrétní deskripcí a genezí formování těchto struktur je však na místě definovat, jaké předpoklady musí mezinárodní či mezistátní organizace naplňovat. Účel deskripce tedy spočívá v představení společenství, která působila při zkoumaném válečném konfliktu v Bosně a Hercegovině.

2.4.1. Vymezení pojmu mezinárodní organizace a dalších forem spolupráce

Původ termínu **mezinárodní organizace** lze datovat k 19. století, kdy byla v roce 1878 zformována Mezinárodní meteorologická organizace. Charakter příčin formování těchto struktur je zcela zřejmý, bylo nutné kooperovat se subjekty z jednotlivých zemí či přímo s národními státy. Podle *Krejčího (2010, s. 213)* mezinárodní organizace představují: „*Institucionalizovanou formu spolupráce v nejrůznějších oblastech. Vyznačují se relativně stabilním právním základem v podobě základní listiny (statutu), vlastní právní subjektivitou a stálou či pravidelnou činností.*“ Dle *Varadzina (2013)* se mezinárodní organizace kromě výše uvedených charakteristik vyznačují rovněž vlastními orgány a finančními zdroji. Funkce mezinárodních organizací je pak spatřována v zajišťování a reprezentování zájmů jednotlivých **států a nestátních či nevládních institucí**. *Krejčí (2010, s. 213)* v souvislosti se státními aktéry uvádí, že: „*Tyto organizace vznikly na bázi mezivládních dohod a mají některé atributy mezinárodněprávní subjektivity. Často se pro tyto organizace užívá název „mezinárodní“, přestože se jedná o instituce mezistátní. Mezistátní organizace je instituce vzniklá na základě smlouvy založené na mezinárodním právu, a to dvěma či více státy k zajištění spolupráce v určité oblasti aktivity státu.*“ **Tab. 2.4** následně vyjadřuje členění mezistátních organizací dle geografické úrovně působení a počtu stanovených cílů.

Tab. 2.4 Klasifikace mezistátních organizací

Úroveň/Počet cílů	Mnoho cílů	Jeden cíl
Globální	OSN	Světová zdravotnická organizace (WHO)
Regionální	EU	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE)

Pramen: *Krejčí, 2010*; vlastní úprava

V souvislosti s faktem, že mezinárodní organizace v obecné rovině mohou zahrnovat jak jednotlivé státní, tak i nestátní subjekty, je v dalších částech diplomové práce užíván přívlastek **mezinárodní**. Tyto mezinárodní subjekty (OSN) vykonávají z hlediska jejich širokého portfolia řadu činností, avšak pro účely definování jejich působnosti je v rámci této diplomové práce uvažován pouze koncept **mezinárodního míru a bezpečnosti**.

Role mezinárodních subjektů lze vymezit následovně (Fojtíková a kol., 2014):

- role nástroje politiky – tato role je v kompetenci mezinárodních vládních organizací (např. Světová banka).
- **role vyjednávacího fóra** – mezinárodní organizace fungují jako platforma pro formulaci témat společného zájmu, vyjednávání a přijímání rozhodnutí, přičemž tuto roli mohou vykonávat státní i nestátní organizace, když ústředním nositelem této funkce je OSN.
- role samostatných aktérů v mezinárodním systému – týká se především nestátních mezinárodních organizací, jejichž činnost není vázána na záměry a zdroje členů.

Fojtíková a kol. (2014, s. 23) uvádí, že: „Kromě toho, že v rámci světového systému hrají jednotlivé mezinárodní organizace v různé míře tyto tři role, samy mohou tento světový systém ovlivňovat, resp. jej formovat, a to prostřednictvím funkcí, které vykonávají.“ Portfolio těchto funkcí je složeno z agregační a artikulační funkce (formulace a prezentace témat společného zájmu), funkce preventivní diplomacie, funkce shromažďování a distribuce informací, funkce tvorby norem jako závazných rámců chování v prostředí světového systému atd. S ohledem na procesy globalizace a především **v souvislosti se zkoumaným tématem** (mezinárodní mír a bezpečnost – **válečný konflikt v Bosně a Hercegovině**) je v současné době diskutováno postavení nejvýznamnější a nejpočetnější mezinárodní vládní (mezistátní) organizace, a to OSN. Právě OSN, respektive mírové jednotky **United Nations Protection Force**⁹ (UNPROFOR) sehrály zásadní roli při tomto válečném konfliktu, kde nedokázaly nebo lépe řečeno nemohly zabránit bosenské genocidě (z důvodu obsahu mandátu).

2.4.2. Organizace spojených národů

OSN je z hlediska velikosti členské základny a vykonávaného portfolia činností největší mezinárodní vládní organizací na světě. Její působnost lze datovat od roku 1945, kdy nejprve 26. června byla podepsána *Charta OSN*, na jejímž základě funguje tato organizace (oficiální vznik se vztahuje k 24. říjnu téhož roku). Od svého založení s 51 členy

---

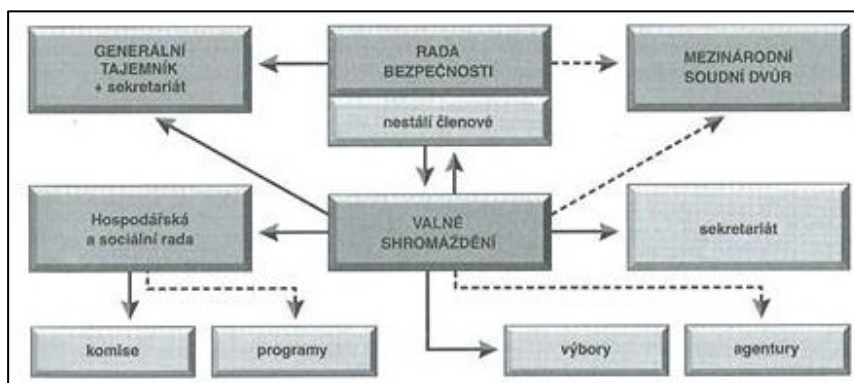
⁹ Mírové jednotky OSN, jež byly vytvořeny Radou bezpečnosti OSN v roce 1992 a nasazeny do nově vzniklých republik bývalé Jugoslávie. Cílem těchto jednotek, respektive mise UNPROFOR byla ochrana civilistů v chráněných oblastech, jakožto i usnadnění dodávek humanitární pomoci uprchlíkům a vysídleným osobám (Gorman a Mihalkanin, 2007).

se postupně rozrůstala, až na současných 193 členů, kdy se prozatímně posledním členským státem stal 14. července 2011 Jižní Súdán (Fojtíková a kol., 2014). Krejčí (2010, s. 216 - 217) říká, že OSN: „*Není organizací národů, ale států – politických aktérů – které dílem zastupují národy, dílem občany. Organizace spojených národů byla založena 51 státy na konci II. světové války v červnu 1945, přičemž za členy Organizace spojených národů mohou být na základě rozhodnutí Valného shromáždění a na doporučení Rady bezpečnosti přijaty všechny mírumilovné státy, které přijmou závazky obsažené v této Chartě*“ Dle Článku 1 Charty OSN si tato organizace klade následující **cíle** (Krejčí, 2010):

- **udržovat mezinárodní mír a bezpečnost,**
- rozvíjet přátelské vztahy mezi národy založené na úctě, rovnoprávnosti a sebeurčení národů,
- **uskutečňovat mezinárodní součinnost řešením mezinárodních problémů,**
- být střediskem, které by uvádělo v soulad úsilí národů o dosažení těchto společných cílů.

V návaznosti a součinnosti s *Chartou OSN* byly vytvořeny orgány OSN, jež jsou prezentovány **Schématem 2.3** včetně vazeb mezi těmito subjekty, přičemž toto grafické znázornění abstrahuje od působnosti **Poručené rady**, která v současné době není v aktivním stavu.

Schéma 2.3 Orgány OSN

Pramen: Krejčí, 2010; vlastní úprava

Valné shromáždění OSN je nejvyšším orgánem OSN složeným ze všech členských států, který má právo jednat o všech otázkách spadajících do rámce *Charty OSN*, nebo se týkají pravomocí ostatních orgánů s výjimkou oblastí působnosti Rady bezpečnosti

OSN. Usnesení tohoto orgánu mají formu nezávazných doporučení (s výjimkou vnitřních otázek OSN), přičemž v rámci hlasování má každý stát jeden hlas. Rezoluce Valného shromáždění OSN jsou přijímána prostou většinou přítomných a hlasujících členů, avšak při hlasování o vybraných závažných otázkách (např. mezinárodní mír a bezpečnost) je vyžadován souhlas dvou třetin přítomných a hlasujících členů. **Rada bezpečnosti OSN**¹⁰ je orgánem složeným z 15 členů, přičemž Čína, Francie, Rusko (původně SSSR), Spojené království a Spojené státy americké (USA) jsou stálými členy. Nestálí členové jsou voleni Valným shromážděním OSN vždy na dva roky a jejich složení je založeno na geografické rozmanitosti. Dle *Charty OSN* je základní odpovědností tohoto orgánu **udržování mezinárodního míru a bezpečnosti**. Při přijímání rozhodnutí je v rámci stálých členů uplatňována zásada jednomyslnosti, přičemž při procedurálních otázkách rozhoduje Rada bezpečnosti OSN kladnými hlasy devíti členů, o všech ostatních devíti kladnými hlasy včetně stálých členů. **Mezinárodní soudní dvůr** zastává funkci hlavního soudního orgánu OSN a rozhoduje ve sporech právní povahy dobrovolně předloženými ze strany svrchovaných států. Tvoří jej 15 soudců volených Valným shromážděním OSN a Radou bezpečnosti OSN na dobu devíti let. Nedílnou a ústřední součástí systému OSN je i **generální tajemník**¹¹, jenž je hlavním „správním“ úředníkem stojícím v čele sekretariátu OSN, přičemž plní i různé politické funkce. Volí jej Valné shromáždění na doporučení Rady bezpečnosti OSN na funkční období pěti let. Vzhledem k válečnému konfliktu v Bosně a Hercegovině je také nutné uvést **Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii** (ICTY), jenž nepatří mezi hlavní orgány OSN, avšak v souvislosti se zkoumaným tématem má zásadní význam. Založení tohoto tribunálu se vztahuje k roku 1993 a rovněž jako Mezinárodní soudní dvůr sídlí v nizozemském Haagu. Z historického hlediska se jedná o prvně založený trestní tribunál od procesů v Norimberku, přičemž jeho právní základ spočívá v obsahu *Článku 7 Charty OSN*. Cílem tohoto tribunálu je potrestání válečných zločinců a zločinů spáchaných na území bývalé Jugoslávie. S odkazem na následující kapitolu je vhodné poznamenat, že právě **založení ICTY je v kontextu této diplomové práce vnímáno za politický dopad** válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině. Zbývající hlavní orgány OSN nejsou předmětem deskripce z důvodu jejich portfolia činností, neboť se nevztahují k problematice udržování mezinárodního míru a bezpečnosti. Rovněž **Poručenská rada** v dalším výkladu nemá

---

¹⁰ Rada bezpečnosti OSN čelí ostré kritice z důvodu nevyhovujícího složení stálých členů (Fojtíková a kol., 2014).

¹¹ V současnosti tuto funkci zastává Pan Ki – mun (Fojtíková a kol., 2014).

zásadní roli, neboť její činnost není spjata s bezpečnostní problematikou a především není v současné době aktivní, neboť prozatím poslední poručnictví nad Palau bylo již dříve ukončeno (UN, 2015).

Důležitým aspektem ovšem zůstává vymezení pojmu tzv. *peacekeeping*, jenž má zásadní význam zejména pro 3. kapitolu této diplomové práce. Marek (2010, s. 15) uvádí, že: „Slovo *PEACEKEEPING*, které můžeme do češtiny přeložit jako „udržení míru“, je podle definice Organizace spojených národů (OSN) „cestou, kterou se dá pomoci zemím rozvráceným konfliktem dosáhnout podmínek pro udržitelný mír“.“ Mírové jednotky OSN mají za úkol provádět mírotvorné procesy v ohrožených oblastech, přičemž těmito procesy se rozumí především dohlížení na vstup v platnost mírové dohody mezi znesvářenými stranami. U mírových operací tohoto typu je použití fyzické síly ve většině případů možné pouze v nutné sebeobraně proti útoku agresora. V následující kapitole je tento aspekt zcela zřetelný, neboť jednotky UNPROFOR byly nuceny v mnohých případech pouze přihlížet probíhající genocidě (například ve Srebrenici), a kdy byly několikrát provokovány, aby se zapojily do ozbrojených konfliktů. I přes negativní aspekty tohoto druhu misí jsou mírové operace (*peacekeeping*) často využívaným typem nástroje, přičemž musí být naplněny jednotlivé principy, které jsou graficky vyjádřeny **Schématem 2.4**.

Schéma 2.4 Principy mírových operací

Principy mírových operací		
Souhlas	Nestrannost	Minimální užití síly

Pramen: Bureš, 2007; vlastní úprava

Souhlas všech stran je zásadním a hlavním předpokladem pro realizaci mírových operací, **nestrannost** mírových jednotek poté vyjadřuje neutralitu při vyjednávání se stranami konfliktu a princip **použití fyzické síly** lze uplatnit pouze na základě souhlasu Rady bezpečnosti OSN při sebeobraně nebo ochraně svého mandátu (UN, 2014b). Dle Stedmana a kol. (2002) jsou ovšem operace na udržení míru klíčovým aspektem zabránění recidivy válečného konfliktu po podpisu mírové dohody. Naproti tomu je možné vymezit termín *peacemaking*, který je do značné míry odlišný

od prvně uvedeného typu, neboť přepokládá a umožňuje fyzický zásah vojenských jednotek a to nejen při ochraně mandátu mise nebo svého vlastního života. Obecným cílem misí typu *peacemaking* je pak řešení konfliktů, obnovení a vytváření harmonie v mezilidských vztazích (Love, 2001). Geneze proměny mandátu misí při válečném konfliktu v Bosně a Hercegovině a kooperace s dalšími subjekty (zejména NATO) je rovněž záležitostí následující kapitoly, která odpovídá reálné aplikaci těchto teoretických základů. **Souhrnně** je vhodné poznamenat, že ačkoli je OSN nejen na poli bezpečnostní politiky největší mezinárodní (mezistátní) organizací svého druhu, její činnost je protkána několika selháními. Jedná se především o dva případy genocid, které je možné shodně datovat k 90. létům 20. století. V první řadě je samozřejmě zamýšlena genocida v Bosně a Hercegovině, avšak daleko rozsáhlejší následky, co do počtu obětí zanechala genocida v africké zemi Rwandě (cca 1 000 000 lidských obětí). Jistou paralelou mezi těmito zeměmi je způsob provádění mírových operací, přičemž v obou zemích se jednalo právě o typ *peacekeeping*, jenž byl (mandát mise) změněn až ke konci válečného konfliktu na typ *peacemaking*. Ačkoli je aspekt působnosti mezinárodního společenství, konkrétně OSN předmětem 3. kapitoly, z hlediska jisté předzvěsti je vhodné poznamenat, že **ne vždy** je vhodné považovat OSN za **subjekt determinující klid a soužití národů (etnik)**. Jak je již také zmíněno, v oblasti bezpečnostní politiky působí ovšem i další subjekty. Konkrétně se jedná o subjekty EU a NATO, tedy o společenství s historickou bosenskou působností, přičemž činnost EU v této oblasti má dopad i do současné doby z důvodu probíhající mise **European Union Force ALTHEA** (EUFOR Althea).

2.4.3. Další subjekty při udržování mezinárodního míru a bezpečnosti

V kontextu úvodního vymezení a pochopení fungování těchto dvou odlišných struktur (EU a NATO) je nutné definovat jejich základní poslání, jež je dle *Fojtkové a kol.* (2014, s. 288) vnímáno takto: „*Severoatlantická aliance a Evropská unie již od svého založení přispívají k zajištění a posílení bezpečnostní situace v Evropě, přestože způsob zajištění této bezpečnosti se vzájemně liší. NATO bylo založeno jako typicky vojenská mezinárodní organizace disponující armádami členských zemí k provádění příslušných operací, Společenství si dalo za cíl zajistit především politickou stabilitu v rámci integračního procesu.*“ NATO bylo založeno 4. dubna 1949 na základě *Severoatlantické smlouvy*, přičemž se v prvopočátku jednalo o ochranu před rozpínavostí a hrozbou útoku ze strany SSSR, a kdy motivem, jenž urychlil rozvoj vojenských struktur, se následně stala Korejská válka v 50. letech 20. století. Dle prvního generálního tajemníka NATO *Hastingse Ismaye*

bylo cílem NATO udržet USA v Evropě, Rusko (SSSR) mimo západní Evropu a Německo při zemi. Existence vnější hrozby ovšem nebyla jediným problémem, protože se mimo jiné projeví i interní mocenské vlivy členských zemí. Jednalo se v této souvislosti především o postavení Francie, jež si chtěla ponechat vojenskou nezávislost na USA, a proto v roce 1966 z NATO odešla, přičemž se tento aspekt stal rovněž důvodem k přemístění sídla NATO z Paříže do Bruselu. V kontextu válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině a historie 90. let 20. století je vhodné poznamenat, že první nasazení vojenských jednotek NATO proběhlo právě v období let 1992 – 1995 při válce v této zemi. Po ukončení mandátu mise NATO (**Implementation Force** – IFOR¹², respektive **Stabilisation Force** – SFOR) byla tato vojenská struktura nahrazena právě působností EU, respektive její SBOP (*Collins, 2011*). Přestože se zájem EU ubíral a v současné době stále směřuje především do oblastí hospodářství a *governance*, sféry EU a NATO se již řadu let překrývají, obdobně jako jejich členská základna¹³. Vzájemná spolupráce těchto subjektů musela být proto upravena a to především dohodami s názvem *Berlin plus*. Dle těchto dohod může EU pro plánování vojenských operací využít buď struktury NATO, nebo národní plánovací centrum pověřené členské země¹⁴. V této návaznosti je vhodné uvést, že dohoda *Berlin plus* obsahuje právě tyto čtyři body (*Fojtíková a kol., 2014*):

- zajištění přístupu k operačnímu plánování NATO pro EU,
- poskytnutí schopností a společných prostředků NATO pro EU,
- zajištění alternativy evropského velení NATO pro operace vedené EU včetně nominace evropského zástupce do funkce zástupce vrchního velitele spojeneckých sil NATO v Evropě,
- přizpůsobit systém plánování obrany NATO na vyčlenění ozbrojených sil Aliance pro operace EU.

---

¹² Cílem mise IFOR bylo implementovat mír (*peacemaking*), avšak účel následné mise SFOR spočíval ve stabilizaci (*peacekeeping*) míru (*NATO, 2015*).

¹³ Dvaadvacet zemí je součástí EU i NATO současně (*Fojtíková a kol., 2014*).

¹⁴ Mechanismus, respektive dohody s názvem *Berlin plus* byly EU poprvé využity při plánování operací Concordia v Makedonii a Althea v Bosně a Hercegovině (*Fojtíková a kol., 2014*).

Fojtíková a kol. (2014, s. 290) v souvislosti se vzájemným působením těchto struktur uvádí následující skutečnosti: „*Vzájemná spolupráce a koordinace mezi NATO a EU je v současnosti založena na několika formálních i neformálních mechanismech. Na základě dohody Berlín plus byla vytvořena skupina NATO-EU Capability Group, která má za úkol zajistit soudržnost NATO a EU s ohledem na rozvoj vzájemných schopností.*“ Tato duální spolupráce je rovněž zajištěna na vrcholných funkcích obou společenství, neboť dochází k pravidelným setkáním jak mezi **Vysokých představitelem EU pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku** a **Generálním tajemníkem NATO**, tak v rámci ministrů zahraničí. Při definování ambicí obou organizací je nutné podotknout, že EU zdaleka nedisponuje takovými vojenskými kapacitami jako právě NATO. EU spoléhá na skutečnost, že Aliance odmítne participaci na dané misi a uvolní pak jednotky pro evropskou osmadvacítku. Zahraniční operace v rámci **Společné bezpečnostní a obranné politiky (SBOP)** jsou pak z hlediska zajištění vlastní bezpečnosti nejdůležitějším nástrojem, a kde se následně rozlišují tři typy těchto operací (*Fojtíková a kol., 2014*):

- vojenské – jejich cílem je především udržení (peacekeeping) nebo vynucení (peacemaking) míru.
- policejní – cílem je především výcvik místních policejních sil.
- civilní (mise na podporu právního státu) – zaměřují se na podporu a konsolidaci institucí cílové země, poskytují školení a výcvik příslušníků státní správy apod.

Z hlediska analýzy působnosti těchto dvou struktur je právě Bosna a Hercegovina nejkomplexnější zemí, neboť jak první nasazení vojenských jednotek NATO, tak první zahraniční, respektive policejní mise SBOP byla uskutečněna právě v Bosně a Hercegovině s názvem **European Union Police Mission (EUPM¹⁵)**. V **Tab. 2.5** jsou uvedeny vybrané současně probíhající mise EU pod hlavičkou SBOP.

---

¹⁵ Mandát mise EUPM spočíval ve výcviku a poradenství místním autoritám, zvláště pak v reformě lokálních policejních složek. Právě válečný konflikt v této zemi se stal zásadním podnětem k vytvoření této mise. Mandát mise EUPM byl posléze (2006 – 2008) aktualizován, aby poskytl legislativní pravomoc k boji proti organizovanému zločinu v Bosně a Hercegovině. Mise byla ukončena v roce 2012, přičemž v období 2009 – 2012 se mandát mise nezměnil (*Larivé, 2014*). *Emerson a kol. (2007)* v kontextu mise EUPM uvádí, že zatímco mandát mise EUPM spočíval v dlouhodobém budování policejních sil, mise EUFOR Althea je zaměřena na krátkodobé (zastřahovací) cíle, přičemž její účel rovněž spočívá v implementaci aspektů Daytonské mírové dohody.

Tab. 2.5 Současné mise EU v rámci SBOP

Název mise	Rok zahájení	Předpokládané náklady mise
EUBAM Libya	2013	30,3 mil. EUR
ALTHEA/BiH	2004	15 mil. EUR
EUAVSEC South Sudan	2012	12,5 mil. EUR
EUTM Mali	2013	12,3 mil. EUR
EUPOL RD CONGO	2007	39,92 mil. EUR

Pramen: Fojtíková a kol., 2014; vlastní úprava

Z hlediska toho, jakým způsobem se v minulosti formovala vojenská aktivita EU (i s ohledem na současné působení EU v Bosně a Hercegovině) je vhodné uvést genezi SBOP a **Společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP)**. Proces vytváření SZBP a SBOP je spojen s přijetím *Maastrichtské smlouvy*, která vytvořila systém tří pilířů, přičemž obsahem druhého pilíře se stala problematika SZBP. Původní ambice byly přitom vkládány do struktur **Západoevropské unie (ZU)**, která měla posilovat evropský pilíř NATO, avšak byla zejména kvůli názorovým neshodám o intervencích při genocidách v zemích bývalé Jugoslávie (a Rwandě) neúspěšná a stala se pouze mezníkem a základem při formování společné evropské obrany.

Evropská bezpečnostní a obranná politika (EBOP) je termínem, jenž byl poprvé oficiálně představen v roce 1999 při vrcholném summitu EU v Kolíně nad Rýnem, přičemž se tato politika stala nedílnou součástí SZBP. Zásadním summitem pro rozvoj EBOP bylo setkání v Helsinkách v roce 1999, kde v rámci tzv. **Evropského základního cíle** byly stanoveny konkrétní požadavky na vojenské jednotky se schopností realizovat příslušné typy misí (včetně operací na nastolení míru). V roce 2001 dochází k utlumení činnosti ZU, avšak již na summitu v Helsinkách bylo přijato rozhodnutí ohledně přesunu kompetencí ZU na EU. Klíčovým dokumentem při vymezení bezpečnostních opatření je pak **Evropská bezpečnostní strategie** z roku 2003, jenž za základní hrozby vnímá terorismus, šíření zbraní hromadného ničení, **regionální konflikty** ovlivňující i Evropu, kolaps států v důsledku špatného vládnutí a organizovaný zločin. V roce 2008 došlo k revizi této strategie za účelem reagovat na nové bezpečnostní výzvy, a proto k nově definovaným

hrozbám byly zařazeny energetická bezpečnost, hrozby související se změnami klimatu a kybernetická bezpečnost.

Lisabonská smlouva se i v kontextu míru a bezpečnosti stala reformním dokumentem, neboť došlo k nahrazení EBOP termínem SBOP zůstávajícím součástí SZBP. *Fojtíková a kol. (2014, s. 283 – 284)* k Lisabonské smlouvě uvádí následující: „*Smluvní zakotvení Společné bezpečnostní a obranné politiky v Lisabonské smlouvě (Smlouva o Evropské unii, Hlava V) tak vytváří rámec pro Společnou obrannou politiku, která by se v budoucnu mohla vyvinout ve společnou obranu EU. Zavedla rovněž i tzv. Startovací fond pro vojenské operace EU, jenž doplňuje stávající mechanismus pro financování vojenských operací EU – ATHENA. V souvislosti s ratifikací Lisabonské smlouvy vzniklo v listopadu 2009 v rámci Rady EU Ředitelství pro zvládání krizí a plánování (Crisis Management and Planning Directorate). Novým nástrojem se stala tzv. Stálá strukturovaná spolupráce v oblasti obrany, v jejímž rámci se zúčastněné státy (minimální počet není uveden) zavazují k intenzivnějšímu rozvoji svých obranných schopností a poskytování svých ozbrojených sil pro plánované operace.*“

Výsledkem této podkapitoly je vymezení stěžejních prvků těchto jednotlivých struktur. Při uvažování o poselství OSN a jejích cílech lze za jednoznačně nejdůležitější dokument považovat právě *Chartu OSN* vymezující základní cíle této organizace, přičemž s ohledem na uvažovanou oblast této diplomové práce se pak konkrétně jedná o cíl udržování mezinárodního míru a bezpečnosti. Tento cíl je pak následně dotvářen zbylými společenstvími, tzn. EU a NATO, přičemž základem jejich kooperace jsou dohody *Berlín plus*. Ať už se však jedná o **Washingtonskou smlouvu** zakládající NATO, respektive *Článek 5* této *Smlouvy* uvádějící, že ozbrojený útok proti jedné nebo více smluvním stranám bude považován za útok proti všem smluvním stranám, nebo o globální či regionální poselství OSN a EU, lze se ztotožnit s veřejně deklarovanou kritikou proti těmto společenstvím. Způsobem, jakým tyto jednotlivé bezpečnostní struktury mohou selhat je prakticky vymezen v následující kapitole zabývající se konkrétním válečným konfliktem, respektive **genocidou v Bosně a Hercegovině**.

2.5. *Shrnutí kapitoly*

Souhrnně lze tuto kapitolu a logiku teoretické posloupnosti, respektive **výsledky kapitoly** vysvětlit a určit následovně. V prvotní fázi pro ucelení komplexního povědomí, jakými faktory jsou determinovány jednotlivé státní útvary, respektive národní státy je přiblížena teorie státovědy. Tato teorie přináší terminologická pojitka a nastínění, že právě zkoumanou zemi Bosny a Hercegoviny **nelze jednoznačně považovat** za ucelený národní stát, neboť není kontrolován členy jednoho národa (pokud není přihlédnuto k subjektivnímu pojetí národa). V národních státech z důvodu pnutí jednotlivých etnik mohou poté vyvstat konflikty a následně války, jejichž determinace je stěžejním předpokladem pro pochopení 3. a 4. kapitoly. Logická návaznost je dodržena i v souladu s podkapitolou vymezující jednotlivé druhy (formy) válečných pojmů (genocida apod.), respektive obsah a rozsah, ke kterým mohou válečné konflikty vést. Toto vymezení je zásadním předpokladem pro pochopení bosenské genocidy, přičemž po předchozím vymezení forem konfliktů následuje definování jednotlivých hospodářských a společenských příčin, které se mohou stát jejími katalyzátory, respektive rozsahu a forem jednotlivých dopadů. V souvislosti s faktem, aby byla potlačena existence těchto příčin a následně dopadů, je v této kapitole uvedena geneze a působnost vybraných společenství zabývajících se udržováním mezinárodního míru a bezpečnosti, která dříve i současně působí v rámci Bosny a Hercegoviny.

Teoretické vymezení příčin a dopadů je následně ve 3. kapitole reálně aplikováno na případ válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině, přičemž z toho hlediska, že cílem diplomové práce je právě identifikace hospodářských a společenských příčin a dopadů, jsou tyto dvě dimenze rozděleny do dvou kapitol. Společenská oblast je předmětem zájmu 3. kapitoly, tzn. záhy po konkrétním nastínění geneze válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině, neboť do této struktury logicky zapadá v souvislosti s lidskými obětmi a dalšími společenskými aspekty. Hospodářské stránce je pak věnována 4. kapitola z důvodu rozsahu a složitosti vymezení a použití ekonometrických metod. Logika zkoumání nejdříve společenské a následně hospodářské oblasti vychází z posloupnosti vymezení dat, neboť právě hospodářská stránka je na této genezi závislá z důvodu jejich následného využití (například data populační změny k determinaci hospodářského potenciálu bosenské ekonomiky).

Doporučení tvůrcům mezinárodní bezpečnostní politiky směřuje především do oblasti *ex ante*¹⁶ řešení válečných konfliktů, přičemž i v případě nemožnosti zabránění jejich vypuknutí lze dosáhnout mírového řešení vymezením vhodného mandátu mírové mise. U těchto válečných konfliktů ovšem ne vždy právě existuje snaha o jejich *ex ante* řešení, a právě to za sebou zanechává masivní dopady, jež jsou v rámci této diplomové práce rozděleny do hospodářské a společenské skupiny. Vymezení teoretických aspektů následně otevírá prostor k determinaci a především k naplnění hlavního cíle diplomové práce. To znamená, že jsou využívána teoretická fakta uvedená v této kapitole (včetně ověření platnosti stanovených tezí), avšak samotný obsah dvou následujících kapitol je klíčem a nástrojem k identifikaci hospodářských a společenských příčin a dopadů.

---

¹⁶ Odhad budoucího účinku (Kořan a kol., 2009).

3. Válečný konflikt v Bosně a Hercegovině a působnost mezinárodního společenství

Prostředí Balkánského poloostrova patří již z historického hlediska k etnicky diferencovaným, a zároveň k problematickým regionům, přičemž tato fakta byla negativně potvrzena na počátku 90. let 20. století a to především v kontextu etnické nesnášenlivosti a genocidy v Bosně a Hercegovině. Jak je již zmíněno, naplnění hlavního cíle diplomové práce je předmětem dvou samostatných kapitol, tzn., že v rámci této části se uvažuje komplexní identifikace společenských příčin a dopadů zkoumaného konfliktu právě z hlediska návaznosti společenských aspektů na bosenský válečný konflikt, respektive je definována působnost mezinárodního společenství při řešení tohoto konfliktu. Koncepti teoretického řešení vyjadřuje index přesídlení, jenž je zkonstruován v rámci aplikace na hlavní etnika této země (Chorvaty, Muslimy a Srby). V prostředí této kapitoly jsou také využita teoretická fakta vymezená v předcházející kapitole, přičemž je rovněž ověřena platnost dříve stanovených tezí.

3.1. Válečný konflikt v Bosně a Hercegovině

Rámec této podkapitoly je v prvopočátku tematicky zaměřen na deskripci obecných příčin a politického pozadí, jež vedly k propuknutí válečného konfliktu jak v jugoslávské federaci, tak v případě zkoumané země Bosny a Hercegoviny. Tato koncepce je nutná k pochopení vývoje dalších událostí, jež vedly k destabilizaci a rozpadu této federace. Záhy po vymezení obecných faktů je již předmětem zájmu geneze válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině a působnost mezinárodních společenství definovaných v předcházející kapitole. V logické návaznosti na tuto deskripci a v souladu s naplněním hlavního cíle diplomové práce jsou podrobněji vymezeny a analyzovány jednotlivé společenské příčiny a dopady v součinnosti s využitím teoretického základu 2. kapitoly, tzn. s využitím jednotlivých etnicko – demografických indexů a dalších společenských aspektů. Sestavením indexu přesídlení pro nejpočetnější etnika je posléze uvažována koncepce řešení etnické nesnášenlivosti. Údaje číselné a lingvistické povahy jsou následně využity k determinaci hospodářských a společenských příčin a dopadů v rámci 4. kapitoly, především tedy fakta týkající se lidských obětí válečného konfliktu (početní změna bosenské populace). Před konkrétní analýzou těchto skutečností je ovšem nejdříve nutné postupnými kroky vymezit události vedoucí k eskalaci etnického napětí a započetí válečného konfliktu.

3.1.1. Obecné pojetí příčin a politického pozadí

S ohledem na determinaci **jugoslávského konfliktu** v širší rovině lze příčiny válečného počínání spatřovat v několika oblastech. Naimark (2006, s. 129) popisuje, že: „*Příčinou rozpadu Jugoslávie a vytvoření nových národních států není více než 600 let vzájemných konfliktů, jak se často tvrdí v populární literatuře a tisku, ale vzestup nacionalismu a balkánské války v letech 1912 – 1913. Národnostní hnutí, jež se v této oblasti v 19. století utvářelo, mělo sice některé prvky etnické výlučnosti, ale etnické čistky nebyly nezbytným důsledkem budování národních států. Byla to cesta, kterou zvolily vládní elity jako prostředek k dosažení určitých politických cílů. Stejně důležitou roli jako dezintegrace jugoslávské federace a rekonstituce jejích národních složek jakožto samostatných státních útvarů hrálo i vědomé rozhodnutí Slobodana Miloševiče, Franjo Tudjmana a jejich politických soupeřů.*“ S ohledem na tyto výroky se lze odkázat na předcházející kapitolu, neboť právě v té je zmíněna schopnost politických představitelů využít špatnou hospodářskou výkonnost a další aspekty ekonomické a sociální oblasti k rozpoutání nacionalistických tendencí, jež v případě této země způsobily rozpad jugoslávské federace a masivní hospodářské a společenské dopady (především v Bosně a Hercegovině).

Etnicky rozmanitý charakter jugoslávské oblasti se již v minulosti stal důležitým faktorem při uskutečňování a stanovování politických cílů a rozhodnutí, přičemž problémy související s rozložením obyvatelstva se dříve pokoušely vyřešit dva státní útvary. **Prvním pokusem** při dosahování tohoto cíle bylo Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, jež se zformovalo po ukončení první světové války v roce 1918¹⁷. V roce 1929 pak tento nový stát získal název Jugoslávie, přičemž ožehavost etnického uspořádání ovšem nebyla zažehnána, neboť se dva hlavní a nejpočetnější národy tohoto uskupení (Chorvati a Srbové) přely o úroveň sféry vlivu. Na počátku druhé světové války se tato oblast stala područím Itálie a Německa, kdy krvavé střety byly ukončeny až po vytvoření *druhého jugoslávského státu*, kdy *Titovi* partyzáni zvítězili v boji s těmito fašistickými, respektive nacistickými armádami. *Tito* v souvislosti s eliminací etnických problémů prosazoval **decentralizovanou strukturu v kombinaci se silně centralizovaným politickým systémem**, avšak s rozpadem *komunistické Jugoslávie* koncem 80. let 20. století se tento fakt stal klamným, neboť defragmentace politických svazků vedla k národnostnímu či etnickému napětí.

---

¹⁷ V této souvislosti je vhodné doplnit, že i vytvoření Království Srbů, Chorvatů a Slovinců bylo reakcí na události druhé světové války, tzn., **jsou zde potvrzeny uvažované souvislosti** mezi válečnými konflikty a vytvářením integračních seskupení či národních států (řešení hrozby válečné recidivy).

V kontextu Bosny a Hercegoviny je nutné uvést, že se i v období federativní Jugoslávie jednalo o nejvíce heterogenní zemi, a kde v socialistickém období došlo k rozsáhlé etnicko – demografické proměně. Početně nejsilnější srbské obyvatelstvo bylo v roce 1971 převáženo Muslimy, přičemž v důsledku jejich dynamičtějšího populačního vývoje se některé okresy s dříve pravoslavnou dominancí staly teritorií s primárním postavením islámu. Proporční zastoupení¹⁸ jednotlivých národů, respektive jeho proměnu je nutné považovat za klíčový faktor, jenž na přelomu 80. a 90. let s kontrakcí dalších negativních faktorů (hospodářský úpadek, narůst nacionalismu a další) vedl k mezietnickému napětí (Žila, 2014). Podle Naimarka (2006, s. 130) Srbové deklarovali, že: „*Vedou válku proti chorvatským ustašovcům a bosenským esesákům a fašistům, kdežto Chorvati a Bosňáci se zase údajně bránili proti srbským četníkům. Srbští i chorvatští bojovníci nosili uniformy s insigniemi svých četnických a ustašovských předchůdců, což podle slov bosensko – srbského předáka Radovana Karadžiće potvrzovalo, že konflikt v Bosně je „pokračováním druhé světové války“.* Právě tyto nacionalistické reminiscence představují pojítko, jež etnické čistky v Bosně a Kosovu svazují s problémy celého století.“

Titova politika se vyznačovala tím, že každý stát měl k dispozici územní jednotku s vlastní vládou, ale zároveň vedenou, respektive kontrolovanou socialistickým systémem. Komunistická strana měla zajistit a podporovat jednotu území a nacionalistické tendence měly být eliminovány prostřednictvím tajné policie. Naimark (2006, s. 135) dodává, že: „*Ideologie jugoslávství však měla ještě za Titova života mnoho odpůrců a po jeho smrti, kdy napětí mezi jednotlivými národnostmi začalo ohrožovat celistvost státu, ji kritizovalo stále víc stoupenců partikularismu.*“ Na etnické konflikty, respektive intenzitu, jež začaly projevovat po Titově smrti lze pohlížet **ze dvou hledisek** (Naimark, 2006):

1. *Titova* diktatura potlačovala jednotlivé separatistické tendence a zároveň nutila chorvatské, slovinské, srbské a jiné národnostní složky, aby se prezentovaly tzv. **jugoslávským charakterem**. Po uvolnění této politiky intervencí se začal projevovat **nacionalismus**.
2. *Tito* mezietnickou rovnováhu udržoval způsobem, že „jedné vzal“ a „druhé dal“. Tento typ chování přitom vyvolal odpudivé tendence mezi etniky, přičemž jeho politika měla vést k provokaci srbského obyvatelstva, respektive zastánců unitárního jugoslávského státu.

---

¹⁸ Tento faktor je následně využit při konstrukci etnicko – demografických indexů (příčin a dopadů) v podkapitole 3.1.3., přičemž obecný zápis těchto indexů je uveden v podkapitole 2.3.

Jednotlivé svazové republiky a jejich zahraniční obraz odrážel jednotnost a pospolitost, avšak **nacionální stránka**¹⁹ v sobě ukrývala válečný potenciál. Vize bratrských republik, jež byla opěvována především v 60. letech zcela ztroskotala, neboť po *Titově* smrti v roce 1980 nebyl k dispozici politik, jenž by pokračoval ve stávajícím politickém obraze, přičemž toto chaotické období bylo využito především ze strany nejpočetnějších národnostních celků, které se snažily prosazovat své národní zájmy. *Naimark (2006, s. 136) následný vývoj popisuje takto: „Za hospodářské krize v osmdesátých letech, kdy se ekonomické problémy včetně vysoké inflace a nezaměstnanosti kvůli zahraniční zadluženosti vystupňovaly, Chorvati a Slovinci své snahy odpoutat se od chudších svazových republik včetně Srbska ještě zvýšili. Srbové, kteří měli pocit, že jim Tito rozdal špatné karty, se ekonomickou nerovnováhu pokoušeli vykompenzovat prosazováním svého vůdčího postavení jak obecně v rámci federace, tak na srbských územích, zvláště v Kosovu. A přesto v době, kdy se v celé východní Evropě a v Sovětském svazu začalo schylovat k pádu komunistického režimu, neměl nikdo tušení, že nejkrvavější obětí této historické změny se stane právě Jugoslávie.“*

Scénář rozpadu a krvavých střetnutí byl podpořen 25. června 1991, kdy Chorvati a Slovinci vyhlásili nezávislost na Jugoslávii především z důvodu srbského počínání v Kosovu a motivu nebýt součástí etnicky a hospodářsky nerovnovážné Jugoslávie. V návaznosti na předcházející kapitolu a část zabývající se teorií státovědy se poté tato skutečnost z geopolitického hlediska vzniku a rozšiřování státních útvarů definuje jako oddělení od již existujícího státního útvaru, tzn. secese (*Dočekalová a Švec, 2010*). Tendence těchto národů byly podpořeny tehdejšími stanovisky **Evropských společenství**, respektive Německa v kontextu podpory nově vznikajících národních celků. Separatistické chování mělo být posléze potlačeno ze strany **Jugoslávské lidové armády** (JLA), jejíž jednotky byly přesunuty k hranicím, aby zabezpečily zásadní dopravní uzly. Slovinsko během desetidenního konfliktu utrpělo pouze malé ztráty, neboť *Slobodan Milošević* neměl důvod pokračovat v rozbrojích z toho hlediska, že srbská menšina měla ve Slovinsku pouze malé zastoupení (tolerance odtržení Slovinska). Stanovisko tolerance se ovšem nevztahovalo na Chorvatsko, respektive území osídlené srbskou menšinou. Tyto oblasti pak byly za pomoci JLA a srbských milic od Chorvatů etnicky vyčištěny a prohlášeny za Republiku srbská Krajina. *Naimark (2006, s. 145) v kontextu s počátkem jugoslávské*

---

¹⁹ S odkazem na 2. kapitolu a konkrétně na teorém středního voliče lze uvést, že se politické subjekty při této situaci pohybují na krajních bodech uvedené úsečky, respektive na levici či pravici (viz **Tab. 2.3**).

války dále uvádí, že: „První obětí procesu, který se stal nedílnou součástí jugoslávských válek, tzv. „čištění země“ (čišćenje terena), byla krajinská vesnice Kijevo. Stejně jako další případy etnických čistek v Chorvatsku, Bosně a Kosovu i vyhnání Chorvatů a zničení Kijeva byly předem naplánované akce koordinované srbskými silami.“ Hladký (2006, s. 258) ve smyslu předzvěsti bosenských nepokojů uvádí, že: „Do Bosny a Hercegoviny přicházeli v létě 1991 ve stále větším počtu uprchlíci²⁰ (hlavně Srbové) ze sousedního Chorvatska zmítaného v té době již zcela regulérní srbsko – chorvatskou válkou. (V srpnu 1991 jich zde bylo již asi 10 tisíc). Zároveň rostl i počet případů, kdy bylo chorvatské území ostřelováno jednotkami JLA z bosenské strany, resp. kdy se střílelo přímo na území Bosny a Hercegoviny.“ S těmito fakty koresponduje skutečnost, že s rostoucím počtem jednotek JLA na území Bosny a Hercegoviny **začali rovněž bosenští Chorvaté vytvářet vlastní ozbrojené milice** a doposud relativně klidnou oblast začala zaplavovat válečná psychóza.

V souvislosti s tím, že počátkem roku 1992 byly z mezinárodního hlediska uznány země Chorvatska a Slovinska se politické vedení Bosny a Hercegoviny snažilo urychlit kroky nutné k dosažení samostatného státu a odvolalo své zástupce ze svazových orgánů federace. V referendu konaném na přelomu února a března 1992 se pro samostatnost republiky vyslovilo 63,4 % osob a to převážně Muslimů a bosenských Chorvatů. Orgány EU pak **mezinárodní uznání nezávislosti** Bosny a Hercegoviny vyhlásili 7. dubna 1992, přičemž se připojily i USA. Z důvodu, aby nedošlo k secesi této země od Jugoslávie a jejímu uznání ze strany EU, vytvořili bosenští Srbové pod vedení Radovana Karadžiće *Republiku srbskou*, respektive Hladký (2006, s. 270) uvádí, že: „Ještě týž den (7. dubna 1992) bosenští Srbové v reakci na mezinárodní uznání Bosny a Hercegoviny vyhlásili v Banja Luce plnou nezávislost Republiky srbské v Bosně a Hercegovině.“ Jak uvádí Šlachta (2007, s. 21): „Bosna a Hercegovina vyhlásila nezávislost v březnu 1992, v této etapě rozpadu Jugoslávie jako poslední. „Váhavost“ odrážela rozdílné, až protichůdné zájmy etnických společenství v zemi s jediným jazykem, dvěma historickými částmi a třemi národy s odlišným náboženským vyznáním. Rozklad dospěl k občanské válce, nesmírně brutální, v Evropě od roku 1945 zdaleka nejničivější.“ V návaznosti na skutečnost vzniku Bosny a Hercegoviny jako samostatného státu je právě nutné ověřit **platnost teze o existenci národního státu**, jež byla definována v předcházející kapitole. Při uvažování nad výše

---

²⁰ V kontextu uprchlické vlny lze identifikovat reálné projevení teoretického základu migračního chování, respektive projevení determinantu vnější migrace (etnické střety), jenž je vymezen v podkapitole 2.3.

uvedenou informaci lze potvrdit platnost této teze jen v případě subjektivního vnímání národa, jak je předesláno ve 2. kapitole, neboť Bosna a Hercegovina vznikla jako stát heterogenní povahy (s existencí dvou a více etnik). To znamená v případě, kdy všichni obyvatelé daného státu jsou vnímáni jako jeden národ, avšak v případě ztotožnění se s objektivním vnímáním národa nelze Bosnu a Hercegovinu považovat za národní stát.

Výsledkem této podkapitoly je determinace obecných příčin a podnětů, jež stály u rozpadu federativní Jugoslávie, a které způsobily válečný konflikt jak v Bosně a Hercegovině, tak v ostatních republikách. Jedná se jak o špatnou hospodářskou situaci jugoslávské oblasti (vysoká vnější zadluženost, hyperinflace, nezaměstnanost aj.), tak o nárůst nacionalismu v důsledku politiky jugoslávství ze strany *Tita* a odtržení prvních republik od jugoslávské federace. Tato koncepce je v této části postačující k základnímu pochopení balkánských sporů, avšak jejich detailní rozbor je součástí podkapitoly 3.1.3. Následující část je z logiky zájmu této diplomové práce již dále zaměřena na válečný konflikt v Bosně a Hercegovině a působnost jednotlivých společenství při jeho řešení.

3.1.2. Geneze konfliktu v Bosně a Hercegovině

Uvažovaný válečný konflikt v Bosně a Hercegovině lze datovat právě od roku 1992, kdy 8. dubna vyhlásilo *Předsednictvo Bosny a Hercegoviny* výjimečný, respektive válečný stav, a kdy byl zároveň změněn název státu na Republika Bosna a Hercegovina (avšak již od jara 1991 v zemi panoval neklid z důvodu konfrontací mezi chorvatským a srbským obyvatelstvem v Republice srbská Krajina), přičemž Srbové na tomto území sestavili jednotky JLA složené výhradně z příslušníků bosenských Srbů, a když v červnu 1992 bylo ze strany mezinárodního společenství rozhodnuto, že dojde k oficiálnímu stažení jednotek JLA, mohly tyto jednotky působit, respektive být ponechány na území Bosny a Hercegoviny. Ze stran znepřátelených nacionálních táborů byla nasazena veškerá vojenská síla a v Bosně a Hercegovině byl zahájen válečný konflikt, jenž **změnil vnímání etnické příslušnosti, respektive síly a mandátu mezinárodního společenství** při jeho řešení způsobem *peacekeeping*. *Thomas a Mikulan (2008, s. 22)* uvádějí, že se v podstatě: „*Jednalo o brutální občanskou válku, ale angažovanost Chorvatska a zbytku Jugoslávie z ní učinila mezinárodní konflikt. To také vedlo k intervenci OSN a NATO.*“ V této souvislosti je ověřena **platnost teze o existenci války v Bosně a Hercegovině**, respektive je možné vnímat inkluzivní vztah mezi pojmy konflikt a válka (konflikt se v případě této země transformoval ve válečné aktivity). Konkrétně se pak jedná o **mezinárodní konflikt s použitím násilí**.

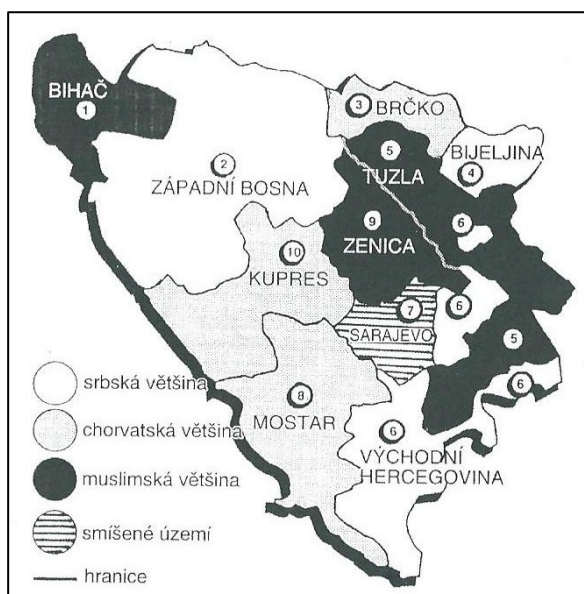
OSN na zesílení bojů reagovala tím, že do této oblasti vyslala zvláštní misi, která měla připravit podmínky pro nasazení **jednotek UNPROFOR**. Rada bezpečnosti OSN za tímto účelem přijala 8. června 1992 *Rezoluci o krizi v Bosně a Hercegovině*, na základě níž bylo vysláno prvních 1100 vojáků OSN. Jednotky UNPROFOR ovšem nebyly vybaveny dostatečným mandátem, neboť jak je uvedeno v předcházející kapitole, jednalo o misi typu *peacekeeping*, nikoli *peacemaking*. V rámci kooperace bezpečnostních struktur byla následně 9. října 1992 nad Bosnou a Hercegovinou vyhlášena bezletová zóna, na niž mělo **dohlížet NATO v rámci operace Deny Flight**²¹. OSN následně v roce 1993 vytvořila v souladu s cílem **stabilizace míru** tzv. *safe areas*, mezi něž patřily Bihać, Goražde, Sarajevo a Srebrenica. Město a oblast Srebrenice se pak bohužel stalo zřejmě největším pochybením OSN, respektive mise UNPROFOR a dalších subjektů, neboť se jedná o největší genocidu v evropském prostoru od skončení druhé světové války.

Mezinárodní společenství se snažilo ukončit bosenský konflikt, respektive stabilizovat již od roku 1992, kdy byla do této země pomocí letecké dopravy dodávána humanitární pomoc, avšak zprvu pouze do hlavního města Sarajeva obléhaného po celé období válečného konfliktu. Válečný konflikt v Bosně a Hercegovině byl zároveň tématem při *Mezinárodní konferenci o Jugoslávii*, jež střídavě probíhala v Haagu, Londýně a Ženevě. Z hlediska členských zemí EU byl hlavním vyjednávačem pro řešení bosenského konfliktu jmenován britský diplomat *David Owen*, stranu OSN pak zastupoval americký diplomat *Cyrus Vance*. Tato dvojice počátkem ledna 1993 předložila při jednáních v Ženevě tzv. *Vance – Owen plán* k dosažení míru, dle něhož mělo být území Bosny a Hercegoviny rozčleněno do deseti samosprávných provincií (kantonů), jež reflektovaly etnickou situaci před započatím konfliktu. Z těchto deseti území měly tři připadnout Srbům, tři Muslimům a tři Chorvatům, přičemž provincie Sarajevo měla spadat pod správu všech etnik. *Hladký (2006, s. 274)* dále uvádí, že: „*Plán dále navrhoval, aby v čele každé provincie stála autonomní provinční vláda, vybavená širokými pravomocemi, ve složení, které by přihlíželo i k proporcionálnímu menšinovému zastoupení dalších národností. Bosnu a Hercegovinu jako jednotnou republiku mělo řídit předsednictvo složené z devíti členů (po třech zástupcích z každé národnosti). Hranice Bosny jako integrálního státu, kontrolu volného pohybu osob mezi jednotlivými provinciemi a dodržování lidských práv a práv národnostních menšin měly v Bosně a Hercegovině na přechodnou dobu garantovat jednotky OSN.*“

---

²¹ USA byly největším přispěvatelem této mise z hlediska počtu poskytnutých letadel, přičemž konkrétně vyhradily 100 letounů (*Cimbala a Forster, 2010*).

Mapa 3.1 Vance – Owen plán

Pramen: Hladký, 1996; vlastní úprava

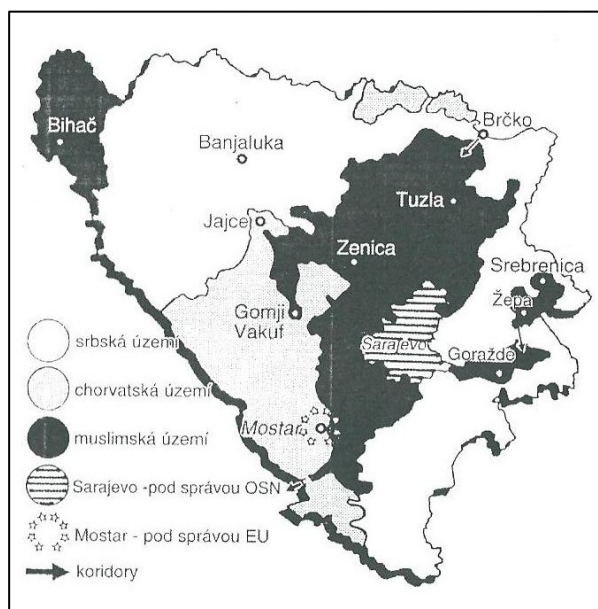
Vyjednávání o přijetí či nepřijetí obsahu plánu trvalo několik měsíců, přičemž pro přijetí se koncem března 1993 vyslovili jak Muslimové, tak Chorvati, avšak Srbové se prezentovali odmítavým přístupem. V kontextu s nepřijetím výše zmíněného plánu poprvé propukly boje i mezi Chorvaty a Muslimy, kdy 9. listopadu 1993 byl zničen tzv. Stari most v Mostaru, jenž je považován za symbol spojující oba etnicky diferencované břehy města rozděleného řekou Neretvou. Nepřímým důsledkem **Vance – Owenova plánu** byla tedy eskalace chorvatsko – muslimského nepřátelství. Při dalším kole vyjednávání v Ženevě navrhli Srbové a Chorvati rozdělení území na tři etnická teritoria, avšak tento návrh měl být pouze přestupní stanicí k **úplné srbské a chorvatské separaci a splnutí jejich částí se Srbskem, respektive Chorvatskem**. Muslimský předák *Izetbegović*²² pak na protest proti tomuto návrhu opustil jednání.

David Owen a norský diplomat *Thorvald Stoltenberg*, jenž nahradil *Vanceho*, předložili v červenci 1993 nový plán označovaný jako tzv. *Owen – Stoltenberg plán*, přičemž právní a politická forma návrhu reflektovala srbsko – chorvatský motiv etnického a politického rozdělení. Jednalo se o vytvoření volného tzv. Svazu bosenských republik se zastoupením OSN, státním občanstvím, společnými státními symboly, propojeným

²² *Alija Izetbegović* se stal prvním prezidentem samostatné Bosny a Hercegoviny, přičemž se již v období druhé světové války připojil ke skupině „Mladých Muslimů“ (*Emmert a Ingraio, 2013*).

hospodářským prostorem, a kde mělo být Sarajevo na určitou dobu svěřeno pod správu OSN a Mostar s muslimskými enklávami pod EU. *Izetbegović* se zpočátku k navrhovanému plánu vyjadřoval negativním postojem, avšak v době, kdy byl ochoten přistoupit na rozdělení Bosny a Hercegoviny dle tohoto návrhu musel v Sarajevu čelit pokusu o převrat, jenž ovšem nebyl úspěšný. Pro etnikum Muslimů by přijetí tohoto návrhu v podstatě znamenalo faktické uznání etnického vyhnání (ochota přijmout navrhovaný plán by byla poté, kdyby Srbové navrátili území, na nichž měl muslimský národ před válkou početní většinu). Na základě shromáždění, na kterém vzešlo rozhodnutí k neakceptaci *Owen – Stoltenbergova plánu* byla přijata deklarace, na jejímž základě se muslimská komunita namísto Muslimů začala nazývat termínem **Bošnjaci**²³ (**Bosňáci**²⁴), přičemž pro zbylé dvě strany znamenala potvrzení přesvědčení, že snahou Bosňáků je získání dominantního politického postavení.

Mapa 3.2 Owen – Stoltenberg plán

Pramen: *Hladký, 1996*; vlastní úprava

Hladký (2006, s. 282) popisuje následný vývoj konfliktu takto: „Radikálnější zásah mezinárodního společenství do vývoje událostí v Bosně a Hercegovině byl vyvolán masakrem na tržišti Markale v centru Sarajeva, k němuž došlo 5. února 1994. Exploze minometných střel si zde vyžádala 68 mrtvých a asi dvě stovky zraněných. Z útoku byli obviněni Srbové,

²³ Termín **Bošnjaci** (**Bosňáci**) byl akceptován jak ze strany USA a Velké Británie, tak Německa a Rakouska s objektivní odchylkou dle daného národního jazyka. V Chorvatsku je toto označení užíváno přibližně od poloviny 90. let 20. století, zatímco Srbové danou identifikaci dlouho bojkotovali (*Hladký, 2006*).

²⁴ V celé diplomové práci je uvažován ekvivalentní vztah mezi termíny Bosňáci a Muslimové. Z důvodu etnického rozložení je rovněž využíván termín bosňacko – chorvatská federace, přičemž celý státní útvar je dle oficiálního pojetí označen za Bosnu a Hercegovinu (*Žila, 2014*).

a to přesto, že britští a francouzští specialisté, kteří přijeli na místo 40 minut po výbuchu, prohlásili, že granáty nemohly být vypáleny ze srbských pozic. Francouzská televize přinesla o několik týdnů později zprávu, že Američané mají technické důkazy, že událost na Markale byla se vši pravděpodobností zoufalou akcí speciálních služeb sarajevské vlády, která chtěla tímto činem upoutat na obkličené Sarajevo pozornost světové veřejnosti. Oficiální vyšetřovací komise, která měla tento případ přešetřit, však 16. února skončila svou činnost konstatováním, že nelze přesně určit, odkud byly granáty vypáleny.“ Tehdejší generální tajemník OSN Butrus Butrus Ghálí posléze kontaktoval generálního tajemníka NATO Manfreda Wernera, aby zmocnil Radu NATO k leteckým útokům proti srbskému dělostřelectvu. Rada NATO v návaznosti na tyto pokyny stanovila bosenským Srbům ultimátum ke stažení svých jednotek ze Sarajeva a také, aby odevzdali těžké zbraně jednotkám UNPROFOR. Proti tomuto rozhodnutí ze strany NATO se postavilo Rusko (také Řecko z řad členů EU), jehož iniciativa byla podpořena návrhem, aby se do Srby opuštěných pozic přesunuly právě jednotky UNPROFOR složené z ruských vojáků. Tento návrh pak byl ze strany Srbů přijat, kteří zároveň opustili své pozice. V souvislosti s překvapivým angažováním Ruské federace se situace v Bosně a Hercegovině stala rovněž předmětem zájmu USA, které doposud působily v tomto kontextu letargickým dojmem. Motivem k tomuto mezinárodnímu obratu bylo především znepokojení spojené s náhlou ruskou iniciativou a také obava, aby s úplným rozpadem této země nevznikl čistě muslimský stát. Tyto tendence vycházely především z celosvětové snahy jejich diplomacie, respektive snahy bránit projevům islámského radikalismu ve světě.

V kontextu zmíněných myšlenek se USA snažily tlačit na Chorvatsko, aby se přestalo angažovat v tomto konfliktu, přičemž výsledkem těchto snah bylo zahájení jednání mezi Bosňáky (Muslimy) a Chorvaty o vyřešení vzájemných poměrů, respektive o podepsání **Washingtonské dohody** vytvářející bosňácko – chorvatskou federaci v Bosně a Hercegovině (rovněž byl podepsán návrh ústavy nové federace). Dle **Ústavodárného shromáždění** nově vzniklé federace byl jejím prezidentem zvolen Chorvat *Krešimir Zubak* a viceprezidentem Bosňák *Ejupa Ganiće*, avšak s ohledem, jaký uvádí *Hladký* (2006, s. 284): „*Faktickým nejvyšším představitelem Bosny a Hercegoviny, který ji nadále zastupoval vůči zahraničí, zůstával však i poté A. Izetbegović. Jeho postavení bylo odůvodňováno faktem, že Bosna a Hercegovina byla v dubnu 1992 mezinárodně uznána jako jednotný stát v čele s Izetbegovićem, existence tohoto státu nebyla dosud ve světě zpochybněna, a proto měl Izetbegović nadále právo tento stát navenek reprezentovat. Fakticky však tato praxe odrážela*

spíše skutečnost, že během války dosáhl Izetbegović mezi Bosňáky téhož postavení, jako měl Milošević mezi Srby, resp. Tudman mezi Chorvaty. “

V roce 1994 byl ze strany tzv. **kontaktní skupiny pro Bosnu a Hercegovinu** (Francie, Německo, Rusko, USA a Velká Británie) předložen **nový mírový plán**. Obsahem mírového plánu bylo rozdělení země, ve které dle etnického klíče připadalo 51 % území bosňácko – chorvatské federaci a 49 % bosenským Srbům. Vzhledem k tomu, že v době návrhu mírového plánu ovládali Srbové přibližně 70 % území, byli by nuceni řadu oblastí opustit. Plán byl z první strany odsouhlasen, a i když jej Srbové zcela nezamítli, existovala z jejich strany pohnutka vyjednat doplňující podmínky ohledně výměny některých oblastí, přičemž Srbové byli v tomto kontextu pod tlakem mezinárodních představitelů, ruské strany i srbského prezidenta *Slobodana Miloševiče*. Koncem roku 1994 následně probíhalo jednání mezi americkým prezidentem *J. Carterem* a *R. Karadžićem*, jehož výsledkem bylo podepsání a uzavření čtyřměsíčního příměří mezi sarajevskou vládou a bosenskými Srby. Toto „meziobdobí“ bylo ovšem využito jednotlivými stranami konfliktu ke svému dozbrojení.

Při deskripci válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině ovšem nelze opomenout události týkající se **srebrenické genocidy**²⁵, a proto je v dalších částech uvažován právě vývoj války spojen s touto oblastí. Téma srebrenické genocidy je jistě stěžejním bodem při analyzování válečných či etnických konfliktů z politologického, respektive pohledu mezinárodní bezpečnostní politiky. Počátkem léta roku 1995 byla ze strany srbských vojenských jednotek pod velením generála *Ratka Mladiće*²⁶ dobyta tato enkláva, jimi téměř tři roky obléhána. Tato skutečnost byla vyjádřením destrukce první z šesti tzv. *safe areas*, jejíž obyvatelstvo bylo od roku 1993 pod ochranou mise UNPROFOR. Útokům srbských vojáků tak nezabránily ani nizozemské jednotky této mise.

Vzhledem ke kontextu této genocidy je nutné časové ohlédnutí právě k roku 1993, kdy 2. listopadu obdrželo nizozemské ministerstvo obrany dopis od *Butruse Butruse Gháliho*, ve kterém sděloval přání využít nabídky nizozemské vlády na poskytnutí vojenských jednotek. *Marek (2010, s. 119)* tuto situaci komentuje takto: „Na ministerstvu zavládla panika, protože nic takového si nikdo nevybavoval. Při kontrole dokumentů se však brzy zjistilo, že ministr obrany *Relus ter Beek* při své návštěvě New Yorku 7. září opravdu

---

²⁵ Jak je předesláno ve 2. kapitole této diplomové práce, genocidou se rozumí částečná nebo úplná likvidace etnické, náboženské, národní nebo rasové skupiny obyvatelstva (UN, 2002).

²⁶ Původně zastával důstojnickou funkci v JLA, avšak posléze se stal generálem armády Republiky srbské (Rogel, 2004). V současné době (2015) se zpovídá ze zločinu genocidy před ICTY.

generálnímu tajemníkovi OSN nabídl prapor z nově zřízené paradesantní brigády a nevyloučil ani její nasazení v bezpečných zónách! Přestože generální štáb měl nyní proti této nabídce vážné námitky, ministerstvo nemohlo svůj závazek odvolat, a Nizozemsko se tak stalo jediným západním státem, který na výzvu sekretariátu OSN z června 1993 reagoval kladně a projevil ochotu poskytnout jednotky, jež by zajistily splnění rezoluce Rady bezpečnosti o bezpečných oblastech. Nizozemci se tak ocitli na cestě, která je nevyhnutelně přivedla do řad aktérů srebrenické tragédie.“ Prapor nizozemské jednotky byl tvořen pouhými 570 vojáky, přičemž hlavní základnou bylo město Potočari, vedlejší pak Srebrenica. Kolem těchto oblastí byla zřízena pozorovatelská stanoviště, jež soustavně narážela na tlak Srbů a Muslimů, neboť jejich zásobovací trasa protínala místa kontrolovaná srbskými jednotkami. Výsledkem napětí bylo zajetí 70 nizozemských vojáků po náletu NATO na základnu v Udbine v prostoru Republiky Srbská Krajina v Chorvatsku. Následovalo ovšem zajetí další stovky Nizozemců, tentokrát z muslimské strany.

Bosenská vládní armáda chtěla zneužít postavení mírových jednotek, a proto jednotlivé intervence proti Srbům, jak je uvedeno již v předcházející kapitole, vedla v těsné blízkosti jednotek mise UNPROFOR ve snaze jejich zapojení do válečné konfrontace. Marek (2010, s. 120) dále uvádí, že: „*Jelikož tehdy padesátikilometrový obvod enklávy blokovala pouhá tisícovka místních Srbů, pronikala muslimská komanda poměrně snadno přes srbské linie a útočila na území pod kontrolou bosenských Srbů, kteří marně protestovali proti, podle nich, nečinným nizozemským vojákům. Situaci systematicky přirostřoval především velitel Muslimů, kontroverzní pětadvacetiletý Naser Orić. Pod velením bývalého příslušníka zvláštních policejních jednotek v Bělehradě Oriće, který se před válkou paradoxně pracoval až do ochrany Slobodana Miloševiče, se Muslimům od jara 1992 do ledna 1993 podařilo etnický vyčistit téměř celou Srebrenickou opštinu.*“ Muslimská komanda v tomto období mučila a vraždila nevinné civilisty, přičemž přímou odpovědnost nese rovněž i Naser Orić.

Rozpad bezpečné zóny, respektive srebrenické enklávy pod správou jednotek UNPROFOR lze dokumentovat od konce jara 1995, kdy se válečná situace v Bosně a Hercegovině rapidně zhoršila. V kontextu mezinárodních sankcí vůči Srbům bylo zřejmé, že právě vojenské jednotky Srbů budou v blízké budoucnosti čelit ofenzivním silám Chorvatů a bosenských Muslimů (Bosňáků) a v závislosti na této skutečnosti se rozhodli zlikvidovat východobosenské muslimské enklávy. Po prvních leteckých ofenzivách sil NATO

zajali Srbové stovky vojáků i z řad OSN, jež byli vázáni rozkazy o **neutrálním postoji**²⁷, přičemž právě tento fakt se stal definitivním zesměšněním OSN, respektive mise UNPROFOR. Je ovšem nutné poznamenat, že úmysl srbských vojáků dobýt Srebrenicu byl ze strany nizozemských jednotek OSN identifikován, avšak nebyla mu kladena dostatečná váha, neboť bylo nabyto dojmu, že Srbové nemají dostatečný vojenský potenciál k této akci. Zásadním a rozhodujícím motivem k dobytí srebrenické enklávy se posléze stal útok Bosňáků na srbskou vesnici Višnjica, přičemž v této souvislosti byla **mise UNPROFOR obviněna z pasivity a přiklání se na stranu agresora** (porušení neutrality). Dne 6. července 1995 byla zahájena srbská ofenziva s cílem dobytí této enklávy, a kdy nizozemští vojáci považovali varovnou střelbu pouze za lokální útok.

Důležitým aspektem při následné srebrenické genocidě je dobytí vesnice Pusmulići, jenž se nachází přibližně 2 km od města Srebrenica. V této návaznosti byli nizozemští parašutisté pověřeni k zablokování přístupových komunikací vedoucích do tohoto města, a aby případně uvolnili palebnou sílu proti útočícím Srbům. Jejich jednotky se však vyhýbaly přímé konfrontaci s UNPROFOR, která na možné obklíčení reagovala stažením jednotek do centra města, ze kterého začalo v panice prchat civilní obyvatelstvo. V návaznosti na tyto události se nizozemským vojákům dostalo **letecké podpory ze strany NATO**, avšak místo bombardování lokalizovaných cílů došlo pouze k jednomu leteckému útoku. Po náletu ovšem Srbové pohrozili popravením zajatých nizozemských vojáků a palbou do davu uprchlíků (letecké útoky tak byly zastaveny). Srebrenica byla posléze ze strany Srbů dobyta 11. července 1995, přičemž *Marek (2010, s. 123)* následnou genezi událostí popisuje takto: „*Tisíce civilistů uprchly na hlavní základnu nizozemských vojáků v Potočari. Druhý den se na místo dostavil sám vrchní velitel bosenskosrbské armády generál Ratko Mladić. Nizozemci pod nátlakem vydali muslimské civilisty Srbům a Srbové jim vydali 14 jejich dosud zadržovaných vojáků.*“ Na místo předávání zajatců, respektive civilního obyvatelstva pod správou OSN byly přistaveny autobusy a nákladní auta, a kde Srbové oddělovali muže a starší chlapce od žen, přičemž ženy byly odvezeny do kontrolované Kladanjce, zatímco většina mužů byla převezena a povražděna v Bratunaci. V noci téhož dne se na severozápadě srebrenické enklávy shromáždilo 15 000 mužů a rodin muslimských velitelů, které ve snaze uprchnout narazily na Srby v okolí Bratunace a Konjevići. Muslimští muži a chlapci byli ve skupinách odváděni a vražděni, přičemž jejich těla spočinula v masových hrobech rozetých po území celé srebrenické enklávy. O den později byla Nizozemci na fotbalovém

---

²⁷ Mandát mise UNPROFOR (*peacekeeping*) znemožňoval jejím jednotkám fyzicky zasáhnout.

hřišti zpozorována přibližně tisícovka zajatců, která však náhle zmizela. Dle záběrů pořízených americkým špionážním letadlem se posléze na části hřiště objevila čerstvá zemina (masový hrob). Dobytí Srebrenice bylo ze strany západních politických představitelů považováno za podnět k diskusi, zda má mise UNPROFOR i nadále působit v Bosně a Hercegovině, či zda není vhodné ukončit její působnost. Tento názor byl pak prezentován především ze strany amerických republikánů, jež se bosenský konflikt snažili využít v prezidentských volbách. **Celkový počet obětí srebrenické genocidy není přesně znám, avšak je odhadováno, že o život přišlo 6000 až 8000 lidí, přičemž v evidenci pohřešovaných bylo v roce 1996 přibližně 6500 osob.** Je nutné upozornit, že své oběti počítají rovněž Srbové, jež uvádí počet mrtvých okolo 3262 a to včetně žen a dětí (Marek, 2010). **OSN přiznala odpovědnost za srebrenickou genocidu a uvedla, že situaci odhadla nepřesným a mylným způsobem.** Naimark (2006, s. 153) dodává, že: „Srebrenický masakr byl nejhorší ze všech, k nimž v průběhu etnické čistky na území Bosny a Hercegoviny došlo. „Odehrály se tam scény z pekla, jež zůstanou nejtemnějšími stránkami historie lidstva,“ prohlásil člen haagského tribunálu, soudce Fuad Rijád.“

Předzvěstí ukončení téměř tři a půl roku trvající války²⁸ v Bosně a Hercegovině jako celku se stal ozbrojený útok na Sarajevo koncem srpna 1995, při kterém bylo zabito 37 osob. Orgány UNPROFOR následně vydaly oficiální zprávu, ve které se uvádí, že jejich radary zaznamenaly vypálení střel ze srbských zbraní a tak s ohledem na tyto skutečnosti provedly síly NATO v rámci operace Deny Flight leteckou ofenzivu na pozice bosenských Srbů, přičemž došlo k jejich ochromení. Armády Bosny a Hercegoviny, Chorvatské rady obrany (HVO) a Chorvatska, využily proměny v poměrech sil a obsadily teritoria dříve držena bosenskými Srby (převážně západní a střední část země). Tento chorvatsko – bosňácký postup **vyvolal novou uprchlickou vlnu bosenských Srbů** (přibližně 90 000 lidí), kteří směřovali především do města Banja Luka, přičemž situace v tomto teritoriu se posléze blížila kritickému stavu, neboť bylo přeplněno běženci. Západní velmoci proto vyvíjely tlak, aby byla ofenziva ukončena, neboť se obávaly proměny etnicko – politické mapy Bosny a Hercegoviny. Mezi nepřátelými stranami byla následně s platností od 11. října 1995 uzavřena dohoda o všeobecném příměří a zároveň bylo rozhodnuto, že se na přelomu října a listopadu uskuteční **schůzka prezidentů Bosny a Hercegoviny, Chorvatska a Srbska**, přičemž tématem jednání bude konečná

---

²⁸ Značný význam pro ukončení války v Bosně a Hercegovině, respektive v Chorvatsku má rovněž Operace Bouře, jež proběhla od 4. do 7. srpna 1995, a která se zasloužila o osvobození Republiky srbská Krajina v Chorvatsku (Thomas a Mikulan, 2008).

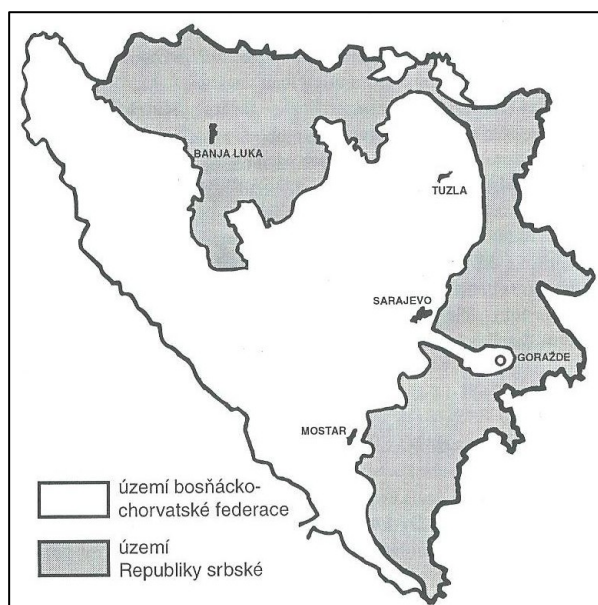
mírová dohoda (realizace měla být zajištěna NATO). Samotná jednání probíhala na izolovaném místě u města Dayton ve státě Ohio (USA) od 1. listopadu 1995, kdy byl návrh smlouvy připraven ze strany USA. Dle některých informací byly zúčastněné strany jednání podrobeny silnému politickému a psychologickému nátlaku s motivem definitivního rozhodnutí (jednotlivým delegacím byly ukazovány záběry z bombardování srbských pozic v Bosně a Hercegovině, jež měly utvrzovat převahu NATO).

Vůdcové těchto tří zemí pak přistoupili na navrhovanou **Daytonskou mírovou dohodu**. Nejproblematictější bodem jednání bylo přesné a konečné rozdělení Bosny a Hercegoviny na bosňácko – chorvatskou federaci a Republiku srbskou, a kdy USA prosazovaly poměr 51:49. Situace v zemi se mezitím proměnila, když došlo ke změnám v držení jednotlivých teritorií (*White, Lewis a Batt, 2013*). Závěrečná mapa z Daytonu byla tak z důvodu této skutečnosti pozměněna (lišila se od původního návrhu **kontaktní skupiny pro Bosnu a Hercegovinu**). Mapa, respektive tato dohoda přiznala Bosňákům a Chorvatům obsazené srbské oblasti v jihozápadní části země, jež jsou pro oba národy strategickým územím. *Hladký (2006, s. 290) doplňuje, že: „Srbové za to museli dostat nějaké kompenzace²⁹. Proto jim byla nakonec znovu vrácena – mezitím Chorvatskou armádou obsazená – města Mrkonjič Grad a Šipovo na západě Bosny a některé části pohoří Ozren v severní Bosně v blízkosti měst Doboj a Maglaj.*“ Dalším významným aspektem jednání byl problém rozdělení koridoru u Brčka, které Srbům zajišťovalo jediné spojení bosenské Krajiny se Srbskem a se srbskou východní Bosnou a Hercegovinou. **Výsledkem** jednání z 20. na 21. listopadu 1995 bylo následně kompromisní řešení, ve kterém je stanoveno, že koridor u Brčka bude rozšířen a o jeho osudu rozhodne po roce mezinárodní arbitráž. Americký prezident pak prohlásil, že Daytonská mírová dohoda, respektive **Všeobecná rámcová dohoda o míru v Bosně a Hercegovině** byla z pohledu jednajících stran podepsána.

---

²⁹ Aspekt kompenzace do jisté míry utvrzuje teoretickou koncepci **jánabráchismu**, který je vysvětlen v rámci podkapitoly 2.3 („Ty budeš hlasovat pro můj návrh a já pro tvůj.“). Kompenzaci srbské straně lze právě v určitém smyslu vnímat za určitou protiváhu podepsání Daytonské mírové dohody.

Mapa 3.3 Rozdělení Bosny a Hercegoviny dle Daytonské dohody

Pramen: Hladký, 1996; vlastní úprava

Hladký (2006, s. 290) dále uvádí, že podstatou mírové dohody byla: „*Dohoda, že Bosna a Hercegovina zůstane z mezinárodněpolitického hlediska zachována jako jednotný stát ve stávajících hranicích, avšak vnitřně bude rozdělena na dvě politicko – správní entity (subjekty) – bosňácko – chorvatskou federaci (Federace, 51 % území, konkrétně 25 989 km²) a Republiku srbskou (RS, 49 % teritoria, 25 208 km²).*“ Hlavním městem Bosny a Hercegoviny s nově ustanoveným samosprávním členěním zůstalo Sarajevo, přičemž enklávu Goražde na východě země propojil s územím federace zvláštní koridor.

Mírové jednotky OSN, respektive UNPROFOR následně v roce 1995³⁰ vystřídaly mnohonárodnostní síly sloučené v **rámci mise IFOR pod hlavičkou NATO**. Mandát této mise, jak je uvedeno v předcházející kapitole, byl odlišný od mandátu sil OSN, neboť se jednalo o operaci typu *peacemaking*, tedy s možností zasáhnout (zatknout válečného zločince). Závěrečný text smlouvy o ukončení války a nastolení míru v Bosně a Hercegovině byl podepsán koncem roku 1995³¹, konkrétně 14. prosince v Paříži. Setkání se účastnila řada předních politiků včetně generálních tajemníků OSN a NATO a představitelů EU.

³⁰ V roce 1995 byla také ustanovena mise OBSE, jejíž mandát obsahuje především prvky rozvoje demokratických politických institucí (OSCEBIH, 2013).

³¹ V roce 1995, konkrétně 21. prosince 1995 vytvořila OSN na základě rezoluce Rady bezpečnosti OSN **International Police Task Force (IPTF)** a misi **United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina (UNMIBH)**. UNMIBH, která byla ukončena v roce 2002, byla cílena na záležitosti poradenství, monitoringu, tréninku orgánů činných v trestních řízeních apod. (UN, 2003).

Účast vyplývala ze skutečnosti podpisu mírové dohody, jenž ukončila co do počtu obětí nejkrvavější konflikt v Evropě od skončení druhé světové války, a kdy v návaznosti na podpis mírové dohody bylo následně uskutečněno setkání Rady bezpečnosti OSN za účelem schválení rezoluce dávající souhlas k rozmístění jednotek IFOR v Bosně a Hercegovině.

Hladký (2006, s. 293) k ukončení války pak uvádí následující: „Válka po sobě v Bosně zanechala přibližně 200 tisíc mrtvých a nezvěstných, z více než 2 milionů obyvatel Bosny a Hercegoviny učinila běžence, zpusťovala většinu měst i jejich starobyklých kulturních památek a především znovu vyryla v duších místních lidí hlubokou brázdu vzájemné nedůvěry, strachu a nenávisti.“ V následném období po skončení etnického konfliktu, respektive v roce 1996 byla mise **IFOR ukončena a nahrazena misí SFOR**, jejímž cílem byla stabilizace míru, tzn. *peacekeeping*. Roku 2004 byla správa Bosny a Hercegoviny, respektive působnost NATO převzata **misí EUFOR Althea pod hlavičkou SBOP EU**, která probíhá až do současnosti (2015), přičemž mandát této mise odpovídá cíli prosazovat mír v souladu s *Článkem 7 Charty OSN*. Je vhodné poznamenat, že působnost EU nespočívá pouze ve stabilizaci země v poválečném období, ale je patrná snaha zapojení Bosny a Hercegoviny do evropských integračních struktur. V souvislosti se závěrem této části je nutné uvést shrnutí války v Jugoslávii jako celosvětového historického mezníku, k němuž lze využít citaci *Naimarka (2006, s. 169)*, jenž uvádí následující: „*Etnické čistky v bývalé Jugoslávii vrhají na konec tohoto století temný stín. Západ je nucen vyrovnat se s hluboce skličující skutečností, že miliony Evropanů, v tomto případě Bosňáků, kosovských Albánců, Srbů a Chorvatů, musely opustit domov a jejich pronásledovatelé je zabíjeli, týrali, dopouštěli se na nich sexuálního násilí a okrádali je. Státem organizované etnické čistky i tentokrát přerostly v genocidu. Státisíce lidí zemřely, většinou rukou srbských vojáků a příslušníků polovojenských jednotek, a mnozí skončili v masových hrobech.*“ Jednotlivé příčiny tohoto konfliktu jsou předmětem podkapitoly 3.1.1, avšak masivní rozměr války je skutečností, jenž zasluhuje **detailní rozbor jak příčin, tak především dopadů** těchto válečných konfrontací, a to i s ohledem na stanovený hlavní cíl této diplomové práce.

Výsledkem této podkapitoly je deskripce paradigmat o válečném konfliktu v Bosně a Hercegovině, jehož vymezení plní účel položení základu, na kterém jsou postaveny další části této diplomové práce. Genocida v Bosně a Hercegovině byla výsledkem působení různých podnětů hospodářské a společenské roviny, přičemž vzniku těchto válečných aktivit a masivním dopadům nedokázaly zabránit ani ve 2. kapitole definovaná společenství. Především úloha OSN je mnohdy diskutovaným tématem z důvodu stanoveného mandátu

mise UNPROFOR, neboť jak se ukázalo, tyto jednotky pouze přihlížely probíhajícím genocidám na různých částech této země (viz srebrenická genocida). Jednotlivé obecné příčiny rozpadu jugoslávské federace a vzniku války jsou již vymezeny, avšak z hlediska naplnění hlavního cíle diplomové práce je nutný jejich detailní rozbor s využitím obecně definovaných indexů a dalších aspektů z prostředí 2. kapitoly. Tato analýza příčin a dopadů je rovněž nutná ke stanovení doporučení pro tvůrce mezinárodní politiky, tzn., aby nedocházelo k událostem podobným z počátku 90. let 20. století a také z důvodu determinace změn hospodářského potenciálu Bosny a Hercegoviny a dalších zemí v následující kapitole.

3.1.3. Komplexní identifikace společenských příčin a dopadů

Rámec této podkapitoly, jak je dříve předznamenáno, je zaměřen na naplnění společenské stránky hlavního cíle diplomové práce, tzn. na detailní analýzu (identifikaci) jednotlivých společenských příčin a dopadů, jež jsou rozděleny v souladu s 2. kapitolou diplomové práce na etnicko – demografické a politické, přičemž je taktéž uvažováno srovnání jednotlivých ukazatelů se současným stavem. Z hlediska pospolitosti je v první fázi vymezena právě část etnicko – demografických aspektů, na kterou navazuje politická oblast válečného konfliktu. Při této analýze je využit teoretický základ předcházející kapitoly a především samotná geneze válečného konfliktu.

ETNICKO – DEMOGRAFICKÉ PŘÍČINY

Již na počátku 2. kapitoly v souvislosti s definováním teorie státovědy a růstem světové populace je zmíněno, že právě tento růst způsobuje nejen vznik nových státních útvarů, ale především se může stát podnětem k válečným konfliktům a genocidám v užší rovině. V kontextu válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině se jedná především o změny v proporčním zastoupení jednotlivých etnik, respektive o dynamický růst muslimského obyvatelstva. Právě tyto skutečnosti související se změnou etnického rozložení v součinnosti s dalšími negativními faktory mohou podněcovat k růstu nacionalistických tendencí. Za ideální prostředí k růstu nacionalismu (šovinismu) se pak považuje takové prostředí, ve kterém se liší etnické a politické hranice, přičemž někteří odborníci deklarují, že demograficky nerovnoměrný vývoj by neměl být považován za základní příčinu k etnickým čistkám, ale za předchůdce etnického a národnostního napětí. V tomto kontextu je následně vymezena první příčina konfliktu v Bosně a Hercegovině za použití IEK, tzn., že je

analyzován stupeň etnické konkurence, jenž právě může podněcovat k etnické nesnášenlivosti mezi jednotlivými skupinami. Platnost hodnot tohoto ukazatele je ověřena kvantifikací IDN a IRR pro nejpočetnější etnika zkoumané země. Z hlediska dostupnosti údajů dle jednotlivých cenů jsou pro výpočet IEK uvažovány roky 1961, 1971, 1981 a 1991 a dvě nejpočetnější etnika Bosny a Hercegoviny (Muslimové a Srbové)

Tab. 3.1 Vývoj početního zastoupení vybraných etnik a počtu obyvatel Bosny a Hercegoviny (počet osob)

Rok	Muslimové (Bosňáci)	Srbové	Chorvati	Ostatní	Celkem
1961	842 248 (25 %)	1 406 057 (43 %)	711 665 (22 %)	317 978 (10 %)	3 277 948 (100 %)
1971	1 482 430 (39 %)	1 393 148 (37 %)	772 491 (21 %)	98 042 (3 %)	3 746 111 (100 %)
1981	1 630 033 (40 %)	1 320 738 (32 %)	758 140 (18 %)	415 345 (10 %)	4 124 256 (100 %)
1991	1 902 956 (44 %)	1 366 104 (31 %)	760 852 (17 %)	347 121 (8 %)	4 377 033 (100 %)

Pramen: FZS, 2014; vlastní úprava a výpočet

K výpočtu IEK je využit **vzorec 2.5** a vstupní data z **Tab. 3.1**, přičemž vývoj hodnot IEK v jednotlivých letech je vyjádřen pomocí **Grafu 3.1**.

Výpočet IEK pro rok 1961:

$$IEK_{1961} = \frac{842\,248}{1\,406\,057} * \frac{842\,248}{3\,277\,948} = 0,1539$$

Výpočet IEK pro rok 1971:

$$IEK_{1971} = \frac{1\,393\,148}{1\,482\,430} * \frac{1\,393\,148}{3\,746\,111} = 0,3495$$

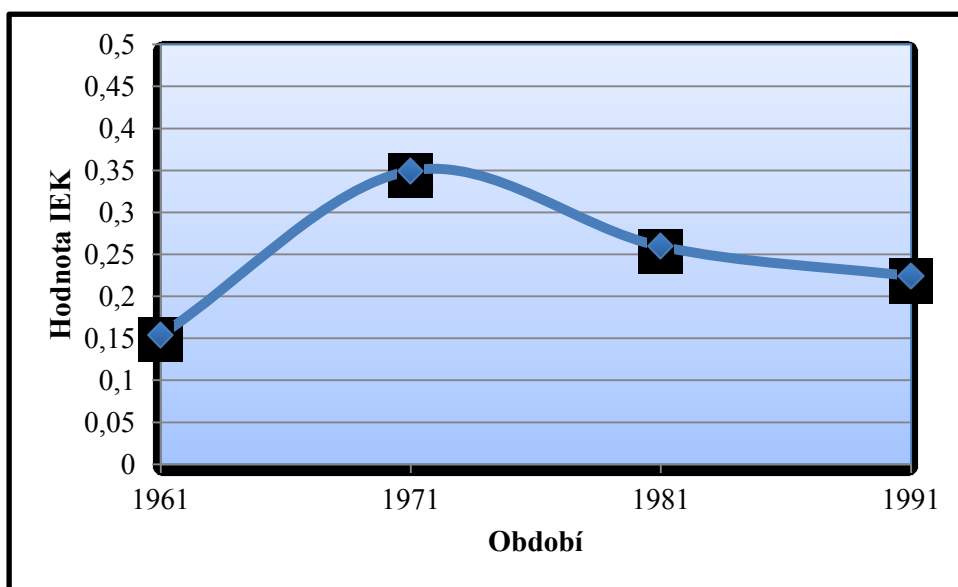
Výpočet IEK pro rok 1981:

$$IEK_{1981} = \frac{1\,320\,738}{1\,630\,033} * \frac{1\,320\,738}{4\,124\,256} = 0,2595$$

Výpočet IEK pro rok 1991:

$$IEK_{1991} = \frac{1\,366\,104}{1\,902\,956} * \frac{1\,366\,104}{4\,377\,033} = 0,2241$$

Graf 3.1 IEK Bosny a Hercegoviny (1961 – 1991)

Pramen: FZS, 2014; vlastní výpočty

Z uvedených výsledků vyplývá, že se IEK v roce 1971 zvýšil oproti roku 1961, tedy v období, kdy do té doby početně a proporcionálně slabší etnikum Muslimů posilovalo na úkor do té doby početnějších Srbů. IEK se v roce 1981 snížil oproti roku 1971, přičemž tento výsledek reflektuje růst muslimského obyvatelstva (v tomto roce již silnějšího etnika), respektive pokles srbského etnika. Tento jev je patrný i vzhledem k roku 1991, kdy hodnota IEK rovněž poklesla (nepatrný nárůst srbského, respektive zásadní nárůst muslimského obyvatelstva). Na základě tohoto etnicko - demografického ukazatele a jeho kvantifikace lze identifikovat první uvažovanou příčinu zkoumaného válečného konfliktu. Konkrétně se jedná o **změnu proporčního zastoupení** (převážení muslimského etnika) v Bosně a Hercegovině tak, jak je předesláno v úvodu této části a v kontextu teorie státovědy z prostředí 2. kapitoly. Je tedy ověřena platnost výroku o roce 1971, respektive o dynamickém růstu muslimské populace a nárůstu nacionalismu v souvislosti s faktem, že v některých okresech bylo dříve dominantní pravoslavné vyznání nahrazeno islámských náboženstvím. Tato skutečnost je koneckonců podložena změnou (nárůstem) IEK mezi roky 1961 a 1971. V následně uvažovaném období se IEK snižoval, avšak je nutné zmínit, že se i v tomto období zvyšoval počet příslušníků muslimského etnika. IEK se tedy snižuje z toho hlediska, že v dalších dekádách je tuto skupinu nutné vnímat za nejpočetnější v této zemi.

1. příčina= změna proporčního zastoupení etnik související s etnickou nesnášenlivostí a nacionalismem.

S cílem komplexní analýzy podílového složení etnik a sklonu k etnickým čistkám lze vypočítat IDN, tzn. míru demografické interakce (míru intenzity populačního úpadku národa). V souladu s teoretickým vymezením indexu ve 2. kapitole je uvažováno období 1971 (vrchol IEK) až 1991 a etnika Muslimů a Srbů, přičemž k výpočtu IDN je využit **vzorec 2.6** a vstupní data z **Tab. 3.1**.

Výpočet IDN pro **období 1971 – 1991**:

$$IDN_{1971-1991} = \left[\left(\frac{1\,902\,956 - 1\,366\,104}{4\,377\,033} \right) - \left(\frac{1\,482\,430 - 1\,393\,148}{3\,746\,111} \right) \right] * \frac{1\,393\,148}{3\,746\,111} * 100 = 3,6800$$

Z výsledku $IDN_{1971-1991}$ vyplývá, že se ve zkoumaném období zvýšil počet Muslimů a snížil počet Srbů žijících v Bosně a Hercegovině, přičemž hodnota tohoto ukazatele ověřuje platnost výsledků IEK a doplňuje závěr o **existenci první etnicko – demografické příčiny** související s etnickou nesnášenlivostí mezi uvažovanými etniky a započetí válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině. Platnost výsledku IDN pro toto uvažované období je následně dále ověřena výpočtem IRR (nárůst/pokles relativního podílu) pro obě uvažovaná etnika, přičemž k jeho konstrukci je využit **vzorec 2.7** a vstupní data z **Tab. 3.1**.

Výpočet IRR pro etnikum **Muslimů v období 1971 - 1991**:

$$IRR_{1971-1991} = \left(\frac{1\,902\,956 * 3\,746\,111}{1\,482\,430 * 4\,377\,033} \right) = 1,0986$$

Výpočet IRR pro etnikum **Srbů v období 1971 – 1991**:

$$IRR_{1971-1991} = \left(\frac{1\,366\,104 * 3\,746\,111}{1\,393\,148 * 4\,377\,033} \right) = 0,8392$$

Z výsledků jednotlivých IRR vyplývá, že ve sledovaném období pokleslo relativní zastoupení srbského obyvatelstva (hodnota menší než 1), zatímco lze pozorovat nárůst relativního podílu u etnika Muslimů (hodnota větší než 1) v souvislosti se změnou počtu celkového obyvatelstva Bosny a Hercegoviny v období let 1971 až 1991. IRR je posledním ukazatelem kvantifikace z hlediska vymezení etnicko – demografických příčin válečného

konfliktu v Bosně a Hercegovině, přičemž potvrzuje platnost výše uvedených výsledků o nárůstu absolutního i relativního počtu muslimského obyvatelstva v této zemi nejen mezi lety 1971 až 1991, ale po celé sledované období vymezené v **Tab. 3.1**. Veškeré výsledné hodnoty jednotlivých ukazatelů jsou následně shrnuty v **Tab. 3.2**.

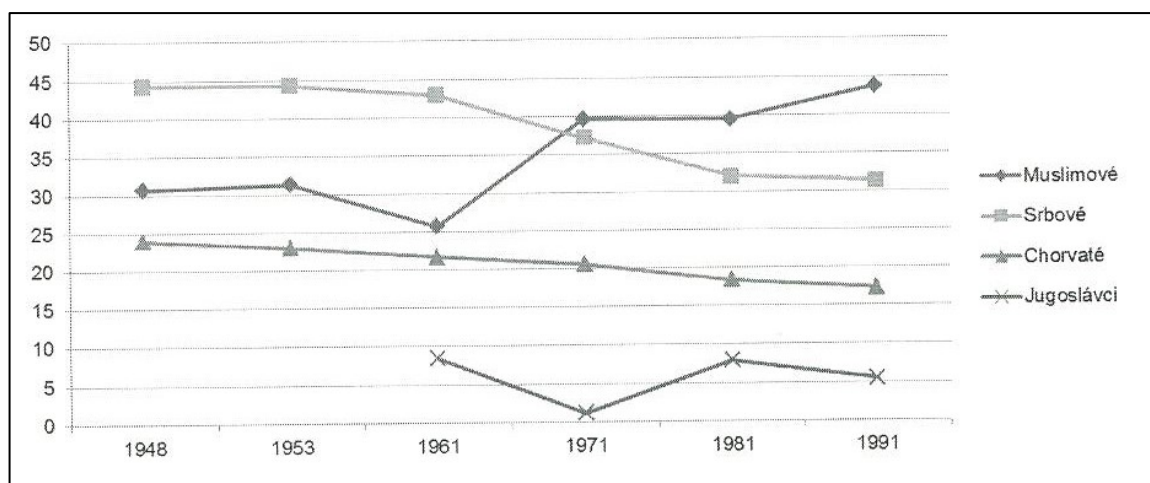
Tab. 3.2 Shrnutí výsledných hodnot indexů

Index	Hodnota
IEK ₁₉₆₁	0,1539
IEK ₁₉₇₁	0,3495
IEK ₁₉₈₁	0,2595
IEK ₁₉₉₁	0,2241
IDN _{1971 – 1991}	3,6800
IRR _{1971 – 1991} (Muslimové)	1,0986
IRR _{1971 – 1991} (Srbové)	0,8392

Pramen: vlastní výpočty, 2015

Výsledné hodnoty jednotlivých indexů, respektive jejich společenský rozměr se na počátku 90. let 20. století stal jedním ze základních podnětů k válečným intervencím v kontextu etnické nesnášenlivosti, převážně proti etniku Muslimů, jenž za předchozí desetiletí zaznamenalo absolutní i relativní nárůst. **Graf 3.2** následně tento závěr potvrzuje s ohledem na rok 1971 a změnu počtu dvou uvažovaných etnik.

Graf 3.2 Populační vývoj jednotlivých národů v Bosně a Hercegovině (v %)

Pramen: Žila, 2014; vlastní úprava

Jednotlivé etnicko – demografické příčiny ovšem nutně nemusí podléhat demografické kvantifikaci, ale mohou být identifikovány na základě slovního vyjádření. Druhá etnicko – demografická příčina válečného konfliktu je tedy s odkazem na část obecného pojetí příčin a politického pozadí jugoslávského konfliktu spatřována již v politice *Josipa Broze Tita* a jeho snaze tlumit separatistické tendence a „nutit“ k tzv. jugoslávství, přičemž právě krize jugoslávské federace v 80. letech a uvolnění se z kontroly tohoto státníka rozvířilo nacionalistické tendence. Ovšem již v 70. letech země Chorvatska a Slovinska považovaly snahu podpořit kategorii „Jugoslávců“ za nebezpečné podbízení zájmů těchto republik a posílení federálního centra. *Žila (2014, s. 64)* tuto tezi o **etnicko – demografické příčině** doplňuje takto: „*V nacionalisticky vypjaté atmosféře 80. let se ale diskuse o statusu tzv. Jugoslávců začala vyostřovat. Základní osu polemik tvořila otázka, kdo se za touto kategorií „ve skutečnosti“ skrýval, resp. k jakému ze tří konstitutivních národů by bylo možné Jugoslávce přiřadit.*“ Na základě těchto výroků lze jednoznačně pozorovat úzké propojení mezi etnickou a politickou oblastí, neboť jednoduše nelze tyto oblasti vnímat jako samostatné entity. Tato skutečnost rovněž navazuje na (ve 2. kapitole) stanovenou tezi o propojenosti hospodářské a společenské oblasti (ověřena ve 4. kapitole), protože se vyznačuje obdobným vztahem. Je ovšem důležité poznamenat, že právě politika *Tita* se také do značné míry podepsala pod nástup nacionalistických tendencí jak s ohledem na hospodářskou výkonnost, tak s pozorností na propagandu kategorie „Jugoslávců“.

2. příčina= politika *Josipa Broze Tita* v kontextu propagace tzv. jugoslávství, jenž bylo vnímáno za prvek posilující federální centrum jugoslávské federace a obcházení zájmů jednotlivých svazových republik.

S odkazem na zmíněná fakta je považována oblast etnicko – demografických příčin válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině za uzavřenou, přičemž jsou uvažovány dva podněty k těmto válečným aktivitám. V první řadě se jedná o změnu proporčního zastoupení bosenské populace, konkrétně o nárůst Muslimů, jenž byl negativně vnímán srbským etnikem a dalšími (dříve pravoslavné okresy se staly okresy s islámským náboženstvím). Tyto výroky jsou koneckonců ověřeny kvantifikací vybraných etnicko – demografických indexů. Následně druhou uvažovanou příčinou je „etnicko – demografická“ politika *Josipa Broze Tita* propagujícího uniformní politiku s důrazem na vnímání jugoslávského příslušenství, jenž bylo ovšem negativně vnímáno ze stran jednotlivých republik. Etnicko – demografické dopady, které vznikly v návaznosti na tyto příčiny, jsou pak předmětem zájmu další části.

ETNICKO – DEMOGRAFICKÉ DOPADY

Jednotlivé etnicko – demografické dopady a konkrétně odhady počtu přímých lidských obětí válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině byly a stále jsou neuzavřeným tématem s několika odlišnými interpretacemi, přičemž jsou dle autora diplomové práce hodnoceny **dopadem s nejvyšší prioritou**. V brzkých poválečných letech se tyto odhady pohybovaly v širokém pásmu 25 000 až 329 000, nejčastěji pak v horizontu 200 000 – 250 000 obětí. O jednotlivých počtech probíhaly živé diskuse již v průběhu války, kdy každý z národů za účelem prezentování se jako jediná oběť, navyšoval počty svých ztrát. **Tab. 3.3** následně reflektuje odhady počtu obětí dle jednotlivých **bosňáckých autorů**.

Tab. 3.3 Bosňácké odhady obětí v Bosně a Hercegovině

	Ústav veřejného zdraví		Bosňácké odhady					
	1.1. 1996	25. 3. 1996	Bosnjović a Smajkić	Bošnjović	Prašo	Hadžović	Čekić a Mašović	Tabeauová a Tokača
Bosňáci	x	140 800	138 800	153 000	218 000	163 300	x	63 320
Srbové	x	97 300	89 300	72 000	83 000	21 850	x	24 945
Chorvati	x	28 400	19 600	31 000	21 000	21 850	x	7 195
Ostatní	x	12 300	10 300	14 000	7000	x	x	480
Zabití a nezvěstní	156 824	278 800	258 000	252 200	329 000	230 000	200 000	95 940

Pramen: Žila, 2014; vlastní úprava

Z těchto bosňáckých autorů je nutné zmínit *Smaila Čekiće*, jenž se shoduje s odhadem **Federální komise pro zmizelé osoby**, respektive s *Mašovićem* v počtu 200 000 obětí, avšak zároveň ostře kritizuje dle něj silně podhodnocený výsledek šetření *Tabeauové* a *Tokači* v počtu 95 940 obětí (66 % Bosňáků, 26 % Srbů, 7,5 % Chorvatů a 0,5 % ostatních). Dle něj se také tito autoři vyhýbají termínu **genocida** a redukuje akt „bosenské genocidy“ na etnické čistky v obecné rovině. V **Tab. 3.4** jsou pak uvedeny jednotlivé chorvatské a srbské odhady počtu obětí válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině.

Tab. 3.4 Chorvatské a srbské odhady obětí v Bosně a Hercegovině

	Srbské odhady		Chorvatské odhady
	Ivanišević	Pašalić	Žerjavić
Bosňáci	x	66 550	160 000
Srbové	30 700	34 650	25 000
Chorvati	x	8 800	30 000
ostatní	x	x	5000
Zabití a nezvěstní	30 700	110 000	220 000

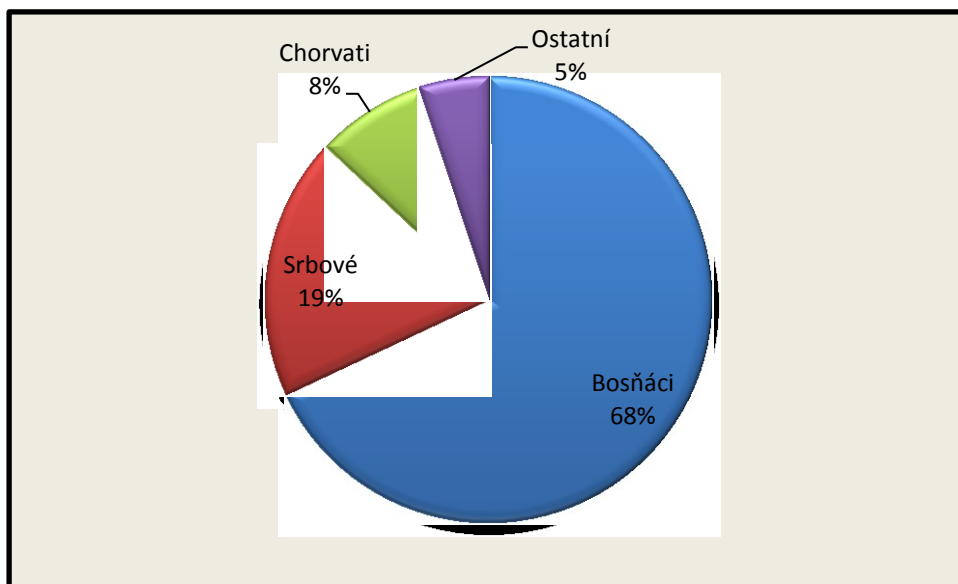
Pramen: Žižla, 2014; vlastní úprava

Bosna a Hercegovina, respektive válečný konflikt v tomto teritoriu nebyl *a priori* předmětem zájmu **srbských demografů**, neboť jejich práce byla především orientována na hodnocení demografického vývoje v Republice srbské. Výjimku tvoří *Milivoj Ivanišević*, ředitel **Institutu pro výzkum srbského utrpení během 20. století**, jehož první odhad počtu srbských obětí činil 34 000, avšak na základě aktualizovaných údajů z roku 2012 byl odhad upraven na 30 700. Z hlediska bosňáckého a srbského pohledu existují rozpory jak v kontextu srebrenické genocidy, tak v počtu zabitých sarajevských Srbů v období obléhání města. Dle *zprávy Tokači* je evidován poměrně malý počet zabitých Srbů, což vytváří negativní odezvu ze strany Republiky srbské. Demograf *Stevo Pašalić*, jenž mimo jiné svědčil při procesu s *Radovanem Karadžićem*, je rovněž kritikem výzkumu *Tabeauové* a *Tokači*. Ve své expertní zprávě (pro Haag) odhaduje počet srbských obětí na 34 650 (celkem 110 000) ve struktuře 60,5 % Bosňáků, 31,5 % Srbů a 8 % Chorvatů a ostatních. Z hlediska chorvatských odhadů je pak nutné uvést *Vladimira Žerjaviće*, jenž provedl vlastní kalkulaci počtu válečných obětí a výsledkem jeho výzkumu je odhad počtu obětí v počtu 220 000 s proporčním rozdělením, které je také uvedeno v **Tab. 3.4**.

Z mezinárodního hlediska existuje mnoho odhadů, jejichž rozptyl se pohybuje od cca 50 000 do 325 000. Nejznámějším z nich je odhad *Tabeauové* a *Bijaka*, demografy pracujícími pro ICTY. Jejich metoda spočívala v porovnávání jmen, příjmení a dalších osobních údajů (především rodných čísel) dle sčítání obyvatelstva z roku 1991 se seznamy zabitých nebo pohřešovaných (např. z databáze Mezinárodního výboru Červeného kříže) či voličskými seznamy z roku 1997 připravenými OBSE. Nicméně ani tato metodika nepřináší přesná čísla počtu mrtvých, neboť v důsledku nepřesného skenování registračních

formulářů obsahovala jednotlivá jména a příjmení chyby či některé záznamy zcela chyběly. Odhady dle těchto autorů nejsou rovněž považovány za zcela korektní a objektivní, byť je jejich výzkum základem pro procesy v Haagu.

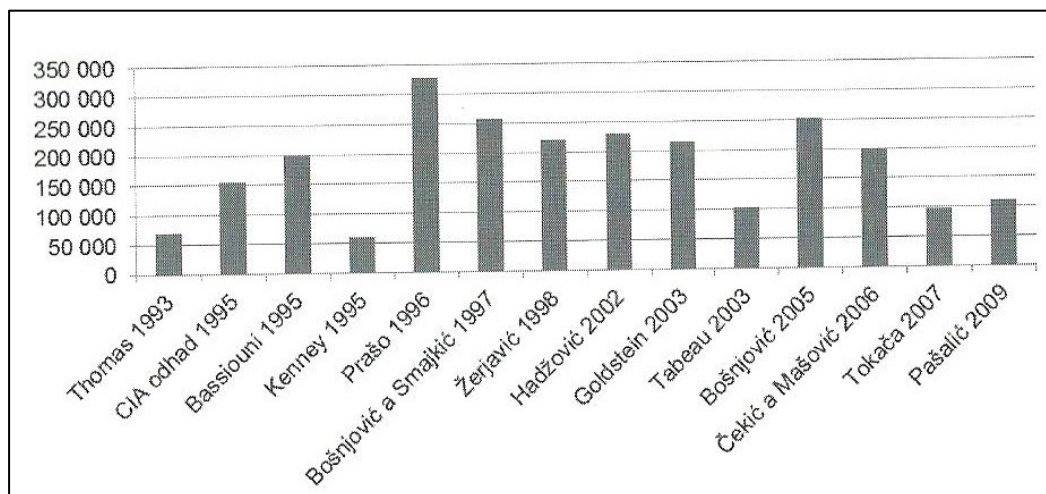
Graf 3.3 Odhady počtu obětí v Bosně a Hercegovině dle Tabeauové a Bijaka

Pramen: Žila, 2014; vlastní úprava

Dle Tabeauové a Bijaka pak celkový počet (odhad) obětí činí více než 100 000 osob, konkrétně 102 622, z nichž 47 360 činí vojenské a 55 261 civilní oběti. Jednotlivé poměry obětí na základě etnické příslušnosti uvádí **Graf 3.3** a celkový výčet obětí dle jihoslovanských a zahraničních autorů **Graf 3.4**.

Graf 3.4 Počty obětí dle jihoslovanských a zahraničních autorů

Pramen: Žila, 2014; vlastní úprava

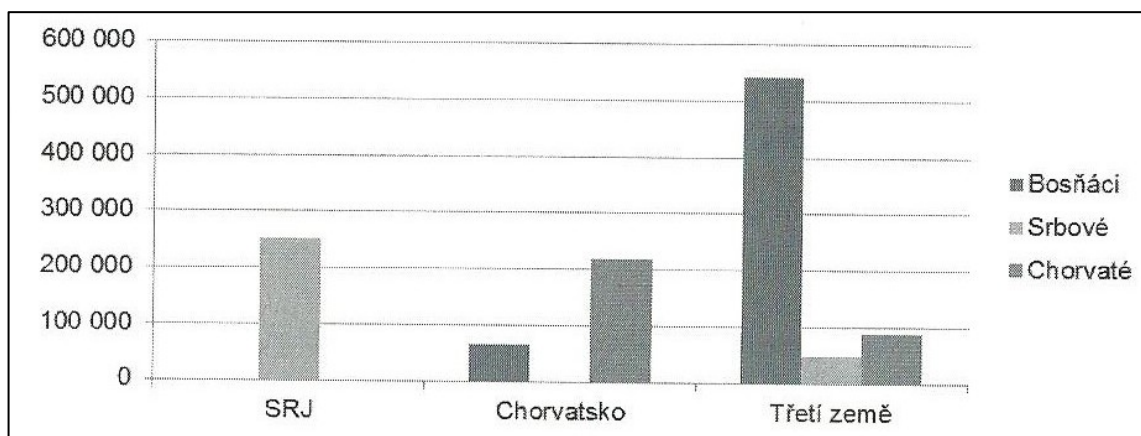

S odkazem na uvedená data lze logicky za **první etnicko – demografický dopad** zkoumaného válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině považovat přímé oběti na lidských životech, ať už z vojenského nebo civilního hlediska. I přes nejasné odhady konkrétního počtu těchto obětí je možné vymezit na základě uvedených etnicko – demografických příčin etnického napětí jeho masivní rozsah v návaznosti na předchozí uvedené grafy a tabulky, ve kterých se počty jednotlivých obětí pohybují kolem průměrné hodnoty 200 000.

1. dopad= přímé ztráty na lidských životech pohybující se okolo 200 000.

I přes skutečnost, že se primárně jedná o počet zabitých mužů a žen jakékoli etnické příslušnosti, měl tento válečný konflikt dopad rovněž na obyvatele, kteří opustili, respektive byli nuceni opustit své domovy. Tento aspekt je spjat obdobně jako stanovení počtu obětí s absencí relevantních statistických dat potřebných ke zcela objektivnímu stanovení počtu osob, jež opustily svá obydlí. Z hlediska mezinárodních pozorovatelů a bosenských odborníků převládá shoda, že v důsledku válečného konfliktu opustilo své domovy více než 50 % obyvatel z celkového počtu cca 4,4 milionů. S připočtením 80 000 Srbů, kteří přesídlili z Federace Bosny a Hercegoviny do Republiky srbské, se jedná o 58 % obyvatel. Dle vyjádření **Ministerstva pro lidská práva a uprchlíky** (Bosny a Hercegoviny) z roku 2008 následně vyplynulo, že v 18 zemích (především Německo, Rakousko, Švédsko či USA) žije 1,4 milionů osob původem z Bosny a Hercegoviny. **Graf 3.5** reflektuje počty uprchlíků z Bosny a Hercegoviny a země jejich přijetí, přičemž zkratka SRJ je vyjádřením pro Svazovou republiku Jugoslávii (dnešní Srbsko).

Graf 3.5 Uprchlíci z Bosny a Hercegoviny dle národnostního složení a země přijetí

Pramen: Žila, 2014; vlastní úprava

S cílem komplexní analýzy je ovšem nutné věnovat pozornost objemu tzv. **nucených migračních proudů** (vnitřně vysídlených osob) v rámci Bosny a Hercegoviny. Tyto osoby tvořily přibližně 1 – 1,2 milionu z celkového počtu všech uprchlíků, a když se nejčastěji shlukovaly ve městech pod kontrolou vlastního národa. Celkový počet těchto nedobrovolně migrujících osob dosáhl konkrétně 1 milionu Bosňáků, 800 000 Srbů a 400 000 Chorvatů (Žila, 2014). Druhým etnicko – demografickým dopadem je z této logiky považován objem nuceně migrujících osob různé etnické příslušnosti, přičemž jejich repatriace³² není ani v současné době příliš úspěšná, neboť neexistují dostatečně kvalitní hospodářské (viz 4. kapitola) a společenské podmínky k jejich návratu (nebo již neexistují rodinné vazby).

2. dopad= objem nuceně migrujících osob.

Z hlediska analýzy společenských (etnicko - demografických) dopadů je ovšem nutné opětovně kvantitativní vyjádření IEK, IDN a IRR, respektive determinovat jejich proměnu oproti uvedeným letům v předchozích výpočtech, neboť pouze tímto způsobem lze jednoznačně identifikovat změny v etnickém uspořádání. Umístění opětovné kvantifikace vybraných indexů do této části vychází z té logiky, že je nejdříve nutné vymezit počty lidských ztrát a nuceně migrujících osob, aby bylo dosaženo komplexního povědomí o rozsahu válečného konfliktu v této zemi. **Tab. 3.5** následně uvádí odhady etnického složení Bosny a Hercegoviny v roce 2013, přičemž právě IEK, IDN a IRR jsou vypočteny s využitím vzorců 2.5, 2.6 a 2.7 a vstupních dat z **Tab. 3.1** a **Tab. 3.5**.

Tab. 3.5 Odhad etnického složení Bosny a Hercegoviny v roce 2013

Etnikum	Podíl etnika	Absolutní počet
Muslimové (Bosňáci)	52 %	1 991 240
Srbové	35 %	1 340 257
Chorvati	13 %	497 810
Celkem*	100 %	3 829 307

Pramen: Žila, 2014; UNSTATS, 2014; vlastní úprava a výpočet

* Od ostatních etnik je abstrahováno z důvodu nedostupnosti údajů.

³² Repatriaci se rozumí návrat do země původu (Ondřej a kol., 2010).

Výpočet IEK pro rok 2013:

$$IEK_{2013} = \frac{1\,340\,257}{1\,991\,240} * \frac{1\,340\,257}{3\,829\,307} = 0,2322$$

Výpočet IDN pro období 1991 – 2013:

$$IDN_{1991-2013} = \left[\left(\frac{1\,991\,240 - 1\,340\,257}{3\,829\,307} \right) - \left(\frac{1\,902\,956 - 1\,366\,104}{4\,377\,033} \right) \right] * \frac{1\,366\,104}{4\,377\,033} * 100 = 1,4762$$

Výpočet IRR pro etnikum Muslimů v období 1991 – 2013:

$$IRR_{1991-2013} = \left(\frac{1\,991\,240 * 4\,377\,033}{1\,902\,956 * 3\,829\,307} \right) = 1,1961$$

Výpočet IRR pro etnikum Srbů v období 1991 – 2013:

$$IRR_{1991-2013} = \left(\frac{1\,340\,257 * 4\,377\,033}{1\,366\,104 * 3\,829\,307} \right) = 1,1214$$

Tab. 3.6 Proměna etnicko – demografických indexů

Index	Hodnota	Index minulého období	Hodnota minulého období	Δproti minulému období
IEK ₂₀₁₃	0,2322	IEK ₁₉₉₁	0,2241	↑
IDN _{1991 - 2013}	1,4762	IDN _{1971 - 1991}	3,6800	↓
IRR _{1991 - 2013} (Muslimové)	1,1961	IRR _{1971 - 1991} (Muslimové)	1,0986	↑
IRR _{1991 - 2013} (Srbové)	1,1214	IRR _{1971 - 1991} (Srbové)	0,8392	↑

Pramen: vlastní výpočty, 2015

Z výsledku IEK pro rok 2013 lze vyvodit, že došlo k nárůstu etnické konkurence od roku 1991, přičemž tento jev je zapříčiněn jednak razantním poklesem celkového počtu obyvatel Bosny a Hercegoviny a jednak růstem relativního podílu jednotlivých etnik, přičemž tento růst je vyjádřen prostřednictvím IRR za dané období 1991 – 2013.

Při uvažování o širších souvislostech lze tedy na základě IEK vyvodit, že jeho hodnota, respektive stupeň etnické konkurence téměř shodně odpovídá vztahu těchto etnik v předválečném období (existence hrozby válečné recidivy). Z hlediska IRR pak lze identifikovat nárůst hodnot (pro rok 2013) u obou sledovaných etnik oproti roku 1991, přičemž platnost této hodnoty lze ověřit pohledem na **Tab. 3.1** a **Tab. 3.5**. U hodnoty IDN pro období 1991 – 2013 je pozorován úpadek srbského obyvatelstva, avšak při komparaci s předchozím obdobím 1971 – 1991 není tento pokles tak razantní. Závěrem lze dodat, že ve sledovaném období 1991 – 2013 je patrný vysoký nárůst relativního podílu muslimského a srbského etnika, zatímco lze pozorovat pokles chorvatského obyvatelstva (podíl tohoto etnika se snížil ze 17 % na 13 %). S ohledem na válečný konflikt v této zemi lze tedy hovořit především o razantním **poklesu celkové populace, jenž byl do značné míry způsoben počtem lidských obětí a nuceně migrujících osob**. S tímto faktem rovněž souvisí uvedené relativní zastoupení jednotlivých etnik, přičemž v současné době tvoří muslimské etnikum více než 50 % populace (absolutní počet se ovšem téměř nezměnil) a srbské etnikum přibližně 35 % (absolutní počet se rovněž téměř nezměnil). Tato skutečnost ovšem neplatí pro etnikum Chorvatů, jehož počet se oproti předválečnému období snížil v absolutním vyjádření o 263 042 (ze 17 % na 13 %). Z hlediska komparace předválečného a současného období, respektive z porovnání především IEK a IRR vyplývá jedna zásadní skutečnost. Hodnoty těchto indexů mají rostoucí tendenci, přičemž z této informace je odvozen fakt, že se vyostřuje etnické rozložení a z hlediska autora uvážení to znamená existenci hrozby válečné recidivy.

Oblast etnicko – demografických dopadů je z hlediska vymezených faktů považována za uzavřenou, přičemž je vhodné uvést závěrečné shrnutí. Na základě analýzy válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině jsou identifikovány dva stěžejní etnicko – demografické dopady, když se konkrétně jedná o počet **přímých lidských obětí válečného konfliktu**, respektive o **objem nuceně migrujících osob**. Celkový identifikovaný počet populace se oproti předválečnému období snížil o přibližně 547 726, když je nutné brát v potaz jak oběti války, tak počet migrujících osob a další demografické jevy. Jistým námětem k dalšímu rozpracování by jistě mohl být aspekt přirozeného přírůstku a úbytku daných etnik, a jejich vliv na celkový počet populace. Tyto etnicko – demografické dopady ovšem nebyly důsledky pouze podnětů téže roviny, ale je možné identifikovat hospodářské, ale právě také politické příčiny, jejichž analýza je předmětem následující části.

POLITICKÉ PŘÍČINY

Politické příčiny zkoumaného konfliktu jsou do jisté míry spjaty, s již zmíněnými **etnicko – demografickými příčinami**, konkrétně s „politikou jugoslávství“ *Josipa Broze Tita*, přičemž uvažovaným vyústěním je následně růst nacionalismu a propuknutí válečného konfliktu. Hledisko „jednoznačných“ politických příčin lze poté spatřovat především v souvislosti s konáním voleb do bosenského parlamentu v roce 1990, kdy se v podstatě veškeré politické subjekty vyslovovaly pro demokratickou, rovnoprávnou a celistvou Bosnu a Hercegovinu. *Radovan Karadžić*, respektive **Srbská demokratická strana Bosny a Hercegoviny** (SDS BaH) zdůrazňovala zasazování se o jednotnou a rovnoprávnou Bosnu a Hercegovinu, když cíl tohoto subjektu byl podpořen i vyjádřením **Strany demokratické akce** (SDA), která vyzývala své voliče, aby v některých obvodech podpořili právě SDS BaH a byli na pozoru před kandidáty **Muslimské bosňácké organizace** (MBO). *Hladký (2006, s. 251 – 252)* pak v souvislosti s politickou propagandou SDA uvádí následující: „*Náš spojenec a přítel je Srbská demokratická strana v čele s Karadžićem, naším nepřítelem, který je nebezpečný pro islám, je Muslimská bosňácká organizace, kterou vede Adil Zulfikarpašić.*“ V následných volbách s účastí osmnácti politických stran zvítězily s drtivou převahou nacionální strany, které kumulovaně získaly 86 % mandátů.

Z těchto výsledků vyplynulo, že obyvatelé Bosny a Hercegoviny věděli, proti čemu hlasují, než pro koho hlasují, a tudíž se jejich alternativou staly **národně orientované strany**. V kontextu 2. kapitoly, respektive teorému středního voliče nelze tedy hovořit o středovém pásmu, neboť se jednotlivé vítězné nacionální strany pohybují na kraji politického spektra, a tudíž v případě zkoumané země před vypuknutím etnického konfliktu nelze vyjádřit podporu této teorii o středním voliči, protože se většina z nich rozhodla polarizovaně. Z těchto skutečností vyplývá, že emoce a tzv. **národní motivace** jsou negací „racionálního“ rozhodnutí o podpoře politického středu. Ačkoli nelze identifikovat voliče, respektive strany politického středu, ale právě nacionálně (extrémně) vedené politické subjekty, lze v návaznosti na teoretický základ 2. kapitoly identifikovat modifikovanou podobu **jánabráchismu**. Tento aspekt je možné do jisté míry vnímat za prvek, jenž napomohl etnické nesnášenlivosti a vzniku válečného konfliktu, neboť s přispěním této hospodářské terminologie spolupracovaly jednotlivé politické subjekty. Konkrétně se tedy jedná o podporu svých mocenských základů a označení MBO jako svého nepřítele.

Z následného politického vývoje je patrné, že blok nacionálních stran byl vytvořen především s cílem volebního úspěchu, neboť v nově vytvořené koalici SDA, SDS BaH a **Chorvatského demokratického společenství Bosny a Hercegoviny** (HDZ BaH) neexistoval společný program dalšího rozvoje země. Při vystoupení chorvatských poslanců, srbsští představitelé opouštěli jednací sál a naopak, a dále při většině hlasování vznikala „tichá“ koalice mezi SDA a HDZ BaH proti SDS BaH a dalším levicovým seskupením. Tato vzájemná nedůvěra mezi politickými stranami se přenesla do celé společnosti, když například republiková televize byla obviňována, že se dostala do područí Srbů. *Hladký (2006, s. 254) tyto politické tlaky komentuje následovně: „Začátkem roku přinesly noviny např. zprávu, že v sarajevské opštině Stari Grad, jejíž obyvatelstvo představovali z 80 % Muslimové, byl zvolen předsedou městského zastupitelstva Muslim Selim Hadžibejrić, který krátce po nástupu do funkce propustil ze svého úřadu většinu Srbů. Pro srbská média to byla okamžitě voda na mlýn, aby mohla doložit svou tezi o „ohrožení Srbů ze strany Muslimů“. Po Bosně se začala rychle šířit zása: Když vy nás propouštíte tam, my vás budeme propouštět tady.“*

1. příčina= nekooperace vítězných politických subjektů a redistribuce napětí na obyvatele Bosny a Hercegoviny.

Od počátku roku 1991 se tedy obyvatel této země následně začal zmocňovat neklid podpořený stupňujícími ozbrojenými konflikty mezi chorvatským a srbským obyvatelstvem v Republice srbská Krajina. Obavy obyvatel dále vzrostly po následném vyhlášení samostatnosti Chorvatska a Slovinska a propuknutí bojů mezi těmito republikami (a Srbskem).

2. příčina= získání autonomie Chorvatska a Slovinska – propuknutí bojů se Srby.

Tyto politické aspekty se pak v součinnosti s hospodářským úpadkem Jugoslávie (viz 4. kapitola) a etnickým napětím mezi jednotlivými skupinami staly zásadními příčinami k propuknutí válečného konfliktu v případě zkoumané země Bosny a Hercegoviny, a jež přinesly výše zmíněné i následné dopady hospodářské a politické povahy.

Příčiny k eskalaci vnitrostátního etnického napětí lze z hlediska politické oblasti spatřovat především ve vítězných volbách z pohledu uvedených nacionálně orientovaných stran, respektive v jejich následné nekooperaci při rozvoji národního hospodářství a občanské společnosti. Konkrétně se pak jedná o značnou redistribuci napětí mezi politickými představiteli na občanskou společnost Bosny a Hercegoviny. Druhou, respektive příčinou paralelně související s výše uvedenou tezí je etnické napětí v návaznosti na získání nezávislosti Chorvatska a Slovinska v roce 1991 a propuknutí bojů mezi těmito republikami a Srbskem.

POLITICKÉ DOPADY

Při vymezení politických dopadů v obecném pojetí jsou v rámci 2. kapitoly nastíněna fakta, jež souvisí s vytvářením jednotlivých integračních seskupení v evropském prostoru po světových válkách, respektive se vznikem OSN v celosvětovém měřítku. Válečný konflikt v Bosně a Hercegovině vyvolal masivní dopady především s ohledem na počet lidských ztrát, a tudíž tato skutečnost vedla k vytvoření politické či soudní instituce ICTY, jejímž cílem je potrestání válečných zločinů spáchaných na území bývalé Jugoslávie. Jak je uvedeno v podkapitole 2.4.2., jedná se o první založený trestní tribunál od skončení druhé světové války, který za dobu své působnosti obvinil 161 osob, přičemž 141 případů již bylo uzavřeno, včetně případu *Slobodana Miloševiče*, jenž zemřel po převozu k ICTY. V současné době pak probíhá 20 trestních řízení a to například s osobami *Radovana Karadžiće* či *Ratka Mladiće*.

1. dopad= vytvoření ICTY.

V kontextu těchto procesů je nutné podotknout, že ne všechny případy končí uvězněním, neboť je evidováno 18 osob (ze 141 uzavřených případů), jež byly zproštěny viny jako například *Ante Gotovina* (ICTY, 2015). *Tesař (2007, s. 232)* v kontextu s ICTY a Mezinárodním trestním tribunálem pro Rwandu (ICTR) uvádí, že: „*Dvěma nejznámějšími případy retribučních soudů soudících zločiny spáchané v násilných etnických konfliktech jsou mezinárodní tribunály pro bývalou Jugoslávii (ICTY) a Rwandu (ICTR), zřízené OSN v letech 1993 a 1994 s cílem soudit jednotlivé zločiny proti lidskosti, válečné zločiny a genocidu.*“ Dopady těchto procesů disponují širokým měřítkem, neboť ukazují jak podstatu zločinů, tak jejich politické pozadí. Ačkoli je role ICTY nesporná, zanechává za sebou výraznou společenskou polarizaci. Z průzkumu, jenž byl proveden několik málo let po ukončení

konfliktu (2002) vyplynulo, že se ICTY v prostředí Federace Bosny a Hercegoviny těší důvěře 51 % a v Republice srbské 4 %. Z těchto hodnot lze předpokládat, že se v prvním případě jedná především o náklonnost Bosňáků, kteří se považují za kolektivní oběť válečného konfliktu, zatímco Chorvati jako kolektivní oběť právního násilí. Důvěryhodnost ICTY byla v minulosti rovněž oslabena tím, že jej světové mocnosti nepovažovaly za instituci s cílem morálního vypořádání se s minulostí.

Z předešlých vět vyplývá, že i v případě válečných reparací je patrná politická stránka vlivu, jenž je hybnou silou světového pořádku a bezpečnosti. Jakkoli se jedná o politicky ovlivněné procesy, lze s objektivním hlediskem poznamenat, že mezinárodní společenství obdobně jako v případě druhé světové války, kdy byla v návaznosti vytvořena OSN, reagovalo ve stejném smyslu i v případě konfliktu v Bosně a Hercegovině vytvořením ICTY. Právě vytvoření ICTY je tedy v případě Bosny a Hercegoviny (či ICTR v kontextu rwandské genocidy) prvním uvažovaným politickým dopadem zkoumaného konfliktu. Druhým uvažovaným politickým dopadem je podepsání Daytonské mírové dohody, na jejímž základě došlo k rozdělení země na dvě heterogenní a autonomní teritoria (a distrikt Brčko), a jenž rovněž ovlivnila fungování národního hospodářství Bosny a Hercegoviny (viz 4. kapitola).

2. dopad= rozdělení země dle Daytonské mírové dohody.

. Bez předchozího vymezení lze rovněž uvést aspekt integračních tendencí Bosny a Hercegoviny, respektive snahy EU o revitalizaci této země, byť tato oblast není hlavním předmětem řešení diplomové práce. V souvislosti s působností EU je vhodné uvést *Cihelkovou (2003, s. 644)*, jenž tvrdí následující: „*Po implementaci Daytonské dohody v prosinci 1995 se EU věnovala plně obnově země. Hlavním úkolem zde bylo znovu vytvořit stabilní politické a sociální struktury a fungující ekonomiku. Od r. 1996 se země stala příjemcem výhod GSP a pomoci na základě programů PHARE a Obnova.*“ Program **Poland and Hungary Aid for Restructuring of the Economies (PHARE)** byl vytvořen v roce 1989 původně, jak název naznačuje, pro země Polska a Maďarska k rekonstrukci jejich ekonomik a přechodu na tržní systém. V dalších letech byl ovšem rozšířen i na země jihovýchodní Evropy, včetně Bosny a Hercegoviny (*Niemann, 2006*). **Program Obnova** měl následně sloužit jako platforma pro podepsanou Daytonskou mírovou dohodu a pro realizaci projektů jak na území Bosny a Hercegoviny, tak Chorvatska, Svazové republiky Jugoslávie a FYROM

v hodnotě 400 mil. EUR. Vzhledem k problematice balkánského regionu byly na některé země kladeny speciální podmínky, přičemž pro Bosnu a Hercegovinu bylo prioritou propojení dvou „nezávislých“ entit a to Federace Bosny a Hercegoviny a Republiky srbské. Z předchozích zmíněných programů, tzn. PHARE a Obnova získala Bosna a Hercegovina v letech 1996 – 2000 891 mil. EUR, přičemž hlavním cílem byla rekonstrukce veřejných budov, vodní, energetické, telekomunikační a dopravní sítě.

Program PHARE byl v roce 2000 nahrazen novým finančním nástrojem, konkrétně **Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation (CARDS)**, jenž byl spojen se začátkem **Stabilizačního a asociačního procesu (SAP)**. Cílem tohoto programu mezi lety 2000 – 2006 bylo úsilí o prohloubení hospodářských a politických reforem, včetně zajištění stability a míru v regionu. V roce 2000 byly EK definovány jednotlivé prioritní oblasti, do níž měly plynout finanční prostředky, přičemž tento program byl zacílen na všechny země jihovýchodní Evropy, tzn. i na Bosnu a Hercegovinu. Původně ovšem měla být pomoc zaměřena na řešení náhlých nouzových a humanitárních otázek, avšak později byly definovány oblasti rekonstrukce infrastruktury, nastolení míru a návratu uprchlíků. Z hlediska zjednodušení byl posléze vytvořen nový program s názvem **Instrument of Pre – Accession Assistance (IPA)**, jenž působil mezi lety 2007 – 2013. Cílem byla podpora zemí Západního Balkánu při transformaci ze statusu potenciální kandidátské země na kandidátskou zemi EU, přičemž program zahrnoval dříve působící fondy (PHARE, ISPA, **Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development - SAPARD**, instrumenty pro Turecko a CARDS) a také tzv. **Multi – Beneficiary Programmes** s cílem posílit multietnické vztahy na Balkáně. Bosna a Hercegovina pak v rámci tohoto programu byla zemí s průměrnou výší alokovaných prostředků a se stanovenou speciální prioritou **odminování**. IPA zároveň podporovala některé vybrané integrační seskupení, včetně **Středoevropské zóny volného obchodu (CEFTA)**, jejímž členem je rovněž Bosna a Hercegovina.

Po uplynutí sedmiletého rámce byl v roce 2013 program nahrazen, respektive aktualizován novým nástrojem **IPA II.** s alokací 11,7 mld. EUR na období 2014 – 2020. Pro jednotlivé země zahrnuté v tomto nástroji se vypracovávají tzv. **strategické dokumenty** stanovující jednotlivé priority na sedmileté období, avšak pro Bosnu a Hercegovinu se stanovují na období tří let. V kontextu Bosny a Hercegoviny jsou pak definovány cíle

směřující do oblastí demokracie a vlády práva, dodržování základních lidských práv, konkurenceschopnosti a strategií rozvoje a dalších (EC. *EUROPA*, 2014a).

V návaznosti na neúspěšné snahy o **stabilizaci kosovského teritoria** z přelomu 20. a 21. století byla ze strany mezinárodního společenství vytvořena dlouhodobá koncepce pro stabilizaci balkánského regionu a to konkrétně *Paktu stability pro jihovýchodní Evropu*, která byla iniciovaná EU již v roce 1999. Společně s touto iniciativou byl ze strany EU představen samostatný plán k rychlejší transformaci Balkánu, přičemž tento plán se nazývá **Stabilizační a asociační proces** (SAP). Cíle SAP reflektují požadavky rychlého přechodu k tržnímu hospodářství, podporu regionální spolupráce a vstup země do EU. Na základě SAP byla zemím Balkánu navržena perspektiva členství (v EU) v roce 2000 při zasedání Evropské rady (ER) a na summitu v Lisabonu téhož roku bylo dále stanoveno, že podpisem **stabilizačních a asociačních dohod** (SAA) se vytváří zóny volného obchodu, jimž by měla předcházet asymetrická liberalizace obchodu. SAP je dále založen na tzv. progresivním partnerství, přičemž jeho **nástroje jsou následující** (Řehořová, 2011):

- stabilizační a asociační dohody,
- hospodářská a finanční pomoc,
- autonomní obchodní opatření,
- regionální spolupráce,
- Soluňská agenda.

Základem SAP jsou právě SAA neboli **dohody o stabilizaci a přidružení**, přičemž pojem „stabilizační“ reflektuje bezpečnostní problematiku balkánského regionu. Tyto dohody jsou víceméně analogií minulých asociačních **Evropských dohod**. SAA rovněž zohledňují specifickou poválečnou situaci Bosny a Hercegovina a Srbska. Vyjednávání Bosny a Hercegoviny o SAA započalo v roce 2005, přičemž o tři roky později došlo k jejímu podpisu s ohledem na zefektivněnou spolupráci s ICTY a v roce 2010 byla zrušena vízová povinnost pro tuto zemi (obyvatele) k cestování do zemí **Schengenského prostoru**. Před vstupem v platnost SAA se Bosna a Hercegovina stala potenciální kandidátskou zemí EU (2003) a členem „alternativního“ integračního seskupení v evropském regionu, respektive **CEFTA**. Toto uskupení vzniklo na základě dohody z roku 1992, jenž ovšem vstoupila v platnost v roce 1994 (v roce 2006 byla podepsána modifikace zakládající smlouvy). Zakládajícími zeměmi CEFTA byli Československo, Maďarsko

a Polsko, přičemž v průběhu 90. let 20. století se členy staly i další evropské země, když splnily tzv. **Poznaňská kritéria**. Tato kritéria zahrnovala požadavek uzavření Dohody o přidružení s EU, členství ve Světové obchodní organizaci (WTO) a bilaterální dohody s ostatními zeměmi CEFTA (*Kunešová, 2006*). Bosna a Hercegovina se členskou zemí CEFTA stala v roce 2007, přičemž před jejím vstupem společně s dalšími zeměmi byla modifikována přístupová kritéria na (*MZV, 2009*):

- členství ve WTO nebo závazek respektování jejích předpisů,
- jakákoli asociační smlouva s EU,
- volný obchod s ostatními zeměmi CEFTA.

I přes tyto uvedené skutečnosti a značné propojení Bosny a Hercegoviny s EU a jejími programy a iniciativami a rovněž s mezinárodním společenstvím v globálním pojetí, se této zemi stále nedaří dostatečně etablovat v dynamickém evropském prostředí. Zejména stále ožehavé téma koexistence tří nejpočetnějších etnik hatí pokusy o úspěšné provádění jednotlivých reforem. Země je komplikovaná jak z etnického, tak správního členění země, když pouze malé množství pravomocí je delegováno centrální vládě a tuto situaci zároveň komplikuje přítomnost **Vysokého představitele mezinárodního společenství**, jenž je zároveň **Zvláštním představitelem EU pro Bosnu a Hercegovinu** disponujícím pravomocemi přidělenými Daytonskou mírovou dohodou. Proces vstupu do EU je rovněž komplikován secesionistickými tendencemi Republiky srbské, avšak tyto hrozby jsou považovány za méně významné, respektive jsou vnímány za plané proklamace. Zároveň je nutné podotknout, že EU zaujímá vůči členství Bosny a Hercegoviny v její struktuře takový postoj, jenž zdůrazňuje zachování země v její stávající podobě, a zároveň uvádí, že o členství může žádat až po ukončení působnosti Vysokého představitele mezinárodního společenství.

3. dopad= poválečná i současná působnost EU a snaha o revitalizaci a integraci Bosny a Hercegoviny do evropských struktur.

S ohledem na tato fakta se považuje oblast politických dopadů za uzavřenou, přičemž výsledkem je identifikace tří politických dopadů. Prvně se jedná o vytvoření ICTY, jehož úkolem je potrestání spáchaných válečných zločinů (zločinu genocidy) na území nejen Bosny a Hercegoviny, ale i v ostatních republikách bývalé Jugoslávie, byť je jeho forma řešení soudních případů mnohdy diskutovanou záležitostí. Za druhé se pak jedná o správní rozdělení Bosny a Hercegoviny dle Daytonské mírové dohody z roku 1995, která značně

ovlivnila jak hospodářské, tak administrativní fungování země. V návaznosti na evropské integrační struktury je třetím uvažovaným politickým dopadem působnost EU a snaha o revitalizaci této země (včetně provádění hospodářských reforem) a postupnou integraci. **Výsledkem této podkapitoly** je jak naplnění společenské stránky hlavního cíle diplomové práce, tzn. identifikace společenských příčin a dopadů (včetně působnosti EU) válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině, tak uvědomění si propojenosti těchto dvou na první pohled odlišných oblastí. Účelem této části je rovněž identifikace určitých prvků, jež jsou následně využity k determinaci hospodářských aspektů v následující kapitole. Z hlediska dosavadního rozboru se rovněž nabízí úvaha, které usídlené etnikum v případě Bosny a Hercegoviny má objektivní právo zůstat v této zemi a vůči které existuje objektivní právo k jeho přesídlení. S cílem rozuzlení této teze je v podkapitole 3.2. teoreticky vymezen a zkonstruován index přesídlení pro nejpočetnější etnika zkoumané země. Umístění indexu přesídlení do této části vychází z té logiky, že jej nelze považovat za příčinu či dopad válečného konfliktu, ale jedná se o způsob řešení nastalé situace, přičemž rovněž přináší objasnění dalších skutečností souvisejících s historickým vývojem Bosny a Hercegoviny a jejím etnickým zastoupením. Z toho důvodu nespadá do oblasti 2. kapitoly (teoretické).

3.2. *Řešení konfliktu dle indexu přesídlení*

V souvislosti s konkrétní představou řešení etnických konfliktů lze v **teoretické i praktické rovině** uvažovat o výměně, respektive o novém usídlení daného etnika. Pro účely analýzy a řešení výše uvedené teze je využit **index přesídlení**, jenž pomocí kvantifikace stanovených parametrů určí, které etnikum má objektivní právo na setrvání v Bosně a Hercegovině, přičemž před konkrétním vymezením tohoto indexu je nutné zmínit kroky, které by měly kvantifikaci předcházet.

3.2.1. *Metodika a cíl*

Při sestavování indexů v obecné rovině je nutné brát zřetel na faktory vstupující do konkrétní kvantifikace a postupovat dle těchto jednotlivých kroků. Prvním zásadním krokem je volba proměnných, jež jsou nositeli logické a nominální hodnoty. Druhým krokem je šetření vzájemných vztahů mezi proměnnými, přičemž se musí jednat o empirický vztah, kde by se faktor jedné proměnné měl projevit i v dalších proměnných. Třetím krokem při sestavování indexů je analýza mnohostranných vztahů mezi několika proměnnými. Jednotlivé parametry musí být vhodné k sestavení daného indexu,

a zároveň se tematické určení parametrů musí vztahovat ke zkoumanému tématu. Čtvrtý krok spočívá ve vytvoření indexu hodnocení, kde je nutné rozhodnout o rozsahu a vahách jednotlivých proměnných. V souvislosti s hlediskem, v jakém je index přesídlení sestaven a využit, je nutné jej považovat za pomocný nástroj a nikoli za určující matematické vyjádření reálné situace. Uvažovaný index přesídlení je ukazatelem, jehož cílem je zhodnocení **ospravedlnění** a **proveditelnosti** přesídlení daného etnika, jenž je aktérem etnického konfliktu.

3.2.2. Logika zapisování hodnot

Ospravedlnění k přesídlení a právo zůstat na daném území závisí na parametrech historického přednostního práva, minulého šikanování a existence vnější hrozby (početné etnikum protivníka za hranicemi dané oblasti). Historické přednostní právo má to etnikum, které jako první osídlilo danou oblast a minulé šikanování se pak týká etnika, jež bylo historicky šikanováno. Vnější ohrožení definuje *Bell – Fialkoff* (2003, s. 251 - 252) takto: „*Nebezpečí zásahu ve prospěch jedné ze soupeřících stran etnickými bratřenci v bezprostřední blízkosti konfliktní oblasti.*“ Parametry k **proveditelnosti přesídlení** jsou početní stav a existence místa, kam může být dané etnikum přesídleno. Početní převaha znamená, že jedno etnikum je v dané oblasti zastoupeno **více než 50 %**, a **početně nižším stavem** se pak rozumí situace, v níž etnikum tvoří **méně než 50 %** celkového počtu obyvatelstva. **Pluralita** znamená, že jedna skupina má početní převahu nad druhou, avšak tato početně větší skupina tvoří **méně než 50 %** celkového počtu obyvatelstva. V případech nemožné kvantifikace je považováno za nutné použití binární metody, kde například hodnota „+1,0“ je přiřazena etniku s historickým přednostním právem a hodnota „-1,0“ etniku bez tohoto práva. **Tab. 3.7** následně reflektuje přiřazování daných hodnot k parametru historického přednostního práva.

Tab. 3.7 Historické přednostní právo

Parametr	Hodnota	Vysvětlení
Historické přednostní právo	+1,0	etnikum s historickou předností (většina)
	-1,0	etnikum s pozdějším usídlením (menšina)

Pramen: *Bell – Fialkoff*, 2003; vlastní zpracování

Parametr vnějšího ohrožení či hrozby je sestaven s logikou, kde etniku s vnějším ohrožením (od etnických bratranců svého protivníka) je přiřazena hodnota „+1,0“, zatímco etnikum, jenž zvenčí ohroženo není, dostane hodnota „-1,0“.

Tab. 3.8 Vnější hrozba

Parametr	Hodnota	Vysvětlení
Vnější hrozba	+1,0	zvenčí ohrožené etnikum
	-1,0	etnikum bez ohrožení

Pramen: *Bell – Fialkoff, 2003*; vlastní zpracování

Nejsložitější proměnnou indexu přesídlení je šikanování, kde hodnota „+1,0“ je připisována oběti konfliktu a hodnota „-1,0“ viníkovi. Problém spočívá v situaci, kdy se z obětí v průběhu dějin stávají viníci (např. Srbové³³ v Bosně a Hercegovině). V souvislosti s touto proměnnou se identifikují **následující vodítka** pro připisování hodnot u viníků konfliktů, přičemž u obětí se uvažuje plusové znaménko (*Bell – Fialkoff, 2003*):

- za genocidu v rozsahu nacistických zločinů je připisována hodnota „-1,0“,
- za surové vyhnání celého etnika totalitním režimem je připisována hodnota „-0,8“,
- za neorganizované masakry hodnota „-0,6“,
- za pronásledování hodnota „-0,4“,
- za diskriminaci hodnota „-0,2“.

Tab. 3.9 Minulé šikanování

Parametr	Hodnota	Vysvětlení
Minulé šikanování	+1,0	oběť
	-1,0	viník

Pramen: *Bell – Fialkoff, 2003*; vlastní zpracování

Tab. 3.9 reflektuje parametr minulého šikanování, respektive **Tab. 3.10** uvádí korekci tohoto parametru.

³³ Období útlaču (democida) Srbů, ale také Židů v období let 1941 – 1945 (*Rummel, 1997*).

Tab. 3.10 Korekce parametru minulého šikanování

Typ minulého šikanování	Viník	Oběť
Genocida v rozsahu nacistických zločinů	-1,0	+1,0
Surové vyhnání celého etnika totalitním režimem	-0,8	+0,8
Neorganizované masakry	-0,6	+0,6
Pronásledování	-0,4	+0,4
Diskriminace	-0,2	+0,2

Pramen: Bell – Fialkoff, 2003; vlastní zpracování

Součtu všech parametrů, tzn. historické přednosti, minulého šikanování, vnější hrozby a početní síly je roven **index přesídlení**. Tento index pak může nabývat hodnot z uzavřeného intervalu $<+4,0;-4,0>$, přičemž hodnota „+4,0“ vyjadřuje situaci, kdy dochází k **maximálnímu ospravedlnění** ponechání etnika na daném teritoriu. Hodnota „-4,0“ analogicky poskytuje **maximální ospravedlnění** k jeho přesídlení.

3.2.3. Výpočet indexu

V kontextu parametru **historické přednosti** je Muslimům v Bosně a Hercegovině přiřazena hodnota „-1,0“, neboť se jako etnikum objevilo až po obsazení této země ze strany Turků. Bosenským Srbům je připsána hodnota „+0,5“ vzhledem ke skutečnosti, že se na tomto teritoriu usídlili již po svém příchodu, avšak nepatřilo do sféry jejich vlivu. Menšině Chorvatů náleží nejvyšší hodnota „+1,0“ z důvodu obydlení Bosny a Hercegoviny již před 1500 lety. Vzhledem k parametru **šikanování** a jeho složitosti určení je Muslimům přiřazena hodnota „+0,5“, Srbům „0,0“ a Chorvatům „-0,5“. Muslimům je přiřazena tato nízká hodnota (i přes genocidu na nich páchanou) z toho důvodu, že se v období trvající turecké nadvlády podíleli na potlačování protitureckých povstání. Bosenským Srbům je přiřazena hodnota „0,0“, respektive se jedná o vynulování útlaku (z roku 1941) jejich krutostí při genocidě v 90. letech. Chorvatům je připsána hodnota „-0,5“

z důvodu již zmíněného utlačování Srbů v roce 1941, avšak i toto etnikum bylo poté perzekuované ze srbské strany v ovládané Jugoslávii. Z hlediska **vnější hrozby** je Muslimům připsána hodnota „+0,8“, bosenským Srbům „-1,0“ a bosenským Chorvatům pak „-0,5“. Logika je dána tím, že Srbové zastávali pozici nejagresivnější síly na Balkáně, a proto je jim přidělena tato hodnota. Chorvatská menšina byla podporována jak ze strany Chorvatska, tak i Srbska. Pozornost si ovšem vyžadují bosenští Muslimové, kterým jsou od hodnoty „+1,0“ odečteny dvě desetiny z důvodu možnosti tureckého zásahu v rámci válečného konfliktu. Ke stanovení čtvrtého parametru **početní převahy** jsou pak využita data z **Tab. 3.5**, přičemž Muslimům je připsána hodnota „+0,5“, Srbům „+0,4“ a Chorvatům „+0,1“. Logika připisování hodnot u tohoto parametru vychází z odhadu relativního zastoupení těchto etnik na celkovém počtu obyvatel Bosny a Hercegoviny v roce 2013, přičemž data z uvedené tabulky jsou zaokrouhlena na jedno desetinné místo. **Tab. 3.11** uvádí hodnoty jednotlivých parametrů a výslednou hodnotu indexu přesídlení pro uvažovaná etnika.

Tab. 3.11 Index přesídlení zkoumaných etnik

Většiny						
Etnikum	Země	Historická přednost	Šikanování	Vnější hrozba	Početní síla	Index přesídlení
Muslimové	Bosna a Hercegovina	-1,0	+0,5	+0,8	+0,5	+0,8
Menšiny						
Etnikum	Země	Historická přednost	Šikanování	Vnější hrozba	Početní převaha	Index přesídlení
Srbové	Bosna a Hercegovina	+0,5	0,0	-1,0	+0,4	-0,1
Chorvati	Bosna a Hercegovina	+1,0	-0,5	-0,5	+0,1	+0,1

Pramen: Bell – Fialkoff, 2003; vlastní úprava a výpočet

Sečtením všech čtyř parametrů je poté získána celková hodnota, když index přesídlení Muslimů činí „+0,8“, bosenských Srbů „-0,1“ a bosenských Chorvatů „+0,1“.

3.2.4. Analýza výsledků indexu přesídlení

Na základě získaných výsledků lze konstatovat, že pouze v případě srbské menšiny existuje **objektivní právo** k jejímu odsunu z území Bosny a Hercegoviny, zatímco u Muslimů a Chorvatů je evidováno objektivní právo v jejich ponechání na tomto území, byť hodnoty indexu přesídlení Chorvatů a Srbů jsou téměř identické. *Bell – Fialkoff (2003, s. 261)* k výsledkům indexu uvádí následující poznatky: „K většině položek, kdy index jednoho z protivníků má kladnou hodnotu a index druhého je záporný, není třeba žádného vysvětlení. Pouze v Bosně je tomu opět jinak, protože tam jsou tři soupeřící strany.“ K analýze skutečnosti, zda početní většina v daném teritoriu nezkrsluje konečný výsledek indexu přesídlení je pouze z prvních tří parametrů (historická přednost, šikanování a vnější hrozba) sestaven zkušební index (viz **Tab. 3.12**).

Tab. 3.12 Srovnání zkušební indexu s indexem přesídlení

Většiny						
Etnikum	Země	Historická přednost	Šikanování	Vnější hrozba	Zkušební index	Index přesídlení
Muslimové	Bosna a Hercegovina	-1,0	+0,5	+0,8	+0,3	+0,8
Menšiny						
Etnikum	Země	Historická přednost	Šikanování	Vnější hrozba	Zkušební index	Index přesídlení
Srbové	Bosna a Hercegovina	+0,5	0,0	-1,0	-0,5	-0,1
Chorvati	Bosna a Hercegovina	+1,0	-0,5	-0,5	0,0	+0,1

Pramen: *Bell – Fialkoff, 2003*; vlastní úprava a výpočet

Dle výsledků jednotlivých zkušebních indexů je na místě **potvrzení** hodnot dosažených indexem přesídlení a to z důvodu zachování poměru hodnot daných etnik. Vypočtená hodnota pro etnikum Muslimů činí „+0,3“, Chorvatů „0,0“ a Srbové opětovně zauímají třetí místo s výsledkem „-0,5“. Závěrem vyplývá, že parametr početní síly (většiny) nezvýhodňuje. V rámci zohlednění určitých variant k řešení konfliktu je rovněž použita

analýza existence místa, kam se mohou jednotlivá etnika usídlit. **Znaménko „plus“** označuje etnika, jež těmito místy disponují a **znaménko „minus“** etnikum s nemožností přesídlení.

Tab. 3.13 Existence místa pro jednotlivá etnika

Etnikum	Znaménko	Znaménko	Etnikum
Muslimové	minus	plus	Srbové/Chorvati

Pramen: Bell – Fialkoff, 2003; vlastní úprava

Bell – Fialkoff (2003, s. 270) **závěrem** tuto situaci komentuje následovně: „V Bosně nacházíme na první pohled stejný starý model: Chorvati a Srbové mají místo, kam mohou přesídlit, muslimové nikoli.“ Vzhledem k těmto dosaženým výsledkům je nutné uvést, že analýza situace, zda dané etnikum má možnost přesídlení je ovšem až krajní mezi řešení těchto konfliktů. Lidský postoj naznačuje, že **soužití a tolerance** mají znatelně větší váhu, než kvantitativní analýza jejich viny či přesídlení. Aplikujeme – li výsledky tohoto indexu pro jednotlivá etnika na tuto konkrétní zemi, lze konstatovat, že ačkoli je jeho historická pravdivost relevantní, není reálně použitelným měřítkem k řešení etnického napětí či následného konfliktu. Za příklad lze uvést již zmíněné město Mostar, jenž je rozděleno na chorvatskou a bosňáckou část, přičemž s využitím autorových (vlastních) poznatků z tohoto místa je vhodné doplnit, že stále existují obyvatelé, kteří nikdy nevzkročili na druhou (náboženskou) stranu města (Stari Most³⁴ spojuje právě tyto diferencované náboženské části). Přesídlení těchto obyvatel, respektive obyvatel jakéhokoli města se statusem **ospravedlnění k přesídlení** na základě výsledků indexu by mohlo mít fatální následky v podobě eskalace napětí, nikoli umírnění. Finální řešení dle této teorie by mělo v podstatě obdobný význam jako jeden z již zmíněných etnicko – demografických dopadů, tzn. nucené migrace. Z těchto faktů plyne autorovo doporučení do oblasti lidské etiky a tolerance náboženské či jiné lidské hodnoty, protože právě soužití a tolerance (respektive jejich protiklady) a další **společenské aspekty** měly zásadní podíl na eskalaci etnického napětí, jež vyústilo v ozbrojený konflikt. Od **hospodářských aspektů** je v kontextu tohoto konfliktu prozatím abstrahováno, avšak i tato oblast se výrazně podepsala jak na propuknutí nepokojů, tak na dalším hospodářském a společenském rozvoji této země.

³⁴ Stari Most byl v roce 1993 sestřelen bosenskými Chorvaty (Petrovic, 2013). Znovuotevření v roce 2004 za účasti světových politických představitelů pak mělo symbolizovat znovusjednocení města (Bollens, 2007).

Výsledkem této podkapitoly je představení dalších historických souvislostí, jež také sehrály roli při eskalaci etnického napětí v Bosně a Hercegovině a především nastínění teoretického řešení etnických konfliktů. Je ovšem nutné poznamenat, že se opravdu jedná pouze o teoretickou koncepci, která není reálně aplikovatelná, respektive by v kontextu těchto snah mohlo být dosaženo nikoli umírnění etnické nesnášenlivosti, ale dalšího rozpoutání válečných tendencí. Tato teze je koneckonců nastíněna na příkladu Mostaru, avšak je aplikovatelná na jakákoli města se statusem ospravedlnění k přesídlení.

3.3. Shrnutí kapitoly

Souhrnně je možné tuto kapitolu a logiku posloupnosti jednotlivých podkapitol, respektive **výsledky kapitoly** vysvětlit a určit následovně. V prvotní fázi jsou vymezeny jednotlivé obecné příčiny, jež sehrály významnou roli při defragmentaci politického svazku jugoslávské federace, přičemž je rovněž uvedena charakteristika politického pozadí. Tyto aspekty jsou považovány za dostačující k základnímu ucelení představy o fungování a problémech této struktury, na jejichž základě je posléze uvedena geneze hlavního předmětu zájmu této diplomové práce, tzn. válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině. S ohledem na stanovený hlavní cíl této práce je v návaznosti na tuto genezi následně proveden detailní rozbor (identifikace) jednotlivých společenských příčin a dopadů, které jsou rozděleny do etnicko – demografické a politické oblasti. Jistou teoretickou koncepcí řešení etnického soužití přináší index přesídlení, jenž je ovšem posléze zhodnocen a označen za nerealistické řešení.

Analýzou uvedených společenských aspektů byly zjištěny jak etnicko – demografické, tak politické příčiny a dopady. Do koncepce prvně jmenované oblasti jsou zařazeny příčiny jak změny proporčního zastoupení jednotlivých etnik (respektive nárůst etnika Muslimů), tak politiky *Josipa Broze Tita* dříve propagujícího jednotu jugoslávské federace, jež byla posléze negativně vnímána ze strany jednotlivých svazových republik, a která vedla k nárůstu nacionalistických tendencí a etnické nesnášenlivosti. V kontextu těchto etnicko – demografických příčin jsou následně za důsledky těchto počínání vnímány především přímé lidské oběti, jejichž počet není dosud objektivně stanoven a pracuje se pouze s odhadovanými hodnotami. Rovněž počet nuceně migrujících osob je považován za zásadní důsledek válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině. S ohledem na politickou oblast příčin je nutné vnímat právě volby do bosenského parlamentu v roce 1990 za důsledek rostoucího

napětí v občanské společnosti Bosny a Hercegoviny, jež bylo dále umocněno skutečností získání autonomního postavení ze strany Chorvatska a Slovinska a rozpoutání válečných aktivit mezi těmito republikami a Srbskem. Tyto jednotlivé podněty, ovšem samozřejmě v součinnosti s výše uvedenými příčinami dané povahy vedly k politickým dopadům, za které jsou vnímány jak vytvoření ICTY s cílem potrestat válečné zločiny spáchané na území bývalé Jugoslávie, tak rozdělení Bosny a Hercegoviny dle Daytonské mírové dohody a působnost EU a její snaha o revitalizaci a postupnou integraci této země do evropských integračních struktur. Tyto aspekty jsou v následující kapitole rovněž doplněny o hospodářské a společenské dopady válečného konfliktu v této zemi, přičemž jsou využita získaná fakta právě z této kapitoly a taktéž teoretický základ z úvodní, respektive 2. kapitoly této diplomové práce.

Doporučení tvůrcům mezinárodní bezpečnostní politiky je již předasláno, avšak je nutné jej opětovně zdůraznit. Dle autora uvážení je zásadním předpokladem a podmínkou k mírovému soužití v této zemi respektování jednotlivých kultur, etnik či ras a politického vyznání, přičemž tyto prvky jsou zásadní především pro občanskou společnost této země. Mezinárodní společenství za účelem, aby nedošlo k opětovnému selhání, by mělo provádět neustálý (efektivní) monitoring v součinnosti se snahou o revitalizaci této země z různých pohledů. Prvek selhání je zdůrazněn z té logiky, neboť dle autora pohledu právě mezinárodní společenství se do značné míry podepsalo pod rozsáhlé a devastující dopady tohoto válečného konfliktu. Právě mandát vzniklých misí by měl odpovídat reálným hrozbám, rovněž jako počet aktivních vojenských jednotek, přičemž také nelze spoléhat na ochotu, respektive na neuváženost prohlášení o přislíbení vojenské účasti (viz nizozemská eskapáda). Z celkového hlediska by měla být pozornost především zaměřena na minimalizaci hrozeb, respektive příčin válečných konfliktů a ne na již probíhající nepokoje. Dle autora diplomové práce totiž etnické napětí nemusí vždy vést k výše zmíněným dopadům a to díky včasnému podchycení problémové situace (nikoli až její *ex post*³⁵ řešení a provádění výzkumu například dle indexu přesídlení).

---

³⁵ Tímto termínem je uvažován smysl „řešit později“ (Felderer a Homburg, 1992).

4. Hospodářství Bosny a Hercegoviny v kontextu válečného konfliktu a ekonometrická prognóza budoucího vývoje

Tato část diplomové práce navazuje na předchozí kapitolu věnovanou válečnému konfliktu v Bosně a Hercegovině, respektive jeho společenským aspektům, přičemž obsah této kapitoly je vymezen **ekonomickými (hospodářskými) paradigmaty** v téže souvislosti. Charakter válečných tendencí není zapříčiněn a determinován pouze etnickou rozmanitostí této balkánské země, ale má rovněž své ekonomické opodstatnění plynoucí od poloviny 20. století v kontextu se socialistickým hospodářstvím sovětského typu, jež je blíže specifikováno. Jednotlivé **příčiny, ale také především dopady konfliktu hospodářské povahy** jsou hlavním předmětem zájmu této kapitoly. Za účelem provázání kapitol diplomové práce jsou využity poznatky z předchozí části ohledně změny počtu obyvatelstva Bosny a Hercegoviny a teoretický základ 2. kapitoly, přičemž na tomto základě je determinována změna jejího hospodářského potenciálu nejen v období válečného konfliktu, ale i v budoucnosti s využitím prognostických metod. Podstata těchto metod je dále využita k predikci vývoje HDP v součinnosti s fakty, kdy jsou nacházeny paralely mezi obdobími válečného konfliktu a budoucím vývojem v Bosně a Hercegovině a v dalších zemích, jež byly účastnickými stranami tohoto konfliktu. Účelem této kapitoly je jak představení hospodářských souvislostí, které stály u zrodu válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině a vymezení dopadů téže povahy, tak naplnění hospodářské stránky hlavního cíle diplomové práce (identifikace hospodářských příčin a dopadů válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině). Pozornost je dále zaměřena právě na determinaci hospodářského potenciálu, jehož změna je v důsledku se snížením počtu obyvatel viditelným hospodářským dopadem. Historické příčiny a především dopady jsou rovněž provázány s aktuální hospodářskou situací této země, přičemž je ověřena platnost stanovených tezí.

Na prvopočátku jsou tedy vymezeny jednotlivé hospodářské příčiny, jež se v součinnosti se společenskými aspekty zasadily o vznik válečného konfliktu. Záhy po vymezení determinovaných podnětů logicky navazuje část hospodářských dopadů a záležitosti revitalizace bosenského hospodářství a poválečné obnovy, jež do jisté míry navazují na část věnovanou působnosti EU v předcházející kapitole. Je nutné podotknout, že při vymezení jednotlivých hospodářských příčin a dopadů jsou využita fakta z 2. kapitoly, a taktéž při stanovování ekonometrických metod, respektive při determinaci a prognózách vývoje hospodářského potenciálu Bosny a Hercegoviny a dalších zemí a vývoje HDP.

4.1. Komplexní identifikace hospodářských příčin a dopadů

Z hlediska logiky a komplexnosti diplomové práce a s ohledem na její stanovený hlavní cíl je nejdříve nutné analyzovat jednotlivé **hospodářské příčiny**, od nichž bylo z hlediska obsahu předchozí kapitoly abstrahováno. Zásadním sdělením je ovšem skutečnost, že se tato země doposud nedokázala vypořádat s hospodářskou destrukcí minulých let a i v současné době patří mezi nejchudší subjekty v Evropě, jehož vstup a zapojení se do struktur evropské integrace je stále zásadním tématem s nejistým budoucím vývojem a to i z hlediska politického vedení této země.

HOSPODÁŘSKÉ PŘÍČINY

K nezbytnému pochopení a uvědomění si skutečností, jež způsobily extrémní napětí mezi jednotlivými etniky této země, je nutné učinit deskripci způsobu, jakým bylo vedeno národní hospodářství od ukončení druhé světové války. Bosna a Hercegovina, jak uvádí Žila (2014, s. 36): *„Prošla po druhé světové válce značně bouřlivým modernizačním rozvojem, jenž proměnil nejen její ekonomickou strukturu, ale měl pochopitelně dopad i na samotnou společnost. Převzetím sovětského modelu hospodářské politiky, založeného na urychleném zestátňování výrobních prostředků a mohutné industrializaci, zamýšleli jugoslávští komunisté co nejrychleji snížit dosavadní hospodářskou zaostalost jugoslávské společnosti a pokusit se nivelizovat příkré sociální rozdíly v jednotlivých částech federace.“* V této souvislosti je vhodné poznamenat, že se po druhé světové válce Bosna a Hercegovina společně s Černou Horou, Kosovem a Makedonií nacházela na jedné z **nejzaostalejších úrovní v rámci jugoslávské federace**. Tuto skutečnost lze doplnit tvrzením, že v nejzaostalejších zemích dochází k většímu populačnímu růstu, než je tomu ve vyspělých ekonomikách (viz **Tab. 3.1**). Vyslovenou tezi je rovněž vhodné doplnit citací odborné literatury, neboť Žila (2014, s. 36) také uvádí, že: *„Tento fakt v prvních poválečných letech (1948 – 1953) potvrzoval kromě venkovského charakteru krajiny především intenzivní populační růst, velmi nízká urbanizace a zcela zanedbatelná zaměstnanost v průmyslu.“* Právě industrializační procesy pak měly být rozhodujícím indikátorem zásadních proměn ve struktuře, respektive v geografickém rozmístění obyvatelstva.

Bosna a Hercegovina byla v raném poválečném období založena na agrárním sektoru, přičemž v tomto odvětví bylo zaměstnáno více než 75 % (ekonomicky aktivního) obyvatelstva země. Modernizace tedy spočívala především v přesunu pracovníků z tohoto sektoru a nacházení pracovního uplatnění mimo něj a v růstu urbanizace. Po zahajovací fázi těžké industrializace země, která byla zacílena na vytvoření průmyslového potenciálu a snížení socioekonomických rozdílů, měla být pozornost zaměřena na propojení periferních částí země s hospodářským centrem. Tato etapa industrializace ovšem vyvolala dva typy nerovnoměrností. **Prvním typem** nerovnoměrnosti bylo prohloubení polarizace mezi hospodářsky vyspělým severem Jugoslávie a chudými jižními oblastmi (včetně Bosny a Hercegoviny). **Druhý typ** nerovnoměrnosti spočíval v narůstání rozdílu mezi nositeli hospodářského rozvoje (urbánními teritorii a rurálními regiony), a tudíž je v tomto kontextu nutné uvést, že ani modernizační změny nedokázaly přeměnit zemědělský charakter Bosny a Hercegoviny. Narůstání průmyslového potenciálu země po druhé světové válce bylo rovněž ovlivněno mezinárodními vztahy, neboť během vyhrčeného konfliktu mezi *Stalinem* a *Titem* existovala reálná hrozba vojenské intervence ze strany SSSR. V této souvislosti bylo v prostředí Bosny a Hercegoviny, především kvůli jejímu hornatému a z hlediska infrastruktury těžce dostupnému terénu budováno klíčové vojensko – průmyslové centrum, odkud měla být v případě napadení zahájena odvěta. Tyto aktivity následně vedly k tomu, že do jednotlivých průmyslových závodů přijížděli specialisté, tzn. kvalifikovaná pracovní síla a rovněž k tomu, že mohl být nadbytečný počet pracovníků z agrárního sektoru přesunut právě do tohoto sekundárního odvětví (sektoru).

Právě za těmito profesními změnami lze hledat nucenou migraci, i když ne v předchozím kontextu etnické nevraživosti. V této souvislosti je totiž nutné poznamenat, že přesuny ekonomicky aktivního obyvatelstva byly zapříčiněny vedením socialistické Jugoslávie, které výraznou měrou ovlivňovalo hospodářskou politiku Bosny a Hercegoviny a to i z hlediska nuceného pohybu obyvatelstva z okrajových vesnic do hospodářských center země, tedy měst. S ohledem na předchozí politický nesoulad Jugoslávie a SSSR je vhodné uvést, že z něj Bosna a Hercegovina těžila pouze v krátkodobém horizontu, neboť se po zmírnění napětí projevila v rychlém sledu účelově provedená industrializační vlna. **Charakter úpadku** vychází z jasně dané logiky věci, neboť výstavba jednotlivých továrních zařízení podléhala především vojenským strategickým záměrům. Po rozplynutí tohoto motivu zůstala značná část výrobních kapacit izolovaná jak od případných odbytišť, tak kvalitní infrastruktury a pracovních sil.

V mnohých továrnách začala výroba upadat, neboť nemohly být z dlouhodobého hlediska konkurenceschopné oproti ostatním (neizolovaným) podnikům. Dle Žily (2014, s. 40) byl hospodářský vývoj Bosny a Hercegoviny následující: „*Bosna a Hercegovina tak jako celek začala ekonomicky stagnovat již v průběhu 60. let, přičemž nedosahovala ani na průměrnou ekonomickou úroveň Jugoslávie. Propad socioekonomické úrovně se projevil v růstu nezaměstnanosti. Silný přirozený přírůstek zvyšoval v každoročních statistikách celkový počet ekonomicky aktivních osob, které kvůli hospodářskému slabému růstu nacházely s čím dál většími obtížemi pracovní uplatnění, a to navzdory mohutné migraci.*“

1. příčina= ekonomická stagnace již v průběhu 60. let 20. století.

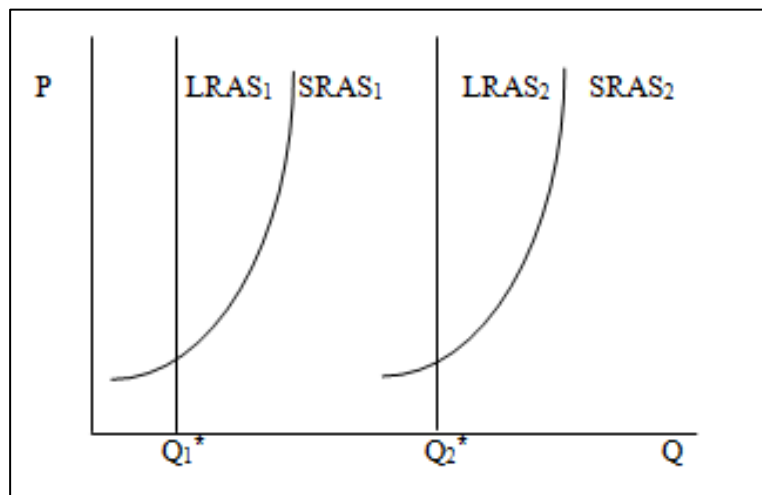
V souvislosti s těmito skutečnostmi je vhodné upozornit na **první hospodářské příčiny k eskalaci etnického napětí a především k odtržení se od jugoslávské federace**, jež pramenily z nízké úrovně hospodářského rozvoje Bosny a Hercegoviny. Již v období po ukončení druhé světové války se tato země nacházela na spodních patrech ekonomické vyspělosti v komparaci s ostatními svazovými republikami, přičemž i přes industrializační tendence začala v 60. letech 20. století opět s upadající výrobou stagnovat, respektive se hospodářsky propadat. Z průběhu 70. let je možné identifikovat zavedení systému samosprávy pracujících, jenž způsobil decentralizaci jak v politickém, tak hospodářském ohledu fungování celé Jugoslávie. Na základě těchto skutečností náleželo hospodářské fungování země republikovému vedení, ale rovněž také jednotlivým podnikům. Toto oslabení, respektive ztráta pravomocí federálního centra ke kontrole hospodářského vývoje způsobila oslabení celé ústřední struktury **Svazu komunistů Jugoslávie (SKJ)** a nárůst používání nacionalistické rétoriky z jeho regionálních odnoží (Hayden, 2013) Tyto decentralizační tendence byly později (v roce 1974) zohledněny v nové ústavě, jež nasměrovala Jugoslávii ke konfедераčnímu uspořádání. I přes skutečnost, že jednotlivé republiky rozhodovaly v případě hospodářských záležitostí relativně samostatně, tato ústava nesla závazek vyššího zdanění bohatších republik, přičemž vybrané finanční prostředky byly určeny k rozvoji ekonomicky slabých regionů. Vzhledem k **relativní prosperitě** jugoslávské federace z období 70. let je nutné poznamenat, že byla důsledkem masivní modernizace a poskytnutých zahraničních úvěrů, jež se výrazně promítly k nárůstu vnějšího zadlužení.

2. příčina= decentralizační tendence ve fungování země a nárůst nacionalismu.

Získání částečné autonomie v rozhodování způsobilo do jisté míry negativní odezvy ze strany SKJ, respektive se začaly projevovat nacionalistické tendence, přičemž lze jednoznačně pozorovat propojenost hospodářské, politické či společenské stránky fungování země. Na tomto základě je ovšem možné **identifikovat i další příčiny** v souvislosti se secesí Bosny a Hercegoviny od jugoslávské federace a následným etnickým konfliktem. Již v rámci 3. kapitoly této diplomové práce jsou zmíněna fakta týkající se zadluženosti jugoslávského federativního útvaru, přičemž platnost tohoto tvrzení je podložena následujícím **Grafem 4.2** a **Grafem 4.3** reprezentující rostoucí trend vnějšího dluhu Jugoslávie ve dvacetiletém, respektive desetiletém horizontu. S ohledem na předchozí napětí mezi Jugoslávií a SSSR je vhodné také graficky vyjádřit růst (kvalifikované pracovní síly) potenciálu bosenské ekonomiky pomocí křivek LRAS a SRAS a dle **Grafu 4.1**.

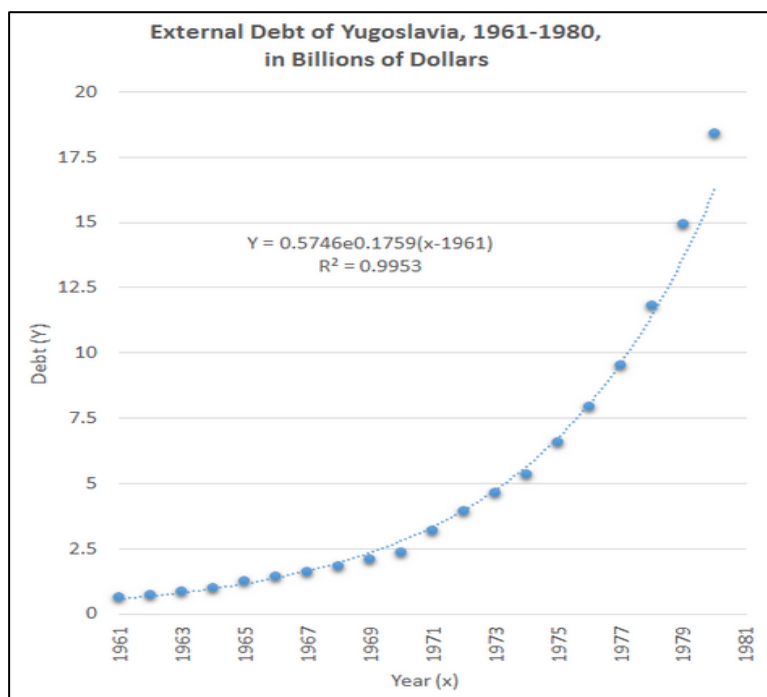
Graf 4.1 Změna potenciálu bosenské ekonomiky při rozporech se SSSR

Pramen: Jurečka a kol., 2013a; vlastní úprava

Smyslem uvedeného **Grafu 4.1** je znázornit změnu hospodářského potenciálu Bosny a Hercegoviny v období napětí mezi SSSR a Jugoslávií, přičemž z hlediska nárůstu počtu kvalifikované pracovní síly dochází k posunu křivek LRAS₁ na LRAS₂ a SRAS₁ na SRAS₂. Byť se z důvodu nárůstu počtu kvalifikované pracovní síly a růstem ekonomicky aktivního obyvatelstva zvýšil potenciál bosenské ekonomiky, faktory neadekvátní infrastruktury a vzdálenosti odbytišť znemožňovaly dosažení potenciálního produktu. Změna hospodářského potenciálu je posléze analyzována jak v období válečného konfliktu, tak i v současnosti s využitím údajů předchozí kapitoly, konkrétně změn počtu bosenské populace vyvolanými právě tímto válečným konfliktem.

Graf 4.2 Vnější zadlužení Jugoslávie 1960 – 1980 (v mld. USD)

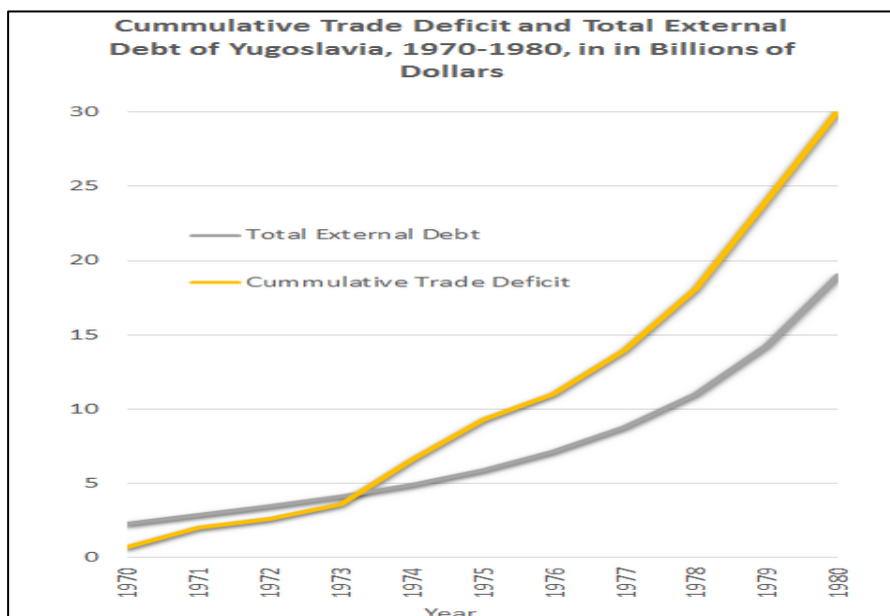

Pramen: *MISES*, 2014; vlastní úprava

3. příčina= nárůst vnějšího zadlužení Jugoslávie.

Na základě výše uvedené rostoucí křivky vnějšího zadlužení Jugoslávie lze tedy identifikovat třetí příčinu rozpadu jugoslávské federace, přičemž se tato skutečnost posléze etablovala za mezinárodní konflikt s použitím násilí. Na základě uvedeného **Grafu 4.2** (počítá s obdobím let 1960 až 1980), respektive **Grafu 4.3** lze jednoduše pozorovat výrazný **nárůst vnějšího zadlužení Jugoslávie** a to již od 60. let. Neschopnost reagovat na hospodářské problémy státu (Jugoslávie) byla ještě více podtrhována nutností umořovat právě tyto uvedené zahraniční dluhy, které na konci 80. let dosáhly hodnoty 23 miliard amerických dolarů. Tuto krizi ještě značně hlouběji umocnily požadavky Mezinárodního měnového fondu (MMF) k navrácení dříve poskytnutých (levných) úvěrů. Uvedený **Graf 4.2** reflektuje pouze rostoucí úroveň vnějšího zadlužení země, avšak **Graf 4.3** znázorňuje i vývoj kumulovaného obchodního deficitu v horizontu let 1970 až 1980. Na problematiku rostoucího zadlužení, nezaměstnanosti, vysoké míry inflace a hospodářského úpadku je koneckonců odkazováno již v pojetí obecných příčin jugoslávského konfliktu v rámci 3. kapitoly této diplomové práce.

Graf 4.3 Vnější zadlužení a kumulovaný obchodní deficit Jugoslávie 1970 – 1980
(v mld. USD)

Pramen: MISES, 2014; vlastní úprava

Bosna a Hercegovina nejen v kontextu těchto událostí figurovala převážně na spodních patrech hospodářské rozvinutosti jugoslávských republik, přičemž jednotlivé slabě rozvinuté regiony Jugoslávie (republiky) získávaly finanční podporu z ústředního rozpočtu, jenž byla zacílena především na podporu rozvoje výrobních činností v periferních opštinách s propojením s centry regionu. Žila (2014, s. 42) dodává, že: „*Oproti představě, že rurální regiony budou pevněji propojeny s ústředními sídly, se podhorské a horské venkovské oblasti dále ve statistických ukazatelích hospodářsky propadaly. Regionální nerovnoměrnosti, tj. odlišný stupeň socioekonomického rozvoje a úroveň životního standardu, přitom neexistovaly pouze ve vztahu město – vesnice. V průběhu 70. let (paradoxně v době nejintenzivnějšího ekonomického rozvoje Jugoslávie) se mezi sebou začaly výrazně odlišovat i samotné rurální oblasti.*“ V souvislosti s aspektem **socioekonomické polarizace** geografického prostoru se kvůli stále omezenějšímu přílivu investičních prostředků začaly rozevírat tzv. pomyslné nůžky. Venkovské regiony sice fungovaly jako samostatně hospodařící jednotky, avšak byly izolovány od hospodářského systému země. Zaostalost těchto regionů dále zvyrazňovala velmi nízká vzdělanost jejich obyvatel, neboť více než polovina obyvatelstva Bosny a Hercegoviny neuměla číst a psát (udává se hodnota až 80 % žen). Negratnost obyvatelstva ovšem nebyla jediným problémem jugoslávské federace.

Samotným vznikem šesti svazových republik totiž logicky vyvstal problém multietnického soužití, přičemž extrémním případem je právě země Bosny a Hercegoviny, kde jugoslávští komunisté byli toho názoru, že nacionalistické tendence mohly být potlačeny pouze v součinnosti se striktním důrazem na národnostní rovnoprávnost pod jejich vedením.

4. příčina= hospodářská a kulturní modernizace nepotlačila etnickou nesnášenlivost.

V této národnostní politice tak vznikly snahy uchovat etnickou odlišnost, avšak s vytvořením uniformní společnosti, přičemž **hospodářská a kulturní modernizace měla potlačit etnickou nesnášenlivost**. Tento aspekt se ovšem s odkazem na předchozí kapitolu stal mylným a je tedy považován za další příčinu k rozpadu jugoslávské federace a k započetí válečného konfliktu. Hledisko neúspěšnosti hospodářské a kulturní modernizace je do jisté míry potvrzeno prezentací níže uvedené **Tab. 4.1**.

**Tab. 4.1 Změna HDP na obyvatele v republikách Jugoslávie 1980 – 1989
(stálé ceny USD roku 1972)**

Útvar	1980 (počet USD)	1989 (počet USD)	Δ HDP/ob. (v %)
Jugoslávie	17 764	16 820	-5,31
- Slovinsko	35 320	33 103	-6,28
- Chorvatsko	22 505	21 238	-5,63
- Bosna a Hercegovina	11 722	11 424	-2,54
- Černá Hora	14 034	12 398	-11,66
- Makedonie	11 946	10 891	-8,83
- Srbsko	17 453	17 429	-0,14
- <i>Srbsko (Vojvodina)</i>	20 029	20 063	0,17
- <i>Srbsko (Kosovo)</i>	5013	4317	-13,88

Pramen: CHNM.GMU, 2015; vlastní úprava a výpočet

**5. příčina= nízká a dále se snižující ekonomická úroveň
jak Bosny a Hercegoviny, tak ostatních republik v součinnosti s poklesem
reálného HDP zúčastněných stran válečného konfliktu ve zkoumané zemi.**

Na základě **Tab. 4.1** lze identifikovat vývoj jednotlivých republik v období let 1980 až 1989 ve smyslu změny HDP na jednoho obyvatele (ekonomické úrovně), přičemž se Bosna a Hercegovina v této souvislosti nacházela na spodních patrech uvedené škály. **Tab. 4.1** rovněž vyjadřuje ekonomický úpadek jugoslávské federace během 80. let, jenž se stal „rozbuškou“ k etnickému napětí. **Tab. 4.2** následně odráží změnu reálného HDP vybraných zemí mezi lety 1990 a 1993 (tedy již v rámci konfliktu), respektive další hospodářský pokles této země a znepřátelených stran a potvrzuje tak platnost uvedené příčiny související s poklesem reálného HDP.

Tab. 4.2 Míra růst reálného HDP vybraných ekonomik 1990 – 1993
(stálé ceny USD roku 1990; v %)

Země	Δ HDP
Bosna a Hercegovina	-19,60
Chorvatsko	-12,00
Srbsko	-19,60

Pramen: *Martin a Winkler, 2009*; vlastní úprava

Výklad jednotlivých příčin válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině mnohdy naráží na bariéry pojmání, neboť někteří odborníci zastávají názor, že důvody k rozpoutání konfliktu se odvíjely především z trvalé mezietnické nesnášenlivosti. Druhá skupina pak tento aspekt považuje za bezvýznamný, přičemž *Žíla (2014, s. 49)* se pokouší příčiny válečného konfliktu objasnit následovně: „*Zastánci bosenskohercegovského etnického souladu obviňovali z eskalace napětí politiky, kteří ke svému vzestupu účelově a cynicky využili kombinaci nepříznivé hospodářské situace jugoslávské federace v 80. letech, ideologického vyprázdnění, jež bylo nahrazeno vzrůstajícím se nacionalismem, i prohlubující se politické krize na úrovni jugoslávských republik.*“ V této logice je nutné poznamenat, že válečný konflikt měl etnický vyčlenit či vyčistit teritorium od obyvatel, jejichž existence odporovala tendencím a programu (fyzicky žádný neexistoval) vítězných politických stran z voleb v roce 1990 (o těchto volbách je pojednáno ve 3. kapitole). Ač lze příčiny konfliktu identifikovat a vymezit jak na straně hospodářské, tak společenské, toto období zanechalo mimo obrovských ztrát na lidských životech stopy už i na tak podlomeném národním hospodářství Bosny a Hercegoviny.

Souhrnně lze jednotlivé příčiny k započetí válečného konfliktu nebo respektive nejdříve k motivu odtržení se od jugoslávské federace identifikovat již v období po ukončení druhé světové války, kdy Bosna a Hercegovina patřila mezi nejméně rozvinuté republiky tohoto útvaru, přičemž se tento vývoj nepodařilo zvrátit ani po budování vojsko – strategických center v období napětí mezi jugoslávskou federací a SSSR. Tento fakt je dán ochabnutím motivu k budování těchto středisek a ve spojitosti se stagnací a také s propadem socioekonomické úrovně a růstem nezaměstnanosti. Tato negativní hospodářská situace byla dále umocněna rostoucím vnějším zadlužením celé Jugoslávie (na konci 80. let v hodnotě 23 mld. USD) a požadavky MMF k navrácení poskytnutých levných půjček a také s již zmíněnou socioekonomickou polarizací geografického prostoru Bosny a Hercegoviny. Dalšími identifikovanými příčinami jsou také decentralizační prvky (zavedení samosprávy pracujících), jež způsobily nárůst nacionalistických tendencí, přičemž ani hospodářská a kulturní modernizace nedokázala zabránit těmto aktivitám. Poslední uvažovanou hospodářskou příčinou je následně klesající ráz již zmíněné ekonomické úrovně, respektive reálného HDP v těsné časové blízkosti vypuknutí bojů na území Bosny a Hercegoviny.

Tyto výše uvedené aspekty je nutné považovat za příčiny, respektive motivy k získání autonomie nejen v případě Bosny a Hercegoviny, ale i dalších republik. Až následné osamostatnění Chorvatska, Slovinska a právě Bosny a Hercegoviny se stalo jistým konečným verdiktem k započetí válečného konfliktu, jenž právě v případě zkoumané země zanechal masivní dopady jak společenské, tak hospodářské povahy. Motiv (příčina), jak již je dříve poznamenáno není možné považovat za samostatné oblasti, ale za pomyslné spojité nádoby. Již v prostředí 3. kapitoly této diplomové práce je uvažováno, že příčiny k započetí válečného konfliktu jsou kombinací dlouhodobé etnické nesnášenlivosti, jež byla umocněna nacionalistickou propagandou jednotlivých politických představitelů a chabou hospodářskou situací. Tyto myšlenky jsou podloženy dříve uvedenými daty nebo konkrétně v **Tab. 4.1**, ve které lze u Bosny a Hercegoviny pozorovat jednu z nejnižších ekonomických úrovní jak v roce 1980, tak v roce 1989. Právě na těchto faktech je možné identifikovat jednotlivé hospodářské příčiny a ztotožnit se s nimi i v souvislosti se skutečností, že ani právě hospodářská a kulturní modernizace nepotlačila nárůst nacionalistických tendencí. Následující část je tedy z logické posloupnosti zaměřena na definování již jednotlivých hospodářských dopadů.

HOSPODÁŘSKÉ DOPADY A POVÁLEČNÁ OBNOVA

Před následným pojetím a vymezením jednotlivých **hospodářských dopadů** je nutné uvést několik aspektů týkajících se raného poválečného období, a jež jsou spjaté s determinací bosenské ekonomiky. Žila (2014, s. 184) v tomto kontextu uvádí následující fakta: „Daytonskou BaH tvoří křehký, asymetrický federativní model, který je podepřen čtrnácti dílčími ústavami. Nesouměrnost se projevuje ve specifickém úkazu souběžné existence unitární republiky a federace v rámci jednoho státu. Někteří autoři proto BaH dokonce považují za konfederaci. Státní teritorium je v bosenské ústavě de facto rozděleno na Federaci BaH (51 % rozlohy země) a Republiku srbskou (49 % rozlohy země), jež od sebe formálně odděluje tzv. Mezentitní hraniční linie.“ Tato s ohledem na válečný konflikt vynucená dohoda respektovala již tak existující rozdělení země bojovými liniemi a zavedla zřetelně komplikované uspořádání. V prostředí této země rozdělené na dvě společenství s existencí tří (hlavních) etnických skupin, působí dvě národní a jedny mezinárodní vojenské síly, 13 vlád (včetně jednotlivých kantonů) a koexistují **nespojité národní ekonomiky** se třemi statistickými úřady (Šlachta a kol., 2007). Tato dvě společenství (Federace Bosny a Hercegoviny a Republika srbská) disponují řadou znaků svébytné státnosti a to vlastními vojenskými oddíly a policií, právním systémem a provádějí zcela **nezávislou hospodářskou a finanční politiku**. Ústřední vláda je pak sestavena na základě etnického klíče, když hlavou státu je prezídium Bosny a Hercegoviny složené z rotujících zástupců tří hlavních etnických skupin. Z těchto skutečností vyplývá, že již tak válkou zdevastovaná ekonomika získala díky Daytonské dohodě sice ustavující, byť **komplikovaný prvek řízení celého národního hospodářství**. Tyto aspekty jsou koneckonců vymezeny již v části zabývající se politickými dopady, avšak je nutné pozorovat propojenost daných oblastí, jak již je několikrát poznamenáno. Daytonská dohoda mimo správní rozdělení Bosny a Hercegoviny zajistila také existenci dvou autonomních národních hospodářství v rámci jednoho národního státu (v případě ztotožnění se s objektivním pojetím národa), avšak nejedná se o konkrétní hospodářský dopad, tzn., je dále vnímán v souladu s předchozí kapitolou za dopad politické povahy.

V **postdaytonském období**, respektive v průběhu přebírání kontroly jednotlivých táborů nad postoupeným územím se projevil rozpor mezi snahou mezinárodního společenství a danými etniky. Tyto stanovené entitní linie negovaly avizovanou tendenci k obnovení multietnické Bosny a Hercegoviny, přičemž na základě vymezení jejího území

si poté zneprátelené strany utvořily fixní povědomí o rozsahu přidělených teritorií. Před započítáním předávání vymezených úseků, jež se dotýkaly entitní linie, se musely stáhnout veškeré armádní kapacity protivníka, přičemž se právě ustupující vojska během svého nuceného odchodu snažila zajistit nejširší možné nárazníkové pásmo pro ochranu vlastního etnického homogenního území. V souvislosti s tímto cílem byly v průběhu jejich odchodu ničeny pozůstatky **domovní zástavby a veškerá infrastruktura** (s motivem, co nejvíce ztížit jejich poválečnou obnovu). V tomto kontextu lze hovořit o tzv. srbském exodu, jenž byl doprovázen naprostým chaosem, rabováním, ničením a vypalováním domů a infrastruktury. Aspekt devastace infrastruktury je tedy vnímán za první hospodářský dopad, neboť se jedná se o faktor ovlivňující přitažlivost regionu z obchodního hlediska (existence firem a distribuce statků a služeb). Propojení zemí v obecné rovině je považováno za stěžejní aspekt pro distribuci statků a služeb a existenci národních i nadnárodních firem, neboť při neexistující či nekvalitní dopravní infrastruktuře se nepředpokládá přitažlivost regionu z obchodního, ale také turistického hlediska.

1. dopad= devastace infrastruktury.

V souvislosti s rekonstrukční pomocí ze strany mezinárodního společenství je nutné poznamenat, že Bosnu a Hercegovinu a globální hospodářskou a materiální pomoc provázela od počátku postdaytonského období nedůslednost a regionální nevyváženost. Tuto skutečnost doplňuje Šlachta a kol. (2007, s. 23), jenž tvrdí, že: „*Náročná poválečná obnova a přechod na tržní ekonomiku probíhá zvolna, zejména v srbské části. Hospodářský růst setrvává na nevalné úrovni, daří se předimenzované státní byrokracii. Daří se šedé ekonomice, v níž se uplatňují prvky kriminality. Panuje vysoká nezaměstnanost, silně zadlužený stát je i proto závislý na cizí pomoci.*“ V rámci mírotvorného procesu byla rovněž ze strany mezinárodních protektorů nastavena Bosně a Hercegovině i forma ekonomického modelu a způsob provedení hospodářských reforem, přičemž cílem byla integrace celého postjugoslávského regionu do západní sféry politického a hospodářského vlivu. Právě skutečnost nastavení hospodářského modelu ze strany mezinárodního společenství je následně vnímána dalším hospodářským dopadem, který sice obsahuje prvky liberální ekonomie, avšak je nutné podotknout, že tento krok byl neliberálně stanoven.

2. dopad= nastavení hospodářského modelu ze strany mezinárodního společenství.

Makroekonomický rámec byl zaměřen na neoliberální mix stabilizace, liberalizace, deregulace a privatizace. Tato země, ze socioekonomického pohledu značně rozvrácená se po signifikaci Daytonské dohody nacházela ve velmi komplikované situaci. Hospodářský růst byl tlumen díky vzájemně provázaným faktorům, mezi které patřily **rozpad jednotného jugoslávského trhu, propad bosenského výrobního sektoru** (viz dále) z hlediska válečné destrukce a neschopnost k jeho revitalizaci, odliv kvalifikované pracovní síly, tzn. ekonomicky aktivních obyvatel a další.

3. dopad= rozpad jednotného jugoslávského trhu.

Bosna a Hercegovina se zároveň zavázala k zavedení přísného měnového režimu pod dohledem Světové banky (WB), která vyžadovala za poskytnuté investované prostředky a půjčky racionální provádění fiskální politiky v součinnosti se škrty veřejných výdajů, mzdovými regulacemi a omezením nákladů na sociální péči. Již od raného poválečného období tedy lze identifikovat závislost této země jak na vymezení správního základu, tak na **poskytovaných donátorských prostředcích** (až do současné doby).

4. dopad= závislost na donátorských prostředcích.

S ohledem na předchozí uvedená fakta lze jednoznačně pozorovat masivní rozměry válečného konfliktu v této zemi, který způsobil nejen právě tyto hospodářské, ale především následky zahrnující ztráty lidských životů. Byť jsou tyto ekonomické aspekty z hlediska autora diplomové práce považovány za zcela marginální v komparaci s aspekty společenské povahy, je nutné jim z hlediska stanoveného cíle věnovat další pozornost, neboť jejich výčet zdaleka není dokončen. Právě v návaznosti na další hospodářské dopady je nutné zmínit kritické období let 1992 až 1995, ve kterém lze identifikovat již uvažovaný propad výroby v bosenské ekonomice o přibližně 80 % v koexistenci s rostoucí mírou nezaměstnanosti. Míra nezaměstnanosti při raném počátku válečného konfliktu dosahovala přibližné úrovně 30 %, avšak postupem času se přiblížila hranici 75 %. Tyto dva aspekty jsou tudíž následným uvažovaným ekonomickým důsledkem válečného konfliktu, přičemž jsou z velké části zapříčiněny právě devastací jednotlivých průmyslových firem v období trvání války.

5. dopad= propad výroby v koexistenci s rostoucí mírou nezaměstnanosti.

Výše uvedené a následně vymezené hospodářské dopady jsou zřejmě z racionálního hlediska a v komparaci s lidskými obětmi válečných konfliktů ve většině případů přehlíženy, avšak právě tato diplomová práce jim klade nemalý význam. V této návaznosti je kontinuálně pokračováno v jejich vymezení, a tudíž je nutné determinovat následný hospodářský aspekt, jenž je provázán s problematikou změn cenové hladiny. Tento dopad, nebo lépe řečeno průvodní jev válečného konfliktu je konkrétně spojen s rokem 1992, který lze dle hospodářské terminologie označit za **hyperinflaci**³⁶, neboť míra inflace dosáhla v uvedeném roce hodnoty 322 %.

6. dopad= hyperinflace³⁷.

Z hlediska přesnosti je nutné uvést, že se jednalo o hodnotu z června roku 1992, přičemž za sledované období od dubna 1992 do června 1993 činila denní míra inflace 4,92 % (CATO, 2012). Jurečka a kol. (2013a, s. 122) v této souvislosti uvádí následující: „A abychom se vrátili do Evropy, v Jugoslávii, po rozpadu původního státu na začátku 90. let minulého století, pohybovala se inflace kolem 1 200 %.“ V návaznosti na termín inflace, jenž je teoreticky vymezen v prostředí 2. kapitoly této diplomové práce, a který do značné míry ovlivňuje pojmání hodnoty dosaženého HDP, lze vymezit následný hospodářský dopad válečného počínání související právě s tímto makroekonomickým ukazatelem. Dle *WORLDBANK* (2009) je odhadována ztráta HDP v období let 1992 až 1995 v přibližné výši 40 mld. USD, avšak na základě jiných autorů se odhaduje ztracená hodnota HDP v rozmezí 30 – 50 mld. USD (*INTEGRITYACTION*, 2009).

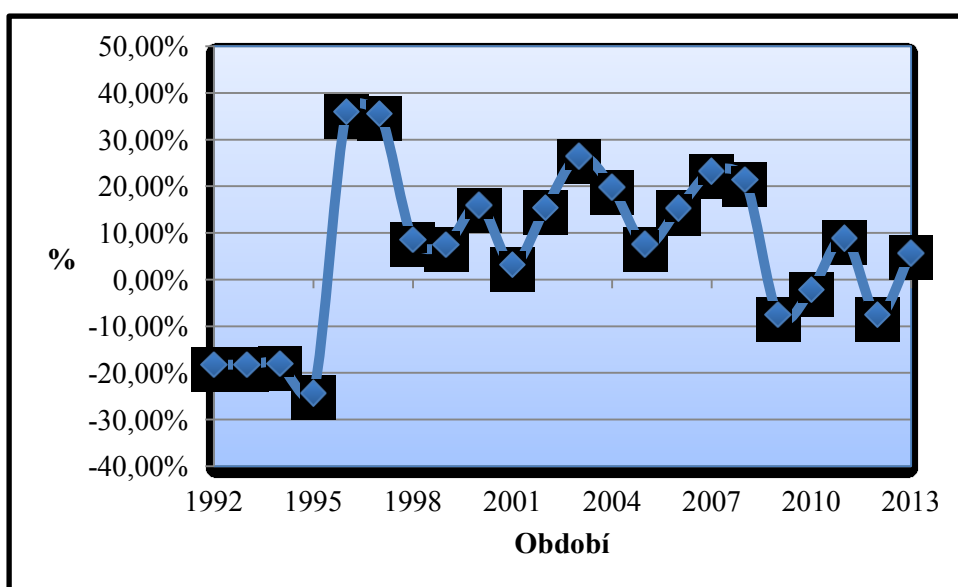
7. dopad= ztracená hodnota HDP.

³⁶ Forma inflace, při níž ceny (cenová hladina) rostou o miliony a více procent za rok (Samuelson a Nordhaus, 2010).

³⁷ Tento aspekt je ovšem nutné vnímat zrcadlově, tzn., je hospodářskou příčinou a rovněž důsledkem. Jílek (2013, s. 234) pak uvádí následující: „V Jugoslávii prezident Milošević vyvolal druhou největší a druhou nejdéle trvající hyperinflaci v dějinách lidstva, čímž samozřejmě rozvrátil jugoslávské hospodářství a připravil masy lidí o celoživotní úspory. Vrcholem hyperinflace byl leden 1994, kdy oficiální míra inflace dosáhla 313 mil. procent. Stačilo mu politicky ovládnout centrální banku, a poté již pouze rozhodoval o tom, kolik nul na bankovky připiše. On a jeho přísluhovači byli samozřejmě těmi, kteří s každou nulou na bankovce měli tučné zisky, a to díky koupi reálného majetku.“ Rothbard (2001, s. 63) doplňuje, že: „Inflace ale naštěstí nemůže pokračovat do nekonečna. Lidé si totiž nakonec uvědomí existenci tohoto druhu zdanění, uvědomí si, že dochází k nepřetržitému snižování kupní síly jejich peněz.“

V kontextu ukazatele HDP lze rovněž identifikovat ekonomickou úroveň země neboli hodnotu HDP přepočtenou na jednoho obyvatele. **Grafy 4.4, 4.5 a 4.6** reflektují dopady válečného konfliktu na základě tohoto ukazatele jak v Bosně a Hercegovině, tak následně pro účely komparace také v Chorvatsku a Srbsku.

Graf 4.4 Míra růstu ekonomické úrovně Bosny a Hercegoviny 1992 – 2013 (v %)

Pramen: *UNSTATS, 2014*; vlastní úprava a výpočet

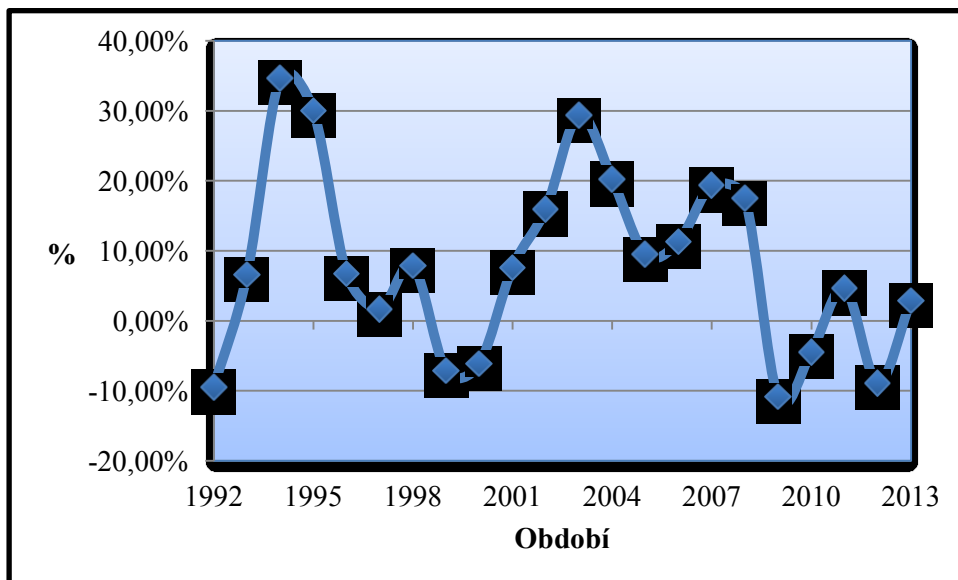
Na základě výše uvedeného **Grafu 4.4** je možné pozorovat dopady válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině v kontextu tohoto ukazatele, jenž v kritickém období let 1992 až 1995 dosahoval záporné úrovně (i přes snižující se stav populace ekonomická úroveň klesala, tzn., klesal i HDP).

8. dopad= klesající míra ekonomické úrovně Bosny a Hercegoviny.

Záporná úroveň tohoto ukazatele vyjadřuje snižující se ekonomickou úroveň, jenž je do jisté míry rovněž provázána s ukazatelem **hrubého národního příjmu** (GNI), jehož vývoj je znázorněn **Grafem 4.7**. V postkonfliktním období lze tedy pozorovat růst ekonomické úrovně Bosny a Hercegoviny s výjimkou záporných hodnot v letech 2009, 2010 a 2012. V případě chorvatské ekonomiky lze hovořit o snižující se ekonomické úrovni pouze v roce 1992 (v rámci konfliktu), neboť v následných kritických letech 1993, 1994 a 1995 dosahoval tento makroekonomický ukazatel kladných hodnot. Obdobně jako v případě bosenské

ekonomiky jsou fáze vzestupu střídány fázemi poklesu, avšak v tomto případě dochází k častějším poklesům ekonomické úrovně než v prvním případě.

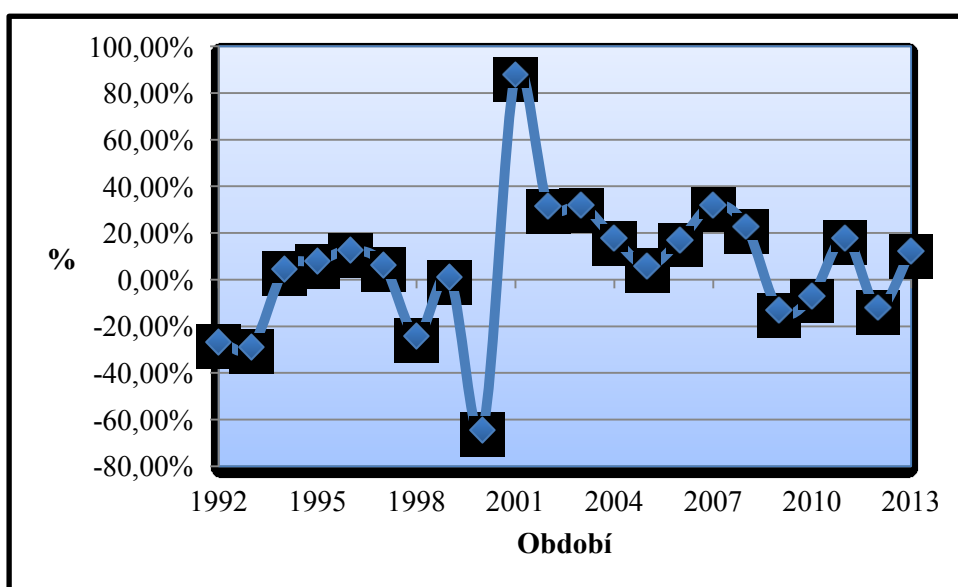
Graf 4.5 Míra růstu ekonomické úrovně Chorvatska 1992 – 2013 (v %)

Pramen: UNSTATS, 2014; vlastní úprava a výpočet

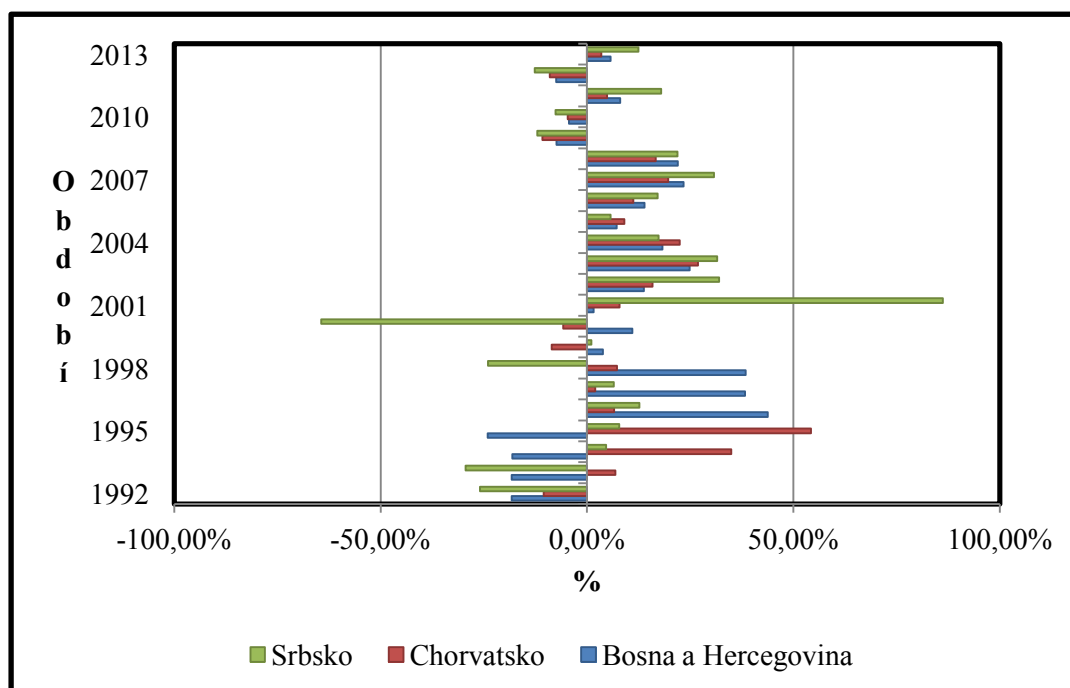
Srbsko, které je považováno za hlavního viníka v bosenské genocidě, se v letech 1992 a 1993 potýkalo s klesající ekonomickou úrovní, avšak v následných letech 1994 a 1995 lze identifikovat kladné hodnoty tohoto ukazatele. Vývoj ek. úrovně lze vidět na **Grafu 4.6**.

Graf 4.6 Míra růstu ekonomické úrovně Srbska 1992 – 2013 (v %)

Pramen: UNSTATS, 2014; vlastní úprava a výpočet

Graf 4.7 Míra růstu GNI Bosny a Hercegoviny, Chorvatska a Srbska (v %)

Pramen: *UNSTATS, 2014*; vlastní úprava a výpočet

GNI dle něžž WB rovněž determinuje klasifikaci zemí světa, jak již je dříve poznamenáno, do značné míry kopíruje křivku míry ekonomické úrovně, přičemž tuto tezi lze ověřit pohledem na předchozí grafická vyjádření ukazatele ekonomické úrovně u jednotlivých zemí. S ohledem na prioritní zájem (Bosna a Hercegovina) **lze v kontextu GNI hovořit o záporné úrovni v celém období válečného konfliktu**, avšak v postkonfliktním období lze identifikovat rostoucí trend GNI s výjimkou let 2009, 2010 a 2012 (identický trend jako v případě míry růstu ekonomické úrovně). Vzhledem ke skutečnosti, že tyto dva zmíněné ukazatele spolu velmi souvisí, není záporná hodnota GNI po celé uvedené válečné období vnímána za samostatný hospodářský dopad.

Souhrnně lze hospodářské dopady válečného konfliktu identifikovat již při podpisu Daytonské mírové dohody (spíše politický dopad) rozdělující zemi na dvě relativně samostatná společenství, přičemž se zároveň jedná o koexistenci nespojitých národních ekonomik, která provádějí nezávislou hospodářskou i finanční politiku. Paralelně s předáváním vymezených území zúčastněným stranám docházelo k devastaci domovní zástavby a především základní infrastruktury Bosny a Hercegoviny, která jak je zmíněno, je považována za stěžejní aspekt přitažlivosti regionu z obchodního i turistického hlediska. Hospodářské dopady mají viditelnou návaznost na konkrétně zvolený typ vedení národního

hospodářství, neboť v poválečném období byly ze strany mezinárodních protektorů nastartovány hospodářské reformy, jež se opírají o koncepci tzv. neoliberálního mixu stabilizace, liberalizace, deregulace a také privatizace. V kontextu s makroekonomickým rámcem hospodářské politiky je nutné zmínit nastavení přísného měnového režimu pod dohledem WB, která za poskytnuté půjčky vyžadovala provedení jistých kroků (škrty ve veřejných výdajích apod.). Z hlediska dalších dopadů lze hovořit především o propadu výroby v bosenské ekonomice, rostoucí míře nezaměstnanosti, klesající míře ekonomické úrovně po celé válečné období, hyperinflaci a dalších ekonomických důsledcích.

Většina těchto aspektů souvisí až s *ex post* obdobím po ukončení válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině, avšak lze rovněž vymezit ukazatele s původem *ongoing*, respektive komparovat jednotlivé makroekonomické ukazatele se současným obdobím za účelem komplexního uvědomění si hospodářské výkonnosti této země. První uvažovaný aspekt souvisí s průmyslovou a zemědělskou produkcí, respektive s výrobou, která se v průběhu let 1992 až 1995 propadla o přibližně 80 % v součinnosti s vysokou mírou nezaměstnanosti (z 30 % na 75 %). Rostoucí míra nezaměstnanosti je právě důsledkem této industriální destrukce a zničení části bosenských továren. **Tab. 4.3** a **Tab. 4.4** přinášejí v kontextu nezaměstnanosti komparaci válečného období a současnosti.

Tab. 4.3 Vybrané typy nezaměstnanosti v Bosně a Hercegovině 1 (v %)

Období/Pohlaví*	Míra nezaměstnanosti		Nezaměstnanost mladistvých (15 – 24 let)	
	Muži	Ženy	Muži	Ženy
1990 – 1992	22	26	46	54
2010 - 2013	27	31	60	62

Pramen: *WORLDBANK, 2014*; vlastní úprava

* Procentuální podíl z celkového počtu pracovní síly dané skupiny.

Na základě **Tab. 4.3** lze identifikovat **nárůst míry nezaměstnanosti** v období 2010 – 2013 oproti horizontu let 1990 – 1992 o 5 p. b., a to u všech zmíněných kategorií, respektive pohlaví. Významným problémem v bosenské ekonomice byla a v současné době stále je nezaměstnanost ekonomicky aktivního obyvatelstva v rozmezí 15 – 24 let. Je nutné podotknout, že jednotlivé míry nezaměstnanosti jsou konstruovány se započítáním zaměstnanosti v „šedé ekonomice“. Při abstrakci těchto lidí by pak míra nezaměstnanosti dosahovala vyšší úrovně, přibližně okolo 40 %. **Tab. 4.4** následně vymezuje problematiku

dlouhodobé nezaměstnanosti a strukturu nezaměstnanosti dle lidmi dosažené úrovně vzdělání, přičemž dlouhodobě nezaměstnaní představovali v období 2009 – 2012 91% podíl z celkového počtu nezaměstnaných osob. Z hlediska vzdělání představují největší podíl z nezaměstnaných osob lidé s dosaženou střední úrovní vzdělanosti. Celková míra nezaměstnanosti činila v srpnu roku 2014 27,5 % se započítáním zaměstnanosti v šedé ekonomice, přičemž pro tuto zemi platí, že snížení nezaměstnanosti o 1 p. b. vyžaduje růst HDP o 6 p. b. (*BUSINESSINFO*, 2014). V kontextu vytvořené predikce míry růstu reálného HDP této země dle *jednoduchého (sezónního) exponenciálního vyrovnávání* (viz 4.2.1.) a deklarované logiky předchozího tvrzení by se mělo jednat o stagnaci míry nezaměstnanosti.

Tab. 4.4 Vybrané typy nezaměstnanosti v Bosně a Hercegovině 2 (v %)

Období/Skupina	Dlouhodobá nezaměstnanost (% z celkové nezaměstnanosti daného pohlaví)			Nezaměstnanost dle vzdělání (% z celkové nezaměstnanosti)		
	Muži	Ženy	Celkem	Základní	Střední	Vysokoškolské
2009 - 2012	90	91	91	20	71	9

Pramen: *WORLD BANK*, 2014; vlastní úprava

Tab. 4.5 Zahraniční dluh Bosny a Hercegoviny (v mld. EUR)

Rok	2009	2010	2011	2012	2013
Hodnota	2,66	2,90	3,25	3,73	3,74
%Δ	x	11,54	12,07	14,77	0,27

Pramen: *BUSINESSINFO*, 2014; vlastní úprava

Neméně významným hospodářským (makroekonomickým) ukazatelem je úroveň zahraničního dluhu, respektive jeho procentuální změna v období 2009 (2010) až 2013, neboť se tato problematika v období socialistické Jugoslávie stala významným faktorem a podnětem k separatistickým tendencím jednotlivých republik, včetně Bosny a Hercegoviny. Je ovšem nutné poznamenat, že s ohledem na tento ukazatel je identifikován **rostoucí trend zahraničního dluhu**. **Tab. 4.5** tyto poznatky prezentuje na konkrétních hodnotách a zároveň uzavírá podkapitulu zaměřenou na determinaci hospodářských příčin a dopadů válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině.

Výsledkem této podkapitoly je vymezení intenzity a rozsahu válečného konfliktu ve zkoumané zemi, jenž byl zapříčiněn v této a předcházejících kapitolách determinovanými podněty. V návaznosti na tyto podněty jsou z hlediska vlastního uvážení definovány jednotlivé dopady hospodářské povahy, jenž jsou ovšem v následující podkapitole dále rozšířeny, respektive s využitím prognostických metod vlastní kalkulací determinovány. Právě v návaznosti na zmíněný ukazatel HDP je **hospodářským dopadem uvažována i změna hospodářského potenciálu** z pohledu počtu výrobního faktoru práce Bosny a Hercegoviny a dalších zemí nejen v období válečného konfliktu, ale i po něm, přičemž tento jev je důsledkem buď snížení, nebo zvýšení počtu pracovních sil (zabitím, migrací aj.). Komplexní determinace tohoto jevu je posléze samostatnou částí následující podkapitoly a to z hlediska komplikovanosti a potřeby využití prognostických metod, přičemž právě determinace snížení či zvýšení hospodářského potenciálu je využita při analýze křivek měr růstu reálného HDP vymezených zemí. Druhá část je zaměřena na **prognózu vývoje reálného HDP**, přičemž účelem je jednak nastínění současného a budoucího vývoje a jednak hledání analogií s obdobím válečného konfliktu. Případ této země je dále porovnáván se zeměmi Chorvatska a Srbska, tzn. se zúčastněnými stranami válečného konfliktu. V první fázi je ovšem nutné vymezit několik teoretických aspektů obecné ekonometrie, jež jsou následně využity při predikci vývoje populace a ukazatele HDP, respektive hospodářského potenciálu jak Bosny a Hercegoviny, tak dalších vybraných zemí. Teoretický rámec je umístěn v těsné návaznosti dané kalkulace z toho důvodu, že nespadá do koncepce hospodářských příčin ani dopadů, ale je nástrojem (pomůckou) při jejich vymezení (proto není umístěn ve 2. kapitole).

4.2. Prognóza vývoje hospodářství dle metody exponenciálního vyrovnávání

V rámci této podkapitoly je diplomová práce zaměřena na projekci (determinaci) hospodářského potenciálu Bosny a Hercegoviny a dalších vybraných zemí, přičemž je tato prognóza založena na základě využití změn počtu obyvatelstva při použití metody *tlumeného trendu* (viz 4.2.1.). Předmětem zájmu je dále projekce vývoje HDP Bosny a Hercegoviny a komparace se zeměmi Chorvatska a Srbska (aktéry válečného konfliktu), přičemž je tato prognóza zkonstruována za pomoci ekonometrických metod, konkrétně *jednoduchého (sezónního)*, respektive *Wintersova (multiplikativního) exponenciálního vyrovnávání*. Tyto ekonometrické prognózy jsou pak sestavovány při použití softwaru *Statistical Package for the Social Sciences 22* (SPSS 22). Zároveň je nutné poznamenat, že při vymezení

jednotlivých měr růstu reálného HDP a dalších aspektů je využit teoretický základ 2. kapitoly, konkrétně pak například problematika hospodářského růstu a expanze/recese, avšak před konkrétní kvantifikací je nutné objasnit pojem **ekonometrie** obsahující všechny dále uvažované aspekty. Ekonometrie je využívána ke konstrukci a analýze jednotlivých hospodářských ukazatelů, a jak uvádí *Jurečka a kol. (2013b, s. 26)*: „*Ekonometrie zkoumá ekonomické procesy pomocí aparátu matematiky a statistiky a při využití poznatků ekonomie.*“

4.2.1. Časové řady a metoda exponenciálního vyrovnávání

Z hlediska logiky návaznosti je nutné v první řadě vymezit a doplnit definice pojmů *ekonometrie* a *ekonomické časové řady*, pomocí kterých (časových řad) lze zkoumat dynamiku jevů v čase, a jež jsou kardinální pro pochopení oblasti ekonometrie, respektive prognózování hodnot jejich časových řad. **Ekonometrii lze definovat** jako tu část kvantitativní ekonomie zpracovávající statistické informace pomocí matematicko – statistického aparátu, přičemž jejím hlavním účelem je vytvoření empirického obsahu ekonomických úvah (*Vincúr a kol., 2007*). *Arlt a Arltová (1997, s. 7)* následně definují **ekonomickou časovou řadu** takto: „*Ekonomickou časovou řadou se rozumí řada hodnot jistého věcně a prostorově vymezeného ukazatele, která je uspořádána v čase směrem od minulosti do přítomnosti.*“ Ekonomické časové řady lze z hlediska sledování hodnot rozdělit na krátkodobé a dlouhodobé, přičemž hodnoty krátkodobých časových řad jsou sledovány v horizontu kratším než jeden rok a hodnoty dlouhodobých časových řad v úseku delším než jeden rok (*Arlt a Arltová, 1997*). Komplexní členění **druhů ekonomických časových řad** je následující (*Hindls a kol., 2007*):

- dle rozhodného časového hlediska (intervalové a okamžikové),
- dle periodicity sledování hodnot (krátkodobé a dlouhodobé),
- dle druhu sledovaných ukazatelů (primární a sekundární),
- dle způsobu vyjádření údajů (časové řady naturálních ukazatelů a peněžních ukazatelů).

Z hlediska reálných časových řad ekonomických ukazatelů Bosny a Hercegoviny je nutné poznamenat, že časové vnímání je dle autora diplomové práce nejzásadnějším hlediskem, přičemž se následně při uvažované zemi jedná o právě dlouhodobé časové řady.

Konkrétní časovou řadu pak lze **dekomponovat** na (Hindls a kol., 2007):

- trendovou složku (T_t),
- sezónní složku (S_t),
- cyklickou složku (C_t),
- náhodnou složku (ε_t).

Trendová složka vyjadřuje tendenci dlouhodobého vývoje hodnot daného ukazatele v čase, přičemž trend může být rostoucí, klesající nebo konstantní. **Sezónní složka** představuje pravidelně se opakující odchylku od trendové složky, jenž se vyskytuje u časových řad údajů s periodicitou kratší než jeden rok nebo rovnou jednomu roku. **Cyklická složka** je někdy označována za fluktuaci okolo trendu, když se střídají fáze růstu s fázemi poklesu. **Náhodnou složkou** se pak rozumí taková veličina, kterou nelze popsat žádnou funkcí v čase, neboli se jedná o složku, která zbývá po vyloučení trendové, sezónní a cyklické složky. Tvar rozkladu časové řady pak může být **aditivní** nebo **multiplikativní**. Aditivní dekompozice předpokládá uvažování o jednotlivých složkách v absolutních hodnotách a měrných jednotkách původní časové řady, přičemž ji lze zapsat takto (Hindls a kol., 2007):

$$y_t = T_t + S_t + C_t + \varepsilon_t = Y_t + \varepsilon_t, \quad (4.1)$$

kde Y_t = teoretická složka ($T_t + S_t + C_t$), t = čas. Multiplikativní dekompozici lze vyjádřit následovně (Hindls a kol., 2007):

$$y_t = T_t * S_t * C_t * \varepsilon_t, \quad (4.2)$$

kde y_t = časová řada. Tento typ dekompozice předpokládá, že pouze trendová složka časové řady je vyjádřena v jednotkách původní časové řady, přičemž ostatní složky jsou v relativních hodnotách (Štědroň a kol., 2012). V kontextu reálného prognózování se definují jednotlivé míry přesnosti prognóz neboli **ztrátové funkce** (Lost Functions), které se rozlišují na **střední chybu odhadu** (ME), **střední čtvercovou chybu odhadu** (MSE), respektive RMSE, **střední absolutní chybu odhadu** (MAE) nebo **střední absolutní procentní chybu odhadu** (MAPE). Existuje T skutečných hodnot řady y_t a prognóz $\hat{y}_t$ ($t - 1$) určených v čase ($t - 1$) na čas t pro $t = 2, \dots, T$. Chyba prognózy je v níže uvedeném reálném případě založena na rozdílu mezi skutečnou hodnotou časové řady a modelovanou hodnotou ukazatele Y v čase t a označuje se $e_t = y_t - \hat{y}_t$ ($t - 1$), pro $t = 2, 3, \dots, T$.

Matematický zápis ME je následující (*Vincúr a kol., 2007*):

$$ME = \frac{1}{T-1} \sum_{t=2}^T (y_t - \hat{y}_t(t-1)) = \frac{1}{T-1} \sum_{t=2}^T e_t, \quad (4.3)$$

přičemž je jedná o míru zkreslení. Pokud je kladná, model podhodnocuje skutečnost (a naopak). Zápis kritéria MSE je následující (*Vincúr a kol., 2007*):

$$MSE = \frac{1}{T-1} \sum_{t=2}^T (y_t - \hat{y}_t(t-1))^2 = \frac{1}{T-1} \sum_{t=2}^T \sum_{t=2}^T e_t^2, \quad (4.4)$$

přičemž se využívá k porovnávání prognostických technik, kdy za nejvhodnější se považuje ta technika, jenž disponuje nejnižší hodnotou MSE. Standardní odchylkou chyb prognóz je následně druhá odmocnina z MSE³⁸. Kritérium MAE se dle matematické logiky zapisuje takto (*Vincúr a kol., 2007*):

$$MAE = \frac{1}{T-1} \sum_{t=2}^T |y_t - \hat{y}_t(t-1)| = \frac{1}{T-1} \sum_{t=2}^T |e_t|, \quad (4.5)$$

přičemž vyjadřuje odchylku skutečných hodnot od modelovaných hodnot v jednotkách ukazatele časové řady. Matematický zápis kritéria MAPE je pak následující (*Vincúr a kol., 2007*):

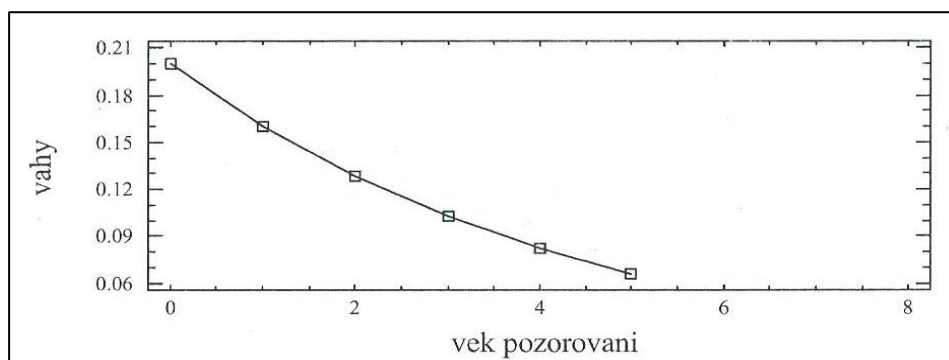
$$MAPE = \frac{1}{T-1} \sum_{t=2}^T \frac{|y_t - \hat{y}_t(t-1)|}{y_t} * 100 = \frac{1}{T-1} \sum_{t=2}^T \frac{|e_t|}{y_t} * 100, \quad (4.6)$$

přičemž vyjadřuje v procentech průměrnou chybu prognóz v porovnání se skutečnými hodnotami na úseku prognózování $t = 2, \dots, T$. Tato míra přesnosti ovšem není vhodným nástrojem pro výběr prognostické metody v případě nízkých hodnot časové řady, neboť pak dělení chyb prognóz těmito hodnotami ovlivní velikost MAPE. V závislosti na zkoumaný ukazatel HDP Bosny a Hercegoviny a vybraných zemí jsou následně využity dvě metody exponenciálního vyrovnávání a to *jednoduchého (sezónního) exponenciálního vyrovnávání* a *Wintersova (multiplikativního) exponenciálního vyrovnávání*. **Modely exponenciálního vyrovnávání** přiřazují jednotlivým hodnotám v ekonomické časové řadě jiné váhy, přičemž starší údaj má nižší váhu než nová hodnota (viz **Graf 4.8**).

---

³⁸ Druhé odmocnině kritéria MSE se rovná RMSE (*Martin, Hurn a Harris, 2013*).

Graf 4.8 Váhy pozorování

Pramen: Vincúr a kol., 2007; vlastní úprava

Daný systém těchto jednotlivých vah je tvořen pomocí **vyrovnávacích konstant**, jež mohou nabývat hodnot z uzavřeného intervalu $<0;1>$, a kde se zároveň vybírá taková konstanta minimalizující zvolenou chybu odhadu (Krištof, 2006).

Podstatou *jednoduchého (sezónního) exponenciálního vyrovnávání* je definovat prognózu jako exponenciální průměr, přičemž tuto metodu lze aplikovat na ekonomické časové řady bez trendu a pro sezónní efekt, neboť se jejich úroveň mění v čase skokem. Vzhledem ke skutečnosti, že sezónní výkyvy mají pravidelný charakter, lze je rovněž prognózovat a to s ohledem na tuto práci dle *Wintersova (multiplikativního) exponenciálního vyrovnávání*. Pro časové řady s multiplikativní sezónností se získají odhady jednotlivých složek, tzn. úrovně, směrnice trendu a sezónní složky v každém časovém okamžiku t (Vincúr a kol., 2007). Tento typ exponenciálního vyrovnávání má své opodstatnění v případě, kdy ekonomická časová řada obsahuje **sezónní kolísání** (Krištof, 2006). Při determinaci hospodářského potenciálu, respektive při projekci vývoje obyvatelstva je využita metoda *tlumeného trendu*. Krištof (2006, s. 25) tedy následně uvádí, že: „*Dalším případem exponenciálního vyrovnávání je model exponenciálního vyrovnávání s tlumeným trendem (damped trend exponential smoothing). Tento model představuje zdokonalení adaptivních modelů pro neperiodické časové řady. Tlumení trendu představuje určitou redukci trendových hodnot ve vztahu k horizontu předpovědi. Tato redukce je realizována pomocí speciální vyrovnávací konstanty nabývajících hodnot z intervalu $<0;1>$. Model je také tvořen úrovnovou vyrovnávací konstantou alfa a trendovou vyrovnávací konstantou beta.*“ Jednotlivé vyrovnávací konstanty lze pozorovat v tabulkách reflektující parametry daného exponenciálního vyrovnávání, přičemž v případě prognózy vývoje populace Bosny a Hercegoviny se konkrétně jedná o **Tab. 4.8**. Tyto uvedené teoretické aspekty

v kontextu prognózování hodnot ekonomických časových řad jsou aplikovány na případ reálné ekonomiky Bosny a Hercegoviny a dalších vybraných zemí, přičemž cílem je v první řadě **vymezení hospodářského potenciálu** (z pohledu výrobního faktoru práce) vybraných zemí jak v průběhu válečného konfliktu, tak v současnosti a budoucnosti. Účelem dané ekonometrické prognózy budoucího vývoje HDP je posléze určení, zda růst/pokles reálného HDP dané země je hospodářskou expanzí/recesí či hospodářským růstem v návaznosti na vývoj obyvatelstva. Vzhledem k termínu **prognóza** (předpověď, projekce či predikce) je nutné uvést, že se dle *Hančlové (2012, s. 46)* jedná o: „*Odhad hodnot zpravidla budoucích na základě znalosti minulých nebo přítomných hodnot.*“ **Výsledkem podkapitoly** je představení základních teoretických poznatků ekonometrie, jež jsou dále využity při konkrétní reálné kvantifikaci daných ukazatelů (zejména jednotlivé prognostické metody exponenciálního vyrovnávání).

4.2.2. *Determinace prognóz vývoje hospodářského potenciálu*

V prostředí této části je uvažováno vymezení hospodářského potenciálu Bosny a Hercegoviny, Chorvatska a Srbska, jakožto hlavních aktérů válečného konfliktu v prvně jmenované zemi. Hlavním předmětem zájmu je ovšem Bosna a Hercegovina, přičemž k vytvoření modelového hospodářského potenciálu je využita změna počtu obyvatel a metoda *tlumeného trendu* k projekci jejich početního stavu. Jednotlivá kritéria jsou uvedena jen v případě Bosny a Hercegoviny, neboť k veškerým prognózám počtu obyvatel byla využita právě výše zmíněná metoda *tlumeného trendu*. Cílem je znázornění vlivu změny počtu obyvatel na potenciální produkt jednotlivých ekonomik za pomoci křivek LRAS a SRAS, přičemž jsou využita vstupní data z **příloh č. 2, č. 6. a č. 7.**

Tab. 4.6 Chyby odhadu metody exponenciálního vyrovnávání (tlumený trend)

Fit Statistic	Mean
Stationary R-squared	0,776
R-squared	0,976
RMSE	47582,912
MAPE	0,748
MaxAPE	2,558
MAE	29013,025
MaxAE	100402,814
Normalized BIC	21,916

Pramen: SPSS 22; vlastní výpočty, 2015

Tab. 4.7 Statistika metody exponenciálního vyrovnávání (tlumený trend)

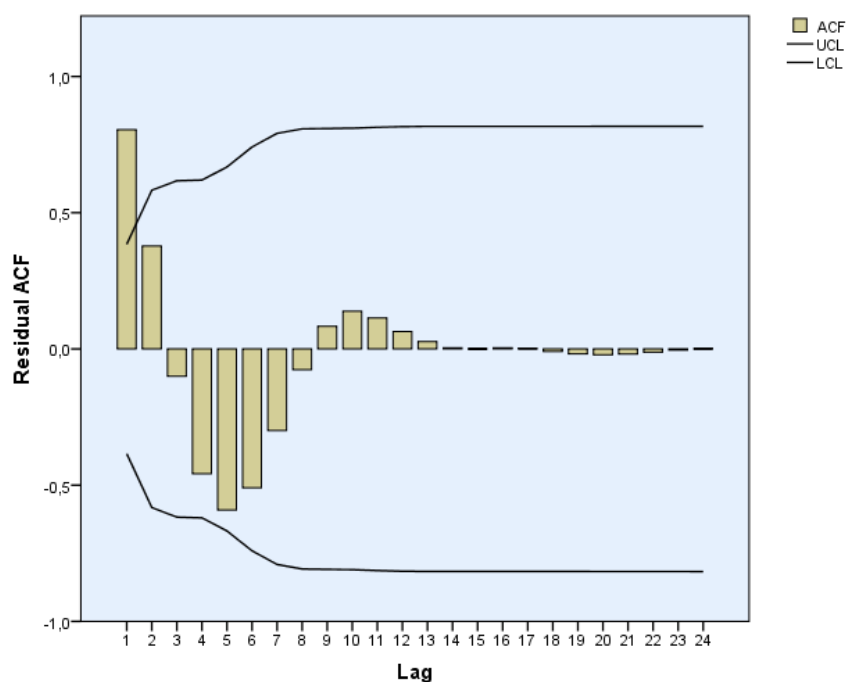
Model	Number of Predictors	Model Fit statistics	Ljung-Box Q(18)			Number of Outliers
		Stationary R-squared	Statistics	DF	Sig.	
Population	0	0,776	57,726	15	0,000	0

Pramen: SPSS 22; vlastní výpočty, 2015

Tab. 4.8 Parametry metody exponenciálního vyrovnávání (tlumený trend)

Model			Estimate	SE	t	Sig.
Population	No Transformation	Alpha (Level)	0,500	0,167	3,001	0,006
		Gamma (Trend)	1,000	0,400	2,499	0,019
		Phi (Trend damping factor)	0,900	0,144	6,257	0,000

Pramen: SPSS 22; vlastní výpočty, 2015

Graf 4.9 Autokorelační funkce reziduí metody exponenciálního vyrovnávání (tlumený trend)

Pramen: SPSS 22; vlastní výpočty, 2015

Z hlediska uvedených tabulek je vhodné věnovat zvýšenou pozornost právě **Tab. 4.6** reflektující již dříve teoreticky vymezené ztrátové funkce určující vhodnost použití dané metody, i když při prognóze vývoje populace neexistuje srovnání z důvodu využití pouze jedné metody exponenciálního vyrovnávání. Výše uvedený **Graf 4.9** reflektuje

výsledek **výběrové autokorelační funkce** (ACF), jenž vyjadřuje skutečnost, zda jsou rezidua³⁹ korelovaná či nikoli. V případě, že hodnoty ACF nepřekračují meze 95 % intervalů spolehlivosti, lze předpokládat, že rezidua mají charakter tzv. bílého šumu, neboli časová řada obsahuje rovnoměrný podíl frekvenčních složek všech vlnových délek. Arlt a Arltová (1997, s. 35) tuto skutečnost potvrzují následovně: „*Pokud hodnoty výběrové ACF nepřekračují meze 95 % intervalů spolehlivosti, je možné předpokládat, že rezidua mají charakter bílého šumu.*“ Bílý šum poté dle Hančlové (2012, s. 145) vyjadřuje: „*Časovou řadu navzájem nekorelovaných veličin s nulovou střední hodnotou a konstantním kladným rozptylem.*“ Na základě těchto tezí vyplývá, že rezidua v tomto případě nemají charakter tzv. bílého šumu. Jak je již uvedeno na základě vstupních dat, jež jsou uvedena v **přílohách č. 2, č. 6 a č. 7** je dle softwaru SPSS 22 vytvořena projekce vývoje obyvatelstva Bosny a Hercegoviny, respektive Chorvatska a Srbska v horizontu do roku 2017, přičemž k determinaci změn hospodářského potenciálu těchto zemí je využita časová řada, respektive její hodnoty již od roku 1991.

4.2.3. Analýza výsledků prognóz vývoje hospodářského potenciálu

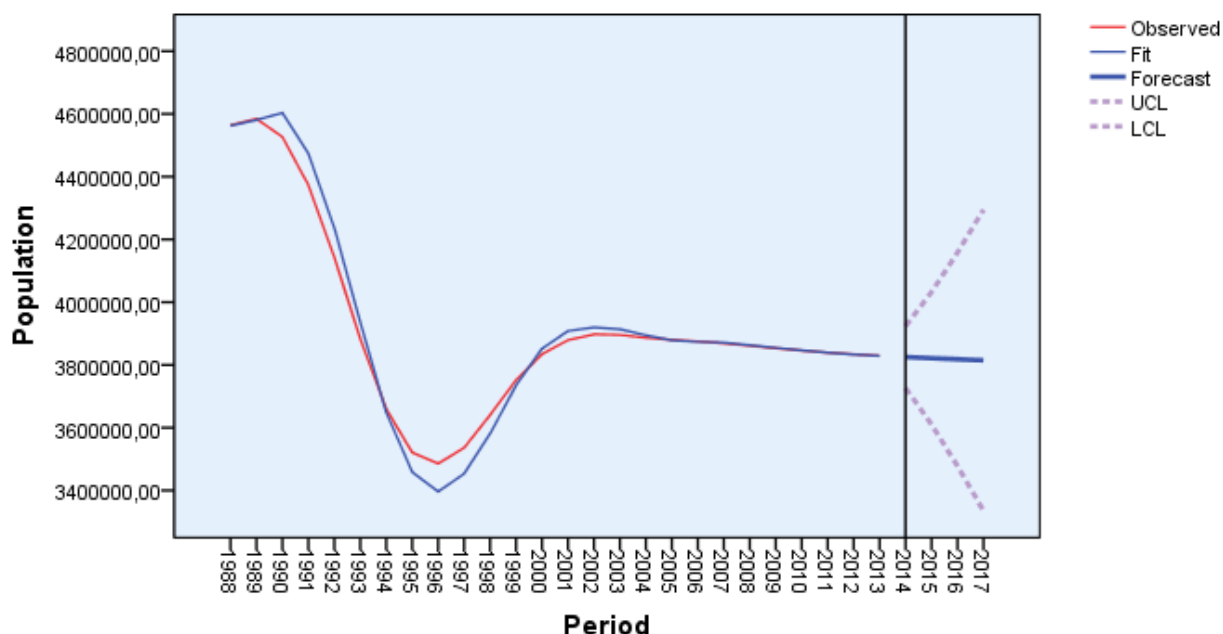
Při použití vstupních dat (vývoj počtu obyvatel) a metody *tlumeného trendu* je v **Grafu 4.10** vytvořena časová řada přiřazující každému roku konkrétní reálný počet obyvatel Bosny a Hercegoviny, respektive je generována prognóza⁴⁰ jejich počtu do roku 2017, přičemž stanovení daného horizontu nepodléhá hlubší logické úvaze a je definováno na základě uvážení autora diplomové práce. Předmětem zájmu je pak výchozí rok 1991, jenž je zásadní k následné determinaci hospodářského potenciálu. Od roku 1992 lze pozorovat pokles počtu obyvatel Bosny a Hercegoviny a to až do roku 1996, přičemž tento jev je dopadem válečného konfliktu (počet mrtvých a zvýšení počtu migrujících osob). V horizontu let 1997 až 2003 pak lze objektivně kvantifikovat zvýšení počtu obyvatel této země (repatriace uprchlíků a další faktory). Od roku 2004 až do predikovaného roku 2017 je možné hovořit o opětovném snižování počtu obyvatel Bosny a Hercegoviny.

---

³⁹ Vyjadřují rozdíl mezi pozorovanou (naměřenou) hodnotou a hodnotou, která je vypočtena dle příslušného ekonometrického modelu (Budíková, Králová a Maroš, 2010).

⁴⁰ Termín *forecast* vyjadřuje predikované hodnoty, UCL a LCL pak určují regulační (horní a dolní) meze intervalu, ve kterém se s 95% pravděpodobností vyskytují prognózované hodnoty.

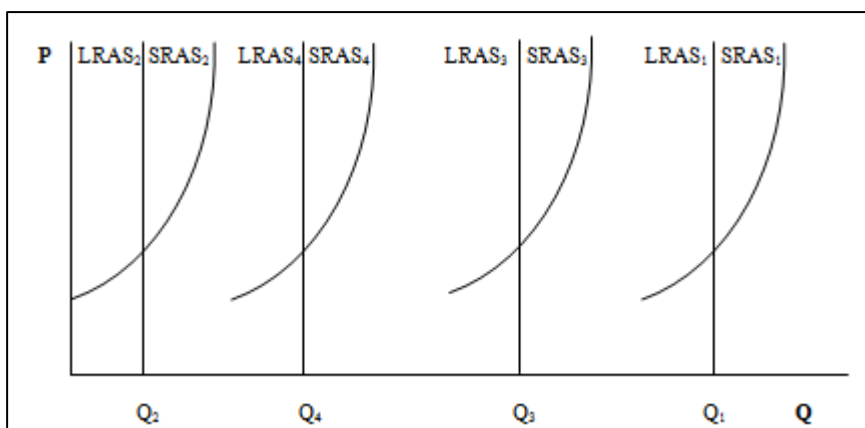
Graf 4.10 Prognóza vývoje populace Bosny a Hercegoviny dle metody exponenciálního vyrovnávání (tlumený trend)

Pramen: SPSS 22; vlastní výpočty, 2015

Uvedená charakteristika **Grafu 4.10** je následně aplikována na křivky LRAS a SRAS reflektující modelové změny hospodářského potenciálu Bosny a Hercegoviny, přičemž výchozí rok 1991 je v grafu označen symbolem Q_1 , tzn. je výchozím potenciálním produktem této země.

Graf 4.11 Změna hospodářského potenciálu Bosny a Hercegoviny 1991 - 2017

Pramen: Jurečka a kol., 2013a; vlastní zpracování

Výchozí potenciální produkt bosenské ekonomiky (rok 1991) je označen symbolem Q_1 . V důsledku válečného konfliktu, a jak je uvedeno v rámci 3. kapitoly, se snížil počet populace vlivem přímých obětí konfliktu a migrujících osob, přičemž tato skutečnost je

zachycena posunem z Q_1 na Q_2 (snížení potenciálního produktu). Od roku 1997 do roku 2003 se počet obyvatel zvýšil, tzn., zvýšil se i potenciál ekonomiky, a proto je tato situace znázorněna posunem z Q_2 na Q_3 . V horizontu let 2004 až 2017 lze za použití prognostických metod evidovat snižování počtu obyvatel této země, jenž je zachyceno posunem z Q_3 na Q_4 . **Tato část diplomová práce hodnotí** potenciál dané ekonomiky z pohledu výrobního faktoru práce⁴¹, tzn., že i v případě jeho snižování se může jednat o hospodářskou expanzi. Tento jev je dán skutečností, že ekonomika může krátkodobě produkovat vyšší reálný produkt, než je produkt potenciální. Rovněž se může jednat o zvýšení produktivity práce a jiných faktorů (od těchto faktorů je abstrahováno), ovšem z hlediska snižování výrobního faktoru práce se jedná o snížení potenciálu ekonomiky Bosny a Hercegoviny. Na tomto základě je tedy definován další dopad válečného konfliktu, tzn. snížení potenciálního produktu bosenské ekonomiky v jeho průběhu, přičemž tento jev je patrný i v současné době a z hlediska prognózy bude trvat i nadále (z pohledu počtu výrobního faktoru práce).

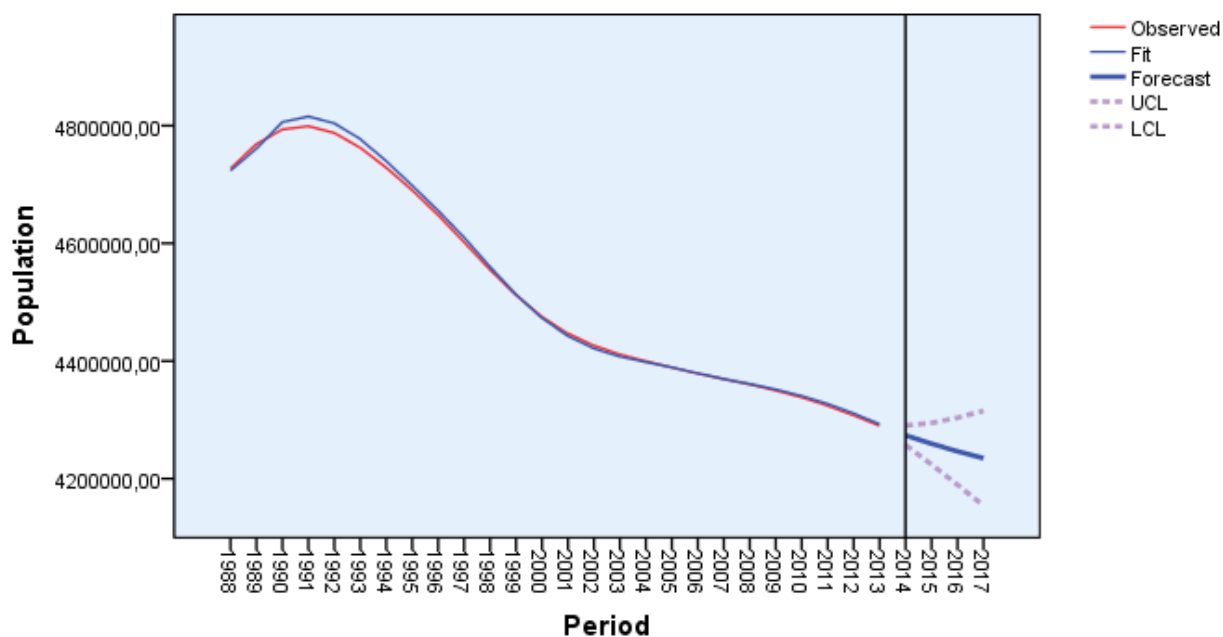
9. dopad= snížení potenciálního produktu Bosny a Hercegoviny v průběhu válečného konfliktu.

Z hlediska komparace s dalšími státy zapojenými do válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině je rovněž na **Grafu 4.12** a **Grafu 4.13** znázorněn vývoj počtu obyvatel Chorvatska, respektive Srbska s predikcí v horizontu do roku 2017. V případě Chorvatska lze od roku 1991 pozorovat neustálý pokles početního stavu obyvatelstva, přičemž v horizontu let 1994 až 2000 se jednalo o období s největším absolutním poklesem (meziroční pokles vždy přesáhl hodnotu 3000 obyvatel). V grafickém vyjádření by se jednalo o posun křivek LRAS a SRAS na ose x směrem doleva, tzn., jednalo by se o snížení potenciálního produktu země z pohledu množství výrobního faktoru práce (např. z Q_1 na Q_2 jako v případě Bosny a Hercegoviny). Jistým námětem dalšího výzkumu je otázka, zda tento demografický pokles je důsledkem konfliktu v bývalé Jugoslávii nebo se jedná o koexistenci dalších faktorů.

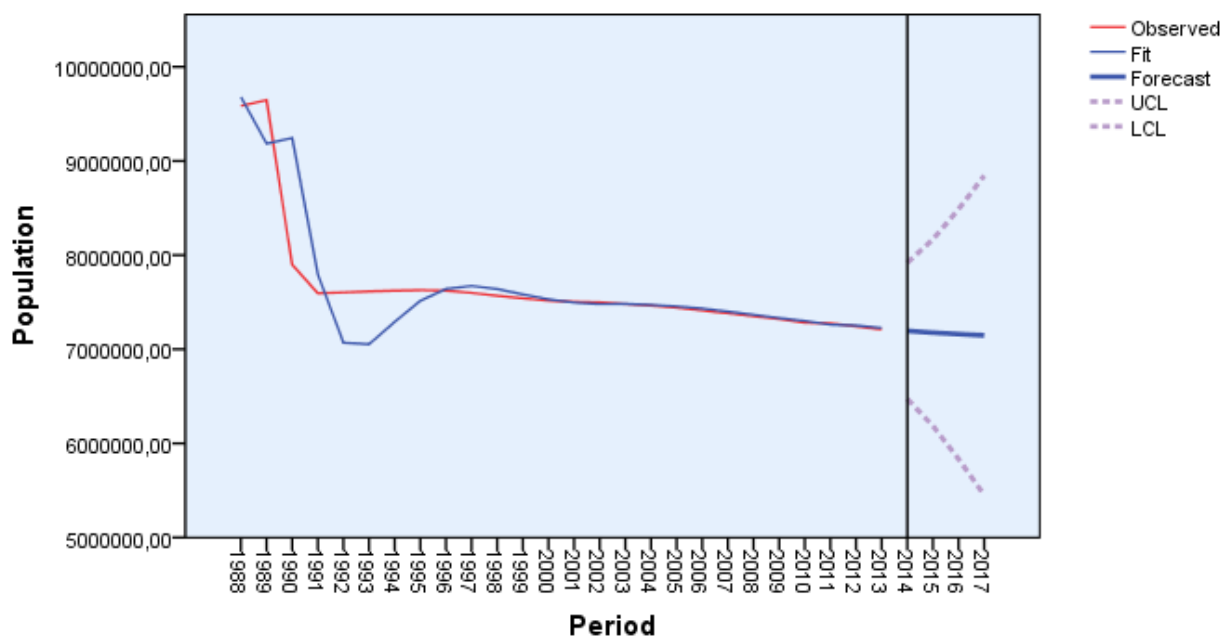
⁴¹ Respektive dle změn populace, neboť data vymezující počet ekonomicky aktivního obyvatelstva nejsou stále k dispozici.

Graf 4.12 Prognóza vývoje populace Chorvatska dle metody exponenciálního vyrovnávání (tlumený trend)

Pramen: SPSS 22; vlastní výpočty, 2015

Graf 4.13 Prognóza vývoje populace Srbska dle metody exponenciálního vyrovnávání (tlumený trend)

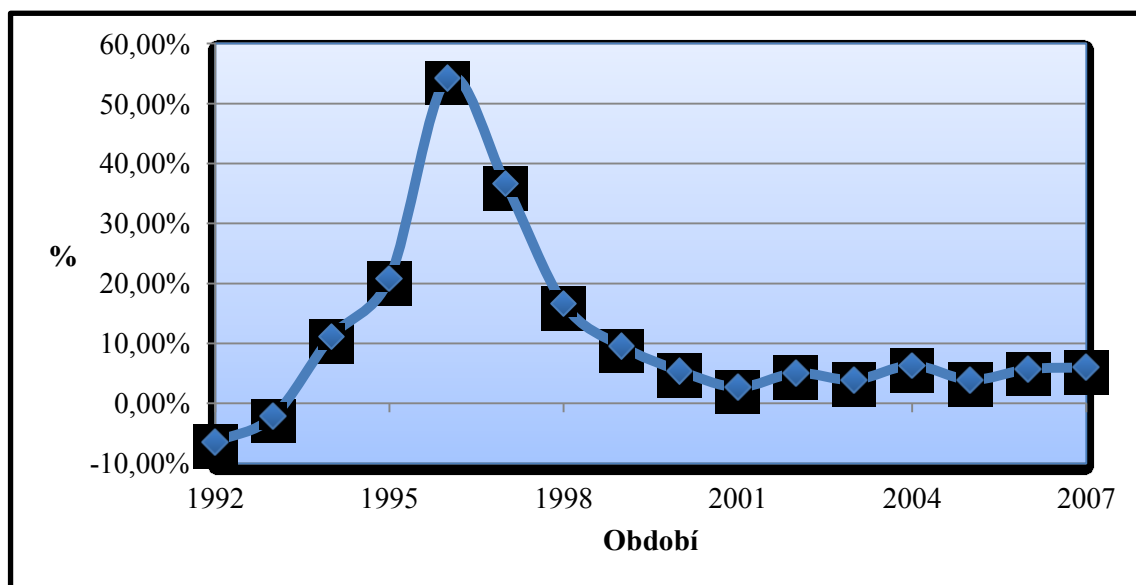

Pramen: SPSS 22; vlastní výpočty, 2015

V případě změn počtu populace Srbska znázorněných na **Grafu 4.13** je možné pozorovat pokles mezi lety 1990 a 1991, avšak v období let 1992 až 1996 lze zaznamenat mírný nárůst (v průběhu válečného konfliktu v bývalé Jugoslávii). Mezi lety 1997 až 2017 je

za pomoci prognostických metod evidován stabilní pokles počtu obyvatel Srbska. Souhrnně lze vyjádřit, že v období trvání válečného konfliktu se zvyšoval potenciální produkt srbské ekonomiky, avšak od roku 1997 v kontextu snižování výrobního faktoru práce je možné si jej představit posunem křivek LRAS a SRAS doleva (snížení potenciálního produktu) obdobně jako v případě Bosny a Hercegoviny (např. z Q_1 na Q_2). **Závěrem lze poznamenat**, že u zemí Bosny a Hercegoviny a Chorvatska je možné v průběhu válečného konfliktu pozorovat pokles počtu populace, avšak u Srbska není tento trend v uvažovaném období patrný. Jistě zajímavou, avšak značně komplikovanou vědeckovýzkumnou prací by bylo stanovení (potvrzení/vyvrácení) hypotézy, zda válečný konflikt v bývalé Jugoslávii byl důsledkem zvýšení počtu obyvatel v Srbsku. Účelem následně uvedených **grafů 4.14, 4.15 a 4.16** je znázornění růstu či poklesu reálného HDP dané země, avšak je nutná determinace, zda se zároveň ve vymezeném období zvyšoval či snižoval potenciální produkt.

Graf 4.14 Míra růstu reálného HDP Bosny a Hercegoviny 1992 – 2007 (stálé ceny KM roku 2005; v %)

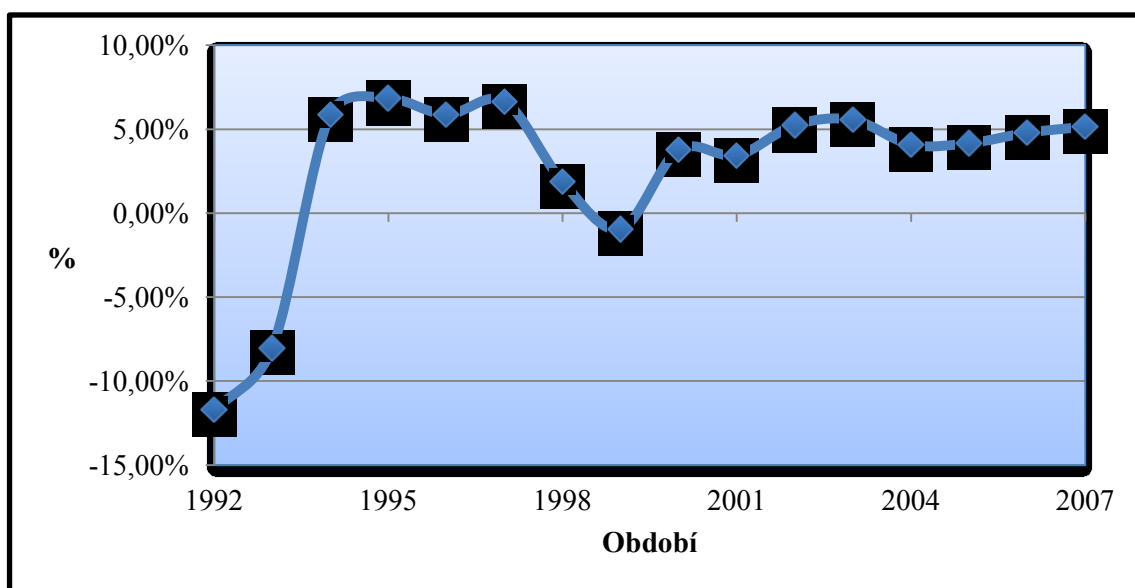

Pramen: UNSTATS, 2014; vlastní úprava a výpočet

Všechny uvedené případy ekonomik se vyznačují **nerovnoměrným vývojem** hodnot ukazatele reálného HDP bez jednoznačného trendu. V případě Bosny a Hercegoviny lze v období 1992 – 1993 hovořit o poklesu reálného HDP, přičemž s odkazem na vývoj počtu populace zároveň docházelo z pohledu počtu výrobního faktoru práce k poklesu potenciálního produktu. V období 1994 až 1996 je možné identifikovat růst reálného HDP, přičemž v tomto

období rovněž docházelo k poklesu výrobních faktorů, a tudíž lze identifikovat hospodářskou expanzi nad potenciální produkt ekonomiky. Právě od tohoto „vrcholu“ v roce 1996 je možné zaznamenat zpomalení růstu reálného HDP až do roku 2007, avšak ani v jednom případě nelze hovořit o hospodářské recesi. Válečný konflikt v Bosně a Hercegovině tedy do jisté míry způsobil skutečnost, že v rámci této země se jedná pouze o krátkodobý efekt „růstu“ a nikoli o dlouhodobou koncepci. Tyto aspekty ovšem souvisejí s předchozí determinací hospodářského potenciálu a nejsou tedy samostatně vymezeným dopadem tohoto konfliktu.

Graf 4.15 Míra růstu reálného HDP Chorvatska 1992 – 2007 (stálé ceny HRK roku 2005; v %)

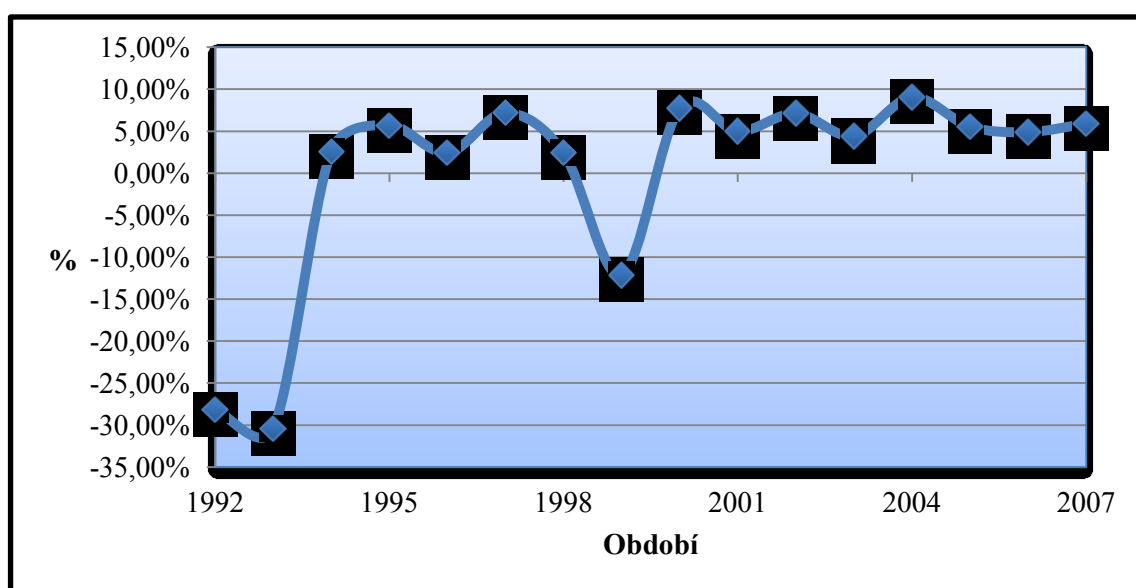

Pramen: UNSTATS, 2014; vlastní úprava a výpočet

V případě chorvatské ekonomiky lze rovněž hovořit o růstu reálného HDP od roku 1994, přičemž tento trend charakterizuje s výjimkou roku 1999, kdy došlo k poklesu reálného HDP v hodnotě „-0,94 %“ celou tuto ekonomickou časovou řadu. Po celé uvedené období docházelo k poklesu počtu výrobního faktoru práce, tzn., že pokud je uvažováno o růstu reálného HDP, jedná se o hospodářskou expanzi nad potenciálním produktem chorvatské ekonomiky. S analogií vývoje míry růstu reálného HDP Bosny a Hercegoviny lze i v případě srbské ekonomiky identifikovat v letech 1992 a 1993 pokles reálného HDP, avšak od roku 1993 je zaznamenán s výjimkou roku 1999 jeho růst a to až do konce roku 2007. S odkazem na graf vývoje počtu srbského obyvatelstva je nutné podotknout, že od roku 1997 dochází ke snižování srbského potenciálu z hlediska počtu výrobního faktoru práce. **Je nutné opětovně podotknout**, že identifikované snížení či zvýšení hospodářského potenciálu je

uvažováno pouze v návaznosti na vývoj počtu výrobního faktoru práce, **respektive populace**, tzn., že výslednou pozici křivek LRAS a SRAS mohou ovlivňovat i další faktory, od nichž je pro účely této diplomové práce abstrahováno už jen kvůli omezenosti dat a nemožnosti zcela objektivního stanovení potenciálního produktu ekonomiky (nemožnost kvantifikace). Cílem je tedy znázornění hospodářské terminologie na reálné ekonomické časové řadě a především propojení počtu přímých obětí válečného konfliktu a hospodářské situace v jeho průběhu a po něm, nikoli přesná kvantifikace.

Graf 4.16 Míra růstu reálného HDP Srbska 1992 – 2007 (stálé ceny RSD roku 2005; v %)

Pramen: UNSTATS, 2014; vlastní úprava a výpočet

Závěrem této části lze z pohledu Bosny a Hercegoviny hovořit o snížení hospodářského potenciálu (potenciálního produktu) v průběhu válečného konfliktu, přičemž toto snížení je důsledkem nižšího počtu populace. Tento stav je rovněž důsledkem válečného konfliktu (přímé ztráty na životech a migrace obyvatelstva). V komparaci s ostatními zeměmi je možné i v případě Chorvatska identifikovat snížení potenciálního produktu, avšak u Srbska je z předchozí analýzy patrné, že se v době trvání válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině, respektive v bývalé Jugoslávii potenciální produkt v kontextu změn populace nesnížil. V případě Bosny a Hercegoviny je možné potvrdit tezi o existenci hospodářských dopadů válečného konfliktu, neboť se v jeho důsledku snížil počet výrobního faktoru práce, tzn., snížil se potenciál bosenské ekonomiky. Zároveň je možné potvrdit tezi o propojenosti hospodářské a společenské oblasti,

neboť se v důsledku válečných obětí proměnila pozice křivek LRAS a SRAS, tzn., změnil se hospodářský potenciál této země. **Výsledkem této podkapitoly** je determinace změn hospodářského potenciálu Bosny a Hercegoviny a potvrzení dalšího hospodářského dopadu v téže souvislosti, přičemž jsou předmětem zájmu i země Chorvatska a Srbska. Výsledkem je rovněž determinace hospodářské expanze/recese a růstu v součinnosti s využitím údajů o potenciálním produktu uvedených zemí a teoretického základu 2. kapitoly. Následná část diplomové práce je zaměřena na definování prognózy budoucího vývoje HDP jak Bosny a Hercegoviny, tak dalších ve válečném konfliktu v této zemi zapojených zemí, tzn. Chorvatska a Srbska. Účelem prognózy je nastínění aktuální hospodářské situace vybraných zemí a rovněž porovnání jednotlivých prognózovaných hodnot HDP s hodnotami v období válečného konfliktu, přičemž je analyzován stav hospodářské expanze/recese či hospodářského růstu, neboť potenciál daných zemí je již vymezen v této části diplomové práce.

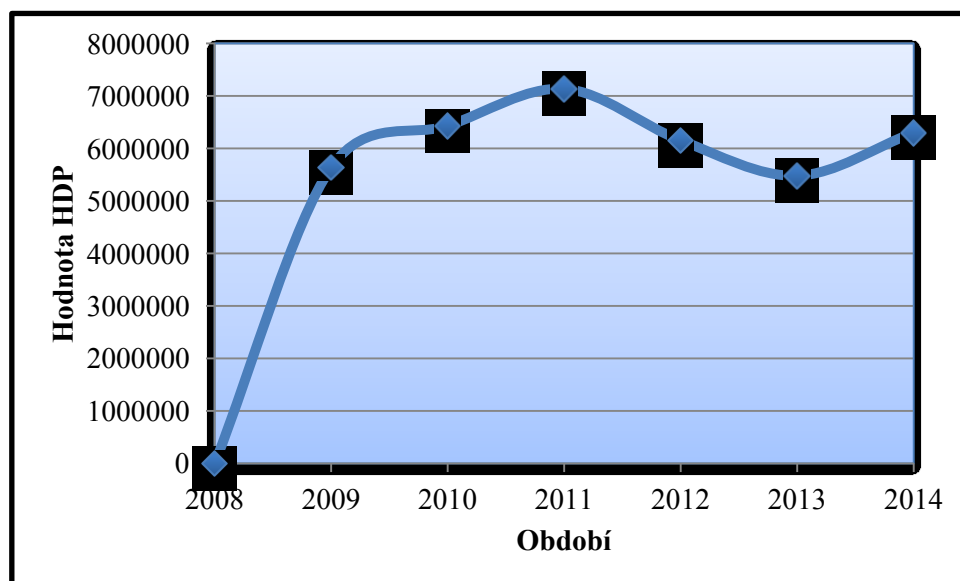
4.2.4. Determinace prognóz vývoje HDP

Za účelem determinace, respektive prognózování makroekonomického ukazatele HDP Bosny a Hercegoviny, Chorvatska a Srbska je nejdříve nutné vymezení vstupních dat k této modelaci. V rámci výpočtů jsou využita data z **grafů 4.17, 4.20, 4.21 a příloh č. 3, č. 4 a č. 5**, tzn. úrovní čtvrtletního HDP (v absolutní hodnotě) těchto zemí. Data od roku 2008 jsou zvolena z důvodu dostupnosti čtvrtletního ukazatele HDP Bosny a Hercegoviny právě od tohoto roku, přičemž daná logika je dodržena u všech uvažovaných zemí. Je vhodné poznamenat, že s ohledem na tyto skutečnosti jsou předchozí ekonomické časové řady s ukazateli měr růstu reálného HDP vybraných zemí ukončeny právě rokem 2007, aby bylo dosaženo logické návaznosti. V rámci těchto prognóz je rovněž posléze provedena komparace s prognózami měr růstu reálného HDP⁴² vybraných zemí dle WB, přičemž je využit horizont let 2012 až 2017.

---

⁴² V kontextu reálného HDP je nutné doplnit jeho definici, neboť prozatím nebyla hlavním předmětem zájmu (pouze HDP v obecné rovině). Reálný HDP měří výstup daného období v cenách zvoleného bazického či základního roku, přesněji se jedná o tzv. stálé ceny. Nominální HDP pak měří výstup ekonomiky daného období v cenách období, kdy byl tento výstup vytvořen (*Kadeřábková a Žďárek, 2007*).

Graf 4.17 Vstupní data k determinaci prognózy vývoje HDP Bosny a Hercegoviny 2008 – 2014 (stálé ceny roku 2010; v tis. KM)

Pramen: BHAS, 2015; vlastní úprava

V první fázi je vytvořena predikce vývoje HDP Bosny a Hercegoviny za použití dvou metod exponenciálního vyrovnávání, neboť zvolení dané metody není v důsledku chyb odhadu jednoznačné. S přihlédnutím k nejnovějším dostupným údajům ukazatele čtvrtletního HDP Bosny a Hercegoviny, tzn. 3. čtvrtletí 2014, je uvažována predikce k 4. čtvrtletí roku 2017. V první fázi je prognóza kvantitativně vyjádřena dle *jednoduchého (sezónního) exponenciálního vyrovnávání* a prostřednictvím softwaru SPSS 22, přičemž je vygenerována charakteristika a míry přesnosti prognózy, jež jsou uvedeny v tabulkách 4.9, 4.10 a 4.11.

Tab. 4.9 Chyby odhadu metody jednoduchého (sezónního) exponenciálního vyrovnávání

Fit Statistic	Mean
Stationary R-squared	0,351
R-squared	0,975
RMSE	82983,014
MAPE	1,039
MaxAPE	2,874
MAE	63840,671
MaxAE	163694,870
Normalized BIC	22,897

Pramen: SPSS 22; vlastní výpočty, 2015

Tab. 4.10 Statistika jednoduchého (sezónního) exponenciálního vyrovnávání

Model	Number of Predictors	Model Fit statistics	Ljung-Box Q(18)			Number of Outliers
		Stationary R-squared	Statistics	DF	Sig.	
GDP – Model 1	0	0,351	21,086	16	0,175	0

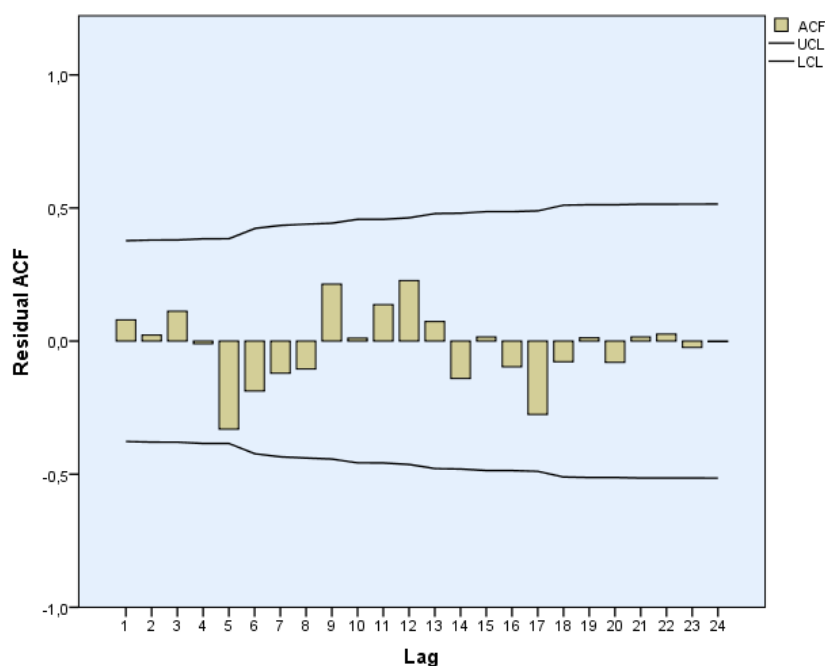
Pramen: SPSS 22; vlastní výpočty, 2015

Tab. 4.11 Parametry jednoduchého (sezónního) exponenciálního vyrovnávání

Model			Estimate	SE	t	Sig.
GDP-Model 1	No Transformation	Alpha (Level)	0,500	0,167	3,001	0,006
		Delta (Season)	1,000	0,400	2,499	0,019

Pramen: SPSS 22; vlastní výpočty, 2015

Ústřední pozornost je věnována **Tab. 4.9**, která souhrnně uvádí kvantifikaci chyb odhadu metody *jednoduchého (sezónního) exponenciálního vyrovnávání*. Na základě těchto chyb odhadu je pak vybrána vhodnější prognóza HDP zkoumané země, respektive typ metody exponenciálního vyrovnávání. V tomto případě je ovšem nutné uvést, že oba soubory chyb odhadu dvou použitých metod preferují každý jinou variantu řešení, a proto je výsledná prognóza budoucího vývoje HDP Bosny a Hercegoviny determinována oběma metodami. Význam jednotlivých kritérií úspěšnosti je uveden v podkapitole 4.2.1.

Graf 4.18 Autokorelační funkce reziduí metody jednoduchého (sezónního) exponenciálního vyrovnávání

Pramen: SPSS 22; vlastní výpočty, 2015

Na základě **Grafu 4.18** je patrné, že tato rezidua jsou prezentovány charakterem bílého šumu, neboť nepřekračují meze 95 % intervalů spolehlivosti. Tyto a výše uvedené aspekty jsou porovnány s výsledky jednotlivých kritérií v případě *Wintersova (multiplikativního) exponenciálního vyrovnávání*, jenž je rovněž generováno dle softwaru SPSS 22. V kontextu obdobné logiky jsou tedy vypočítána následující kritéria pro *Wintersovo (multiplikativní) exponenciální vyrovnávání* rovněž určující vhodnost modelu, respektive prognózy. Jednotlivé charakteristiky jsou prezentovány **Tab. 4.12**, **Tab. 4.13** a **Tab. 4.14**, přičemž kromě vyrovnávacích konstant „alpha“ a „delta“ (předchozí typ exponenciálního vyrovnávání) lze identifikovat vyrovnávací konstantu „gamma“, respektive parametr vyhlazování pro trend.

Tab. 4.12 Chyby odhadu Wintersova (multiplikativního) exponenciálního vyrovnávání

Fit Statistic	Mean
Stationary R-squared	0,291
R-squared	0,976
RMSE	83109,380
MAPE	0,925
MaxAPE	3,654
MAE	57317,411
MaxAE	202075,620
Normalized BIC	23,022

Pramen: SPSS 22; vlastní výpočty, 2015

Tab. 4.13 Statistika metody Wintersova (multiplikativního) exponenciálního vyrovnávání

Model	Number of Predictors	Model Fit statistics	Ljung-Box Q(18)			Number of Outliers
		Stationary R-squared	Statistics	DF	Sig.	
GDP-Model 2	0	0,291	21,740	15	0,115	0

Pramen: SPSS 22; vlastní výpočty, 2015

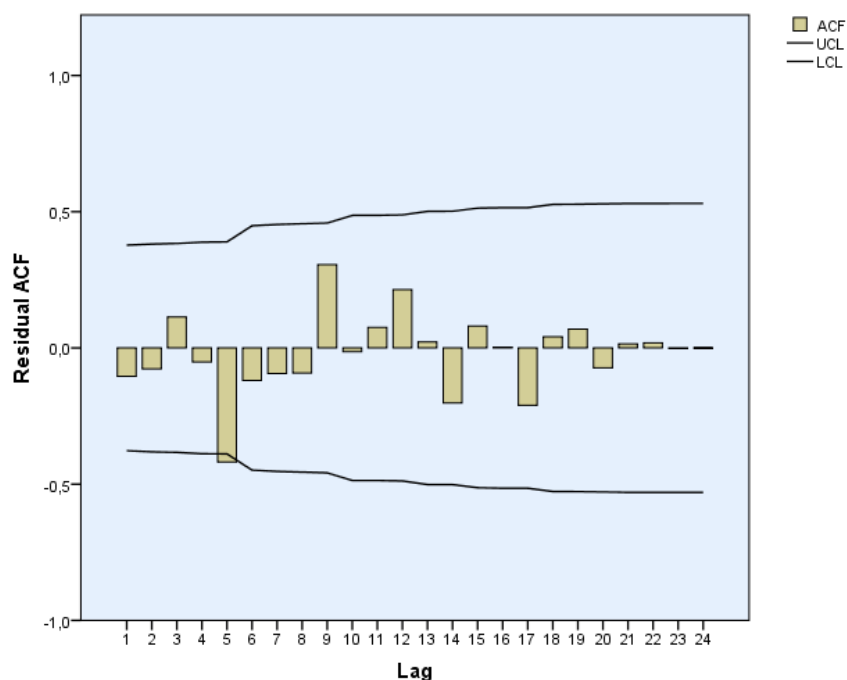
Tab. 4.14 Parametry Wintersova (multiplikativního) exponenciálního vyrovnávání

Model			Estimate	SE	t	Sig.
GDP-Model 2	No Transformation	Alpha (Level)	0,381	0,094	4,043	0,000
		Gamma (Trend)	1,000	0,435	2,300	0,030
		Delta (Season)	1,000	0,276	3,629	0,001

Pramen: SPSS 22; vlastní výpočty, 2015

Jednotlivé chyby odhadu, statistika, parametry a autokorelační funkce reziduí *Wintersova (multiplikativního) exponenciálního vyrovnávání* jsou vyjádřeny **Grafem 4.19** a zároveň jsou posledně vymezenými kritérii a charakteristikami prognóz dle SPSS 22, neboť země Chorvatska a Srbska a jejich vstupní data k determinaci a prognózované hodnoty zastávají doplňovací funkci při deskripci a zhodnocení hospodářské situace Bosny a Hercegoviny. Vstupní data k determinaci prognózy u těchto dvou doplňkových zemí jsou uvedena v **Grafu 4.20** a **Grafu 4.21**.

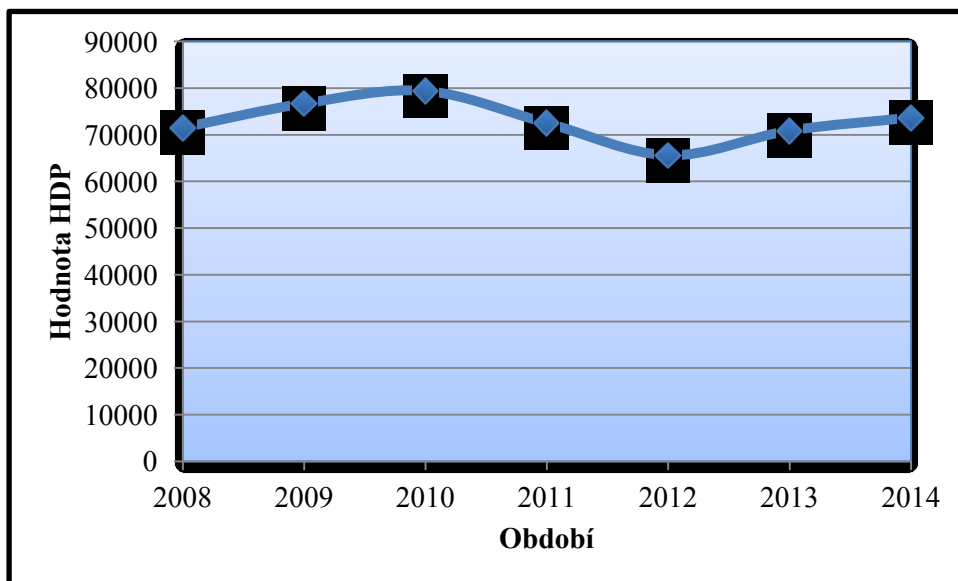
Graf 4.19 Autokorelační funkce reziduí metody Wintersova (multiplikativního) exponenciálního vyrovnávání

Pramen: SPSS 22; vlastní výpočty, 2015

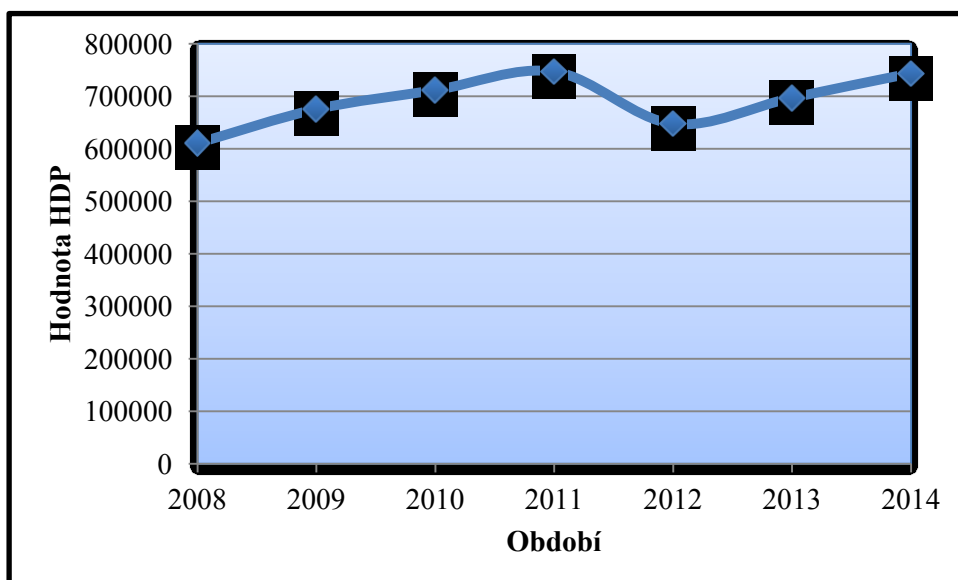
Výše uvedený **Graf 4.18** rovněž charakterizuje ACF, přičemž v tomto případě exponenciálního vyrovnávání nemají rezidua charakter bílého šumu, neboť překračují meze 95 % intervalů spolehlivosti.

Graf 4.20 Vstupní data k determinaci prognózy vývoje HDP Chorvatska 2008 – 2014 (stálé ceny roku 2005; v mil. HRK)

Pramen: EC. EUROPA, 2014b; vlastní úprava

Graf 4.21 Vstupní data k determinaci prognózy vývoje HDP Srbska 2008 – 2014 (stálé ceny roku 2010; v mil. RSD)

Pramen: WEBRZS, 2015; vlastní úprava

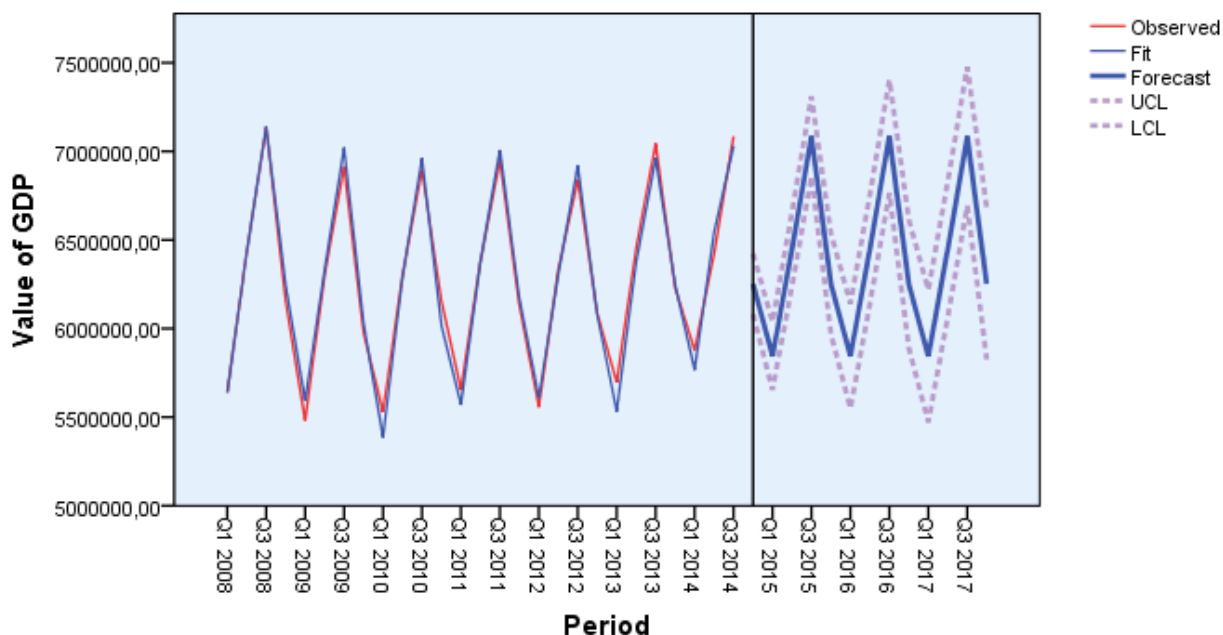
Veškerá vstupní data k determinaci prognózy vývoje HDP jsou uvedena v národní měně, ovšem jednotky zápisu těchto ukazatelů jsou odlišné. V případě Bosny a Hercegoviny se jedná o tisíce KM, avšak u zemí Chorvatska a Srbska jsou uvažovány miliony HRK,

respektive RSD. **Výsledkem této podkapitoly** je vymezení vstupních dat k realizaci konkrétních prognóz ukazatele HDP, přičemž jsou zároveň vymezena jednotlivá kritéria určující vhodnost použité metody (pouze v případě Bosny a Hercegoviny). Následující část je již konkrétně zaměřena na analýzu prognostickými metodami dosažených výsledků.

4.2.5. Analýza výsledků prognóz vývoje HDP

Na základě jednotlivých vypočtených měr přesností prognóz vývoje HDP Bosny a Hercegoviny nelze, jak je již zmíněno jednoznačně určit, která z aplikovaných metod vede k přesnějším prognózovaným hodnotám, neboť jednotlivé ztrátové funkce preferují různé modely. Zatímco *jednoduché (sezónní) exponenciální vyrovňávání* je preferováno mírou přesnosti RMSE, dle kritéria MAPE je vhodnější *Wintersovo (multiplikativní) exponenciální vyrovňávání*. **Výsledné prognózy úrovní hodnot čtvrtletního HDP** Bosny a Hercegoviny dvěma použitými metodami prognózování s horizontem do 4. čtvrtletí roku 2017 jsou vyjádřeny pomocí **grafů 4.22 a 4.23**, přičemž predikované hodnoty v absolutním vyjádření jsou rovněž pro doplnění a komplexnost práce uvedeny v **Tab. 4.15 a Tab. 4.16**.

Graf 4.22 Prognóza čtvrtletního HDP Bosny a Hercegoviny dle jednoduchého (sezónního) exponenciálního vyrovňávání (stálé ceny roku 2010; v tis. KM)

Pramen: SPSS 22; vlastní výpočty, 2015

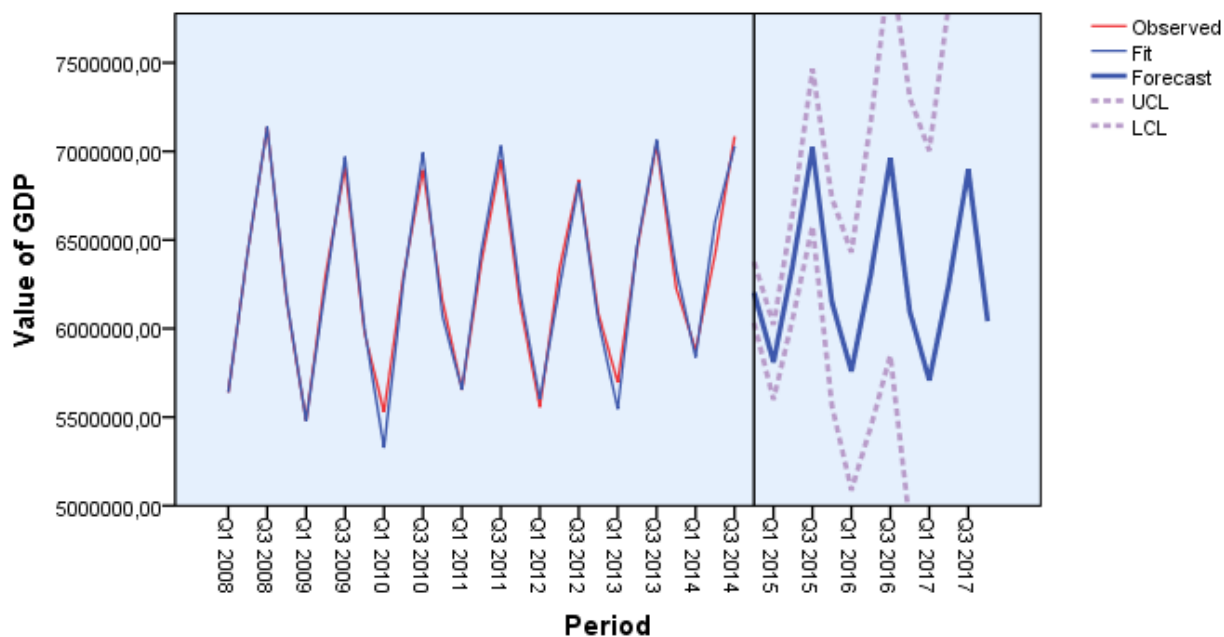
Tab. 4.15 Prognóza čtvrtletního HDP Bosny a Hercegoviny dle metody jednoduchého (sezónního) exponenciálního vyrovňování (stálé ceny roku 2010; v tis. KM)

Čtvrtletí	Hodnota HDP	Čtvrtletí	Hodnota HDP
Q4 2014	6 252 611,14	Q3 2016	7 084 550,98
Q1 2015	5 845 019,49	Q4 2016	6 252 611,14
Q2 2015	6 447 893,70	Q1 2017	5 845 019,49
Q3 2015	7 084 550,98	Q2 2017	6 447 893,70
Q4 2015	6 252 611,14	Q3 2017	7 084 550,98
Q1 2016	5 845 019,49	Q4 2017	6 252 611,14
Q2 2016	6 447 893,70		

Pramen: SPSS 22; vlastní výpočty, 2015

Jednotlivé predikované hodnoty vhodně znázorňují sezónní výkyvy ukazatele reálného HDP, ovšem k přesnější prezentaci jsou hodnoty přepočítány do měr růstu ročního reálného HDP v **Grafu 4.24**.

Graf 4.23 Prognóza čtvrtletního HDP Bosny a Hercegoviny dle metody Wintersova (multiplikativního) exponenciálního vyrovňování (stálé ceny roku 2010; v tis. KM)

Pramen: SPSS 22; vlastní výpočty, 2015

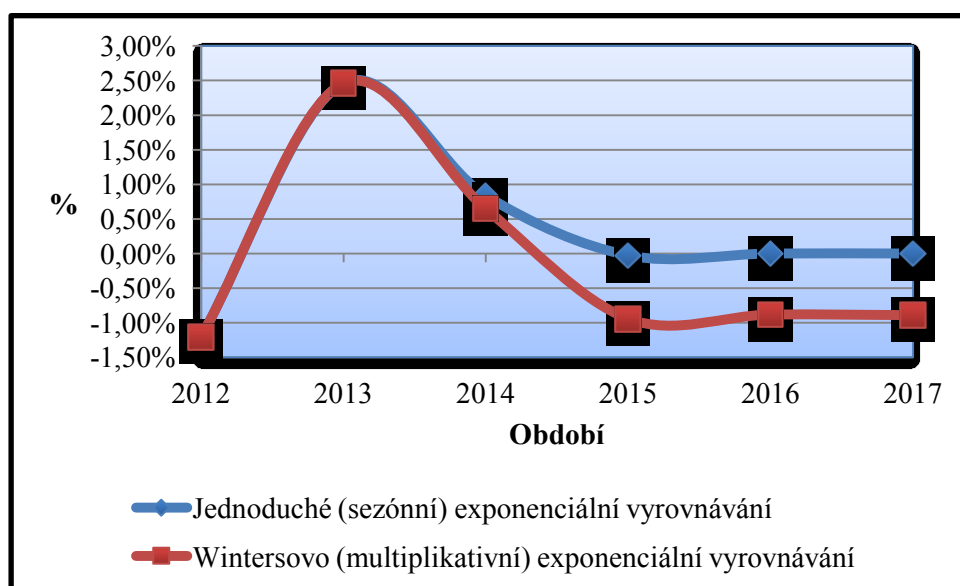
Tab. 4.16 Prognóza čtvrtletního HDP Bosny a Hercegoviny dle metody Wintersova (multiplikativního) exponenciálního vyrovňování (stálé ceny roku 2010; v tis. KM)

Čtvrtletí	Hodnota HDP	Čtvrtletí	Hodnota HDP
Q4 2014	6 204 854,41	Q3 2016	6 960 415,73
Q1 2015	5 810 381,38	Q4 2016	6 095 894,89
Q2 2015	6 364 699,04	Q1 2017	5 708 124,50
Q3 2015	7 022 483,15	Q2 2017	6 252 439,76
Q4 2015	6 150 374,65	Q3 2017	6 898 348,32
Q1 2016	5 759 252,94	Q4 2017	6 041 415,13
Q2 2016	6 308 569,40		

Pramen: SPSS 22; vlastní výpočty, 2015

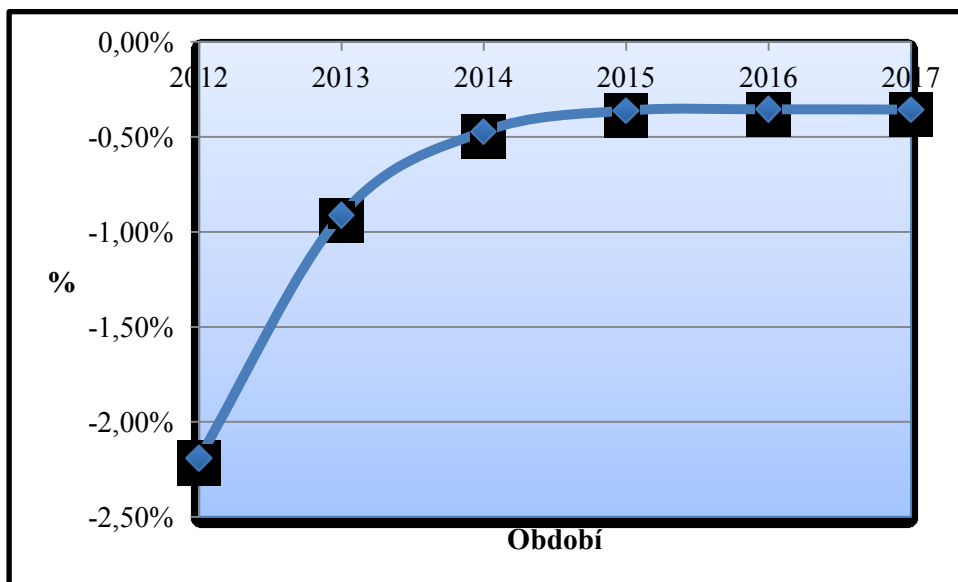
Analogicky jsou dané prognózované hodnoty čtvrtletního HDP dle *Wintersova (multiplikativního) exponenciálního vyrovňování* prezentovány graficky i tabulkově, přičemž tato metoda predikuje nižší hodnoty HDP pro všechna uvažovaná čtvrtletí než *jednoduché (sezónní) exponenciální vyrovňování* (křivky vývoje jsou téměř identické).

Graf 4.24 Míra růstu úrovně ročního HDP Bosny a Hercegoviny dle vybraných metod exponenciálního vyrovňování (stálé ceny roku 2010; v %)

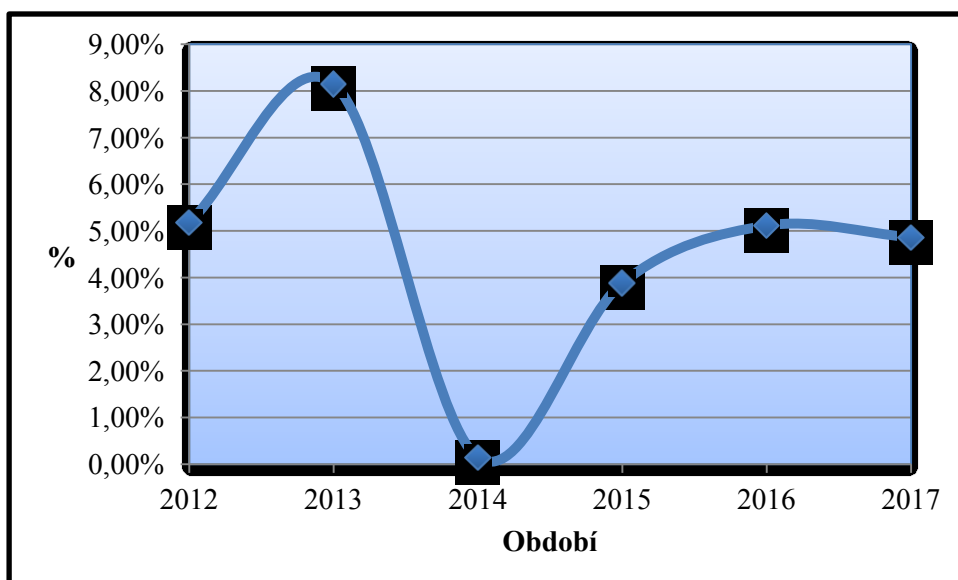
Pramen: SPSS 22; vlastní výpočty, 2015

Graf 4.25 Míra růstu úrovně ročního HDP Chorvatska dle metody Wintersova (multiplikativního) exponenciálního vyrovňování (stálé ceny roku 2005; v %)

Pramen: SPSS 22; vlastní výpočty, 2015

Graf 4.26 Míra růstu úrovně ročního HDP Srbska dle metody Wintersova (multiplikativního) exponenciálního vyrovňování (stálé ceny roku 2010; v %)

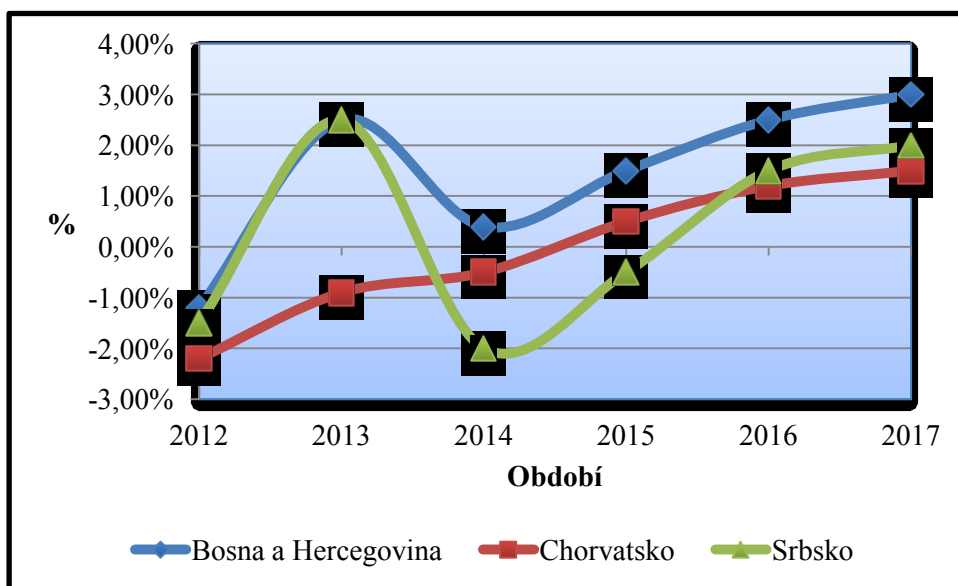

Pramen: SPSS 22; vlastní výpočty, 2015

Ke stanovení čtvrtletních hodnot HDP Chorvatska a Srbska je využito *Wintersovo* (multiplikativní) exponenciální vyrovňování, přičemž výsledné hodnoty jsou

rovněž přepočteny do jednotlivých ročních měr růstu (reálného) HDP a prezentovány **grafy 4.25 a 4.26**. Časová řada ke komparaci prognóz vývoje HDP dle autorových výpočtů s prognózami WB je stanovena od roku 2012 z toho důvodu, že tato instituce vytváří predikci pro vybrané země ve stálých cenách roku 2010 právě od roku 2012. Prognózované roční míry růstu reálného HDP dle WB jsou uvedeny v **Grafu 4.27**, přičemž je vhodné analyzovat autorovy (vlastní) a právě tyto oficiální hodnoty. V případě Bosny a Hercegoviny jsou jednotlivé samostatně vypočtené roční míry růstu reálného HDP v letech 2012, 2013 a 2014 téměř identické s údaji WB. Rozpor nastává v případě následných období, neboť dle vlastních výsledků mají míry růstu klesající tendenci (v případě obou metod exponenciálního vyrovnávání), avšak WB predikuje rostoucí trend. V kontextu chorvatské ekonomiky a vývoje roční míry růstu reálného HDP lze hovořit o souladu vlastní použité metody prognózování, respektive měr růstu s predikovanými mírami dle WB. V případě Srbska lze identifikovat shodu v případě tvaru křivky změny reálného HDP, avšak jistý nesoulad existuje v případě daných měr růstu.

Graf 4.27 Prognóza vývoje míry růstu HDP Bosny a Hercegoviny dle WB (stálé ceny roku 2010; v %)

Pramen: *WORLD BANK, 2015a*; vlastní zpracování

Závěrem této části lze zhodnotit vypočtená data následovně. V kontextu ekonomiky Bosny a Hercegoviny lze identifikovat, že se hodnoty měr růstu reálného HDP dle vlastní predikce budou pohybovat kolem hodnoty 0 %, přičemž dochází z hlediska počtu populace k poklesu potenciálního produktu. V případě této země existuje jistá analogie

mezi obdobím válečného konfliktu a současností/budoucností, neboť v letech 1992 – 1995 a rovněž v predikovaném období dochází ke snižování potenciálního produktu ekonomiky.

V kontextu současných a minulých ročních měr růstu reálného HDP lze identifikovat shodu v období 1992 – 1993 a 2015 – 2017 v případě Wintersova (multiplikativního) exponenciálního vyrovnávání, neboť je predikována hospodářská recese. U chorvatské ekonomiky je dle vlastní predikce odhadována hospodářská recese, přičemž míry růstu reálného HDP se budou pohybovat okolo hodnoty „-0,4 %“ v součinnosti s klesajícím potenciálem této ekonomiky. Mezi obdobím 1992 – 1993 a 2015 – 2017 je možné pozorovat analogii v souvislosti s hospodářskou recesí a snižováním hospodářského potenciálu. V případě Srbska je predikován růst reálného HDP okolo 5 %, přičemž tento jev lze označit za hospodářskou expanzi (snižující se potenciál ekonomiky z hlediska počtu výrobního faktoru práce/populace). Jistou analogii lze hledat pouze v případě let 1994 – 1995 a predikovaným obdobím a to v kontextu kladných ročních měr růstu reálného HDP.

Výsledkem této podkapitoly je zhodnocení převzatých a taktéž z vlastní strany vytvořených predikovaných hodnot vývoje reálného HDP vybraných zemí, přičemž v případě Bosny a Hercegoviny jsou využity dvě prognostické metody exponenciálního vyrovnávání a u zemí Chorvatska a Srbska pak právě jedna. Mimo jiné jsou kromě dané predikce nacházeny paralely mezi současným obdobím a obdobím válečného konfliktu, a kde je rovněž provedena komparace vlastních výpočtů s predikovanými hodnotami reálného HDP dle instituce WB, přičemž je důležité poznamenat, že se tyto ukazatele do značné míry shodují. Pravdivost ať už autorových nebo dle WB stanovených hodnot ovšem ukáže až budoucí vývoj. Tyto jednotlivé výpočty pak s náhledem do budoucnosti, respektive fakta týkající se změn hospodářského potenciálu Bosny a Hercegoviny tedy uzavírají celou diplomovou práci, naplňují hospodářskou stránku hlavního cíle diplomové práce (identifikace hospodářských příčin a dopadů válečného konfliktu) a ucelují tak komplexní povědomí o dříve vymezených společenských příčinách a dopadech válečného počínání v této zemi Západního Balkánu⁴³.

---

⁴³ Je vhodné podotknout, že je (termín) zapisován s velkým „Z“, neboť se jedná o oficiálně stanovený název teritoria. Skládá se z Albánie, Bosny a Hercegoviny, Černé Hory, Makedonie a Srbska (*Machková a kol., 2014*). Termín Západní Balkán byl EU poprvé představen v roce 1999 (*White, Lewis a Batt, 2013*).

4.3. *Shrnutí kapitoly*

Souhrnně lze tuto kapitolu a logiku posloupnosti jednotlivých částí, respektive **výsledky kapitoly** vysvětlit a určit takto. V první fázi jsou uvedena převzatá fakta týkající se jednotlivých hospodářských příčin vedoucích k odtržení se od jugoslávské federace, respektive vedoucích ke vzniku válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině v součinnosti s dříve uvedenými společenskými podněty. Na tuto část pak následně logicky navazují dopady hospodářské povahy a to kvůli tematickému zaměření 4. kapitoly. Autor ovšem vnímá diplomovou práci za sebevyjádření vlastních teoretických, ale i praktických znalostí, a tudíž není výčet jednotlivých ekonomických aspektů zcela ukončen, neboť jsou posléze aplikovány teoretické aspekty ekonometrické vědy, respektive prognostické metody na zkoumanou zemi Bosny a Hercegoviny a další strany uvažovaného válečného konfliktu.

Výzkumem charakteru vývoje jugoslávského a bosenského hospodářství jsou nalezeny příčiny, jejichž vznik lze datovat již k těsnému období po ukončení druhé světové války, kdy se Bosna a Hercegovina nacházela na jedné z nejzaostalejších příček z hlediska ekonomické úrovně v komparaci s jednotlivými jugoslávskými republikami. Tuto negativní hospodářskou stránku dále ovlivňovalo rostoucí zadlužení jugoslávské federace v součinnosti s požadavky MMF o navracení levných půjček, přičemž situaci dále podtrhávala otázka narůstajících nacionalistických tendencí s ohledem na politiku *Josipa Broze Tita*. Celkový výčet těchto nalezených příčin je uveden v podkapitole 4.2, rovněž jako uvažované hospodářské dopady, kterými se především rozumí změna (snížení) potenciálního produktu bosenské ekonomiky v souvislosti s uvažovaným faktorem počtu populace. Právě na základě determinace hospodářského potenciálu je ověřena platnost teze o propojenosti hospodářské a společenské oblasti, neboť právě výrobní faktor práce (lidské oběti válečného konfliktu) jsou uvažovaným prvkem měnícím pozici křivek LRAS a SRAS. Hospodářské dopady ovšem také souvisí zejména s rozpadem jugoslávského trhu (dopad na všechny tehdejší svazové republiky), nastavením hospodářského modelu ze strany mezinárodních protektorů působících v Bosně a Hercegovině, destrukcí infrastruktury, propadem výroby či závislosti na donátorských prostředcích.

Jaká je ovšem současná výkonnost bosenské ekonomiky? Odpověď na tuto otázku do značné míry závisí na charakteru, respektive výběru pojmání. Autor přihlíží k vlastní stanovené prognóze reálného HDP a uvádí, že z hlediska tohoto makroekonomického ukazatele nelze považovat Bosnu a Hercegovinu za „balkánského tygra“, neboť přepočtená roční míra růstu bude v následujících letech oscilovat kolem hodnoty 0 %. Z hlediska determinace hospodářského potenciálu lze rovněž hovořit o negativním stavu, neboť se dle prognózy vývoje populace bude nadále snižovat, tzn., že je zde objevena paralela mezi válečným a současným/budoucím obdobím. Do jisté míry by se ovšem mohla projevit snaha EU o revitalizaci této země, která je nastíněna ve 3. kapitole, ovšem tento fakt zůstává neznámou proměnnou.

Doporučení pro tvůrce mezinárodní bezpečnostní politiky, ale také pro politické představitele této země plyne především do oblasti revitalizace dopravní infrastruktury, která by do značné míry zvýšila přitažlivost regionu pro národní a nadnárodní společnosti. Dalším hlediskem je rostoucí míra vnějšího zadlužení, která by měla být co nejdříve zastavena, nebo alespoň částečně uvedena do konstantní podoby a taktéž je nutné zvrátit negativní aspekt dlouhodobé nezaměstnanosti. Řešení ovšem vyplývá právě z výše uvedené obnovy infrastruktury země, která by měla přinést zvýšení působnosti firem a vytváření nových pracovních příležitostí (*ceteris paribus* bude klesající populační trend pokračovat – migrace a nedostatečná repatriace). Tyto hospodářské aspekty je ovšem nutné vnímat ne jako doplňkový efekt válečného konfliktu, ale za sekundární oblast lidského bytí. Nejdůležitější upozornění a především doporučení ovšem směřuje do oblasti monitoringu a vyhodnocování etnické situace, neboť právě ta se stala nejzásadnějším podnětem válečného konfliktu. Tento aspekt totiž do jisté míry opětovně vyvstává do popředí zájmu v souvislosti s uskutečněnými volbami v roce 2014, kdy dosáhly úspěchu nacionalisticky orientované strany, a kterým předcházely události tzv. bosenského jara.

5. Závěr

V úvodu této diplomové práce je zmíněn citát *Martina Luthera Kinga*, jenž v minulosti vyvíjel aktivity k dosažení rasové či etnické rovnosti. Na základě jednotlivých kapitol této práce je ovšem nutné poznamenat, že myšlenka mírového etnického soužití neplatila v rámci Bosny a Hercegoviny na počátku 90. let 20. století, neboť se tato země dostala do téměř čtyřletého období trvajících etnických čistek, respektive genocidy. Hlavním cílem této diplomové práce byla identifikace hospodářských a společenských příčin a dopadů válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině.

První uvažovanou skupinou jsou **etnicko – demografické příčiny** válečného konfliktu, jež jsou spatřovány především v oblasti změny proporčního zastoupení jednotlivých etnik (konkrétně v roce 1971 etnikum Muslimů přesáhlo absolutně i relativně etnikum Srbů), jež se stalo v součinnosti s nacionalistickou propagandou zásadním podnětem k etnické nesnášenlivosti a vyvolání válečného konfliktu. Druhou zamýšlenou etnicko – demografickou příčinou válečného konfliktu je uvažována politika *Josipa Broze Tita*, jenž zdůrazňoval význam jugoslávství, přičemž po jeho smrti a uvolnění politiky lze ovšem zaznamenat nárůst nacionalistických či šovinistických tendencí a to především ze strany srbského etnika. **Politické příčiny** jsou uvažovány v návaznosti na volby do bosenského parlamentu v roce 1990, kdy bylo možné zaznamenat vítězství nacionálně orientovaných stran. Tyto politické subjekty ovšem v postvolebním období odmítaly vzájemnou spolupráci, přičemž právě tyto aspekty nervozity se posléze přenesly i do širší občanské společnosti. Za politickou příčinu se rovněž předpokládá i vyhlášení nezávislosti Chorvatska a Slovinska v roce 1991, kdy v tomto kontextu byl zahájen válečný konflikt mezi těmito republikami a srbskou stranou.

Vymezení **hospodářských příčin**, které je předmětem zájmu 4. kapitoly spočívá v nacházení podnětů již v těsném období po ukončení druhé světové války. Právě v tomto období je možné identifikovat nízkou ekonomickou úroveň Bosny a Hercegoviny, která v uvažovaném období patřila mezi nejméně rozvinuté země balkánského regionu. V koexistenci s nárůstem zadluženosti a jejím vrcholem v 80. letech 20. století, stále se snižující ekonomickou úrovní a decentralizačními tendencemi lze tyto aspekty označit za hospodářské příčiny k secesi od jugoslávské federace a k rozpoutání válečného konfliktu, neboť ani hospodářská a kulturní modernizace nezabránila eskalaci etnického napětí. Celkový výčet příčin společenské a hospodářské povahy je uveden v rámci 3., respektive 4. kapitoly.

S ohledem na identifikaci jednotlivých dopadů válečného konfliktu je pokračováno ve stejné logické posloupnosti. **Etnicko – demografické dopady** etnické nesnášenlivosti a válečných tendencí je možné spatřit primárně v oblasti přímých lidských ztrát, přičemž je odhadováno, že během doby trvání válečného konfliktu přišlo o život přibližně 200 000 lidí (v rámci Bosny a Hercegoviny). Dalším identifikovaným typem etnicko – demografických dopadů je problematika migrace obyvatelstva, když je uváděno, že zhruba 50 % tehdejšího počtu obyvatelstva bylo nuceno opustit své domovy. Je ovšem nutné rovněž věnovat pozornost aspektu nucené migrace a celkové repatriace vysídlených osob. Za jednotlivé **politické dopady** jsou označeny vytvoření ICTY, jehož cílem je právě potrestání válečných zločinů spáchaných na území bývalé Jugoslávie a taktéž podepsání Daytonské mírové dohody rozdělující Bosnu a Hercegovinu na dvě téměř nezávislé entity, tzn. Federaci Bosny a Hercegoviny a Republiku srbskou. Konkrétní **hospodářské dopady** válečného konfliktu, které jsou předmětem zájmu 4. kapitoly této diplomové práce jsou identifikovány v souvislosti s destrukcí infrastruktury této země či snížením potenciálního produktu země z pohledu počtu výrobního faktoru práce, respektive populace (propojenost hospodářské a společenské oblasti). Dalšími uvažovanými hospodářskými dopady se rovněž rozumí rozpad jugoslávského jednotného trhu, propad výroby v průběhu válečného konfliktu a to v součinnosti s nárůstem míry nezaměstnanosti a hyperinflace, přičemž ani v současné době nelze hovořit o dobrém stavu bosenské ekonomiky právě s ohledem na míru nezaměstnanosti či tendenci vývoje jejího zadlužení a změny reálného HDP determinované autorem dle prognostických metod. Jak je již předesláno, veškeré identifikované příčiny a dopady jsou uvedeny v hlavní části textu diplomové práce, tzn. ve 3. a 4. kapitole, přičemž jsou pro účely finálního shrnutí vybrány z pohledu autora nejzásadnější události.

Dílčím cílem bylo stanoveno potvrzení či vyvrácení následujících hypotéz:

1. Hodnota indexu etnické konkurence v kontextu etnik Muslimů a Srbů za období 1971 – 1991 **vzrostla**.
2. Dle indexu přesídlení **existuje objektivní právo k přesídlení** etnika Muslimů z Bosny a Hercegoviny.
3. Potenciální produkt Bosny a Hercegoviny se za období válečného konfliktu **snížil**.
4. Křivka meziročních změn reálného HDP Bosny a Hercegoviny bude mít v letech 2015, 2016 a 2017 **pozitivní sklon**.

Koncept první stanovené hypotézy vychází z teorie etnické konkurence, respektive IEK. Při IEK platí předpoklad, že se stupeň etnické konkurence zvyšuje v okamžiku, kdy roste do té doby kvantitativně slabší etnikum na úkor poklesu či stagnace dříve početnější skupiny. **První hypotéza** byla **vyvrácena**, neboť IEK v kontextu etnik Muslimů a Srbů za období 1971 – 1991 poklesl. Tento vývoj lze odůvodnit tím, že v uvažovaném období došlo k zásadnímu početnímu růstu etnika Muslimů (v té době již dominantního etnika) a k poklesu etnika Srbů. Oblast druhé hypotézy je opřena o teoretické znalosti indexu přesídlení, dle něhož lze stanovit objektivní právo k přesídlení či ponechání daného etnika na vymezeném území (minusové znaménko indexu přesídlení označuje právo k přesídlení, plusové pak ponechání etnika na území). **Druhá hypotéza** byla **vyvrácena**, neboť hodnota indexu přesídlení pro uvažované etnikum je kladná (+0,8), tzn., že existuje objektivní právo k jeho setrvání na území Bosny a Hercegoviny.

Zatímco obsah první a druhé hypotézy je spojen se společenskou rovinou (hlavního cíle) konfliktu, třetí a čtvrtá hypotéza vychází z hospodářské oblasti. Na základě křivek LRAS a SRAS a především pomocí prognózy vývoje populace⁴⁴ Bosny a Hercegoviny jsou identifikovány změny potenciálního produktu od počátku konfliktu až po prognózovaný rok 2017 (veškeré prognózy byly determinovány za pomoci použití statistického softwaru SPSS 22). **Třetí hypotéza** byla **potvrzena**, neboť dle determinace křivek LRAS a SRAS je evidováno snížení potenciálního produktu bosenské ekonomiky z pohledu počtu výrobního faktoru práce/populace. Prognostické metody byly rovněž využity při definování vývoje reálného HDP Bosny a Hercegovině, respektive při analýze pravdivosti čtvrté hypotézy. Veškeré předpovědi jsou vytvářeny při použití metod exponenciálního vyrovnávání, jež přiřazují jednotlivým hodnotám v ekonomické časové řadě jiné váhy, přičemž starší údaj má nižší váhu než nová hodnota. **Čtvrtá hypotéza** byla **vyvrácena**, protože dle použitých metod exponenciálního vyrovnávání je predikován konstantní⁴⁵, respektive záporný⁴⁶ sklon křivek meziročních změn reálného HDP Bosny a Hercegoviny.

Závěrem je nutné poznamenat, že problematika válečných konfliktů v obecné rovině je zřejmě nejproblematictějším prvkem jednání globálních mocností, ale i jednotlivých „vnitrostátních“ představitelů. Tuto tezi lze podložit historickými fakty, neboť nacionalismus a válečné konflikty v souvislosti s etnickou příslušností nejsou ojedinělým úkazem.

---

⁴⁴ K determinaci změn potenciálního produktu byly využity údaje o velikosti populace, neboť statistika počtu pracovních sil není stále dostupná.

⁴⁵ *Jednoduché (sezónní) exponenciální vyrovnávání.*

⁴⁶ *Wintersovo (multiplikativní) exponenciální vyrovnávání.*

Kromě zkoumané genocidy v prostředí Bosny a Hercegoviny lze uvést případ africké země Rwandy, respektive (taktéž) genocidy v tomto prostředí, jenž si vyžádala až milion obětí. Jednotlivá podtémata této diplomové práce jednoznačně zasluhují z důvodu své obsáhlosti a provázanosti následný výzkum, konkrétně především analýzu a stanovení konečného počtu lidských obětí genocidy v Bosně a Hercegovině nebo právě nacházení hospodářských a společenských příčin a dopadů genocidy ve Rwandě a jiných zemích či regionech (například Náhorní Karabach). **Autor doporučuje** jak větší důraz na analýzu a monitoring multietnických vztahů, tzn. *ex ante* průzkum, tak stanovení optimálního mandátu dané mise. Rozbor válečného konfliktu v Bosně a Hercegovině totiž prokázal, že mandát misí (především UNPROFOR) nebyl optimální a liknavost vojenských jednotek, respektive právě zmíněný mandát UNPROFOR znemožňoval zabránit genocidě v uvažované zemi. Příčiny započetí válečných konfliktů mohou nabývat různorodého charakteru, někdy totiž nelze nacházet hluboké a zakořeněné podněty. V tomto kontextu jsou zamýšleny především nacionalisticky, respektive šovinisticky se vyjadřující politické strany, které by opětovně mohly podnítit jednotlivá etnika k válečné recidivě. Závěrem a rovněž v logické návaznosti na předchozí tezi uvádím citát Karla Kryla: „*Nevěř ostnatému drátu, byť by se stokrát tvářil jako stonek růže.*“

Seznam použité literatury

Knižní zdroje

1. ARLT, Josef a Markéta ARLTOVÁ. *Příklady z analýzy ekonomických časových řad*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1997. 147 s. ISBN 80-7079-056-3.
2. BAAR, Vladimír. *Národy na prahu 21. století: Emancipace nebo nacionalismus?*. Šenov u Ostravy: Tilia, 2002. 415 s. ISBN 80-86101-66-5.
3. BALDWIN, Richard a Charles WYPLOSZ. *The Economics of European Integration*. 4. vyd. New York: McGraw – Hill, 2012. 560 s. ISBN 978-007713172-2.
4. BELL – FIALKOFF, Andrew. *Etnické čistky: Bosna, Kypr, Karabach, Kosovo, Palestina, bývalý Sovětský svaz, Rwanda a Burundi, Srí Lanka, Transylvánie, Ulster*. Praha: Práh, 2003. 327 s. ISBN 80-7252-070-9.
5. BOLLENS, Scott A. *Cities, Nationalism and Democratization*. New York: Routledge, 2007. 304 s. ISBN 978-0-415-41947-5.
6. BUDÍKOVÁ, M., M. KRÁLOVÁ a B. MAROŠ. *Průvodce základními statistickými metodami*. Praha: Grada Publishing, 2010. 272 s. ISBN 978-80-247-3243-5.
7. BURDA, Michael a Charles WYPLOSZ. *Macroeconomics*. 6. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2013. 573 s. ISBN 978-0-19-960864-5.
8. BUREŠ, Oldřich. *Operace na udržení míru OSN*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 199 s. ISBN 978-80-244-1810-0.
9. CIHELKOVÁ, Eva. *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*. Praha: C. H. Beck, 2003. 709 s. ISBN 80-7179-804-5.
10. CIHELKOVÁ, Eva a kol. *Governance v kontextu globalizované ekonomiky a společnosti*. Praha: Professional Publishing, 2014. 729 s. ISBN 978-80-7431-134-5.
11. CIMBALA, Stephen J. a Peter K. FORSTER. *Multinational Military Intervention: NATO Policy, Strategy and Burden Sharing*. Farnham: Ashgate Publishing Limited, 2010. 254 s. ISBN 978-1-4094-0228-2.
12. COLLINS, Brian J. *NATO: A Guide to the Issues*. Santa Barbara: ABC – CLIO, 2011. 178 s. ISBN 978-0-313-35491-5.

13. DAHLMAN, Carl a Gerard TOAL. *Bosnia Remade: Ethnic Cleansing and Its Reversal*. New York: Oxford University Press, 2011. 463 s. ISBN 978-0-19-973036-0.
14. DOČEKALOVÁ, Pavla a Kamil ŠVEC. *Úvod do politologie*. Praha: Grada Publishing, 2010. 264 s. ISBN 978-80-247-2940-4.
15. DORNBUSH, R., S. FISCHER a R. STARTZ. *Macroeconomics*. 11. vyd. New York: McGraw – Hill, 2011. 636 s. ISBN 978-007-128925-2.
16. EMERSON, Michael a kol. *Evaluating the EU's Crisis Missions in the Balkans*. Brusel: Centre for European Policy Studies, 2007. 158 s. ISBN 978-92-9079-709-8.
17. EMMERT, Thomas A. a Charles INGRAO. *Confronting the Yugoslav Controversies: A Scholars' Initiative*. 2. vyd. West Lafayette: Purdue University Press, 2013. 488 s. ISBN 978-1-55753-617-4.
18. FELDERER, Bernhard a Stefan HOMBURG. *Macroeconomics and New Macroeconomics*. 2. vyd. Berlín: Springer – Verlag, 1992. 330 s. ISBN 3-540-55318-5.
19. FOJTÍKOVÁ, Lenka a kol. *Postavení Evropské unie v podmínkách globalizované světové ekonomiky*. Ostrava: VŠB – TU Ostrava, 2014. 364 s. ISBN 978-80-248-3333-0.
20. GORMAN, Robert F. a Edward S. MIHALKANIN. *Historical Dictionary of Human Rights and Humanitarian Organizations*. 2. vyd. Lanham: Scarecrow Press, 2007. 488 s. ISBN 978-0-8108-5548-9.
21. GREGOR, Martin. *Nová politická ekonomie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2005. 315 s. ISBN 80-246-1066-3.
22. HANČLOVÁ, Jana. *Ekonometrické modelování: Klasické přístupy s aplikacemi*. Praha: Professional Publishing, 2012. 214 s. ISBN 978-80-7431-088-1.
23. HAYDEN, Robert. *From Yugoslavia to the Western Balkans: Studies of a European Disunion, 1991 – 2011*. Leiden: Brill, 2013. 391 s. ISBN 978-90-04-24190-9.
24. HINDLS, Richard a kol. *Statistika pro ekonomy*. 8. vyd. Praha: Professional Publishing, 2007. 415 s. ISBN 978-80-86946-43-6.
25. HLADKÝ, Ladislav. *Bosna a Hercegovina: historie nešťastné země*. Brno: Doplněk, 1996. 216 s. ISBN 80-85765-61-6.

26. HLADKÝ, Ladislav. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2006. 388 s. ISBN 80-210-3674-5.
27. HOLMAN, Robert. *Základy ekonomie pro studenty vyšších odborných škol a neekonomických fakult VŠ*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008. 372 s. ISBN 80-7179-890-8.
28. HOLMAN, Robert. *Ekonomie*. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. 691 s. ISBN 978-80-7400-006-5.
29. JÍLEK, Josef. *Finance v globální ekonomice I: Peníze a platební styk*. Praha: Grada Publishing, 2013. 664 s. ISBN 978-80-247-3893-2.
30. JUREČKA, Václav a kol. *Makroekonomie*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013a. 342 s. ISBN 978-80-247-4386-8.
31. JUREČKA, Václav a kol. *Mikroekonomie*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013b. 366 s. ISBN 978-80-247-4385-1.
32. KADEŘÁBKOVÁ, Anna a Václav ŽDÁREK. *Makroekonomická analýza*. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2007. 293 s. ISBN 978-80-86730-05-9.
33. KOHOUT, Pavel. *Finance po krizi: Evropa na cestě do neznáma*. 3. vyd. Praha: Grada Publishing, 2011. 328 s. ISBN 978-80-247-4019-5.
34. KOŘAN, Michal a kol. *Česká zahraniční politika v zrcadle sociálně – vědního výzkumu*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2009. 290 s. ISBN 978-80-86506-81-4.
35. KREJČÍ, Oskar. *Mezinárodní politika*. 4. vyd. Praha: Ekopress, 2010. 751 s. ISBN 978-80-86929-60-6.
36. KUNEŠOVÁ, Hana. *Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy*. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2006. 319 s. ISBN 80-7179-455-4.
37. LARIVÉ, Maxime H. A. *Debating European Security and Defence Policy: Understanding the Complexity*. Farnham: Ashgate Publishing Limited, 2014. 280 s. ISBN 978-1-4724-0995-9.
38. LOVE, Rick. *Peacemaking: Resolving Conflict, Restoring and Building Harmony in Relationships*. 3. vyd. Pasadena: William Carey Library, 2001. 166 s. ISBN 0-87808-445-2.
39. MACHKOVÁ, Hana a kol. *Mezinárodní obchodní operace*. 6. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014. 256 s. ISBN 978-80-247-4874-0.

40. MAREK, Jindřich. *Krvavé mise OSN: Modré barety v pasti mezinárodní politiky*. Praha: XYZ, 2010. 363 s. ISBN 978-80-7388-437-6.
41. MARTIN, Reiner a Adalbert WINKLER. *Real Convergence in Central, Eastern and South – Eastern Europe*. Londýn: Palgrave Macmillan, 2009. 205 s. ISBN 978-0-230-22018-8.
42. MARTIN, V., S. HURN a D. HARRIS. *Econometric Modelling with Time Series: Specification, Estimation and Testing*. New York: Cambridge University Press, 2013. 887 s. ISBN 978-0-521-19660-4.
43. MYERS, Danny. *Economics and Property*. 3. vyd. London: Estates Gazette, 2011. 200 s. ISBN 978-0-08-096994-7.
44. NAIMARK, Norman. *Plameny nenávisti. Etnické čistky v Evropě 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. 235 s. ISBN 80-7106-751-2.
45. NIEMANN, Arne. *Explaining Decisions in the European Union*. New York: Cambridge University Press, 2006. 367 s. ISBN 0-521-86405-4.
46. ONDŘEJ, Jan a kol. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C. H. Beck, 2010. 559 s. ISBN 978-80-7400-185-7.
47. PETROVIC, Jadranka. *The Old Bridge of Mostar and Increasing Respect for Cultural Property in Armed Conflict*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2013. 354 s. ISBN 978-90-04-21028-8.
48. ROGEL, Carole. *The Breakup of Yugoslavia and Its Aftermath*. 2. vyd. Westport: Greenwood Press, 2004. 256 s. ISBN 978-0313323577.
49. ROTHBARD, Murray N. *Peníze v rukou státu*. Praha: Liberální institut, 2001. 144 s. ISBN 80-86389-12-X.
50. RUMMEL, Rudolph Joseph. *Death by Government*. New Jersey: Transaction Publishers, 1997. 496 s. ISBN 978-1-56000-927-6.
51. SAMUELSON, Paul A. a William D. NORDHAUS. *Economics*. 19. vyd. New York: McGraw – Hill, 2010. 715 s. ISBN 978-007-126383-2.
52. SLOMAN, John a Alison WRIDE. *Economics*. 7. vyd. Harlow: Pearson Education Limited, 2009. 835 s. ISBN 978-0273763123.
53. SMOLÍK, Josef. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. Praha: Grada Publishing, 2014. 232 s. ISBN 978-80-247-5131-3.

54. STEDMAN, Stephen John a kol. *Ending Civil Wars: The Implementation of Peace Agreements*. Colorado: Lynne Rienner Publishers, 2002. 729 s. ISBN 1-58826-083-6.
55. ŠLACHA, Mojmír. *Ohniska napětí ve světě*. Praha: Kartografie Praha, 2007. 187 s. ISBN 978-80-7011-926-6.
56. ŠOTKOVSKÝ, Ivan. *Demografie: teorie a praxe v regionálních souvislostech*. Ostrava: VŠB – TU Ostrava, 2013. 200s. ISBN 978-80-248-3158-9.
57. ŠTĚDRŮŇ, Bohumír a kol. *Prognostické metody a jejich aplikace*. Praha: C. H. Beck, 2012. 198 s. ISBN 978-80-7179-174-4.
58. THOMAS, Nigel a Krunoslav MIKULAN. *Válka v Jugoslávii: Bosna, Kosovo a Makedonie 1992 – 2001*. Praha: Grada Publishing, 2008. 64 s. ISBN 978-80-247-2375-4.
59. VARADZIN, František. *Mezinárodní ekonomie (teorie světového hospodářství)*. Praha: Professional Publishing, 2013. 463 s. ISBN 978-80-7431-116-1.
60. VEGRICHTOVÁ, Barbora. *Extremismus a společnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. 319 s. ISBN 978-80-7380-427-5.
61. VINCÚR, Pavol a kol. *Úvod do prognostiky*. Bratislava: SPRINT, 2007. 389 s. ISBN 978-80-89085-85-9.
62. WHITE, S., P. G. LEWIS a Judy BATT. *Developments in Central and East European Politics* 5. Londýn: Palgrave Macmillan, 2013. 312 s. ISBN 978-1-137-26298-1.
63. ŽÍLA, Ondřej: „Jedna si jedina moja domovina?“ *Etno – demografické proměny Bosny a Hercegoviny v letech 1945 – 2013*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2014. 412 s. ISBN 978-80-7308-523-0.

Elektronické a jiné publikace

64. BHAS. *GROSS DOMESTIC PRODUCT – QUARTERLY DATA* [online]. 2015. [10. 3. 2015]. Dostupné z: http://www.bhas.ba/saopstenja/2015/GDP_2014Q03_001_01_bos.pdf.
65. BUSINESSINFO. *Souhrnná teritoriální informace Bosna a Hercegovina* [online]. 2014. [22. 3. 2015]. Dostupné z: <file:///C:/Users/Vaio/Downloads/sti-bosna-a-hercegovina-2014-10-01.pdf>.

66. CATO. *WORLD HYPERINFLATIONS* [online]. 2012. [15. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/workingpaper-8.pdf>.
67. DEVELOPMENT. UPOL. *Kde a jak Česká republika pomáhá: Bosna a Hercegovina* [online]. 2013. [11. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.development.upol.cz/wp-content/uploads/2013/02/Bosna.pdf>.
68. EC. EUROPA. *Indicative Strategy Paper for Bosnia and Herzegovina (2014 – 2017)* [online]. 2014a. [12. 3. 2015]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/news/annexe_acte_autonome_nlw_part1v1.pdf.
69. EC. EUROPA. *GDP and Main Components – volumes* [online]. 2014b. [20. 3. 2015]. Dostupné z: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>.
70. ICRC. *Convention on the Non-Applicability of Statutory Limitations to War Crimes and Crimes Against Humanity, 26 November 1968* [online]. 2013. [11. 8. 2014]. Dostupné z: <http://www.icrc.org/ihl/INTRO/435?OpenDocument>.
71. INTEGRITYACTION. *Reconstruction Survey* [online]. 2007. [15. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.integrityaction.org/sites/www.integrityaction.org/files/documents/files/Reconstruction%20Survey%20BiH.pdf>.
72. KRIŠTOF, Aleš. *Nové metody a přístupy k analýze a prognóze ekonomických časových řad*. Praha, 2006. Disertační práce. Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta, Katedra statistiky.
73. MATOUŠEK, Jiří. *Genocidy 20. století*. Olomouc, 2009. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, Katedra rozvojových studií.
74. OSN. *Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia* [online]. 2005d. [11. 8. 2014]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-genocida.pdf>.
75. PSP. *Všeobecné volby v Bosně a Hercegovině, říjen 2014* [online]. 2015. [22. 3. 2015]. Dostupné z: file:///C:/Users/Vaio/Downloads/TEMATA_1_2015.pdf.

76. VSE. *Deset let stabilizačního a asociačního procesu v zemích západního Balkánu* [online]. 2011. [12. 3. 2015]. Dostupné z: http://vz.fmv.vse.cz/wp-content/uploads/04_rehorova.pdf.
77. WORLD BANK. *CASE STUDY: BOSNIA AND HERZEGOVINA* [online]. 2009. [15. 3. 2015]. Dostupné z: <http://web.worldbank.org/archive/website01241/WEB/IMAGES/BOSNIAFI.PDF>.

Webové zdroje

78. CHNM. GMU. *GDP in Yugoslavia: 1980 – 1989* [online]. 2015. [11. 3. 2015]. Dostupné z: <http://chnm.gmu.edu/1989/items/show/671>.
79. CIA. *The World Factbook* [online]. 2014. [11. 3. 2015]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bk.html>.
80. ČESKÁ TELEVIZE. *Poslední spravedlivý* [online]. 2014. [5. 9. 2014]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185303016poslednispravedlivy/2053825296>.
81. EEAS. *Ongoing missions and operations* [online]. 2015. [12. 8. 2014]. Dostupné z: http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/index_en.htm.
82. FZS. *Population Grouped According to Ethnicity, by Censuses 1961 – 1991* [online]. 2014. [7. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.fzs.ba/Dem/Popis/NacPopE.htm>.
83. ICTY. *Key Figures of the Cases* [online]. 2015. [8. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.icty.org/sections/TheCases/KeyFiguresoftheCases>.
84. MISES. *The Economy of Tito's Yugoslavia: Delaying the Inevitable Collapse* [online]. 2014. [11. 3. 2015]. Dostupné z: <http://mises.ca/posts/articles/the-economy-of-titos-yugoslavia-delaying-the-inevitable-collapse/>.
85. MZV. *CEFTA 2006 – Středoevropská zóna volného obchodu* [online]. 2009. [12. 3. 2015]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/zagreb/cz/obchod_a_ekonomika/cefta_2006_stredoevropska_zona_volneho.html.
86. NATO. *History of the NATO – led Stabilisation Force (SFOR) in Bosnia and Herzegovina* [online]. 2015. [28. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.nato.int/sfor/docu/d981116a.htm>.

87. OSCEBIH. *Organization for Security and Co – operation in Europe Mission to Bosnia and Herzegovina* [online]. 2013. [9. 4. 2015]. Dostupné z: <http://www.oscebih.org/Default.aspx?id=0&lang=EN>.
88. UN. *Rome Statute of the International Criminal Court* [online]. 2002. [11. 8. 2014]. Dostupné z: <http://www.un.org/law/icc/index.html>.
89. UN. *Bosnia and Herzegovina – UNMIHB – Mandate* [online]. 2003. [9. 4. 2015]. Dostupné z: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmibh/mandate.html>.
90. UN. *Trusteeship Council* [online]. 2015. [27. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.un.org/en/mainbodies/trusteeship/>.
91. UNSTATS. *National Accounts Main Aggregates Database* [online]. 2014. [2. 3. 2015]. Dostupné z: <http://unstats.un.org/unsd/snaama/selbasicFast.asp>.
92. WEBRZS. *Quarterly Gross Domestic Product by Production Approach, Non – Seasonally Adjusted Data* [online]. 2015. [20. 3. 2015]. Dostupné z: <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/Public/ReportResultView.aspx?rptKey=indId%3d0902020102IND01%266%3d1%262%3d2008K1%2c2008K2%2c2008K3%2c2008K4%2c2009K1%2c2009K2%2c2009K3%2c2009K4%2c2010K1%2c2010K2%2c2010K3%2c2010K4%2c2011K1%2c2011K2%2c2011K3%2c2011K4%2c2012K1%2c2012K2%2c2012K3%2c2012K4%2c2013K1%2c2013K2%2c2013K3%2c2013K4%2c2014K1%2c2014K2%2c2014K3%2635%3d6%2697%3d40%26sAreaId%3d0902020102%26dType%3dName%26lType%3dEnglish>.
93. WORLDBANK. *World Development Indicators: Unemployment* [online]. 2014. [21. 3. 2015]. Dostupné z: <http://wdi.worldbank.org/table/2.5>.
94. WORLDBANK. *Country and Region Specific Forecasts and Data* [online]. 2015a. [15. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects/data?variable=NYGDPMKTPKDZ&region=ECA>.
95. WORLDBANK. *GDP per capita (constant 2005 US\$)* [online]. 2015b. [15. 3. 2014]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.KD/countries?display=default>.

Seznam zkratek

ACF	Výběrová autokorelační funkce (Autocorrelation Function)
CARDS	Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation (Společenství pro obnovu, rozvoj a stabilizaci)
CPI	Consumer Price Index (Index spotřebitelských cen)
EA	Ekonomicky aktivní obyvatelstvo
EBOP	Evropská bezpečnostní a obranná politika
EHS	Evropské hospodářské společenství
ER	Evropská rada
ESUO	Evropské společenství uhlí a oceli
EURATOM	Evropské společenství pro atomovou energii
EU	European Union (Evropská unie)
EUFOR	European Union Force
EUPM	European Union Police Mission (Policejní mise EU)
FYROM	Former Yugoslav Republic of Macedonia (Bývalá jugoslávská republika Makedonie)
GNI	Gross National Income (Hrubý národní příjem)
HDP	Hrubý domácí produkt
HDZ BaH	Chorvatské demokratické společenství Bosny a Hercegoviny
ICC	International Criminal Court (Mezinárodní trestní soud)
ICJ	International Court of Justice (Mezinárodní soudní dvůr)
ICTY	International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii)
ICTR	International Criminal Tribunal for Rwanda (Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu)
IDN	Index demografické nevýhody

IEK	Index etnické konkurence
IFOR	Implementation Force (Implementační síly)
IPA	Instrument of Pre – Accession Assistance (Nástroj předvstupní pomoci)
IPD	Implicit Price Deflator (Implicitní cenový deflátor)
IPTF	International Police Task Force (Mezinárodní policejní úkolové síly)
IRR	Index relativního růstu
JLA	Jugoslávská lidová armáda
KM	Konvertibilní marka
LRAS	Long - Run Aggregate Supply (Dlouhodobá agregátní nabídka)
MAE	Mean Absolute Error (Střední absolutní chyba odhadu)
MAPE	Mean Absolute Percentage Error (Střední absolutní procentní chyba odhadu)
MBO	Muslimská bosňácká organizace
ME	Mean Error (Střední chyba odhadu)
MMF	Mezinárodní měnový fond
MSE	Mean Squared Error (Střední čtvercová chyba odhadu)
NATO	The North Atlantic Treaty Organization (Severoatlantická aliance)
OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OSN	Organizace spojených národů
PHARE	Poland and Hungary Aid for Restructuring of the Economies (Pomoc pro restrukturalizaci ekonomik Polska a Maďarska)
RMSE	Root Mean Squared Error (Odmocnina ze střední čtvercové chyby odhadu)
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
SAP	Stabilisation and Association Process (Stabilizační a asociační proces)
SAPARD	Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development (Speciální předvstupní program pro zemědělství a rozvoj venkova)

SBOP	Společná bezpečnostní a obranná politika
SDA	Strana demokratické akce
SDS BaH	Srbská demokratická strana Bosny a Hercegoviny
SFOR	Stabilisation Force (Stabilizační síly)
SKJ	Svaz komunistů Jugoslávie
SPSS 22	Statistical Package for the Social Sciences 22 (Statistický balíček pro sociální vědy)
SRAS	Short – Run Aggregate Supply (Krátkodobá agregátní nabídka)
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
SZBP	Společná zahraniční a bezpečnostní politika
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees (Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky)
UNMIHB	United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina (Mise OSN v Bosně a Hercegovině)
UNPROFOR	United Nations Protection Force (Ochranná síla OSN)
USA	United States of America (Spojené státy americké)
WB	World Bank (Světová banka)
WHO	World Health Organization (Světová zdravotnická organizace)
ZU	Západoevropská unie

Seznam grafů

Graf 2.1 Hospodářský cyklus a růst	21
Graf 2.2 Změny krátkodobé a dlouhodobé agregátní nabídky	23
Graf 3.1 IEK Bosny a Hercegoviny (1961 – 1991).....	63
Graf 3.2 Populační vývoj jednotlivých národů v Bosně a Hercegovině (v %)	65
Graf 3.3 Odhady počtu obětí v Bosně a Hercegovině dle Tabeauové a Bijaka	69
Graf 3.4 Počty obětí dle jihoslovanských a zahraničních autorů	69
Graf 3.5 Uprchlíci z Bosny a Hercegoviny dle národnostního složení a země přijetí	70
Graf 4.1 Změna potenciálu bosenské ekonomiky při rozporech se SSSR	94
Graf 4.2 Vnější zadlužení Jugoslávie 1960 – 1980 (v mld. USD).....	95
Graf 4.3 Vnější zadlužení a kumulovaný obchodní deficit Jugoslávie 1970 – 1980 (v mld. USD)	96
Graf 4.4 Míra růstu ekonomické úrovně Bosny a Hercegoviny 1992 – 2013 (v %)	104
Graf 4.5 Míra růstu ekonomické úrovně Chorvatska 1992 – 2013 (v %).....	105
Graf 4.6 Míra růstu ekonomické úrovně Srbska 1992 – 2013 (v %)	105
Graf 4.7 Míra růstu GNI Bosny a Hercegoviny, Chorvatska a Srbska (v %)	106
Graf 4.8 Váhy pozorování	113
Graf 4.9 Autokorelační funkce reziduí metody exponenciálního vyrovnávání (tlumený trend)	115
Graf 4.10 Prognóza vývoje populace Bosny a Hercegoviny dle metody exponenciálního vyrovnávání (tlumený trend)	117
Graf 4.11 Změna hospodářského potenciálu Bosny a Hercegoviny 1991 - 2017.....	117
Graf 4.12 Prognóza vývoje populace Chorvatska dle metody exponenciálního vyrovnávání (tlumený trend)	119
Graf 4.13 Prognóza vývoje populace Srbska dle metody exponenciálního vyrovnávání (tlumený trend)	119
Graf 4.14 Míra růstu reálného HDP Bosny a Hercegoviny 1992 – 2007 (stálé ceny KM roku 2005; v %).....	120
Graf 4.15 Míra růstu reálného HDP Chorvatska 1992 – 2007 (stálé ceny HRK roku 2005; v %).....	121
Graf 4.16 Míra růstu reálného HDP Srbska 1992 – 2007 (stálé ceny RSD roku 2005; v %)	122

Graf 4.17 Vstupní data k determinaci prognózy vývoje HDP Bosny a Hercegoviny 2008 – 2014 (stálé ceny roku 2010; v tis. KM)	124
Graf 4.18 Autokorelační funkce reziduí metody jednoduchého (sezónního) exponenciálního vyrovňování	125
Graf 4.19 Autokorelační funkce reziduí metody Wintersova (multiplikativního) exponenciálního vyrovňování	127
Graf 4.20 Vstupní data k determinaci prognózy vývoje HDP Chorvatska 2008 – 2014 (stálé ceny roku 2005; v mil. HRK)	128
Graf 4.21 Vstupní data k determinaci prognózy vývoje HDP Srbska 2008 – 2014 (stálé ceny roku 2010; v mil. RSD)	128
Graf 4.22 Prognóza čtvrtletního HDP Bosny a Hercegoviny dle jednoduchého (sezónního) exponenciálního vyrovňování (stálé ceny roku 2010; v tis. KM).....	129
Graf 4.23 Prognóza čtvrtletního HDP Bosny a Hercegoviny dle metody Wintersova (multiplikativního) exponenciálního vyrovňování (stálé ceny roku 2010; v tis. KM)	130
Graf 4.24 Míra růstu úrovně ročního HDP Bosny a Hercegoviny dle vybraných metod exponenciálního vyrovňování (stálé ceny roku 2010; v %)	131
Graf 4.25 Míra růstu úrovně ročního HDP Chorvatska dle metody Wintersova (multiplikativního) exponenciálního vyrovňování (stálé ceny roku 2005; v %)	132
Graf 4.26 Míra růstu úrovně ročního HDP Srbska dle metody Wintersova (multiplikativního) exponenciálního vyrovňování (stálé ceny roku 2010; v %).....	132
Graf 4.27 Prognóza vývoje míry růstu HDP Bosny a Hercegoviny dle WB (stálé ceny roku 2010; v %).....	133

Seznam map

Mapa 3.1 Vance – Owen plán	51
Mapa 3.2 Owen – Stoltenberg plán	52
Mapa 3.3 Rozdělení Bosny a Hercegoviny dle Daytonské dohody	59

Seznam schémat

Schéma 2.1 Odstraňování obyvatelstva	16
Schéma 2.2 Teorém středního voliče	29
Schéma 2.3 Orgány OSN	34
Schéma 2.4 Principy mírových operací.....	36

Seznam tabulek

Tab. 2.1 Počet obyvatel světa do roku 2050 (v mld.).....	9
Tab. 2.2 Počet států světa do roku 2010.....	10
Tab. 2.3 Formy extremismu a radikalismu	29
Tab. 2.4 Klasifikace mezistátních organizací.....	32
Tab. 2.5 Současné mise EU v rámci SBOP.....	40
Tab. 3.1 Vývoj početního zastoupení vybraných etnik a počtu obyvatel Bosny a Hercegoviny (počet osob).....	62
Tab. 3.2 Shrnutí výsledných hodnot indexů.....	65
Tab. 3.3 Bosňácké odhady obětí v Bosně a Hercegovině	67
Tab. 3.4 Chorvatské a srbské odhady obětí v Bosně a Hercegovině	68
Tab. 3.5 Odhad etnického složení Bosny a Hercegoviny v roce 2013.....	71
Tab. 3.6 Proměna etnicko – demografických indexů.....	72
Tab. 3.7 Historické přednostní právo	82
Tab. 3.8 Vnější hrozba	83
Tab. 3.9 Minulé šikanování.....	83
Tab. 3.10 Korekce parametru minulého šikanování	84
Tab. 3.11 Index přesídlení zkoumaných etnik	85
Tab. 3.12 Srovnání zkušebního indexu s indexem přesídlení	86
Tab. 3.13 Existence místa pro jednotlivá etnika	87
Tab. 4.1 Změna HDP na obyvatele v republikách Jugoslávie 1980 – 1989 (stálé ceny USD roku 1972).....	97
Tab. 4.2 Míra růst reálného HDP vybraných ekonomik 1990 – 1993 (stálé ceny USD roku 1990; v %).....	98
Tab. 4.3 Vybrané typy nezaměstnanosti v Bosně a Hercegovině 1 (v %).....	107
Tab. 4.4 Vybrané typy nezaměstnanosti v Bosně a Hercegovině 2 (v %).....	108
Tab. 4.5 Zahraniční dluh Bosny a Hercegoviny (v mld. EUR).....	108

Tab. 4.6 Chyby odhadu metody exponenciálního vyrovnávání (tlumený trend).....	114
Tab. 4.7 Statistika metody exponenciálního vyrovnávání (tlumený trend)	115
Tab. 4.8 Parametry metody exponenciálního vyrovnávání (tlumený trend).....	115
Tab. 4.9 Chyby odhadu metody jednoduchého (sezónního) exponenciálního vyrovnávání .	124
Tab. 4.10 Statistika jednoduchého (sezónního) exponenciálního vyrovnávání	125
Tab. 4.11 Parametry jednoduchého (sezónního) exponenciálního vyrovnávání	125
Tab. 4.12 Chyby odhadu Wintersova (multiplikativního) exponenciálního vyrovnávání	126
Tab. 4.13 Statistika metody Wintersova (multiplikativního) exponenciálního vyrovnávání	126
Tab. 4.14 Parametry Wintersova (multiplikativního) exponenciálního vyrovnávání	127
Tab. 4.15 Prognóza čtvrtletního HDP Bosny a Hercegoviny dle metody jednoduchého (sezónního) exponenciálního vyrovnávání (stálé ceny roku 2010; v tis. KM)...	130
Tab. 4.16 Prognóza čtvrtletního HDP Bosny a Hercegoviny dle metody Wintersova (multiplikativního) exponenciálního vyrovnávání (stálé ceny roku 2010; v tis. KM)	131

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byl seznámen s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;

- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užit (§ 35 odst. 3);

- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;

- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užit dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;

- bylo sjednáno, že užit své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 24. dubna 2015

.....

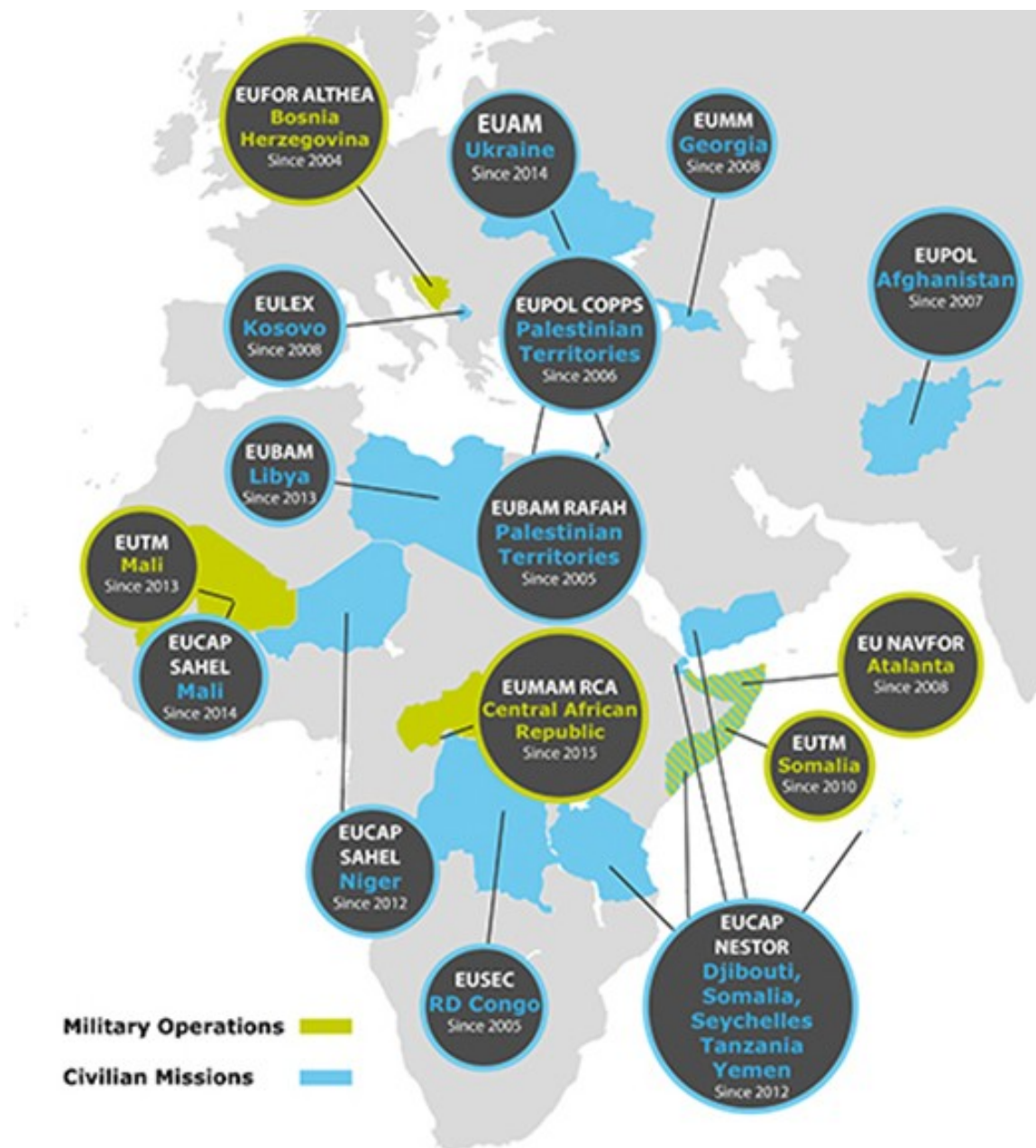
Bc. David Miško

Seznam příloh

- Příloha č. 1**   Současně probíhající mise a operace EU (březen 2015)
- Příloha č. 2**   Vývoj počtu obyvatel Bosny a Hercegoviny v letech 1988 - 2013
- Příloha č. 3**   Vstupní data k determinaci prognózy vývoje HDP
Bosny a Hercegoviny 2008 – 2014 (stálé ceny roku 2010; v tis. KM)
- Příloha č. 4**   Vstupní data k determinaci prognózy vývoje HDP Chorvatska
2008 - 2014 (stálé ceny roku 2005; v mil. HRK)
- Příloha č. 5**   Vstupní data k determinaci prognózy vývoje HDP Srbska 2008 – 2014
(stálé ceny roku 2010; v mil. RSD)
- Příloha č. 6**   Vstupní data k determinaci prognózy vývoje obyvatelstva Srbska
- Příloha č. 7**   Vstupní data k determinaci prognózy vývoje obyvatelstva Chorvatska
- Příloha č. 8**   Srbské autonomní oblasti v Bosně a Hercegovině (listopad 1991)

Příloha č. 1 Současně probíhající mise a operace EU (březen 2015)

Pramen: EEAS, 2015

Příloha č. 2 Vývoj počtu obyvatel Bosny a Hercegoviny v letech 1988 - 2013

Country or area	Year	Population
Bosnia and Herzegovina	1988	4,564,265
Bosnia and Herzegovina	1989	4,584,734
Bosnia and Herzegovina	1990	4,526,511
Bosnia and Herzegovina	1991	4,373,715
Bosnia and Herzegovina	1992	4,143,068
Bosnia and Herzegovina	1993	3,882,548
Bosnia and Herzegovina	1994	3,659,409
Bosnia and Herzegovina	1995	3,520,996
Bosnia and Herzegovina	1996	3,485,575
Bosnia and Herzegovina	1997	3,535,998
Bosnia and Herzegovina	1998	3,640,821
Bosnia and Herzegovina	1999	3,752,004
Bosnia and Herzegovina	2000	3,834,364
Bosnia and Herzegovina	2001	3,879,353
Bosnia and Herzegovina	2002	3,897,579
Bosnia and Herzegovina	2003	3,895,779
Bosnia and Herzegovina	2004	3,886,723
Bosnia and Herzegovina	2005	3,879,828
Bosnia and Herzegovina	2006	3,875,157
Bosnia and Herzegovina	2007	3,868,665
Bosnia and Herzegovina	2008	3,861,201
Bosnia and Herzegovina	2009	3,853,446
Bosnia and Herzegovina	2010	3,845,929
Bosnia and Herzegovina	2011	3,839,322
Bosnia and Herzegovina	2012	3,833,916
Bosnia and Herzegovina	2013	3,829,307

Pramen: *UNSTATS, 2014*; vlastní úprava

Příloha č. 3 Vstupní data k determinaci prognózy vývoje HDP
Bosny a Hercegoviny 2008 – 2014 (stálé ceny roku 2010; v tis. KM)

Období	Hodnota HDP
Q1 2008	5639299
Q2 2008	6431046
Q3 2008	7135659
Q4 2008	6154381
Q1 2009	5481384
Q2 2009	6301651
Q3 2009	6914043
Q4 2009	5973879
Q1 2010	5529736
Q2 2010	6298609
Q3 2010	6894298
Q4 2010	6156050
Q1 2011	5653357
Q2 2011	6378980
Q3 2011	6951553
Q4 2011	6133081
Q1 2012	5556022
Q2 2012	6331337
Q3 2012	6839763
Q4 2012	6086704
Q1 2013	5695756
Q2 2013	6455146
Q3 2013	7043605
Q4 2013	6229955
Q1 2014	5878849
Q2 2014	6420827
Q3 2014	7084551

Pramen: *BHAS, 2015*; vlastní úprava

Příloha č. 4 Vstupní data k determinaci prognózy vývoje HDP Chorvatska
2008 – 2014 (stálé ceny roku 2005; v mil. HRK)

Období	Hodnota HDP
Q1 2008	71524
Q2 2008	76686
Q3 2008	79384
Q4 2008	72502
Q1 2009	65594
Q2 2009	70871
Q3 2009	73666
Q4 2009	69117
Q1 2010	63545
Q2 2010	68103
Q3 2010	72938
Q4 2010	68318
Q1 2011	62562
Q2 2011	68346
Q3 2011	73343
Q4 2011	68012
Q1 2012	61817
Q2 2012	66334
Q3 2012	71854
Q4 2012	66292
Q1 2013	60894
Q2 2013	65951
Q3 2013	71484
Q4 2013	65538
Q1 2014	60632

Pramen: EC. *EUROPA*, 2014b; vlastní úprava

Příloha č. 5 Vstupní data k determinaci prognózy vývoje HDP Srbska 2008 – 2014
(stálé ceny roku 2010; v mil. RSD)

Období	Hodnota HDP
Q1 2008	610901
Q2 2008	675468
Q3 2008	711678
Q4 2008	746866
Q1 2009	647775
Q2 2009	697210
Q3 2009	743727
Q4 2009	791348
Q1 2010	659991
Q2 2010	737923
Q3 2010	804935
Q4 2010	864362
Q1 2011	750831
Q2 2011	835009
Q3 2011	879454
Q4 2011	942269
Q1 2012	770767
Q2 2012	882758
Q3 2012	950365
Q4 2012	980346
Q1 2013	871772
Q2 2013	969004
Q3 2013	998934
Q4 2013	1036693
Q1 2014	883226
Q2 2014	961816
Q3 2014	990442

Pramen: *WEBRZS, 2015*; vlastní úprava

Příloha č. 6 Vstupní data k determinaci prognózy vývoje obyvatelstva Srbska

Období	Počet obyvatel
1988	9585529
1989	9647031
1990	7897937
1991	7595636
1992	7604063
1993	7614328
1994	7622711
1995	7628264
1996	7622185
1997	7598538
1998	7567745
1999	7540401
2000	7516346
2001	7503433
2002	7500031
2003	7480591
2004	7463157
2005	7440769
2006	7411569
2007	7381579
2008	7350222
2009	7320807
2010	7281436
2011	7276195
2012	7242185
2013	7210307

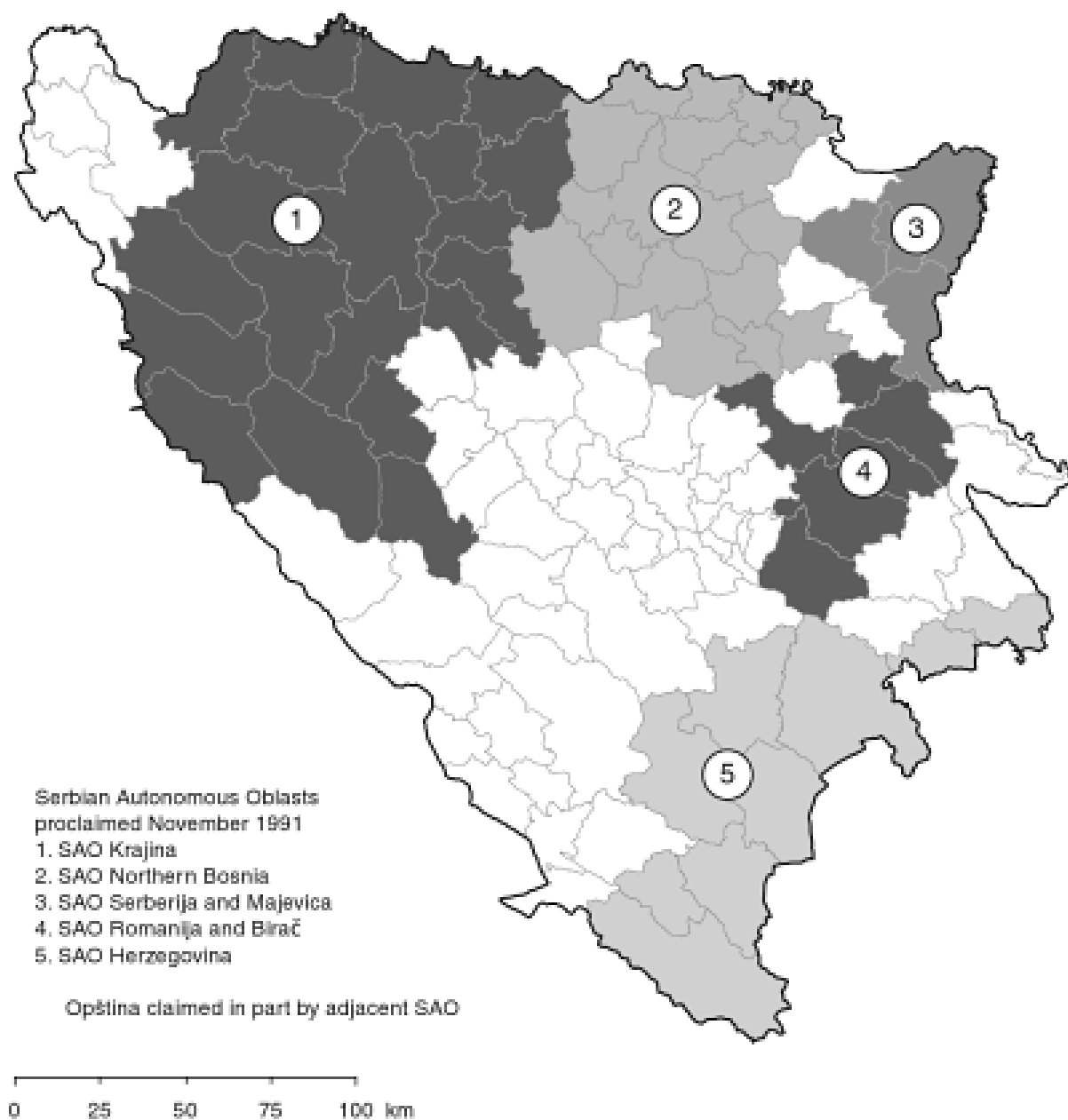
Pramen: *UNSTATS, 2014*; vlastní úprava

Příloha č. 7 Vstupní data k determinaci prognózy vývoje obyvatelstva Chorvatska

Období	Počet obyvatel
1988	4727212
1989	4768880
1990	4793521
1991	4799066
1992	4787634
1993	4762425
1994	4728549
1995	4690192
1996	4647843
1997	4601596
1998	4554877
1999	4511766
2000	4475201
2001	4446789
2002	4426098
2003	4411370
2004	4399706
2005	4388857
2006	4378601
2007	4369337
2008	4360126
2009	4349930
2010	4338027
2011	4323822
2012	4307422
2013	4289714

Pramen: *UNSTATS, 2014*; vlastní úprava

Příloha č. 8 Srbské autonomní oblasti v Bosně a Hercegovině (listopad 1991)

Pramen: *Dahlman a Toal, 2011*; vlastní úprava